

57515

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAĞITHANE KASRI/KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ
BİNALARININ MİMARİ DEĞERLENDİRMESİ
KORUNMA SORUNLARI

Mimar Yakup SPOR

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve
Restorasyon Programında hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Neslihan SÖNMEZ

İSTANBUL, 1996

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ BİNALARININ MİMARİ DEĞERLENDİRMESİ KORUNMA SORUNLARI

İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖNSÖZ	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi.....	1
1.BÖLÜM- BATILILAŞMA SÜRECİNİN BAŞLANGICINDAN 19.YÜZYIL SONUNA KADAR OSMANLI MİMARLIĞI.....	3
1.1- Batıya Açılış Dönemini Hazırlayan İlişki ve Gelişmeler.....	3
1.2- Lale Devri'nde Yaşama Biçimi ve Mimarlık.....	7
1.3- Lale Devri'nden Abdülaziz Dönemine Kadar Sivil Mimarideki Gelişmeler.....	14
1.4- Abdülaziz Döneminde Sivil Yapı Mimari Faaliyetleri.....	30
2.BÖLÜM- KAĞITHANE / SADABAD'IN TARİHSEL VE FİZİKSEL VERİLERİ.....	38
2.1- İstanbul İçindeki Konumu.....	38
2.2- Tarihçesi ve Fiziksel Gelişimi.....	38
2.2.1- Başlangıçtan Batıya Açılış Dönemine Kadar Haliç ve Kağıthane.....	38
2.2.2- Batıya Açılış Döneminde Kağıthane (Sadabad).....	41
2.2.3- Kağıthane'deki Kasırlar.....	42
2.2.3.1- I.Sadabad Kasrı.....	42
2.2.3.2- II.Sadabad Kasrı.....	51
2.2.3.3- Çağlayan Kasrı.....	55
2.2.3.4- İmrahor Kasrı.....	65
2.2.3.5- Kağıthane Kasrı.....	67
2.3- Kağıthane'nin Günümüzdeki Durumu	69
2.3.1- Konut Yerleşimi.....	69
2.3.2- Sanayileşme.....	69
3.BÖLÜM- KAĞITHANE KASRI BİNALARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ.....	72
3.1- Maiyet Binası.....	72
3.1.1- Planlama Özellikleri.....	72
3.1.1.1- Zemin Kat	72
3.1.1.2- Birinci Kat.....	77
3.1.2- Cephe Biçimlenişi.....	87
3.1.2.1- Kütle Özellikleri / Girinti - Çıkıntılar.....	87

3.1.2.2-	Kat Ayırımı / Silmeler.....	100
3.1.2.3-	Doluluk - Boşluk Oranları.....	101
3.1.2.4-	Kapı ve Pencere Biçimlenişi.....	102
3.1.2.5-	Çatı ve Saçak Düzeni.....	102
3.2-	Hünkar Kasrı.....	105
3.2.1-	Planlama Özellikleri.....	105
3.2.1.1-	Zemin Kat.....	105
3.2.1.2-	Birinci Kat.....	107
3.2.2-	Cephe Biçimlenişi.....	118
3.2.2.1-	Kütle Özellikleri / Girinti - Çıkıntılar.....	118
3.2.2.2-	Kat Ayırımı / Silmeler.....	131
3.2.2.3-	Doluluk - Boşluk Oranları.....	131
3.2.2.4-	Kapı ve Pencere Biçimlenişi.....	131
3.2.2.5-	Çatı ve Saçak Düzeni.....	132
3.3-	Hamam.....	132
3.4-	Diğer Yapılar.....	133
4.BÖLÜM-	KAĞITHANE KASRI BİNALARININ YAPIM ÖZELLİKLERİ.....	147
4.1-	Taşıyıcı Sistem Elemanları.....	147
4.1.1-	Temeller.....	147
4.1.2-	Duvarlar.....	147
4.1.3-	Kemerler.....	148
4.1.4-	Döşemeler.....	148
4.1.5-	Örtü.....	149
4.2-	Diğer Mimari Elemanlar.....	149
4.2.1-	Kapılar.....	149
4.2.2-	Pencerler.....	150
4.2.3-	Merdivenler.....	150
4.2.4-	Döşeme Kaplamaları.....	151
4.2.5-	Duvar Kaplamaları.....	151
4.2.6-	Silme Profilleri.....	153
4.2.6.1-	Kat Silmeleri.....	153
4.2.6.2-	Tavan Silmeleri.....	153
4.2.6.3-	Duvar Silmeleri.....	153
4.2.6.4-	Pencere Silmeleri.....	154
4.2.6.5-	Kapı Silmeleri.....	154
5.BÖLÜM-	KAĞITHANE KASRI BİNALARININ KORUNMA SORUNLARI.....	155
5.1-	Evreler.....	155
5.2-	Sorunlar - Bozulmalar.....	155
5.2.1-	Kullanımdan Kaynaklanan Bozulmalar.....	156
5.2.2-	Strüktürel Sorunlar.....	156
5.2.3-	Malzemede Meydana Gelen Bozulmalar.....	159
5.2.3.1-	İklimsel Etkiler ve Diğer Dış Etkenlere Bağlı Bozulmalar.....	159

5.2.3.2- Malzemenin Bünyesel Özelliklerine Bağlı Bozulmalar.....	160
5.3- Restorasyon.....	161
5.3.1- Acil Koruma Önlemleri.....	161
5.3.2- Restorasyon Yöntemi.....	162
5.3.3- Çağdaş Strüktürel Sistemlerin Entegrasyonu.....	165
5.3.4- Çağdaş Donanım Sistemlerinin Entegrasyonu.....	166
5.4- Yeni / Çağdaş İşlev Kazandırılması Önerileri.....	167
5.5- Yapıların Restorasyon Sonrasındaki İşletme ve Korunması ile İlgili Periyodik Kontrol ve Bakım Yönergesi.....	168
6.BÖLÜM- GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	169
6.1- Kağıthane Kasrı Binalarının Batılılaşma Dönemi Mimarisi İçindeki Yeri ve Önemi.....	169
6.1.1- Dönemin Kasırlarıyla Tipolojik Karşılaştırma.....	170
6.2.- Kağıthane Kasrı Binalarının Çağdaş Koruma Kuramları Açısından Değerlendirilmesi.....	170
6.2.1- Tarihsel Belge Olma Değerleri.....	170
6.2.2- Estetik / Kültürel / Duygusal Değerleri.....	171
6.2.3- İşlevsel / Ekonomik Değerleri.....	172
KAYNAKLAR.....	182
ÖZGEÇMİŞ.....	185
FOTOĞRAFLAR.....	186

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da, 18.yüzyıldan itibaren sivil mimari alanında imar etkinliklerinde bir canlanma olduğu gözlemlenmektedir. Ancak sanatta klasik zevk ve anlayıştan uzaklaşarak gözler gittikçe artan bir şekilde Batı'ya çevrilir. Böylelikle sanatta Batı'ya açılış gerçek bir olgu haline gelir.

Özellikle 18. yüzyıl ortalarından itibaren padişahların Topkapı Sarayı dışındaki binalarda kalma süreleri gittikçe artış gösterir. Bu durum Sultan Ahmed III devrinden itibaren dikkat çekici bir hal almaya başlar. Topkapı Sarayı dışında bir binada oturma eylemi gittikçe artarken, bu amaca hizmet edecek yeni binaların inşası işinde de ciddi bir hareketlilik görülür. Bilindiği gibi, Lale Devri olarak adlandırılan Ahmed III devrinde **Kağıthane** yöresine önem verilir. Bu devirde Kağıthane'de yeni köşkler yapılır. Bazı sözcüklerin sonuna **âbâd** deyimini eklemek suretiyle oluşturulan yeni sözlüklerle bu köşklere değişik isimler verilir. Bunların içinde en önemli olanı Sa'dabad Sarayı'dır. Öyle ki Kağıthane denilince akla ilk gelen Sa'dâbâd Sarayı, değişik zamanlarda üç kez inşa edilmiştir. Ancak günümüze gelemeyen Sa'dâbâd Sarayı, bir çok Avrupalı sanatçıların ilgi odağı olmuştur. Günümüzde bazı sarayların tavanlarında Sa'dâbâd Sarayı ve bu bölgedeki bazı köşklere ait resimler yer almaktadır.

Kağıthane ve Boğaziçi'nde yeni binaların yapılmasını teşvikte, padişahların günlerinin bir bölümünü bu köşkerin bazılarında geçirmelerinin büyük rolü vardı. Ahmed III devrinin, Kağıthane köşkerini tahrip eden Patrona Halil olayı gibi bir faciayla kapanmasına rağmen, köşk ve saraylara karşı olan ilgi devam etmiştir.

III.Selim'den itibaren Kağıthane yeniden şenlenmeye başlamış, özellikle mesire yeri olarak eski ününe ve güzelliklerine kavuşmuştur. II.Mahmud, Kağıthane'de bulunan başta Sa'dâbâd Kasrı olmak üzere diğer kasırları havuzları, çağlayanları, cami ve çeşmeleri onartmış, Sa'dâbâd'a sık sık gelip, burada kalmıştır. Daha sonra Sultan Abdülaziz buraya önem vermiş, II.Sa'dâbâd Kasrı'nı yıkturarak yerine, 1940'lara kadar ayakta duran Çağlayan Kasrı'nı yaptırmıştır.

Tezimizin asıl konusu olan Kağıthane Kasrı binaları, kesin olarak bilinmemekle birlikte, mimari özellikleriyle Abdülaziz yapısı olarak kabul edilmektedir. Şehir içerisindeki yeri, şehir tarihi açısından önemi, eski Kağıthane imajını hatırlatan yapısıyla önemli bir yer tutmaktadır. Burada amaç, sadece yeni bir işlev vererek fiziksel varlığını sürdürmek değil, koruma kuramları açısından, yapının hangi kriterlerle, ne şekilde ele alınacağını ve günümüzde nasıl bir konuma oturtularak geleceğe aktarılmasının tartışılmasıdır. Çalışmamızın bu yönde bir yarar sağlaması en büyük dileğimizdir.

Tez süresi boyunca çalışmalarında büyük desteğini gördüğüm saygıdeğer hocam Doç.Dr. Neslihan SÖNMEZ'e en içten saygılarımı sunarım.

Yakup SPOR, mimar
Şubat, 1996

ÖZET

Çalışmamızın giriş bölümünde konunun amacı, kapsamı ve yöntemini içeren açıklamalar yapıldıktan sonra Kağıthane/Sa'dabad düzenlemelerinin tarihçesine kısa bir giriş yapılmıştır.

Birinci bölümde, batılılaşma hareketlerinin başlangıç sebepleri araştırılarak, batıya açılışı hazırlayan ilişki ve gelişmeler anlatılmıştır. Bu gelişmelerden mimarının ne ölçüde ve hangi yönde etkilendiği irdelenmiş ve özellikle Lale Devri'nden başlayarak 19.yüzyıl sonuna kadar sivil mimarideki gelişmeler incelenmiştir.

İkinci bölümde Kağıthane/Sa'dabad'ın tarihsel ve fiziksel verileri araştırılmıştır. Kağıthane'nin İstanbul içindeki konumu, tarihsel ve fiziksel gelişimi, başlangıcından günümüze gelinceye kadar Kağıthane olgusu incelenerek bu bölgedeki bilinen belli başlı kasır yapıları anlatılmıştır.

Tasarım özellikleri üçüncü bölümde ele alınmıştır. Burada Hünkar Kasrı ve Maiyet binasının planlama özellikleri, cephe biçimlenişi; bina kalıntılarının bugünkü durumu, eski fotoğraflar, Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışması göz önüne alınarak incelenmiş ve rölövesi çıkarılarak restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

Yapım özelliklerinin anlatıldığı dördüncü bölümde, Kağıthane Kasrı binalarının taşıyıcı sistem elemanları tek tek ele alınarak incelenmiş, yapıları oluşturan diğer mimari elemanlar çizimleri ile birlikte anlatılmıştır.

Beşinci bölümde, binaların korunma sorunları ele alınmıştır. Önce yapının günümüze gelinceye kadar geçirdiği değişiklikler araştırılarak sorunlar ve bozulmalar ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan durum, günümüz şartları da dikkate alınarak, koruma kuramları açısından incelenmiş, restorasyon yöntemi belirlenmiştir. Yeni bir işlev önerilerek binaların geleceğe aktarılması yönünde fikrîsel ağırlıklı projeler hazırlanmıştır.

Genel değerlendirme ve sonucun yer aldığı altıncı bölümde ise, Kağıthane Kasrı binalarının batılılaşma dönemi içindeki yeri, devrin diğer kasırlarıyla yapılan karşılaştırma ile araştırılmış; tarihsel belge olma değeri, estetik/kültürel/duygusal ve işlevsel/ekonomik değerleri ortaya konmuştur.

SUMMARY

After giving some explanations about the aim, the content and the method of our subject in our introduction part, we briefly mentioned the history of Kağıthane/Sa'dabad arrangements.

In the first part; both the reasons of trying to be western movements and getting close to the West were searched. Also there were some developments and they were searched in order to see how much and in what ways the architectural was influenced by them. While making these researches especially the developments of the time that starts from the early eighteenth century till to the end of the nineteenth century were studied.

In the second part; both the historical and the physical characteristics of Kağıthane/Sa'dabad were searched. The position of Kağıthane in İstanbul, its historical and physical developments, the concept of Kağıthane from the beginning up to now, and the lastly the well-known basic kiosks in this area were mentioned.

The characteristics of the design were studied in the third part. Here the planning characteristic Kiosk of Hünkar and the building of Maiyet, the shaping of the frontage, the position of the building indications of today, old photographs and the project of renovation studies that Sedad Hakkı Eldem had already done were used in the research and the project of renovation was drawn after the buildings were surveyed.

Manufacturing characteristics were explained in the fourth part. The elements of the construction of Kiosk of Kağıthane were searched one by one and the other architectural elements that construct the building were studied with their drawings.

In the fifth part; the problems of the conservation were handled. First of all the changes that the buildings has already had up to now were searched and the problems and the changes were exposed. The method of restoration in means of theoreticals of conservation was identified both after considering the situation that occurred and the conditions of today. A new function was suggested in order to provide the buildings to exist in the future and for this purpose the project that were based on new ideas were drawn.

The sixth part involves both the general evaluation and the results. The place Kiosk of Kağıthane in the period of trying to be Western, the comparison Kiosk of Kağıthane with other kiosks of the period were searched and the value of its being a historical issue, esthetics, cultural and emotional values and both the functional and economic values were handled.

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

Şişli-Çağlayan yoluyla Kağıthane'ye inildiğinde, Kağıthane deresinden uzakta bir tepenin eteğinde, yıkılmaya terk edilmiş Kağıthane Kasrı Binaları, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Çevrede yerleşen sanayi, kontrolsüz ve plansız yapılaşma ve gecekondulaşma, binaların geçmişle olduğu gibi çevreyle olan ilişkilerini de koparmıştır.

İstanbul'un tarihi gelişme süreci içinde, sanatta batıya açılış hareketlerinin ve Lale Devri düzenlemelerinin izlerini taşıyan Kağıthane Kasrı binaları, bölgede düzensiz gelişen fiziksel değişimlere karşın, eski Kağıthane imajını yaşatan özellikleriyle önemli bir araştırma ve restorasyon konusu olmaktadır. Bu çalışma, Kağıthane bölgesinde yapılmış olan onlarca kasırdan günümüze gelen Kağıthane Kasrı binalarının, çevresiyle bir bütünlük içinde, sağlıklı bir kentsel mekan oluşturarak, gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu amaçla hareket ederek, önce sanatta batılılaşma hareketlerinin Kağıthane bölgesinde meydana getirdiği yaşantı ve mimarideki değişiklikler incelenmiştir. Bu devirde özellikle Sa'dabad adıyla anılan sarayların meydana gelmesi, bölgenin, İstanbul'un en önemli mesire yerlerinden biri olması, İstanbul'un tarihi gelişme sürecinde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çalışma sırasında, Kağıthane bölgesinde varlığı bilinen önemli kasırlar, plan şemaları, cepheler, eski resim ve gravürler, itibarıyla incelenmiş, dönemin mimari özellikleri genel hatlarıyla araştırılmıştır. Bu amaçla, Kağıthane Kasrı binalarının, klasik yöntemlerle rölövesi çıkarılmış, restitüsyon ve restorasyon projeleri oluşturulmuştur. Dönem içindeki yerini belirlemek amacıyla da, devrin kasırlarıyla bir karşılaştırma yapılmıştır.

Bu çalışmalara paralel olarak, İstanbul'un fiziksel gelişim süreci içerisinde, Kağıthane semtinin günümüzdeki verileri araştırılmıştır. Kağıthane'de plansız olarak gelişen sanayileşme ve gecekondulaşma sonucunda, Kağıthane Kasrı binalarının nasıl etkilendiği, ne gibi değişiklikler meydana geldiği, vaziyet planı ölçeğinde incelenmiştir. Yapılan restitüsyon ve restorasyon çalışmalarında, binaların işlevlendirilmesi ile birlikte, çevre ölçeğinde de küçük bir çalışma yapılarak yeni fonksiyonlarla bütünleşmesi amaçlanmıştır.

Bu alışmalar esnasında, yapılan restitüsyon ve restorasyon projelerinde, Kağıthane Kasrı binalarına ait eski fotoğraflar, Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmaları ve kasrın bugüne gelebilmiş olan duvar kalıntıları baz alınmıştır.

1.BÖLÜM

BATILILAŞMA SÜRECİNİN BAŞLANGICINDAN 19.YÜZYILSONUNA KADAR OSMANLI MİMARLIĞI

1.1- BATIYA AÇILIŞ DÖNEMİNİ HAZIRLAYAN İLİŞKİ VE GELİŞMELER

17-18.Yüzyıllarda, Osmanlı İmparatorluğu'nun (diğer faktörler yanında) özellikle bilim ve teknolojiye geri kalması, siyasi ve askeri yönden Batı'ya olan üstünlüğünü sona erdirmiş; "Yükselme Devri" diye tanımlanan parlak bir dönem kapanmıştı. Avrupa devletleri bilim ve teknikte önemli gelişmeler göstermiş, kalkınıp güçlenmişlerdi. Gelişen Batı, Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısına her yönden güçlü bir şekilde çıkınca, Osmanlı devlet adamları da Batı'nın bilgi ve tekniğinden yararlanma yollarını arayarak yenilikler yapmak istemişlerdi. Bu durum Osmanlı Devleti'nin, zamanın çağdaş yaşama koşullarına ayak uydurma zorunluluğunu ortaya koymuştur. Avrupa kültürüne karşı başlayan zorunlu ilgi, ilk somut örneklerini Lale Devri'nde vermeye başlamıştır. Aslında bu ilginin gelişmesine elverişli ortamı bilinçli bir biçimde hazırlayan başta Fransa olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri olmuştur. Zorunluluk, daha çok siyasi ve askeri alanda kendisini göstermiştir. Nitekim, Osmanlıların sosyal ve teknolojik sorunların çözümü için bilinçli olarak Avrupa'ya yönelmeleri 19. yüzyıl sonudur. Ancak 18. yüzyılın başında ve ilk yarısında, gerek Doğu'da ve gerekse Batı'da verdiği savaşlarla yıpranan İmparatorluk, siyasal özerkliğini koruyabilmek için başka Avrupa ülkeleriyle de eşit ilişkilere girmek zorunda kalmıştır.

Bu ilişkilerin en yoğun olduğu ülkelerden biri Fransa'dır. Fransız ticareti 17.yüzyılda Doğu'ya yönelmiş ve yeni pazarlar arayışına girmiştir. Fransa bu bölgede kendisine büyük engel olarak gördüğü Osmanlı İmparatorluğu'nu ticari formasyonla parçalamayı hedeflemiştir. Ancak o yıllarda Avrupa'da XIV.Louis'e karşı bir koalisyon kurulmuştu. Bu da XIV.Louis'i, o tarihte Viyana önlerinde yenilgiye uğrayan Osmanlı İmparatorluğu ile siyasal bazı ilişkiler kurmaya itmiştir. Fransa'nın çıkarlarını gözetmek için İstanbul'da bulunan elçilik hakkında rapor hazırlayan D'Arvieux, iki ülke arasındaki ilişkilerin

dengede tutulabilmesi için Osmanlıların da Fransa'da bir elçilik açmaları gerektiği üzerinde durur(d'Arvieux,1735:208-210).

Viyana Seferi bozgunundan sonra imzalanan Karlofça Antlaşması (1699) ile Osmanlı Devleti Avrupa ülkeleri tarafından taksim edilmeye başlanmış, Bab-ı Ali de Avrupa'nın Osmanlı iç işlerine karışmasını kabul etmeye mecbur kalmıştı. Karlofça Antlaşması'nı takip eden yirmibeş yıl boyunca Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya ile savaşmıştı. Bu zaman zarfında saray halkı zevk ve sefa içinde yaşıyor, eski padişahların bıraktıkları büyük serveti tüketiyorlardı. Hatta askerlere maaşları düzenli ödenmediğinden çeşitli isyanlar olmuştur (1703-1730). Avrupa'ya karşı artık kuvvetle karşı konulamayacağı anlaşılınca, ilim ve teknik alanında Batı'dan yararlanma yoluna gidilmiştir.

Dönemin sultanı olan III.Ahmet savaştan pek hoşlanmayan bir padişahtı. Sadrazamı olan ve III.Ahmet'in şehzadeliği zamanında Darüssaade Ağası'nın katibi bulunan İbrahim Bey ise, zeki ve ileri görüşlü bir devlet adamı idi. Padişahın kızı Fatma Sultan'la evlendiği için kendisine Damat İbrahim Paşa denilmiştir. İbrahim Paşa da barış halinin faydalarını takdir ediyordu; memleketin servetini ve bilgisini yükseltmek için ne pahasına olursa olsun Batı'ya karşı mülayim davranmak ve husumet göstermemek taraftarı idi. Bu tutumuyla ülkeyi bir süre Rusya ve Avusturya'nın saldırılarından kurtarmış, iç işleri ve örgütlenmeyle uğraşmıştır. Halka sanat zevki aşılama ve refah vermeye çalışmıştır. Bu suretle de ülkenin iç işleri ve siyasetinde oldukça önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak diğer taraftan sarayın serveti ve ihtişamı giderek artıyordu. Yabancı elçilere sık sık ziyafetler düzenleniyor, çok değerli hediyeler sunuluyordu (Arseven, s.399).

Damat İbrahim Paşa, Avrupa ile daha iyi ilişkiler kurmak için Fransa'ya bir elçi göndermeyi planlıyordu. Bunun üzerine Mehmet Bey ile oğlu Said Efendi, beraberinde seksen beş kişilik bir kadro ile birlikte Fransa'ya gönderildi. Bu heyet Fransa'da büyük bir törenle karşılandı. Mehmet Çelebi, Paris'te Versailles ve Trianon Sarayları ve bahçeleriyle ilgili olarak ülkesine birçok mektup göndererek İstanbul'da bu tip saray ve bahçelerin yapılması merakını, hevesini uyandırmıştır.

Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasında öncelikle ekonomik çıkarlara dayanan ve birtakım siyasal yükümlülükler getiren diplomatik ilişkiler kurulur. Bunu diğer Avrupa ülkeleri ile kurulan ilişkiler takip eder. Osmanlının Avrupa kültürüne yönelişi, diplomatik ve siyasal ilişkiler -aynı zamanda- Avrupa mimarisinin bazı biçimlerinin de mimariye girmesini sağlar.

Fransa ile girişilen diplomatik ilişkilerin ilk ve en önemli sonucu olan kapitülasyonlar, ithal mallarının İmparatorluk sınırları içerisine rahatça girmesini sağlamış ve Osmanlı ülkesi adeta açık bir pazar haline gelmiştir. Avrupa mallarının ülkeye girişini sağlamak amacıyla alınan siyasal ve ekonomik tedbirlerin yanısıra, saraya ve ileri gelenlere verilen kıymetli hediyeler de Avrupa'ya olan beğeniyi artırmış; Avrupa kültürüne karşı bir istek doğurmuştur. Vandal "Fransız Sarayı'nın yaptığı cömertliklerin çifte kazanç sağlamaya yönelik olduğunu ve bunlardan birinin Bab-ı Ali'nin teveccühünü, diğerinin ise Fransız ürünlerine karşı Doğu'nun beğenisini kazanmak olduğunu" yazar (Vandal, 1887:76).

18.yüzyılda Batı'nın bilgi ve tekniğinden yararlanma amaçlı ilişkiler hareketlilik kazanmıştır. İbrahim Müteferrika'nın matbaayı kurması, genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk batılılaşma hareketi olarak kabul edilir (Cezar, 1987:12). III.Mustafa zamanında ise askeri yardımlaşma, askeri reform alanındaki ortak girişimlere bağlanmıştır. Macar asıllı bir Fransız olan Baron de Tott İstanbul'a gelerek Süratçi Ocağı'nı kurmuştur. Ayrıca 1734 tarihli Hendesehane denemesinden sonra, 1773'te, medrese dışında eğitim yapan ilk uzun ömürlü modern okulu -Mühendishane-i Bahri-i Hümayun'u- kurup Tophane'yi düzeltmiş, yeni tipte toplar yaptırmıştır.

Yine bu dönemde Osmanlılar ilk kez Türk gençlerini öğrenim için Avrupa'ya göndermeye başlamışlardır. Eğitim için Osmanlı Devleti'ne çağrılan yabancı subayların arasında mühendisler ve mimarlar da vardır. Baron de Tott, Fransız elçilik binasını bizzat kendisi onarmıştır (Arel,1975:12). Ancak bütün bunlara rağmen, Batı'nın bilgi ve tekniğinden yararlanmak amacıyla yapılan gerçek reform hareketlerinin III.Selim zamanında başladığı kabul edilir. III.Selim'in Nizam-ı Cedid'i kurması, batılılaşma için

önemli bir dönüm noktası olmuştur. Askeri ve mali alanda yeni örgütlenmeler gerçekleşmiş, Avrupai düzende yeni bir ordu meydana getirilmiştir. Bu önemli hareketlerin yanında çağdaş eğitim yapacak olan Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un kurulması da batılılaşma çabalarının en belirgin örnekleri arasındadır.

Avrupalıların durumuna güvence sağlayan bu ilişkiler, çok sayıda gezginin Osmanlı İmparatorluğu'na gelmesini de kolaylaştırmıştır. Avrupalı sanatçılar, İmparatorluk sınırları içinde yolculuk etme özgürlüğünden faydalanıp çeşitli arkeolojik buluntuları resmetmişlerdir. Bu ilgi kısa zamanda, Doğu'nun çeşitli görüntülerini saptamaya gelen; yaptıkları resim ve gravürlerle Osmanlıların yaşantısını, giyisilerini, mimarilerini, kentlerini canlandıran pekçok Orientalist sanatçıyı İstanbul'a çekmeye başlar (Arel, 1975:12).

Bu arada Osmanlı devlet örgütlerindeki çözülme su yüzüne çıkaran ve Fransa'nın sebep olduğu 1768 Osmanlı-Rus savaşı 1774'te Kaynarca Anlaşması'yla sonuçlanmış; ayrıca Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü bunalımın teknik ve askeri düzeydeki girişimlerle önlenemeyeceğini de göstermiştir. Böylece Osmanlı-Avrupa ilişkileri yeni bir boyut kazanır. 1769'da Mühendishane'nin yeniden düzenlenmesi, 1774'te Fransa'dan getirilen subaylara Süratçi Ocağı'nın kurdurulması, 1776'da Hendesehane-i Bahri'nin açılması, teknik alandaki yardımın kurumsal değişmeler düzeyinde düşünölmeye başladığını gösterir. Fransız dostu Halil Hamit Paşa'nın sadrazamlığı dönemi (1782-1785), reform girişimlerinin kurumsallaştığı bir dönem olmuştur. Ancak bu girişimler, Fransa'nın iki yönlü bir siyaset gütmeye başladığı bir döneme rastlar. Voltaire Fransız kamuoyunu Osmanlılar aleyhine kışkırtırken, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü üzerine tahminler yürütölmeye başlanmıştır (Arel, 1975:13).

18.yüzyılın sonlarına yaklaşıldıkça Avrupa etkilerinin egemenlik kazandığı görülür. Bunda, gerek diplomatik, gerek teknik yardım amacıyla Osmanlı Devleti'ne gelen uzman heyetler içerisindeki mühendis ve sanatçıların önemli rolü olmuştur. Avrupa üsluplarının Osmanlı mimarisine ve genelde Osmanlı sanatlarına girmesinde Pera ve Galata'da

yaşayan yabancı elçilikler çevresinde kümelenen azınlıklardan Rumların rolü daha etkin olmuştur. Çeşitli tarihsel etmenlerin birikimi sonucunda, İstanbul azınlıkları arasında özellikle aydın kesimi temsil eden Rumlar, inşaat işlerinde de oldukça etkili idiler. Ancak, Batı biçimlerinin benimsenmesi doğrudan binayı yaptıranları ilgilendiren bir olgu olarak düşünüldüğünde, mimar kadrolarındaki gayrimüslimlerle Osmanlı mimarisinin Batı üsluplarına yönelişi arasında fazlaca bir ilişki olmadığı düşünülebilir (Arel, 1975:14).

Sonuç olarak; Avrupa etkilerinin ülkeye aktarılması süreci -Pertusier'nin de belirttiği gibi- "temkinsiz" olmuş, yani belli bir düşünsel hazırlık zemini hazırlanmadan ve direnme güçlerinin etkinliği hesaba katılmadan gerçekleştirilmişti. Ayrıca temele inen girişimlere kalkışılmadığı için reform çabaları yüzeysel kalmıştır. Yine de bunlara rağmen, Osmanlı sisteminin Batı'ya yönelimi ve Avrupalılaşıma isteği bu yıllarda başlamış; -yetersiz bile görülse- ilk girişimler bu yıllarda olmuştur. O nedenle, Osmanlılar için daha tipik bir Avrupalılaşıma dönemi olan 19.yüzyıla göre 18.yüzyıl, aynı yönde bir birikim ve hazırlık dönemi olmuştur. Bu durum, mimarlığın özgül gelişiminde de kendini gösterir.

1.2- LALE DEVRİ'NDE YAŞAMA BİÇİMİ VE MİMARLIK

Matbaanın ülkeye geldiği yıllarda Kağıthane'de Batı tarzında birtakım köşklar yapılmış, bilinçli bir şekilde Batı zevkine açılışın ilk örneklerini oluşturmuştur. Avrupa'nın birtakım zevklerinden bilerek ve isteyerek yararlanma arzusu -özellikle mimari alanda- Batı üsluplarının kolaylıkla Osmanlı Devleti'ne girmesine yol açmıştı. 18.yüzyılın ortalarından itibaren de Barok özellikli yapıların ortaya çıkması, Rokoko süslemelere yer verilmesi, Batı etkilerinin belirgin bir şekilde alındığını gösteriyordu. İstanbul'da harp yıllarından bıkmış olan halk ve saray, kendini zevk ve sefaya vermişti. Padişah İstanbul'un en güzel yerlerine saraylar ve köşklar inşa ettirmiş, buralarda eğlence ve ziyafetler düzenlemeye başlamışlardı (Arseven, s.399). Salıpazarı'nda Emenabad, Çağlayan Sarayı civarında Ferahabad, Kağıthane'de Hüsrevabad ve Sadabad, Defterdar'da Neşetabad gibi kasırlar yaptırılmıştı. Sadrazam Damat İbrahim Paşa, padişahı memnun etmek ve kendi sanat zevkini tatmin etmek suretiyle bu kasırların

yapılmasına öncülük etmiştir (Dönemin köşk ve kasırlarıyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Bölüm 2.2.3).

Adıgeçen kasır ve sarayların bahçeleri de en güzel çiçeklerle donatılıyordu. Bunların arasında en önemli yeri tutan çiçek, kuşkusuz lale idi. Damat İbrahim Paşa laleye önem vermiş, lale yetiştirenlere ödülleri dağıtarak bu çiçeğin büyük ilgi görmesini sağlamıştır. O kadar ki, lale ticareti yapılmaya başlanmış ve oldukça kıymete binmiştir. Çok kısa sürede İstanbul'da sekiz yüz otuz dokuz tür lale yetiştirilmiş, içlerinden az bulunan türleri yüzlerce altın karşılığı satılmaya başlanmıştır (Arseven, s.400).

Yukarıda da belirtildiği gibi 1703-1730 tarihleri arasında daha çok dünya hayatına önem verilmiştir. O devirde ihtiyaca cevap verecek kadar cami bulunduğundan mimari, daha çok kasırlar, köşkler, çeşmeler, sebiller... gibi eserlerin ortaya çıkması yönünde gelişme göstermiş; dolayısıyla dini mimariye ait pek az yapı ortaya çıkmıştır. Dönemin Batı'ya yönelme tutumunu ve mimarisindeki değişimleri en belirgin biçimde izlediğimiz yapı türü çeşmelerdir. Batı kentlerine öykünen İstanbulluların, Osmanlı şehirciliğinde hiçbir zaman var olmamış "ortasında heykel bulunan, anıta göre düzenlenmiş meydan"lardan etkilendiği açıktır. Ancak İstanbul'da düzenlenecek bir meydanın ortasında, İslam'daki tasvir yasağı nedeniyle figürlü bir anıt bulunamayacağından, heykelin yerine çeşme düşünülmüştür. Çeşme devlet erkanının hayır yapmasını sağladığı gibi, artık aynı zamanda meydanın süsü de olan bir heykeldir. O döneme kadar işlevi itibarıyla tek yüzlü/duvar çeşmesi biçiminde yapılmış olan bu mimari eleman, dört cephesi olan anıtsallaşmış bir yapıya dönüşür. Her yüzü bitki, çiçek, meyva motiflerinden oluşan bezemelerle doldurularak olabildiğince zenginleştirilir, heykele benzetilmeye çalışılır.

Lale, bu devirde süsleme olarak en çok kullanılan öge olmuştur. İşlemelere, tahta ve taş oyma işlerine, çinilere, tezhiplere, nakışlara, maden işlerine ve hatta mezar taşlarına bile hep laleli süslemeler yapılmıştır. Lale Devri'nde; klasik, rumi, geometrik ve hatai süslemelerin yerini çiçek ve lale almıştır. Bu etki yalnızca bezemeye özgü kalmamış, biçimler ve hacimlerde de çiçek eğilmeleri, kıvrımları belirlemiş; eski şekillerin sertliği,

gittikçe yuvarlak hatlara doğru bir eğilim kazanmaya başlayarak yeni bir üslubun oluşumuna neden olmuştur. Buna ‐Lale Üslubu‐ denir. Gerek mimaride ve gerekse bezemede klasik üslup ile lale üslubunu karşılaştıracak olursak, Arseven’in ifadesiyle ‐Klasik Devir şekillerinin erkek olduğunu ve Lale Devri’nde kadınlaştığını‐ (Arseven, s.400) söyleyebiliriz.

Lale Devri’nde gerek mimari ve gerek süslemelerdeki sert ve doğrusal hatlar eğriselleşiyor, bezemeler daha çok yaprak ve çiçek motiflerine doğru kayıyor, karmaşık ve oynak bir hal alıyordu. Eskiden sade olan yüzeyler süslerle dolduruluyor, şekil ve hacmin güzelliği yerine süsleme ön plana çıkıyordu.

Yirmisekiz Mehmet Çelebi Paris’ten dönüşünde gördüğü güzellikleri, bahçe ve sarayları, yapılan eğlenceleri Damat İbrahim Paşa’ya anlatmış, o da padişaha aktarmıştı. Bundan ilham alan padişah da İstanbul’un en güzel yerlerine köşkler ve kasırlar yaptırmıştır. Bunların çoğu günümüze gelmediğinden, Lale Devri’nin sivil mimarisi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Ancak o dönemlerde ülkeye giren yabancı ressamların yaptıkları resim ve gravürlerden bazı fikirler edinebilmekteyiz.

Lale devri camilerinde plan yine klasik cami plan tipine yakındır. Ancak kubbe bölüntüleri daha ayrıntılı, pencereleri daha çok, duvarları narin ve hareketlidir. Hatlar klasik üsluba göre eğrisel ve oynaktır. Bu eğrisellik; kornişler, konsollar, silmeler ve başlıklar gibi kısımlarda daha belirgindir. Kemerler iki merkezli teğet kemere doğru gitmekte ve baroklaşmaya başlamaktadır. Kubbelerin kasnakları daha yüksekçedir. Minareler klasik döneme göre ince ve şerefeleri oldukça ayrıntılıdır. Sütun başlıklarının karnasları küçük ve detaylıdır. Duvar kaplamalarının bezemelerinde abartılmış fazlalıklar vardır. Bu üslubun en karakteristik özelliklerinden birisi de, cami iç mekanının -o zamanki çiçek ve bahçe merakının yarattığı ruhsal etkiyi yansıtır şekilde- daha aydınlık ve neşe verici olmasıdır.

Lale Devri'nin başlıca binaları arasında İstanbul, Şehzadebaşı'nda Damat İbrahim Paşa Cami, Medrese, Kütüphane ve Sebili, Hekimoğlu Ali Paşa Cami, Üsküdar'da Yeni Valide Cami, Zeynep Sultan Cami, Nevşehir'de Damat İbrahim Paşa Külliyesi gibi eserler gösterilebilir (Arseven, s.401).

III.Ahmet'in validesi Gülnuş Emmetullah Sultan tarafından Üsküdar'da 1710 senesinde yaptırılan Yeni Valide Cami, Lale Devri'nde yapılmış olmakla beraber, tamamiyle klasik üsluptadır. Çifte şerefeli iki minaresi olan cami; sebili, imareti, sıbyan mektebi ve arastasıyla bir külliye oluşturur. Köşesindeki üstü açık türbede, camiyi yaptıran Gülnuş Sultan yatmaktadır. Hekimoğlu Ali Paşa Camisi, I.Mahmut devrinde Sadrazam Ali Paşa tarafından 1734'de yaptırılmıştır. Bu cami ise Lale Devri'ne rastlarsa da, klasik üsluptaki camilerden pek farklı değildir ve Barok etkisi görülen son klasik camilerden birisidir.

Lale Devri'nde, mimaride belirgin bir batılılaşma görülmez. Batıdan aktarılan biçimler doğrudan doğruya mimariyi etkilememiştir. Ancak yine de Lale Devri'ndeki yenilikler, çağdaş bir üslup sisteminde anlam kazanan değişimler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişimleri örnekleyen en belirgin yapılar, Şehzadebaşı'ndaki Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Topkapı Sarayı'ndaki III.Ahmet Yemiş Odası ve Bab-ı Hümayun Meydan Çeşmesi'dir (Arel, 1975:40).

İbrahim Paşa Külliyesi, bir mescit, bir dar-ül hadis ve bir sebilden meydana gelir (Eyice, 1955:54). 1720 yılında tamamlanmıştır. Şadırvanlı bir avlusu vardır. Avlunun önü, revaklı bir hücre dizisiyle çevrilidir. Avluda üslup bakımından bir yenilik yoktur. Tek hacimli mescid ile dar-ül hadis arasında geçilerek avluya varılır. Mescit ile dar-ül hadis önündeki üç kemerli bir arkat, saçaklar arasında bağlantı kurmaktadır. Külliye unsurları arasındaki ilişki hemen kavranamayacak kadar karışıktır. Saçaklar ve yüzeydeki farklılaşmalarla, kompozisyonda yatay oluşuma önem kazandırılmıştır. Yükselmelerle zeminden kopartılan revakların ne avlu hacmi ve ne de önünde buldukları yapılarla bir bütünlük arzetmeyen ara mekanlar oluşturması, külliyenin iç düzenlemesinde ilk bakışta dikkati çeken özelliklerdir. Dışta bulunan sebil, külliyenin sokağa bakan köşesinde dir.

Sebilin dairesel planı, pencereler düzeyindeki bükülmelerle yumuşatılmıştır. Aynı şekilde, sebil yüzeyini kaplayan çok alçak kabartma süslemeler, basık kemerler, tıpkı külliye düzenlemesinde olduğu gibi, radikal ve güçlü biçimlerden uzaklaşma isteğini yansıtmaktadır (Arel, 1975:41).

Bab-ı Hümayün önündeki III.Ahmet Meydan Çeşmesi'nin temelde geometrik olan biçimi, köşelerdeki sebil çıkıntılarıyla hareketlendirilmiştir. Sebil parmaklıklarının gerisindeki boşluklar, çeşmenin biçimsel katılığını yok eden ve meydanın ortasında pozitif bir kitle oluşturmasını önleyen unsurlardır. Mermer cepheleri sistematik olarak kaplayan yüzeysel süslemeler malzemenin somutluğunu, bağdaşıklığını bozarak çeşme kütesindeki kararsızlığı artırmaktadır. Çeşme, meydanın ortasında mekansal kutuplaşma yaratan somut bir işarettir. Bununla birlikte, çeşmenin çevresine göre konumu ile işçiliğinde beliren maddesizleştirme istemi arasında açık bir çelişki vardır. Aynı şekilde, mermer yüzeylerde eriyen alçak kabartmalar ile yoğun gölgeler düşüren derin saçaklar arasında karşıtlık vardır. Yine dekoratif kompozisyonda ağır basan düşey çizgilerle saçaklı örtünün yataylığı arasındaki zıtlık ve bu zıtlığı örtü düzeyinde daha da belirginleştiren çatı kuleleri, barok yaklaşımın temel şemasındaki yatay - düşey zıtlaşmasına pek aykırı değildir (Arel, 1975:41).

Üsküdar'daki meydan çeşmesinde de benzer bir düzen vardır. Ancak burada ana kitle Bab-ı Hümayun Çeşmesi'ne göre daha çok korunmuştur. Bu çeşmede köşeler pahlanarak yok edilmiştir. Ortaya çıkan sekizgenin köşelerine bir sütuncuk yerleştirilmiştir. Yapı, saçak altında köşelere yerleştirilen birer konsolla tekrar kareye dönüşmektedir. Bütünüyle som mermer bir yapıdır. Klasik stile bağlı görünmektedir. Pencere kemerleri üzerine gelen, yelpaze veya istiridye kabuğu şeklinde bir güneş kursu motifi mimarimize pek yabancı değildir. Nitekim bazı Selçuklu portal hücrelerinin köşegen uyarılama motiflerinde küçük örnekleri vardır.

Lale Devri'nde başlayan yeni sanat akımlarının etkisi en belirgin şekilde sebillerde kendini gösterir. Türk klasik stilinden pek uzaklaşılmasa bile dekorasyon ve süslemelerde yeni

motifler ile yeni çizgiler görülür (Ünsal, 1986:17). Geç klasik stilde başlayan iç ve dış bükülmeler artar, ancak bu durum kitleyi pek değiştirmemekle birlikte yeni bir stile geçiş hareketlerini belirtir.

Klasik stildeki çokgen ve yarı çokgen çıkıntılı plan tamamıyla terk edilmemiştir. Ama genelde planlar yuvarlak biçimlidirler ve giderek iç ve dış bükeyli bir şekil alırlar. Cephede ise dinamizm artar. Çokgen ve yarı çokgen çıkıntılı plan tipleri bazen yuvarlak biçimler alırlar. Şişkin dış bükeyli planlar giderek iç ve dış bükeyli plan şeklini alır ve klasik stilde olduğu gibi, yamuk ve dikdörtgen planlara da rastlanır.

Cephede dış etek bölümünde, yenilik olarak, kolon altlarında birer kürsü veya ayaklık çıkıntısı yer almaktadır. Ara yerdeki panolar, dikey çizimli şekiller içinde, vazolu çiçek kabartmaları ile bezenmektedir. Tezgah çıkıntısı silmelere zengin bir hava katmaktadır. Etek üzerinde daha ince ve gösterişli kolonlar yükselmekte, başlıkları ise yine karnaslı ve tunç bilezikli olmaktadır.

Kolonlar arası açıklıklar bazen klasik sivri kemerlerle, daha çok basık şekilde, peşpeşe kavisli, yalancı kemerlerle kapatılmaktadır. Selçuklu geleneğinde olduğu gibi dekor bütün cepheye yayılır. Tasarımlarda yenilikler görülmeye başlanır. Rumi, hatai kıvrımlı dallar İtalyan geç Rönesans devrinin rensolarına dönüşür. Etek ve gövdelerde yeni motifler ortaya çıkar: Stilize laleler, gülçeler, yapraklarda meyveler...vs. İzometrik perspektifli vazo ve rahleler üzerinde armut, elma, portakal meyva ve dalları hafif kabartma olarak çerçeveler içine girmektedirler. Ama kemer, karnas, silme ve profil gibi öğeler klasik biçimlerini korurlar. Bu devrin tipik örnekleri arasında Kaptan İbrahim Paşa Sebili (1708) dönemin en eski tipi sayılır. Yeni Valide Sebili (1709-10), dönemin karakteristik bir eski örneğidir. Hatice Sultan Sebili (1711), Ayvansaray kapısı yanında bulunmaktadır. Ahmet Ağa sebili (1712) Üsküdar'da Ahmediye Külliyesi'nde, bütünüyle som mermer bir yapıttır. Daha önce de belirttiğimiz Damat İbrahim Paşa Sebili (1719), Şehzadebaşı caddesinde bir köşebaşı yapısıdır. Dönem stiline bütün özelliklerini üzerinde taşımaktadır. Sultan III.Ahmet Sebili (1728), çeşme sebil tipindeki kuruluşuyla anıtsal bir

yapı görünümündedir. Bir dikdörtgenin köşelerini tutan dört sebili ile ilginç bir görünüşe sahiptir. Yuvarlak çıkıntılı bu sebillerin pencere şebekeleri her birinde farklı desenlerle işlenmiştir. Saliha Sultan Sebili de (1732) bir çeşme-sebil tipidir. Hekimoğlu Ali Paşa Sebili (1733) ise, dış ve iç bükey biçimli plan şekli ile kitlenin hareketli mimarisini doğurmuştur (Ünsal, 1986:17-18).

III.Ahmet Yemiş Odası, Lale Devri eğlencelerinin gerçek dekorlarını yansıtmaktadır. Bu odanın yağlı boya nakışlı ahşap panolarını kaplayan çiçek vazoları, meyve sepetleri, meyve çanakları, Lale Devri'nin kendine özgü temalarını oluşturmaktadır. Bunlar ayrıca Lale Devri'ni niteleyen eğlencelerin başlıca süsleme ve simgeleme unsurlarıdır. Bu odanın düzenlenmesinde ağır basan bazı özellikler de yine Lale Devri mimarisinin genel eğilimlerini göstermektedir.

Çiçek ve meyva motiflerine olan düşkünlük sadece bu döneme özgü bir özellik değildir. Lale Devri motiflerinde kullanılan unsurların hemen hepsi, geçmişte Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılmışlardır. Örneğin, Sultanahmet Camisi'nin duvarlarını süsleyen çiniler, konuları açısından Lale Devri süslerinden çok kesin bir şekilde ayrılmamaktadır. Lale Devri'nin getirdiği en belirgin yenilik bu temaların natüralist bir üsluba aktarılmasıdır. Natüralizm nitelemesi, Osmanlı sanatının bu aşamasında eskiye göre geçerlidir. Bununla birlikte, Bab-ı Hümayun Çeşmesi'nde olduğu gibi, genel süsleme motiflerinin, bu çağda, doğal prototiplerine yaklaştırılmak istendiği görülmektedir. Örneğin, kemer alınlığını dolduran kıvrımlı dalların soyut niteliklerini yitirdikleri, gerçek kıvrımlı dallara benzetildikleri görülür. Bütün bu yüzeysel süsleme tasarımlarıyla, bu tasarıma giren unsurların derinlik yaratıcı özellikleri arasındaki zıtlık, daha sonra Barok tarzının benimsenmesiyle sonuçlanacak değişik bir anlayışın belirtileri olarak ortaya çıkar.

1.3- LALE DEVRİ'NDEN ABDÜLAZİZ DÖNEMİNE KADAR SİVİL MİMARİDEKİ GELİŞMELER

1740'lardan sonra, Avrupa mimarisinin bazı öğeleri, Osmanlı mimarisine girmeye başlar. Ancak bu öğelerin mimariye yansması doğrudan doğruya değil, mimari dışında yorumlanıp soyutlaştırılmasıyla yenibaştan uyarlanma şeklinde olur. Mimaride klasik simetrik düzenlemeler yavaş yavaş değişmeye başlar. Barok motifler ağırlıklı olarak mimariye daha fazla girmiştir. 18.yüzyılın ortalarında bu tipte örneklerin ortaya çıkması, barok ve rokoko özelliklerinin Osmanlı mimarisinde uygulama alanının arttığını gösterir.

I.Mahmut Dönemi 1730-1754

Patroma isyanıyla büyük tahrip gören kasır ve köşklerin yerlerine, I.Mahmut, ekonomik sıkıntıya ve hazine darlığına rağmen kısa zamanda bazılarını onartmış, bazılarının yenilerini yaptırmıştı. Bu onarım ve yenileme sırasında su yapılarının yapımında da bir artış görülmüştür. Kentsel yerleşmelerin yoğunluk kazanması sonucu ortaya çıkan bu su yapılarının çoğu saray dışında varlıklı insanların yaptırmış oldukları çeşme ve sebillerdir. Bu çeşme ve sebiller, kütleleriyle içinde buldukları mekanı tanımlayabilecek büyük ölçülerde yapılmış olmaları, kentsel mekanların düzenlenmesinde yeni bir bilincin yerleşmekte olduğunu gösterir.

Bu devirde, barok motifler, deniz kabuklu korent başlıklar, saçak altlarında çift pilastrlar ve ya dişlerle mimariye girmiş, buna karşılık barok biçimlenme, asimetrik düzenleme ve dış yüzeylerin iç ve dış bükey eğrilerinde daha geç görülmüştür (Denel, 1982:21).

III.Osman Dönemi 1754-1757

III.Osman saltanatı sırasında İtalyan etkilerinin ağır bastığı görülür. Bu dönemde bütün mimari elemanlarda barok özelliklerin benimsendiği görülür. Bu özellikler binanın iç ve dış mekanlarında, yapısal kısımlarında ve ayrıntılarda kendini gösterir (Denel, 1982:22).

Bu dönem batıya açılışa bir tepki devri olarak dikkat çekmişse de, görsel ve biçimsel olarak, sadece ayrıntılarda değil, kitleler, iç ve dış mekanlar, binanın yapısal kısımlarıyla tüm mimari elemanlarda barok özellikler hakimdir.

III.Mustafa Dönemi 1757-1774

III.Mustafa zamanında, inşaat alanında bir durgunluk olur. Bu dönemde Avrupa ile yürütülen ilişkiler daha çok teknolojik ve askeri eğitim alanlarında olduğundan mimari alanda çok az sayıda yeni yapı inşa edilmiştir. Bu yapılarda kısmen barok etkiler görülür. Bu barok etkiler ve biçimler, yerli mimarların yorumlamaları ile Osmanlı mimari geleneğine aykırı düşmeyen biçimlere dönüştürülmüştür. I.Abdülhamid devrinde, Avrupa ile girişilen ilişkilerin daha rahat bir zeminde yürütülmesi, Avrupa'dan alınan mimari etkilerin daha doğru bir şekilde yorumlanmasını sağlar. Ancak yine de mimari biçimler ile bu biçimleri meydana getiren fonksiyonlar arasında gerçek anlamda bir uyum III.Selim devrine kadar görülmez (Arel, 1975:106).

I.Abdülhamid Dönemi 1774-1789

I.Abdülhamid devrinde mali sıkıntılara rağmen inşaat alanında bir hareketlenme gözlenir. Mimari özellikler büyük oranda bir önceki dönemin özelliklerini taşır. Batıdan alınan motif ve tasarım özellikleri yavaş yavaş konut mimarisine girmeye başlar. Bu dönemde, ilk kez Osmanlı mimarisinde hakim olan mahremiyet ve içe dönüklük özelliği, yerini dışa dönük bir yaklaşıma bırakır.

III.Selim Dönemi 1789-1807

III.Selim devrinde batıdan aktarılan yabancı biçimler, geleneksel mimari öğelerle kaynaştırılarak kullanılır. Bütün bu üslup gelişmelerinin yanısıra, III.Selim devri, saray yapımı alanındaki yoğun hareketlilikle de ün kazanır. Bu nedenle III.Selim devri, III.Ahmet saltanatıyla benzerlikler gösterir. Zaten III.Ahmet devrinde yapılan birçok

saray, III.Selim zamanında yeniden ele alınarak ya onarılmış veya yeniden yapılmışlardır. Patrona Halil isyanı ile büyük zarar gören özellikle Kağıthane'deki su yapıları ve köşkler, III.Selim zamanında yeniden ihya olunmuştur. Hatta yeni köşkler, saraylar, kanallar ve bahçeler yaptırılmıştır (Arel, 1975:92). 1792 yılında Çağlayan Kasrı (Bkz. Böl.2.2.3.3) onarılmış, aynı yıl İmrahor Kasrı (Bkz. Böl. 2.2.3.4) inşa edilmiştir. Ayrıca III.Ahmet tarafından yaptırılmış olan Humayunabad Sarayı, yeniden yaptırılarak çevresi de yeniden imar edilmiştir.

III.Selim zamanında, I.Mahmut devrinde de önem verilen ve bir yazlık oturma yeri olarak görülen Boğaziçi, İstanbul'un seçkin insanların yalı ve konakları ile dolmaya başlar. 1770 yılında İstanbul'a gelen Venedikli Bonaugurio, Boğaziçi'nde sıralanan birbirinden güzel yapıların devlet büyüklerine, zenginlerine ait olduğunu yazar (Arel, 1975:100).

Bu dönemde saray ve köşk yapımı önde gelir. Haliç'ten Boğaziçi'ne yayılma başlar ve "Boğaziçi Dönemi" diye adlandırılan devir başlar. Onarılan bazı saraylara yeni ilaveler eklenir. Bazı yeni Sahil saraylarının yapımı bu dönemde devam eder.

Burada belirtilmesi gereken bir yapı türü de Boğaziçi'nde önemli yeri olan yalılardır. Padişah ve yakın çevresinin inşa ettirdikleri saray, köşk ve kasır yapılarının yanısıra daha çok İstanbul'un seçkin ve varlıklı insanların yaptırdıkları bu yalılar Boğaziçi'nde önemli bir yere sahiptirler. Boğaziçi'nde kendine özgü mimarileri ile daha çok batılı etkiler taşıyan bu yalılar, buldukları yer ve kullanılış şekillerine göre farklılıklar gösterirler. Bir saray yapısı ihtişamında olanlarının yanısıra daha küçük ölçekli ve tipik bir türk evi tarzında olanları da oldukça fazladır. Bu yalılar I.Mahmud devrinden başlayarak, III.Selim, Abdülmecid ve Abdülaziz zamanında yoğun bir yapı alanı bulurlar. Çoğunluğu ahşap olan bu yalılar, bu tez kapsamında detaylı olarak inceleyeceğimiz Kağıthane Kasrı binaları ile özellikle cephe düzenleri açısından pek fazla bir benzerlik göstermemektedirler. Bu nedenle Boğaziçi'nde önemli bir yer tutan bu yalıların sadece

ismini anarak geçeceğiz. 18. ve 19. yüzyıl belgelerinde adı geçen Boğaziçi'ndeki önemli yalıları belirtmek gerekirse, bunlar:

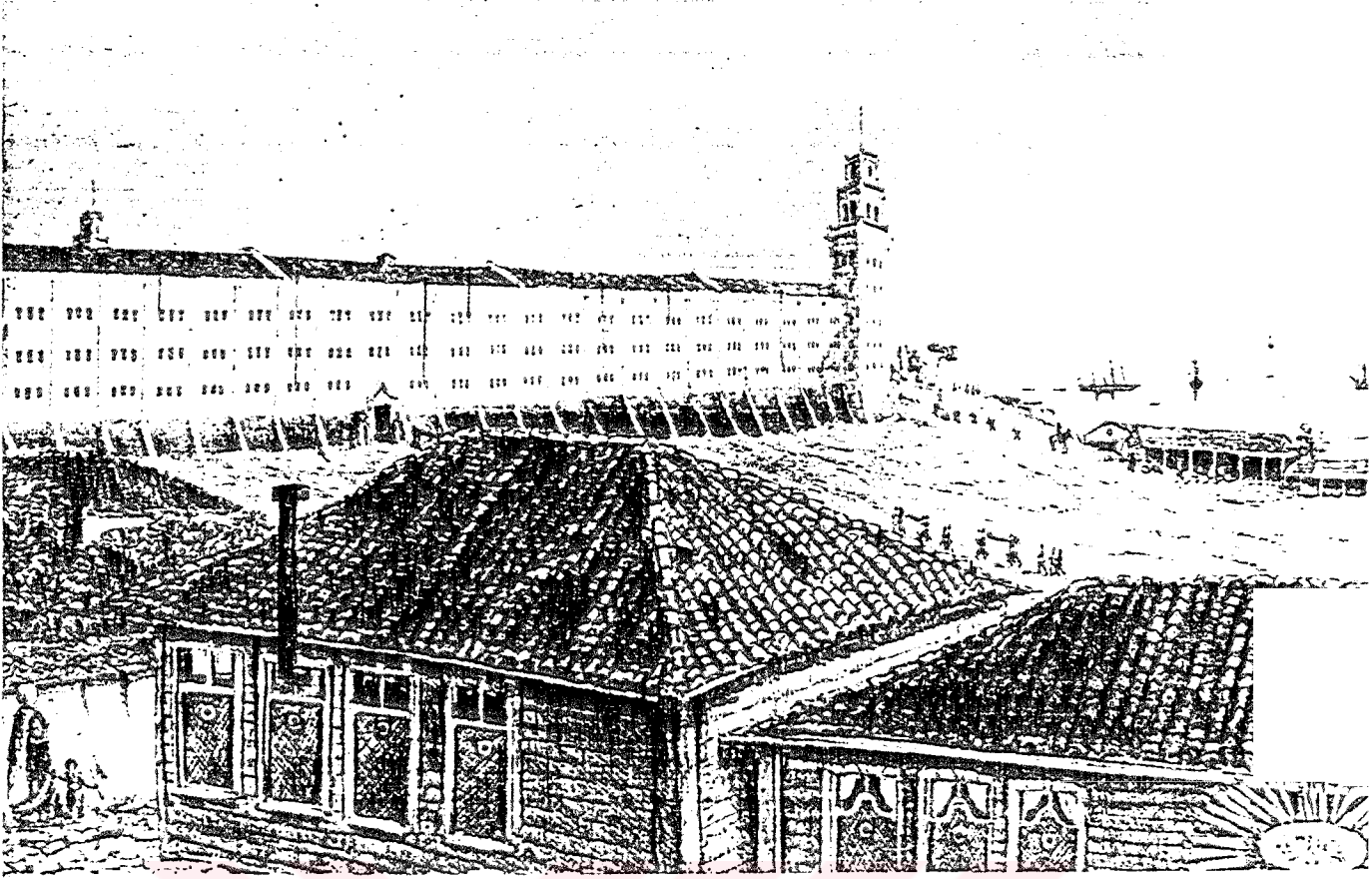
Boğaz'ın Rumeli Yakası'nda: Bebek Köçeoğlu Yalısı, Bebek Halim Paşa Yalısı, Bebek'te Ali Paşa ve Hekimbaşı Yalıları, Rumelihisarı'nda Köprülü Yalısı, Büyük Reşit Paşa Yalısı, Emirgan'da Hurşit Paşa Yalısı, Tarabya'da İpsilanti Yalısı, Büyükdere'de Franchini Yalısı...

Boğaz'ın Anadolu Yakası'nda: Paşabahçe'de Tahir Paşa Yalısı, Kanlıca'da Fuat Paşa ve Saffet Paşa Yalıları, Anadoluhisarı'nda Yasinci Yalısı, Kandilli'de Kıbrıslı Yalısı, Cemile Sultan Yalısı, Vaniköy'de Serasker Rıza Paşa Yalısı, Beylerbeyi'nde Mehmet Ali Paşa, Rauf Paşa ve Hasib Paşa Yalıları, Paşalimanı'nda Hüseyin Avni Paşa Yalısı, Şemsipaşa'da Kaptan Paşa ve Direkli Yalıları... gibi yalılardır.

Boğaziçi'nde yeni binaların yapılmasını teşvik eden bir diğer unsur da Padişahların günlerinin bir bölümünü bu köşklerin bazılarında geçirmeleri idi. III. Selim'den itibaren yeni köşk ve saraylar için Boğaziçi'nde bir yoğunluk olması dikkat çekmeye başlar. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus da, bu devirden itibaren yalnız padişahlar için değil, hanedana mensup önemli devlet büyükleri için de buralarda köşk ve sarayların yapılmaya başlanmasıdır. Ayrıca yüksek mevki sahibi sivillerin de Boğaziçi'ne ilgi duymaları, yalı binalarının inşasında gerçek bir canlanma olmasına neden olur. Boğaziçi'ndeki bu yeni yalı ve benzeri binalar, sanatta Batı'ya açılışın ve Batı etkilerinin bir habercisi ve şahidi olmuşlardır (Cezar, 1984:52).

III.Selim'in yaptırdığı diğer önemli binalar, askeri ve öğretim esaslı yapılardır. Bu yapılarda hacim ölçüleri, ilk defa İstanbul'daki sivil yapı ölçülerine göre daha büyüktür. Bu binalar, Üsküdar'daki Selimiye Kışlası, Beyoğlu yakasında Levent Çiftliği Kışlası, Haliç Hasköy'de Kumbarahane'dir. Bu eserlerin bazıları ya tamamen yok olmuş ya da değişikliğe uğramıştır.

Şekil: 1.1- Selimiye Kışlası'nın kuzey cephesi (XIX.yy. ilk yarısı) (Tuğlacı, 1993:58).

Şekil: 1.2- Selimiye Kışlası'nın ana giriş kapısı (1978) (Tuğlacı, 1993:61).

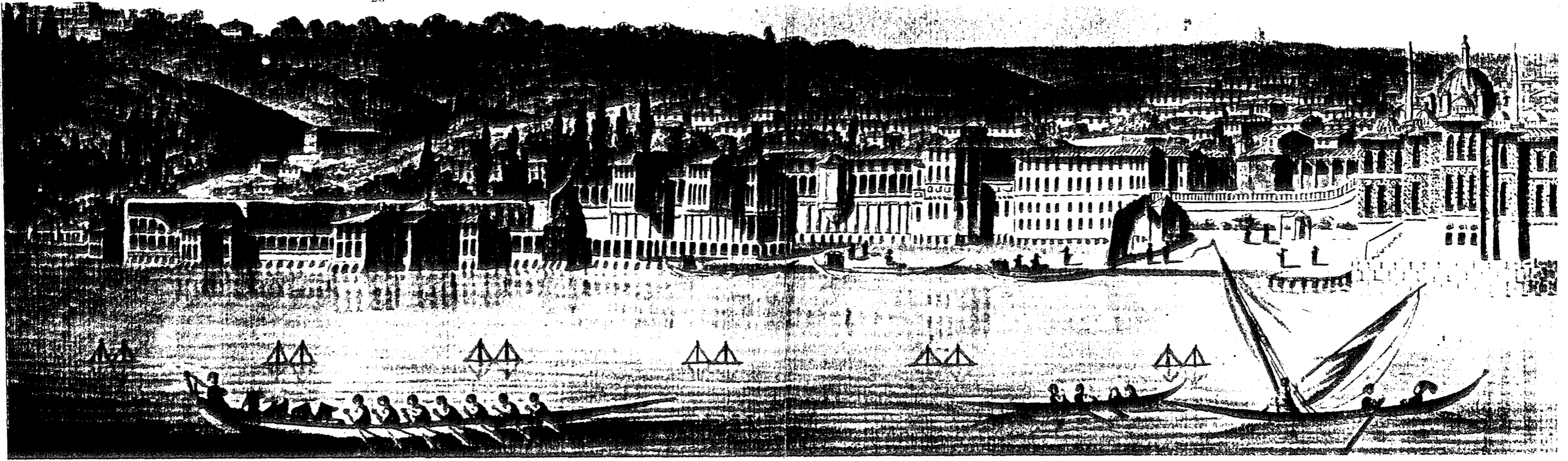
III.Selim devrinde İstanbul'un manzarasında önemli yeri olan kışla yapılarının yanısıra, onlar gibi dini mimariye dahil olmayan değişik binalar da yapılmıştır. Bunlar daha çok köşk ve saray türünde yapılardan ibaretti. Bu tür yapıların oluşmasında III.Selim'in sanatçı kişiliğinin, yenilik ve zerafetten hoşlanmasının ve eğlenceyi sevmesinin de etkileri oldukça önemlidir. Padişahın bu özellikleri ve yakın çevresinin ona bu konudaki katılımları, İstanbul'un mimari yapısında, "Boğaziçi Devri" denilebilecek bir dönemin açılması sonucunu doğurmuştur. İstanbul'un bu değerli yerlerindeki mevcut eski sahil saraylarının bazıları tamir edilerek, bazılarının yerine yenileri yapılarak ihya edilmiştir. Bunlar arasında önemli yer tutanları, Beşiktaş Sarayı, Defterdarburnu'nda Hatice Sultan Sarayı, III.Selim'in kızkardeşi Beyhan Sultan'ın inşa ettirdiği Çırağan Sarayı, Bebek Kasrı gibi saraylardır (Şekil: 1.3, 1.4, 1.7, 1.8) (Cezar, 1971:26).

III.Selim, bu eserlerinden başka, Üsküdar Paşalimanı'nda tahıl ambarları, yangınlarda kullanılmak üzere Bayezid, Süleymaniye, Laleli, Nuruosmaniye, Yenicami avlularında yangın havuzları, İstanbul'un muhtelif yerlerinde çeşmeler yaptırmış, bazı binaları da tamir ettirmiştir. Bunlar arasında Galata Mevlevihanesi de vardı.

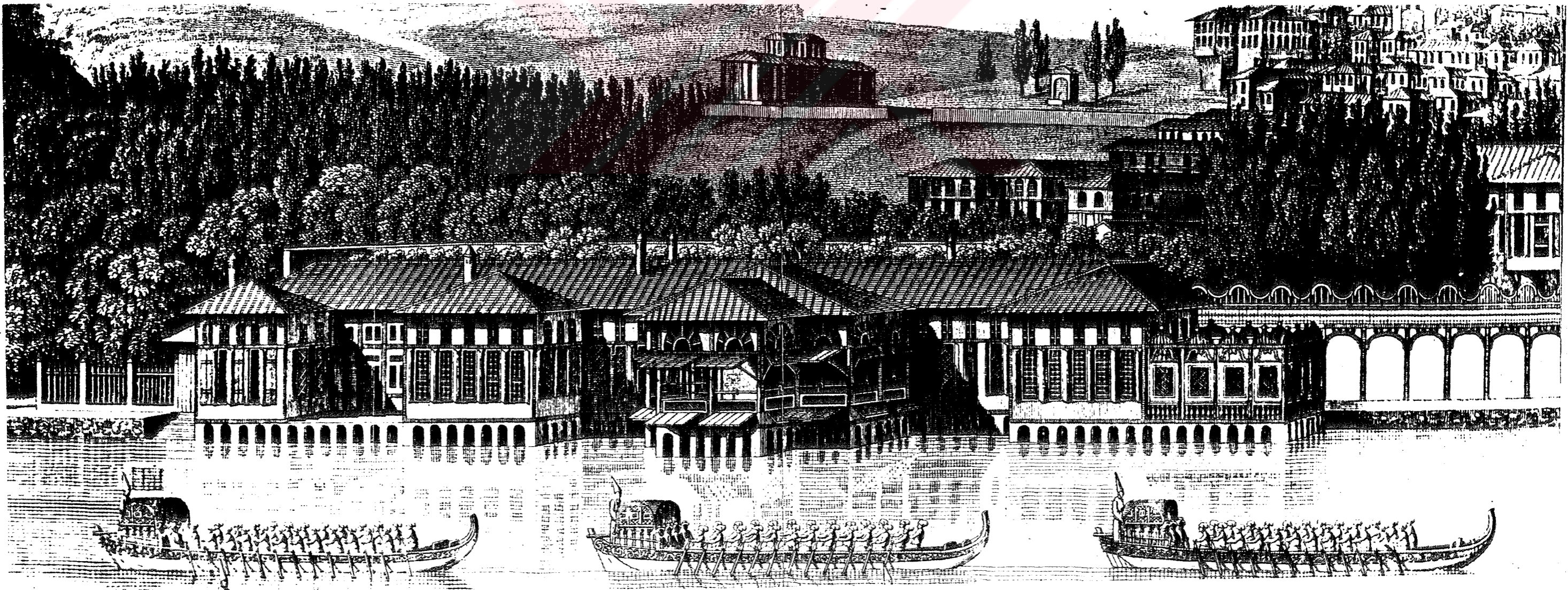
II.Mahmud Dönemi 1808-1839

İslahat Devrinin ikinci hükümdarı olan II.Mahmud zamanındaki inşaat ve yapı faaliyetleri de III.Selim devri özelliklerini gösterir. Bu hükümdar devrinde de kışla, okul, köşk ve saray binaları yapı alanlarının en büyük kısmını teşkil etmiştir. Ayrıca bu tür binalara devlet hizmetleriyle ilgili binalar bölümü de eklenmiştir.

II.Mahmud devrinde köşk ve saray binalarının yapımı, inşaat etkinliklerinin büyük bir bölümünü oluşturmuş; ancak aynı ağırlıkta bir askeri mimari de, beraberinde gelişmiştir. II.Mahmud, Selimiye Kışlasının bir bölümünü kargire çevirmiş, bunun dışında da askeri tesis ve kışla binaları inşa ve tamirleri işlerinde oldukça faal davranmıştır. Bu yapı faaliyetleri arasında Davutpaşa binalarının tamiri, Heybeliada'da Bahriye Hendesehanesi,

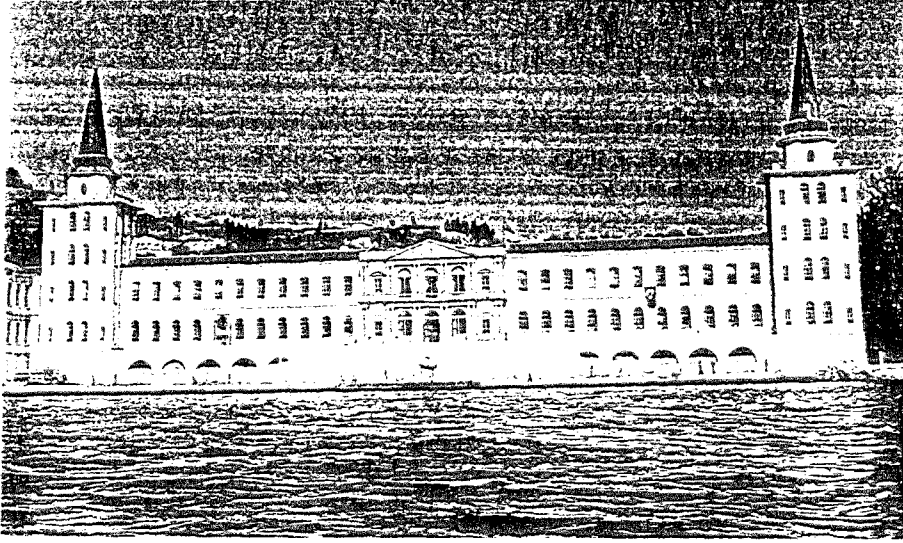

Şekil: 1.3- Eski Beşiktaş Sarayı (Eldem, 1979:41).

Şekil: 1.4- Eski Beşiktaş Sarayı'ndan bir bölüm (Eldem, 1979:36).

Kasımpaşa'da hastane, Çengelköy'de Kuleli Kışlası, Rami, Maçka ve Beyoğlu Kışlaları sayılabilir.

Şekil: 1.5- Kuleli Kışlası'nın deniz cephesi, 1980 (Tuğlacı, 1993:265).

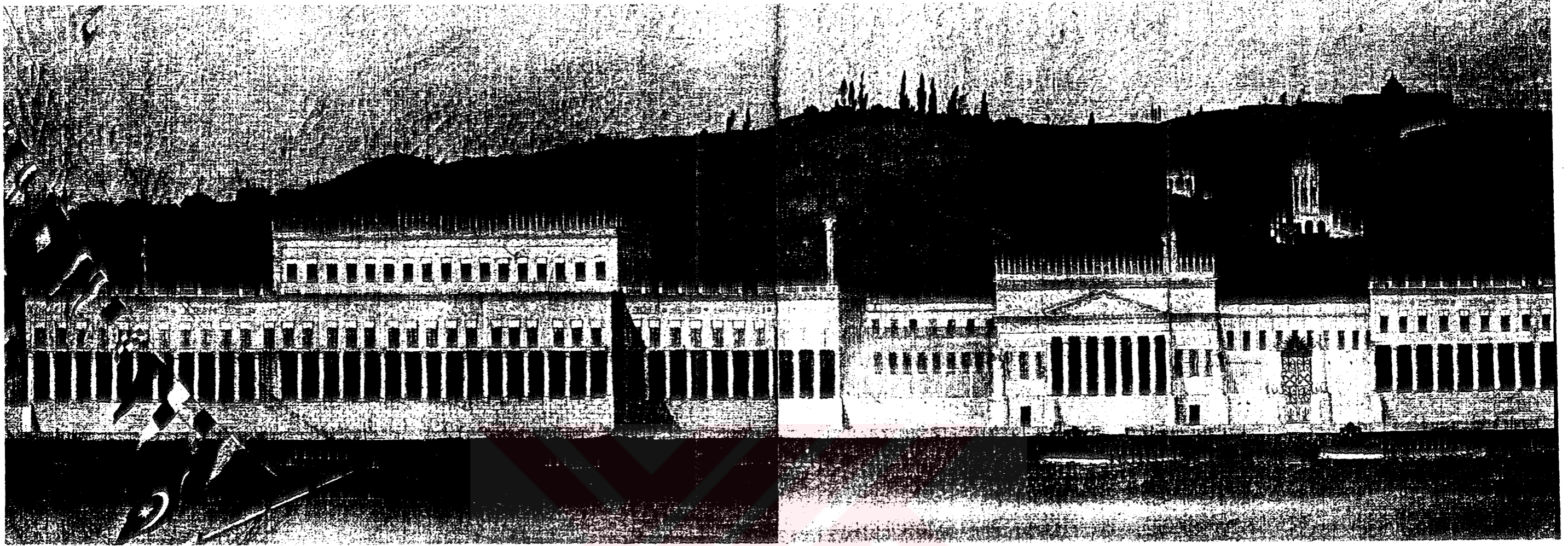
Şekil: 1.6- Kuleli Kışlası'nın yandan görünüşü, 1961 (Tuğlacı, 1993:267).

Bu hükümdar zamanında devlet örgütleriyle ilgili bazı yeni binalar yapıldığı gibi, bazı eski binalar da tamir ve ilavelerle devlet hizmetleri için ayrılmıştır. Bunlar arasında en önemlileri Bab-ı Ali ve Bab-ı Seraskeri binalarının inşasıdır. Ayrıca tamire muhtaç bazı sarayların tamirleriyle ve yenilerinin inşası ile de uğraşmıştır.

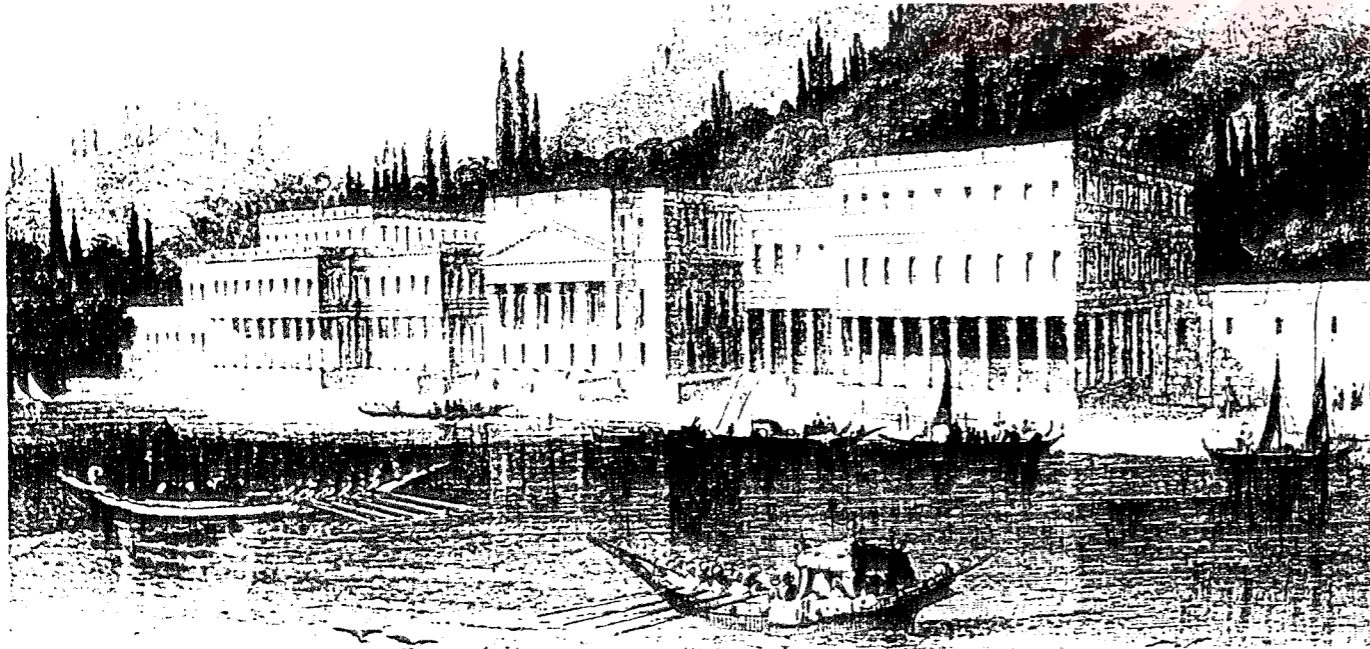
II.Mahmud'un yeni yaptırdığı saraylar, Beylerbeyi Sarayı ile Çırağan Sarayı'dır. Beylerbeyi Sarayı ilk yapımında ahşap ve tek katlı bir bina idi. II.Mahmud eski padişahların oturdukları tarihi Topkapı Sarayı'nda kalmaktan ziyade ahşap saraylarda kalmayı tercih ederdi. Bu sebeple bazı kışlarını Beşiktaş Sarayı'nda geçiren Sultan'ın Tersane, Sa'dabad, Bebek, Çırağan, Beylerbeyi, Göksu köşk ve saraylarına genellikle bahar ve yaz aylarında uğramakla beraber, buralarda kışın da bir müddet kaldığı olurdu (Cezar, 1971:29).

Sultan II.Mahmud'un yaptırmış olduğu Çırağan Sarayı, şekil: 1.7'de görüldüğü haliyle yapılmıştır. Sarayın Greko-Romen klasik mimari kurallarına uymayıp klasik nizamın tümüyle yeni esaslara göre ve geleneksel Türk mimari ölçülerine uygulanarak yapılmış olması, o devirlerde yabancı gezginler tarafından eleştirilmiştir. Oysa binanın özelliklerini anlayabilmek için planını ve sarayın içini tanımış olmak kesindir. Saray, iki kanat ve bir merkezden oluşan büyük ölçüde bir kompozisyon oluşturmaktadır. Sultan Mecid'in bir süre içinde kaldığı, Leyla Hanım'ın unutulmaz kalemi ile içinde verilen şölenlerin anlatıldığı sarayın ömrü kısa olmuştur (Eldem, 1979:46).

II.Mahmud zamanında, bu tezin konusu kapsamında ele alınmamış olan dini yapı inşasına da önem verilmiştir. Bunların en önemlisi Tophane'deki Nusretiye Camii'dir. Bundan başka Nusretiye'ye oranla daha küçük ölçülerde birçok cami yaptırmıştır. Bu hükümdar zamanında dini ve sivil birçok eser de tamir görmüştür.

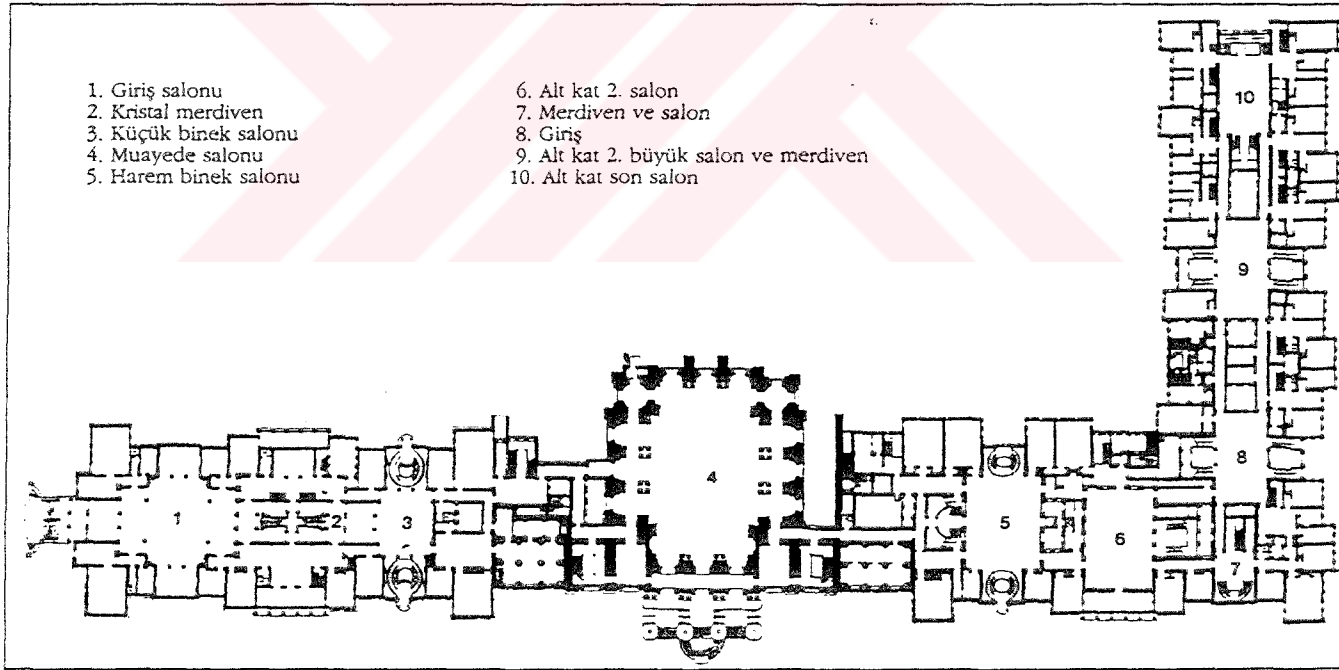
Şekil: 1.7- Çırağan Sarayı, II.Mahmut zamanı (Eldem, 1979: 46, 47).

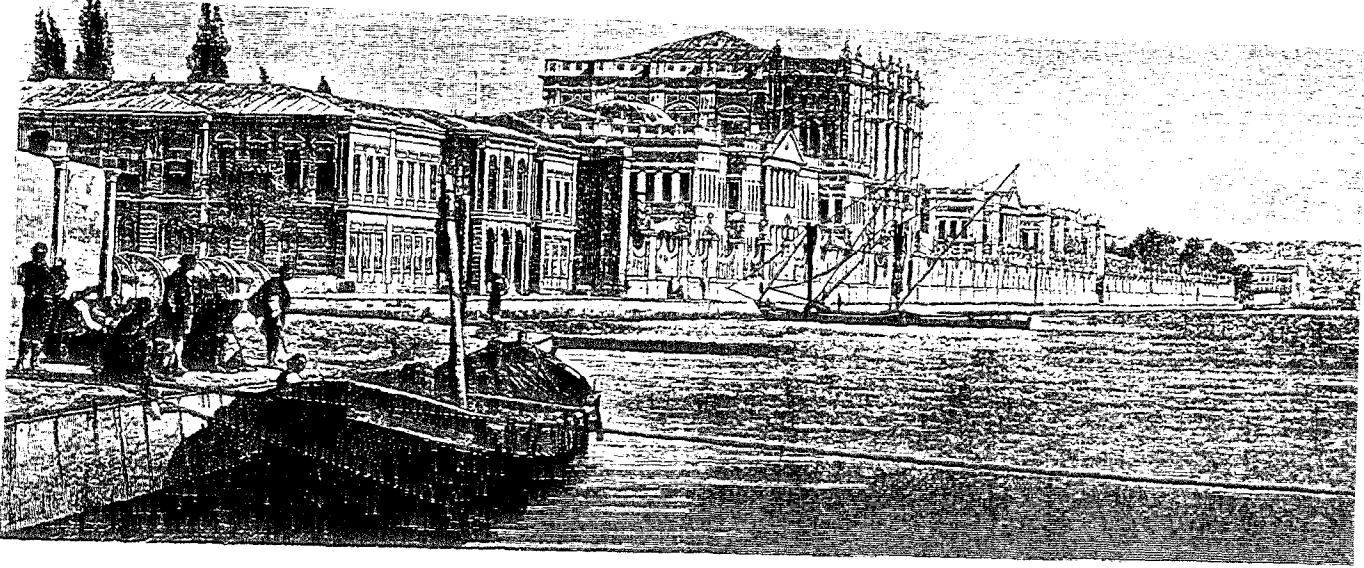
Şekil: 1.8- Eski Çırağan Sarayı (XIX. yüzyıl ortaları) (Tuğlacı, 1993: 106).

Abdülmecid Dönemi 1839-1861

Sultan Abdülmecid devri batılılaşma hareketlerinin en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemin en önemli yapısı Dolmabahçe Sarayı'dır. 19. yüzyılın en görkemli yapısı kuşkusuz bu saraydır. Saray birçok yapıdan oluşan bir kompleks olarak düzenlenmiştir. Yapı tekniği ve çevre düzenlemesi açısından devrin en önemli yapısı sayılır. Beşiktaş'ta Sultan Abdülmecid tarafından 1853-1855 yıllarında yaptırılıp, 1856 yılında açılmıştır. Saray Avrupalı görünümüne rağmen, bölümleri merkezi planlıdır ve bazı birimleri geleneksel biçimde çözülmüştür. Muayede salonundan **Nikogos Balyan'ın**, diğer bölümlerinden ve inşaatından babası **Garabet Balyan'ın** sorumlu olduğu saray, barok saraylarının ve bahçelerinin etkisi altındadır. Geleneksel plan ve ayrıntılarının yanında, yabancı bezeme öğelerinin kullanılması bu dönem mimarlığının seçmeciliği ve ikilemini yansıtır. Sarayın denize bakan tarafı 600 metre uzunluğunda olan mermer bir rıhtıma dayanır. Üç kat olarak inşa edilen sarayda 285 oda, 43 salon, 6 balkon, 6 hamam vardır.

Şekil: 1.9- Dolmabahçe Sarayı zemin kat planı (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 3, 1994: 92).

Şekil: 1.10- Dolmabahçe Sarayı (XIX. yüzyıl ikinci yarısı) (Tuğlacı, 1993:117).

Şekil: 1.11- Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'un ön cephesi (Tuğlacı, 1993: 140).

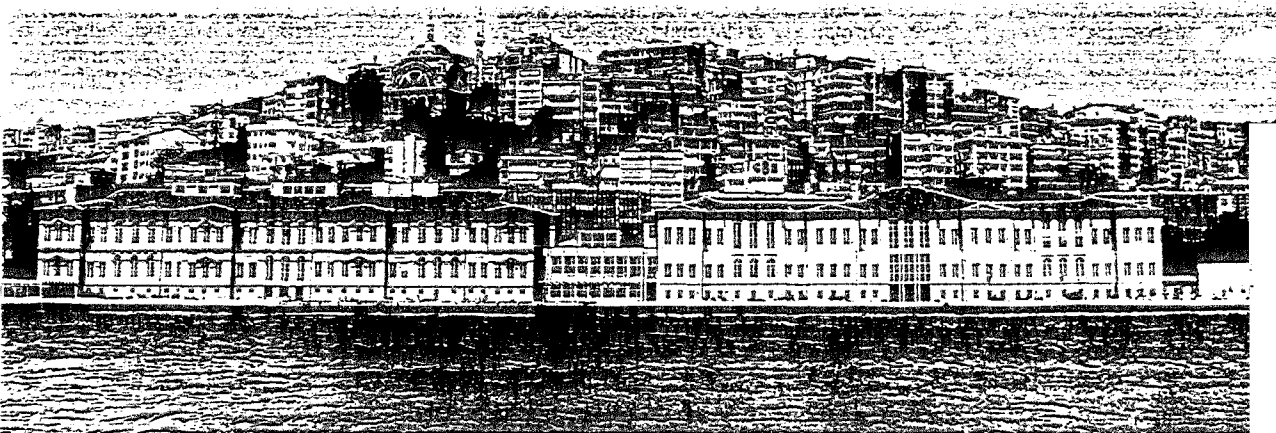
Bu hükümdar zamanında yapılmış olan Fındıklı'daki Çifte Saraylar da dönemin mimari özelliklerini göstermesi açısından önemli saraylardır. Abdülmecid'in kızları Cemile ve Münire Sultanlar için, **Garabed Balyan'a** yaptırılan sahilhanelerin yapımına 1856 yılında başlanmış, 1859'da tamamlanmıştır. Bu saraylardan Fındıklı'daki Molla Çelebi Camii'ne yakın olanı Cemile Sultan Sarayıdır. Çifte Saraylar'dan diğeri Münire Sultan'ındır. Cemile ve Münire Sultan'ların ölümlerinden sonra bir müddet Abdülaziz'in kızı Saliha Sultan, ondan sonra da II.Mahmud'un kızı Adile Sultan oturmuştur. Hatta Münire Sultan için yapılmış olan bu saray, Adile Sultan'ın, hayatının önemli bir bölümünü burada geçirmesi üzerine, Adile Sultan Sarayı olarak da anılmıştır.

Saraylar, denize paralel olarak yerleştirilmiş, bu etki iç mekana da yansıtılmıştır. Simetri eksenlerinin kesiştiği orta alanda büyük ve denize paralel dikdörtgen formda bir sofa dikkati çeker. Orta sofa ikişer direklikle yan sofalara açılır. Odalar, deniz ve kara cephelerine düzölmüşlerdir ve geometrik tavan süslemelerine sahiptirler.

Yapıların cephelerinde, simetrik ve aksiyal düzen hakimdir. Cephelerde ampir formlar dikkati çekmektedir. Pencere üstlerinde üçgen alınlıklar kullanılmış, bütün cephe boyunca kat silmeleri devam etmiştir.

Bu saraylar günümüzde Mimar Sinan Üniversitesi olarak kullanılmaktadır. Bunun için yapılar onarımdan geçmiş, her iki yapıya da projeleri S.Hakkı Eldem tarafından hazırlanan yüksek giriş saçakları ilave edilmiştir .

Şekil: 1.12- Çifte Saraylar (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 2, 1994:513).

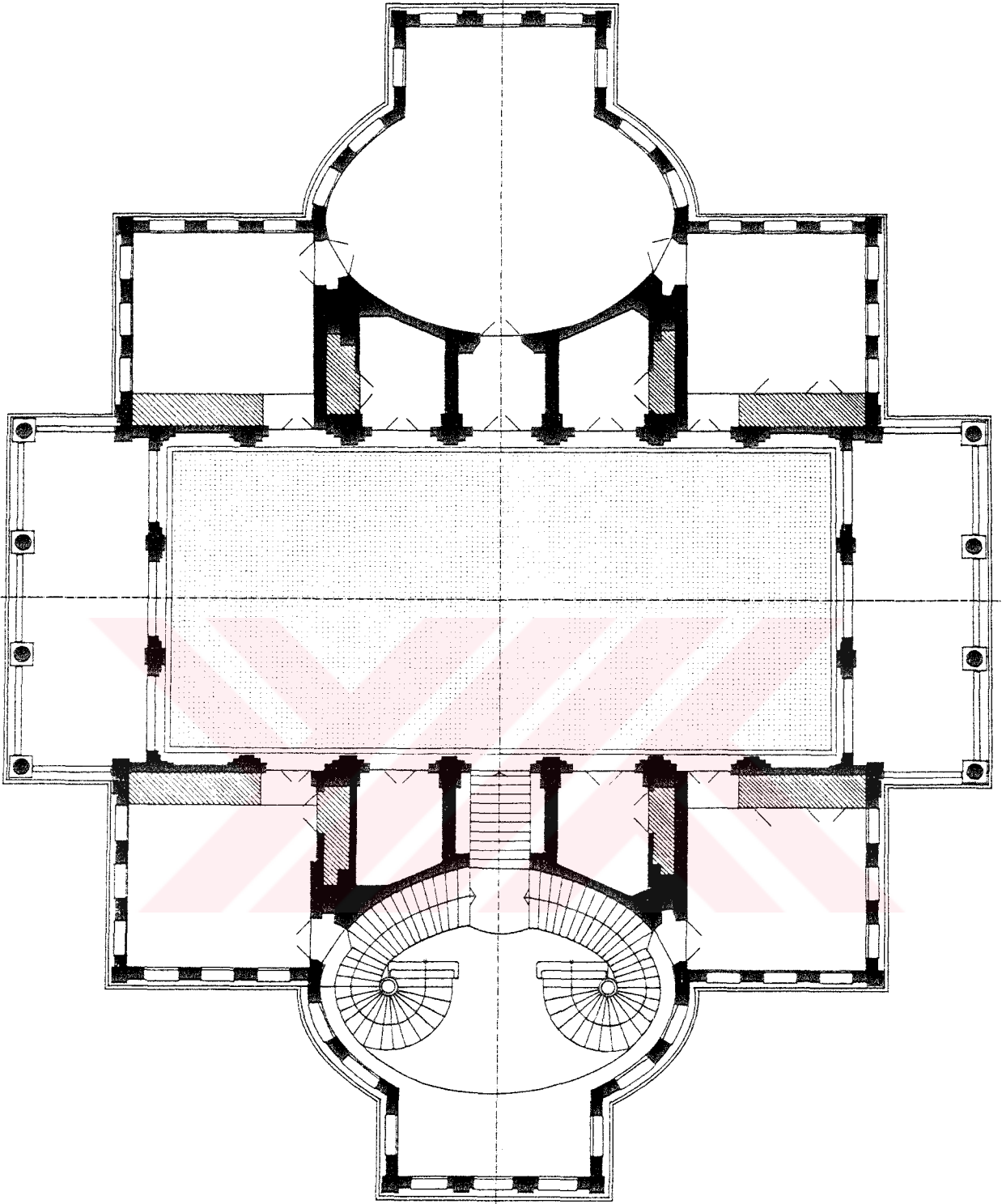

Şekil: 1.13- Salıpazarı'ndaki Cemile ve Münire Sultan Sahilsarayları
(Tuğlacı, 1993: 103).

Abdülmeçid devrindeki diğer önemli bir eser de **Nigoğos Bey Balyan** tarafından yapılmış olan Beykoz Kasrı Humayunu'dur. 1854 yılında Mısır Hıdıv'ı Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Sultan Abdülmeçid'e armağan edilmek üzere yaptırılmaya başlanmıştır. Ölümü nedeniyle oğlu Sait Paşa tamamlamıştır. Yapımı yaklaşık 8 yıl sürmüştür. Sultan Abdülmeçid adına yapılan kasra "Mecidiye Kasrı Hümayunu" adı verilmiştir (Çelikkilek, 1988:90). Ancak Sultan Abdülmeçid bu kasra pek itibar ermemiş, neredeyse hiç uğramamıştır. Bu kasır en parlak devrini Sultan Abdülaziz zamanında geçirir. Ancak Sultan'ın ölümünden sonra unutulur.

Boğaziçi'nde yapılmış ilk kagir kasırdır. 200 dönümlük bir kuru içine kare planlı olarak yaptırılmıştır. Yapı iki katlıdır. Gerek mimari anlayışı ve gerekse içini süsleyen heykelleri bakımından sanat değeri taşır. Bugün, Beykoz Çocuk Göğüs Hastalıkları Hastanesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil: 1.14- Beykoz Kaseri, üst kat planı (Eldem, 1979: 256).

Şekil: 1.15- Beykoz Kasrı
Hümayunu giriş cephesinin
yandan görünüşü
(Tuğlacı, 1993: 308).

Şekil: 1.16- Beykoz Kasrı, denizden görünüş (Eldem, 1979: 258).

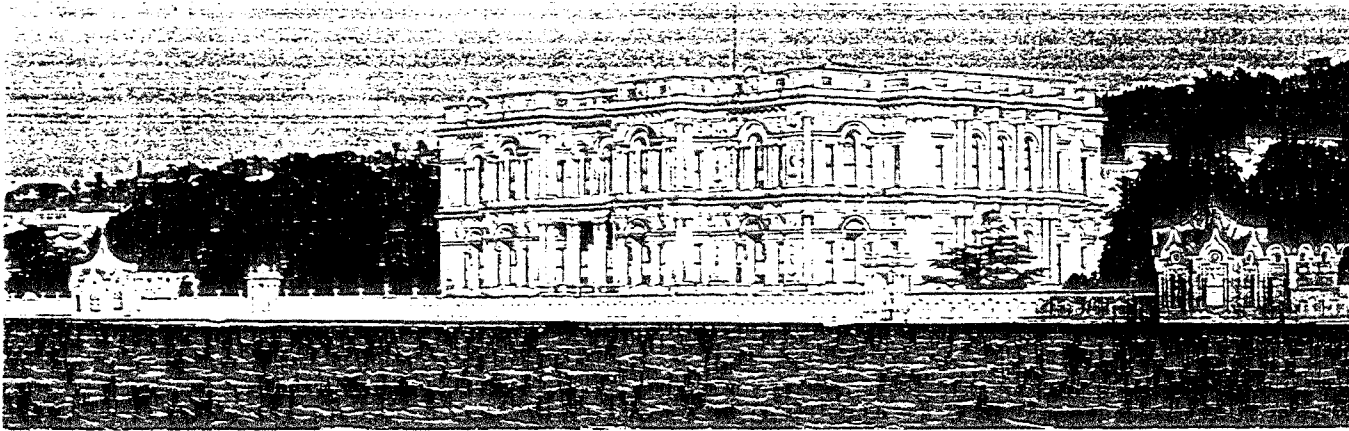
1.4- ABDÜLAZİZ DÖNEMİNDE SİVİL YAPI MİMARİ FAALİYETLERİ

Abdülaziz'in sanata düşkünlüğü nedeniyle dönemin yapı faaliyetleri büyük bir hareketlilik kazanmıştır. Sultan Abdülaziz de tersane, kışla ve diğer askeri tesisler inşasına önem vermiştir. Mevcut bazı askeri binaları ihya ettiği görülür. Nitekim 1853-56 Kırım Harbi'nden sonra yanan Harbiye binasının yerine kargir olarak yenisini yaptırmıştır. Yine harpten sonra çok harap durumda olan Maçka Kışlasını 1862'de yeniden yaptırmışçasına tamir ettirmiştir.

Addülaziz döneminde saray ve kasır yapılarına da büyük önem verilmiştir. Bu saraylar arasında Çağlayan Kasrı, Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı ve Yıldız Sarayı binalarından bazıları önemli olanlardır.

Beylerbeyi Sarayı 1865 yılı başlarında tamalanmıştır. Sultan Abdülaziz burayı sayfiye sarayı niyetiyle inşa ettirmiştir. Boğazın Anadolu yakasında, Beylerbeyi semtinde İstavroz Bahçeleri denilen yerdeki ahşap sarayın yanması üzerine, Sultan Abdülaziz burayı yıktırarak yerine bugünkü sarayı yaptırmıştır. Saray, arşiv belgelerinde ünvanı "Mabeyn-i Hümayun Başmimarı" olarak geçen ve daha sonra ünvanı "Sermimar-ı Devlet" olan **Sarkis Bey Balyan** ile kardeşi hassa mimarı **Agop Bey Balyan** tarafından tasarlanıp gerçekleştirilmiştir (Batur, 1994:207). Rönesans ve Barok karışımı bir üslupla mermerden ve Bakırköy'ün küfeki taşından yapılmıştır. Sarayın altı büyük salonu ile yirmidört büyük odası vardır. Bodrumu ile birlikte üç katlıdır.

Şekil: 1.17- Beylerbeyi Sarayı, denizden görünüşü (Tuğlacı, 1993: 397).

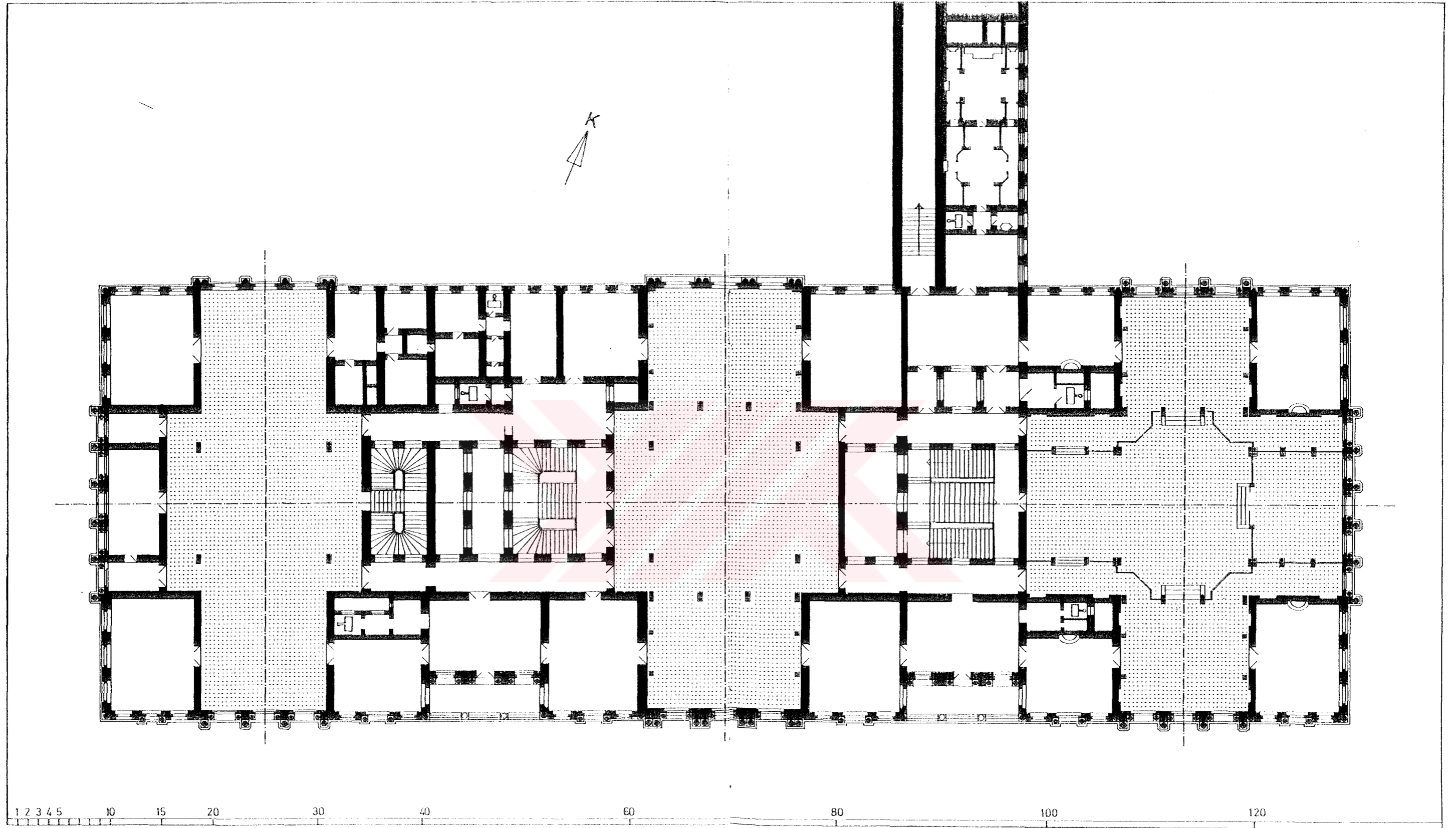

Şekil: 1.18- Beylerbeyi Sarayı giriş cephesi (Tuğlacı, 1993: 398).

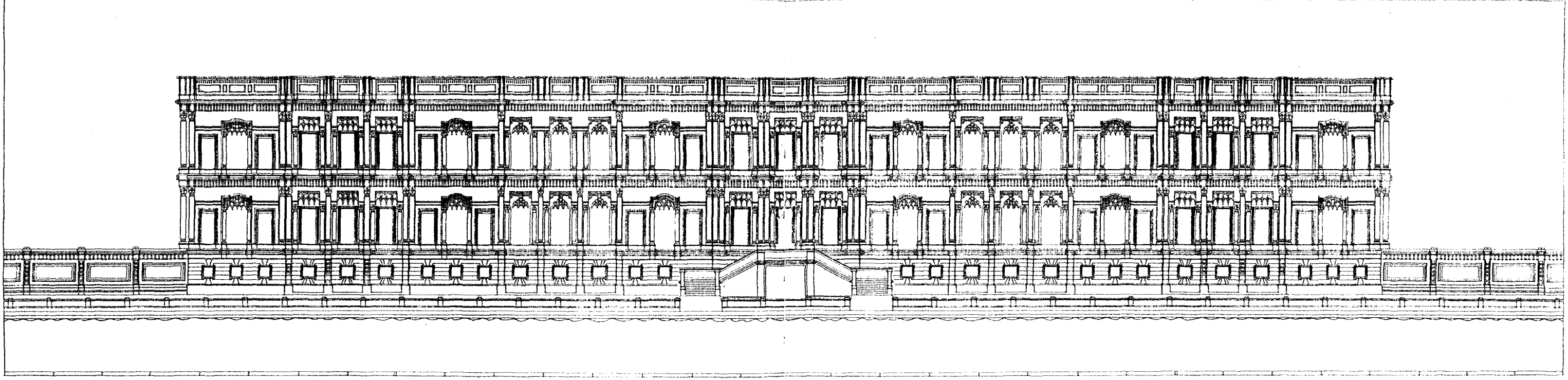
Abdülaziz döneminin en önemli sarayı Çırağan Sarayıdır. İnşası 1871 yılında tamamlanmıştır. Bu sarayın inşasından sonra, Beşiktaş - Ortaköy caddesi üzerine bir köprü yaptırılarak, saray geniş Yıldız Bahçesi koruluğuna bağlanmıştır.

Çırağan Sarayı, yerine daha görkemlisi yapılmak üzere 1859'da Sultan Abdülmecid tarafından yıktırıldı. Aynı yıl sonunda temelleri atılarak inşaatına başlandı. Ancak parasal sıkıntılar ve "Kuleli Olayı" padişahın bu arzusunun vazgeçmesine neden oldu. 1861'de Abdülmecid'in ölmesiyle yeni saray ancak Abdülaziz zamanında tamamlanabildi (Tuğlacı, 1981:178). Sultan Abdülaziz 1862 yılında tahta çıkınca, kendi saltanatının bir ürünü olarak yeni bir saray yapması için **Agop Balyan**'a emir verdi. Sultan Aziz bu sarayı kendisi için çok önemli saydığından, planlarını yirmi kez değiştirtmiştir.

Çırağan sarayının zengin görünüşünün gerisinde, planında ve kitesinde şaşırtıcı bir açıklık ve sadelik gözlenir. Mimar, geleneksel plan motiflerini, köşelerdeki birer odayla bir plan birimi oluşturan eyvanlı sofaları, özgün oranları ve bütün netliği içinde, karmaşaya yer vermeden tek bir dikdörtgen içinde toplamıştır (Gülersoy, 1994:505).

Şekil: 1.19- Çırağan Sarayı, üst kat planı (Eldem, 1979: 58).

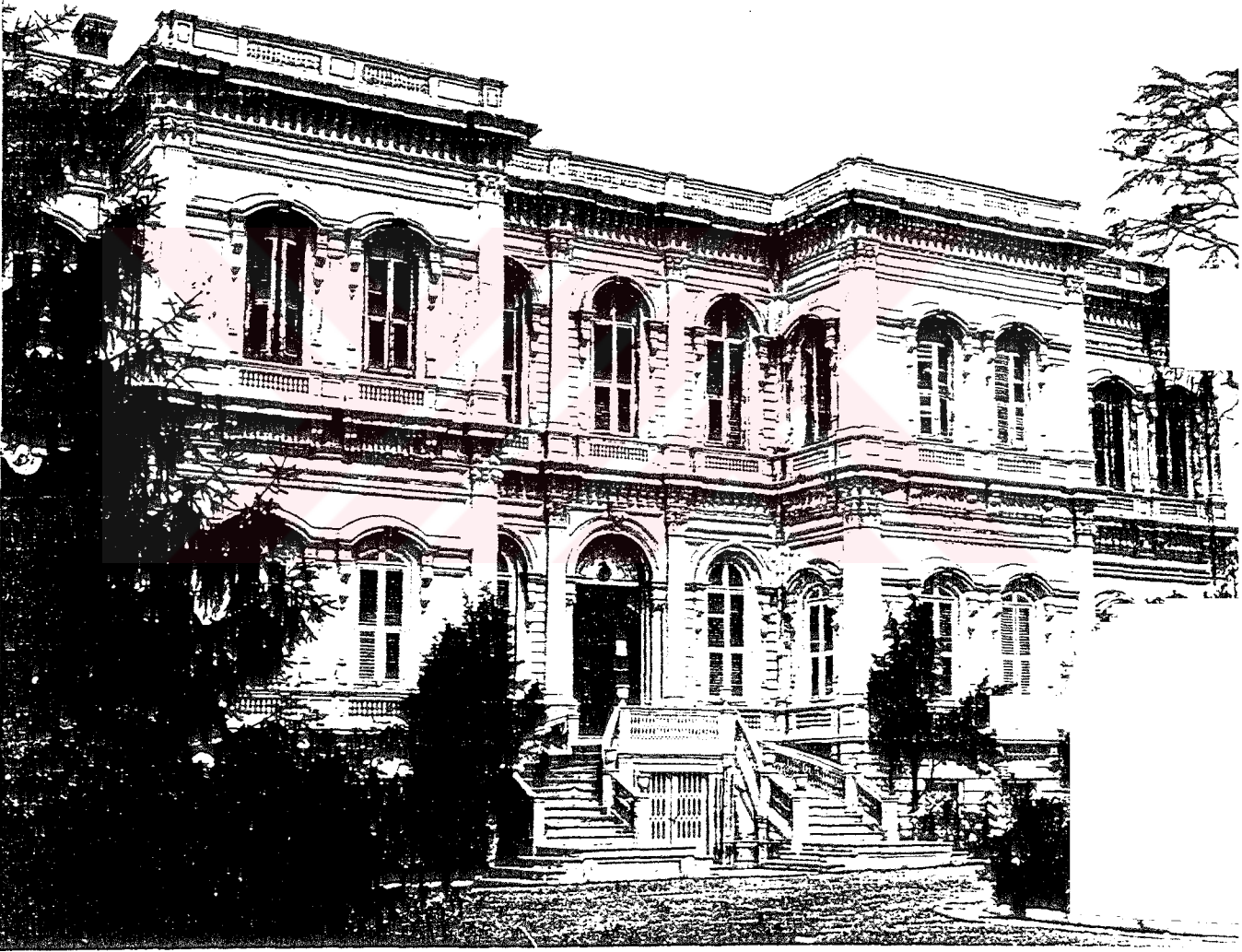
Şekil: 1.20- Çırağan Sarayı genel görünüşü (Eldem, 1979: 54).

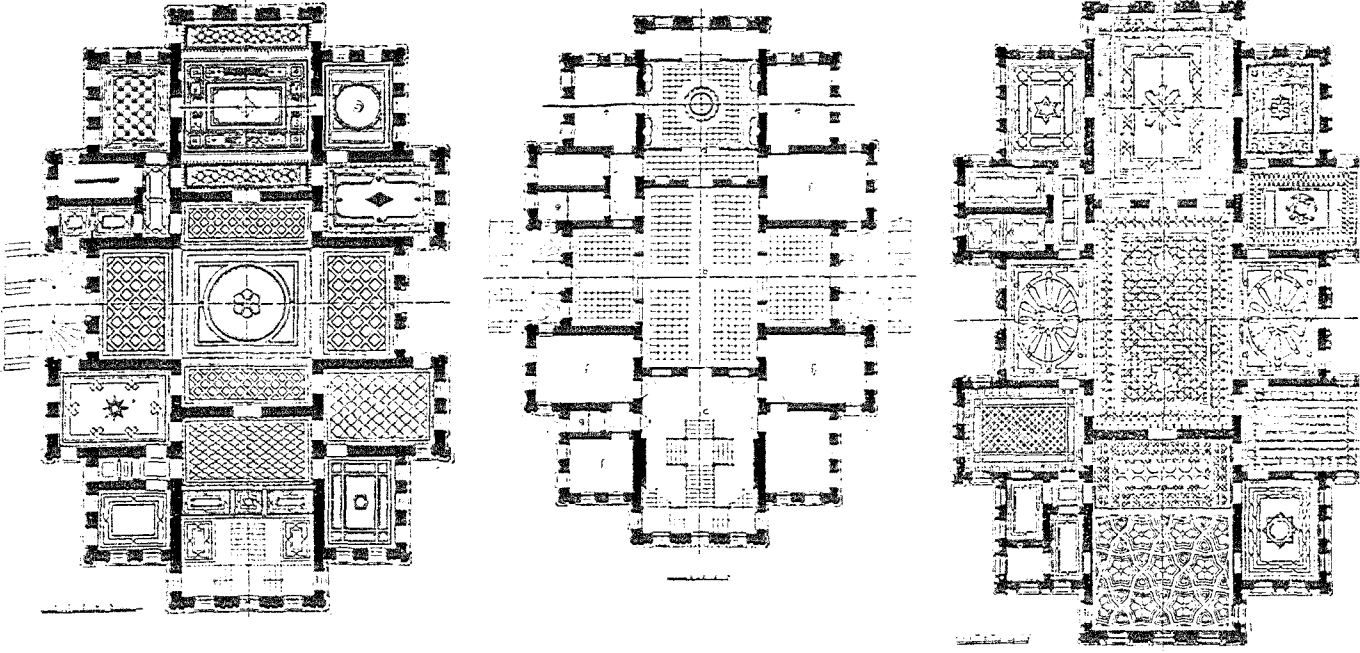
Şekil: 1.21- Çırağan Sarayı deniz cephesinden ayrıntı (Tuğlacı, 1993: 319).

Yıldız Sarayı'nın önemli binalarından olan Malta Köşkü, Çadır Köşkü, Çit Kasrı, Büyük Mabeyn Köşkü de Abdülaziz'in inşa ettirdiği yapılardır. Yıldız Sarayı'nın asıl gelişimi 19. yüzyıl ikinci yarısı ile 20. yüzyıl başlarında olmuştur. Sahildeki Dolmabahçe ve Çırağan Sarayları'nın varlığı ve yeni oluşları, burada büyük boyutlu saray yapımını önlemiş, fakat buna karşılık köşk ve pavyon biçiminde küçük boyutlu yapılaşmayı teşvik etmiş olmalıdır (Batur, 1985:90).

Şekil:1.22- Yıldız Sarayı Daire-i Mabeyn-i Hümayun'un ön cephesi (Tuğlacı,1993: 558).

Şekil:1.23- Yıldız Sarayı kat planları (Tuğlacı,1993: 561).

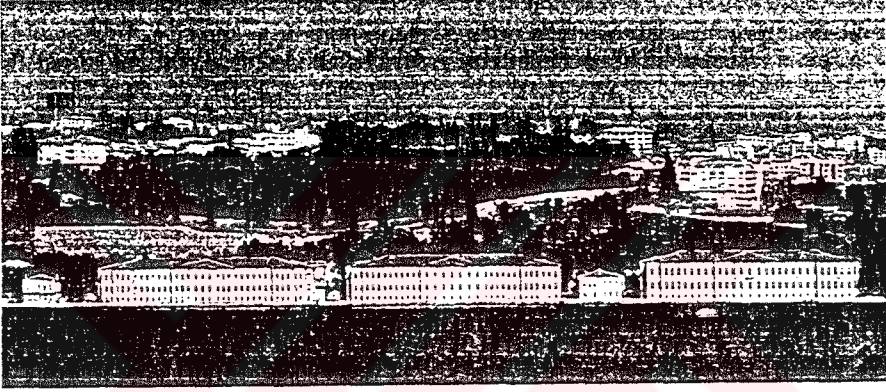
Burada anılması gereken önemli bir yapı grubu da, 19.yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Fer'ie Sarayları'dır. Yapıların mimarı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Fer'ie Sarayları, Sultan Sarayları ya da "İbrahim Tevfik Efendi Sahilsarayı", "Cemaleddin Efendi Sahilsarayı" ve Seyfeddin Efendi Sahilsarayı" adlarıyla da bilinmektedirler.

Bu saraylara fer'ie denmesinin nedeni, padişahın oturduğu esas sarayın yanında ikinci derecede önemli yapılar olmalıdır. Deniz tarafında üç ana bina, bir cariyeler koğuşu ve iki katlı küçük bir binadan oluşan yapılar topluluğunun arkasında, yol tarafında ek binalar yer alır.

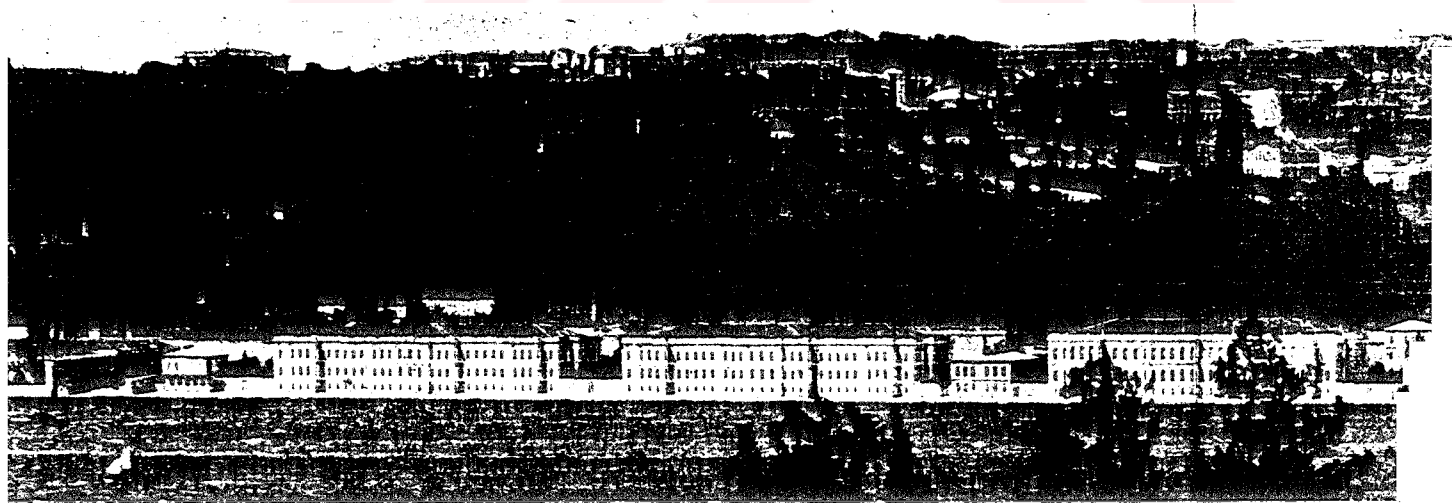
Yapılar denize paralel olarak inşa edilmişlerdir. Üç ana bina dikdörtgen planlıdır. Denize ve yola bakan odalar ve bunların arasında kalan kısımlarda geniş sofalar yer alır. Sofaların tavanlarında kalemişi motiflerin bulunduğu ahşap kaplamalar kullanılmıştır. Günümüze kadar ulaşan bu kısımlar orijinalliğini korumaktadırlar (Önel,1994:294). Yapıların cepheleri simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Cephe genelinde, yuvarlak veya basık kemerli pencereler ve dikdörtgen çerçeveli sade pencereler kullanılmıştır. Yine cephe boyunca katları ayıran yatay silmeler kullanılmıştır.

Fer'ie Sarayları Osmanlı tarihindeki önemli olaylardan birine de sahne olmuştur. 1876'da tahttan indirilen Abdülaziz, önce Topkapı Sarayı'na, sonra da bu yapılardan birine getirilmiştir. Buraya getirildikten birkaç gün sonra, Sultan Abdülaziz odasında ölü olarak bulunmuştur.

Günümüzde bu yapılar, Galatasaray Üniversitesi ve Kabataş Lisesi'nin kullanımındadırlar. Bu yapıların Ortaköy tarafında, Ortaköy Karakolu ya da Tabya Karakolu olarak da bilinen, onarımı yeni tamamlanan Fer'ie Karakolu bulunur. Beşiktaş yönüne doğru ise, bugün otel olarak kullanılan Çırağan Sarayı yer alır.

Şekil: 1.24- Fer'ie Sarayları (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt:3, 1994: 294).

Şekil: 1.25- Fer'ie Sarayları, denizden görünüş (Eldem, 1979: 62).

Lale Devri'nden başlayarak mimaride gelinen noktayı kısaca özetleyecek olursak:

III.Selim devrinin son yıllarında belirtileri görülen Ampir üslubunun en açık olgunlaşmış gelişimi II.Sultan Mahmud zamanındadır. Bu devirde üslup en zengin ve gelişmiş duruma ulaşır. Sultan Mecid zamanında üslup baroklaşmaya başlar ve en sevimli görünümünü kazanır. Sultan Abdülaziz devrinde üslubun belirli karakteristikleri ikinci planda kalır. Ana hatlar büyük bir sadelik içinde ön plana geçer. Dekorü ağırlaştırılan fazla eklentiler terkedilir. Bu sayede mimari yeni bir kıymet ve büyüklük ölçüsü kazanmış olur. Dekorda asgari ile yetinilir, mimari hatlar herşeye hakimdir.

Yüzyıl boyunca ampir üsluptan ayrılan hareketler de olmuştur. Özellikle saray çevresinde zaman zaman eklektik denemeler yapılmıştır. İstanbul'da yapılan Dolmabahçe ve Göksu Sarayları bunların örnekleridir. Sultan Aziz zamanındaki uygulamada da bir çeşit neo-Osmanlı tarzı göze çarpmaktadır. Bu tarzın en önemli örneği de Çırağan Sarayı'dır (Eldem, 1984:201).

2.BÖLÜM

KAĞITHANE / SA'DABAD'IN TARİHSEL VE FİZİKSEL VERİLERİ

2.1- İSTANBUL İÇİNDEKİ KONUMU

İstanbul'un kuzeybatısında, kendi adını taşıyan derenin meydana getirdiği vadide oluşan bir yerleşme birimidir. 1987 yılına kadar Şişli ilçesinin Merkez bucağına bağlı bir köy statüsünde olan Kağıthane, bu tarihte Şişli'den ayrılarak ilçe olmuştur. Kağıthane ilçesi, kuzeyde Şişli, kuzeydoğuda Beşiktaş, doğu ve güneyde yine Şişli, güneybatıda Beyoğlu, batı ve kuzeybatıda da Eyüp ilçelerine komşudur. İlçenin, Kağıthane deresinin sona erdiği kesimde Haliç'e kısa bir kıyısı vardır. Bu sınırlar içinde kapladığı alan, yaklaşık olarak 16 kilometrekareyi bulur.

Kırsal nüfusu olmayan Kağıthane ilçesi, 16 mahalleden oluşur. Bugün şehrin yerleşme bölgesi içine giren Kağıthane, daha çok gecekonu semtlerinden biri olmuş ve Şişli üzerinden işleyen otobüs yoluyla İstanbul varoşlarından biri olarak şehre bağlanmıştır.

2.2- TARİHÇESİ VE FİZİKSEL GELİŞİMİ

2.2.1- Başlangıcından Batıya Açılış Dönemine Kadar Haliç ve Kağıthane

İstanbul surlarının içinde kurulan köylerden biri olan Kağıthane'nin tarihi oldukça eskidir. Bu bölgede ilk yerleşme, Haliç'e dökülen iki akarsu arasındaki dar arazi parçası üzerinde kurulan Semistra adındaki bir Trak kasabasıdır (Eyice, 1986:29). Daha sonraları bu bölgede, Bizans devrinde Byzantion kasabası kurulmuştur. Bizanslılar devrinde de eski devirde olduğu gibi çok sulak olan bu semtte el tezgahlarında kağıt imal edildiği rivayet

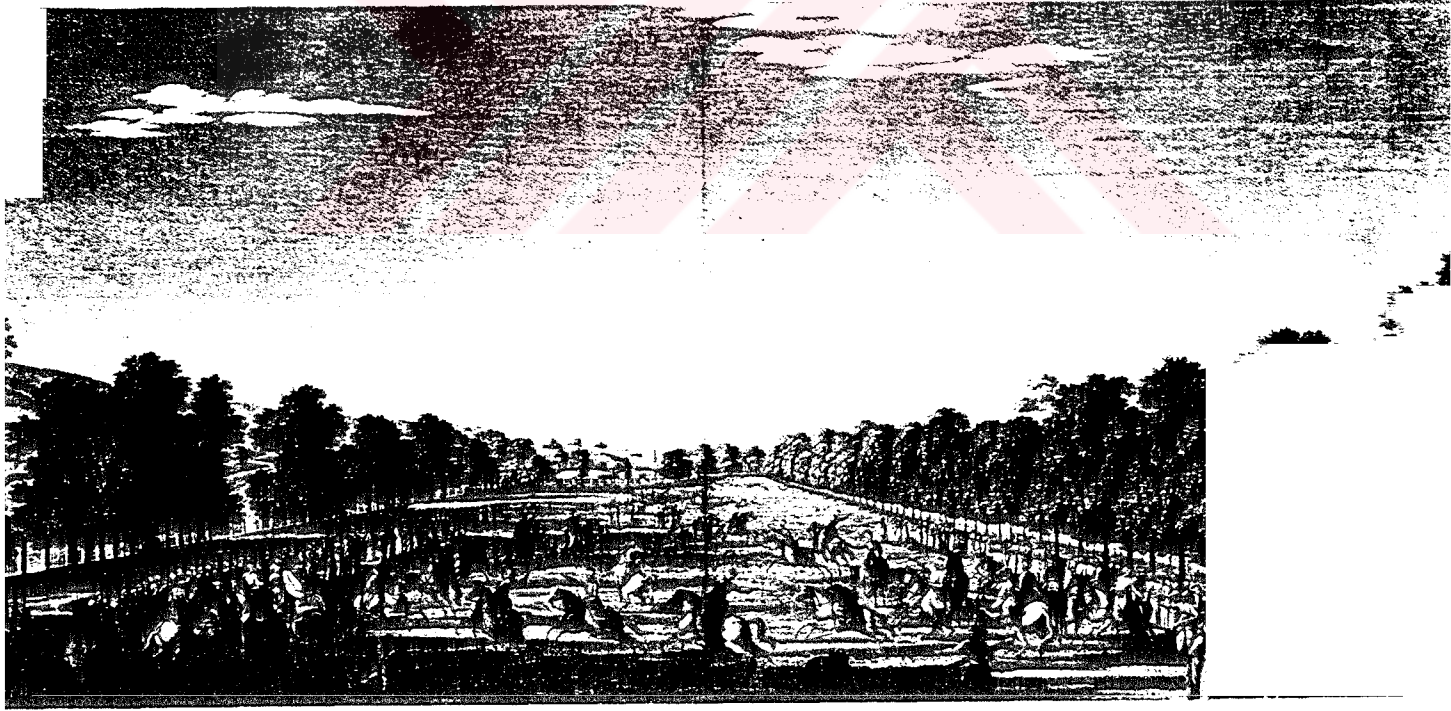
edilir (Ünver, 1973:437). Genel kaniya göre buraya Kağıthane isminin verilmesi, derenin kıyısında kurulmuş olan kağıt fabrikalarından kaynaklanmaktadır. Ancak Bizans devrinde burada kağıt imal edildiğine dair açık bir belgeye rastlanmamıştır. Bu devirde bölge, bir eğlence yeri olarak bilinir (Eyice, 1986:29).

İstanbul'un fethinden sonra bu semte önem verilmeye devam edilir. II.Sultan Beyazıd'dan itibaren İstanbul'un önemli mesirelerinden biridir Kağıthane. Ayrıca bu vadide, Kağıthane çayırları ve çevresindeki arazilerde, ağıllar ve bostanlar yapılır. Hatta bu ağıllardan sarayın süt ihtiyacı dahi karşılanmıştır. İstanbul'un fethi ile önemli bir mevki alan Kağıthane'nin, Türk askeri sanayi ile ilgili bir diğer önemli yanı da, top dökümü için gerekli kalıp çamurunun en iyi cinsinin buradaki derenin yatağından elde edilmesidir. Sonraları aynı iş, bu bölgedeki tuğla harmanları ile yapılmıştır.

Bu devirde bölgede imar faaliyetleri de olmuştur. Bugün hala ayakta olan, Kanuni'nin şehzadesi Mehmed'i yetiştiren kadın adına 1544'de Kağıthane Köyü Camii ile bir hamam yaptırılmış, daha sonraları da Kara Mustafa Paşa tarafından 71. Yeniçeri ortası için oldukça büyük bir tekke kurulmuştur (Eyice, 1986: 30).

İstanbul'un fethiyle birlikte, Kağıthane şehrin önemli bir eğlence ve mesire yeri olmaya başlar. Milli Türk sporu olan Cirid oyunu için, Kağıthane çayırında büyük bir cirid meydanı düzenlenir. Kağıthane bu devirde tüm İstanbul halkının toplandığı, eğlendiği bir yer olur. Evliya Çelebi, yalnız kuyumcuların kır yılda bir burada yaptıkları toplantılarda, çayırlara beş altı bin çadır kurulduğunu yazar. Ayrıca, Ramazan ayını karşılamak üzere İstanbul halkı, bir ay boyunca Kağıthane çayırlarına kurdukları çadırlara çıkıp eğlenirlerdi. Hatta bu sırada yeniçeriler tarafından düzen temin edilirdi. Kağıthane çayırları İstanbul halkının özellikle baharda açık havaya çıktıkları yerler olmuştu. Bundan başka, Padişah da bazı topluluklara ve hatta yabancı elçilere burada açık havada ziyafet vermiştir. Bu bir gelenek haline gelmiş ve nerdeyse birinci dünya harbine kadar devam etmiştir. Ayrıca yine bu bölgede at yarışları yapılıyor, çeşitli oyunlar ve güreş

müسابakaları yapıyordu. Kağıthane'deki bu hareketli yaşantı Lale Devri'nde zirveye ulaşarak devam etmiştir.

Şekil: 2.1- Cirit Meydanı, XIX. yüzyıl başları (Tuğlacı, 1993: 36).

2.2.2- Batıya Açılış Döneminde Kağıthane (Sa'dabad)

Bu dönemden itibaren Kağıthane zamanının en parlak devrini yaşar. 1720'li yıllarda 28 Çelebi Mehmed'in Fransa'dan dönüşünde gördüğü sarayları, Sultan III.Ahmed'e övgüyle anlatması, padişahta aynı özelliklerde bir saraylar topluluğu yaptırma hevesini doğurur. Damadı Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın da etkisiyle, genel hatlarıyla Fransız saraylarına benzer şekilde saray ve bahçeler yaptırarak, devlet büyüklerinin de kendisini izlemesini kararlaştırır. 1722 yılı içinde Sadabad adıyla 60 günde tamamlanan padişah kasrı yapılır (Evyapan, 1972:51). Ayrıca Kağıthane köyünden itibaren, yeni yapılacak olan bu sarayın önüne kadar, derenin iki tarafı düzgün ritimli düz bir kanal içine alınır. "Cedvel-i Sim" adı verilen bu kanal içinde kaskadlar (mermer çanaklar) yapılarak suyun alçak bir havuz içinde toplanması sağlanmıştır.

Bu devire adını veren Lale, dönemin saray bahçelerinin vazgeçilmez çiçeği olmuştur. Yüzlerce çeşidi yetiştirilmiş, lale üzerine kitaplar yazılmış, herbirine şairane isimler verilmiştir. Lale, bu devirde bir çiçek olmaktan çıkarak adeta bir simge halini almıştır.

Kağıthane'deki bu parlak yaşantı, özellikle padişah III.Ahmed ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın zevk ve eğlenceye düşkünlükleri, güzelliklerle dolu bir çevrede yaşamaya alışmaları, bu sayede çok sayıda saray, köşk, bahçe ve mesire yerleri yapturmalarına sebep olmuştur. Ancak bu ihtişam devri, halkın bazı kesiminde tepki ile karşılanmış, bunun sonucu olarak da 1730 Patrona isyanı meydana gelmişti. Bu olay ile Kağıthane köşkleri büyük bir tahribe uğramıştı. III.Ahmed'in yerine padişah olan I.Mahmud da eğlenceyi seven bir yapıda olduğundan, isyancıların yakıp yıkmak istedikleri köşklerin yok olmalarını istemiyordu. Yakılmalarını engelleyebildi, ancak yıkılmalarına mani olamadı. Fakat bunların da daha çok yenilenebilecek şekilde sahiplerince yıktırılmasını sağladı.

Kağıthane bütün bu tahribata ve felaketlere rağmen, yine de en sevilen mesire yerlerinden biri olarak görülüyordu. Özellikle bu bölgenin askeri amaçlarla kullanılması, yeniden

önem kazanmasını kolaylaştırmıştır. Sivil mimarinin yeni bir canlanma gösterdiği III.Selim devrinde, 1792 yılında Sadabad Kasrı etrafıyla birlikte büyük bir onarımdan geçirilmiştir. Eski sarayın yerine yenisinin yapılması, II.Mahmud zamanında olmuştur. 1809-1810 yıllarında buradaki cami yeni bir tarzda tekrar yapılmış, saray da tamamen değişik bir üslupta inşa edilmiştir (Bkz. Böl. 2.2.3.2).

Sultan Abdülmecid zamanında Kağıthane yeniden ihmale uğramış ve saray yeniden harap olmuştur. Ancak Kağıthane mesiresi, eski canlılığını ve İstanbul hayatındaki yerini ve önemini korumuştur.

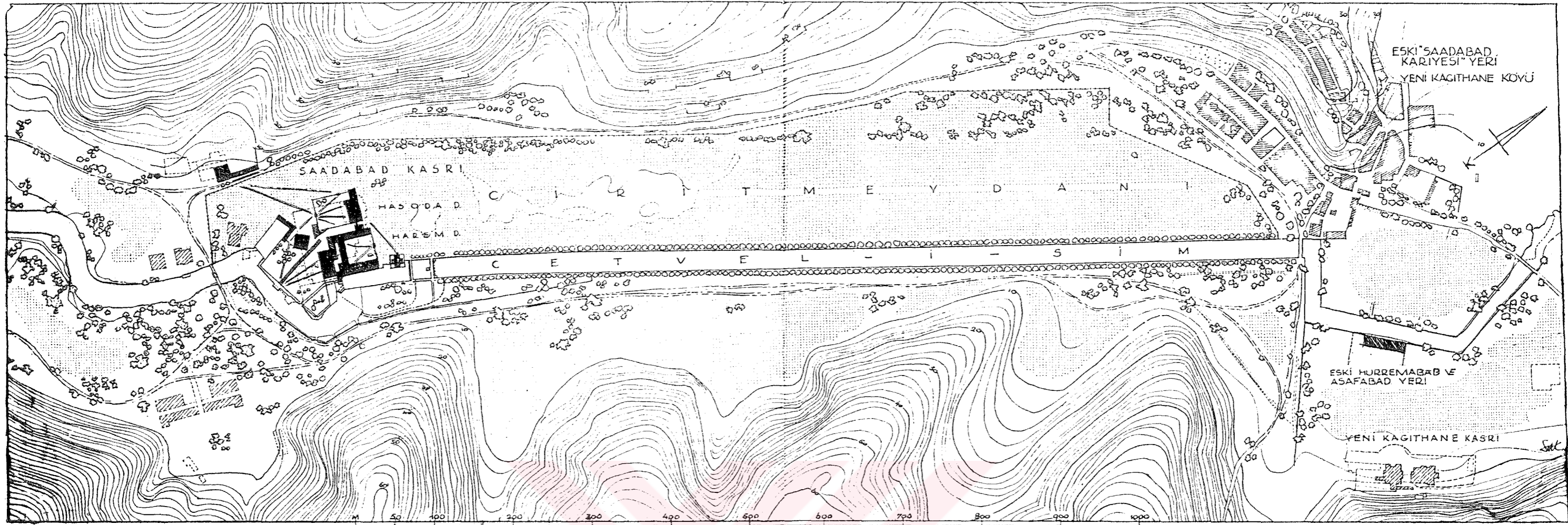
Sultan Abdülaziz döneminde Kağıthane tekrar itibar görmeye başlamıştır. Sultan, II.Mahmud'un yaptırmış olduğu sarayı yıktırarak mimar Sarkis ve Agop Balyan'lara tamamen Avrupa mimari üslubunda yepyeni bir saray yaptırmıştır (Bkz. Böl. 2.2.3.3). Ayrıca eski Emir Ahur köşkünün yerinde de İsviçre Şaleleri tipinde, iki katlı, dik sivri çatılı büyük bir köşk daha yaptırmıştır (Eyice, 1986:34).

Abdülhamid devrinde Sadabad-Çağlayan Sarayı iyi korunmuştur. Bu devirde 1888-89 yılları arasında esaslı bir tamir geçirerek tamamen boyanmıştır. Ayrıca yine bu devirde, Ayazma Kasrı ve Haliç'e doğru daha aşağılarda Poligon Kasrı denilen tek katlı bir köşk inşa olunmuştur.

2.2.3- Kağıthane'deki Kasırlar

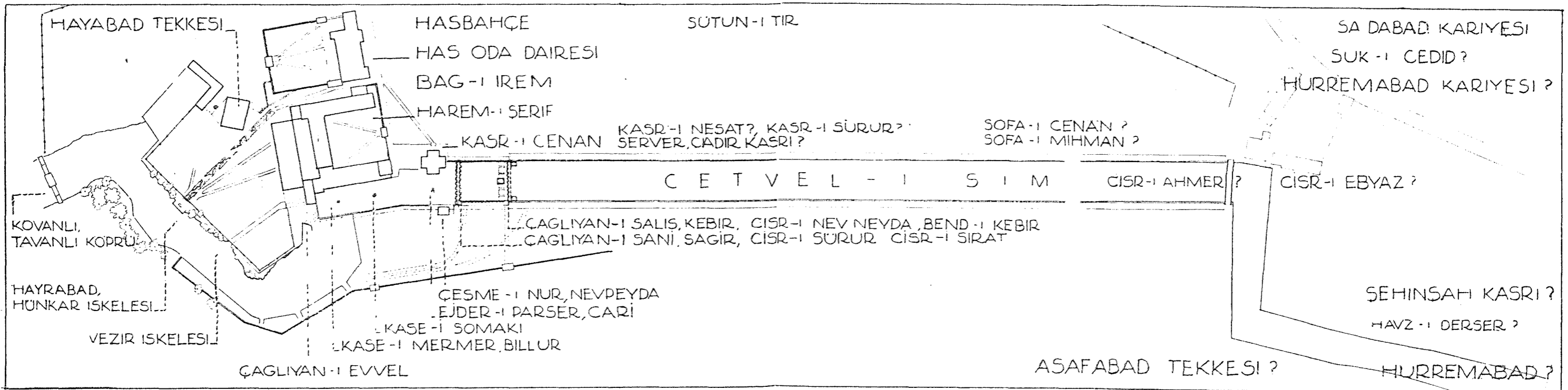
2.2.3.1- I.Sa'dabad Kasrı

Sa'dabad kasrı, bahçe ve havuzları alanında dört devirde inşaat yapılmıştır. İlk inşası III.Ahmet devrinde, 1723 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu devirde Kasrı Sa'dabad, Hurremabad, Hayrabad, Çeşme-i Nevpeyda, Kasrı Cenana, Kasrı Nişad, Çeşme-i Nur, Cetvel-i Sim, Asrı Surur ve Cisri-i Nurani isimli kasır, köşk, çeşme havuz ve bend-köprüleri inşa edilmiştir.

Şekil: 2.2- Sa'dabad ve etrafının ilk kuruluş yıllarındaki durumunu gösterir restitüsyon planı (Eldem, Sa'dabad: 20).

Şekil: 2.3- Nedim'in tespitine göre ilk kuruluşta Sa'dabad manzumesinin çeşitli elemanlarının aldıkları isimleri gösterir şema (Eldem, Sa'dabad: 20).

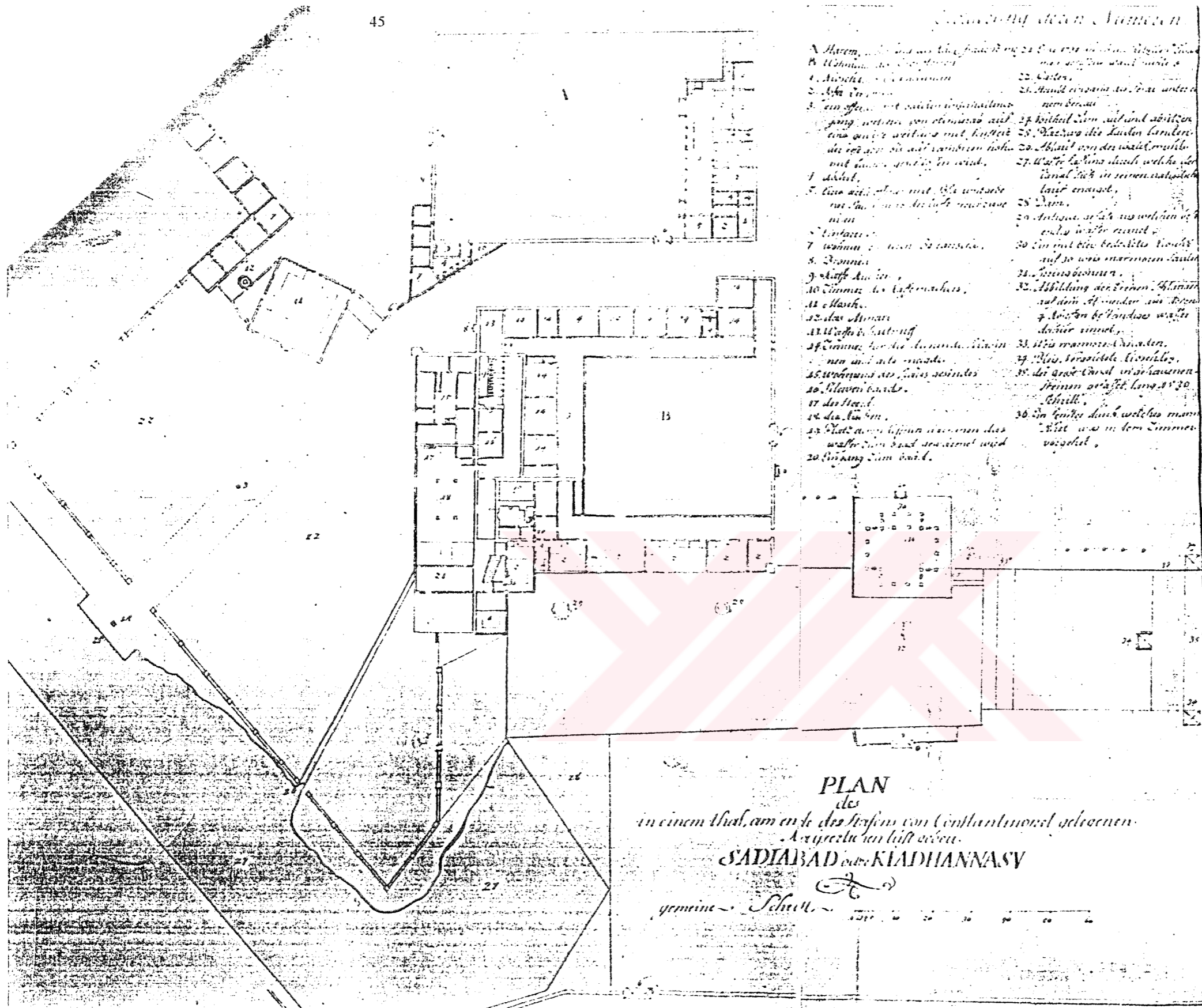
1730 Patrona ayaklanmasından sonra, 1740 senelerinde I.Mahmud Sa'dabad'ı esaslı bir şekilde tamir ve kısmen yeniden inşa ettirmiştir (Eldem, s:7).

III.Ahmed'in kurduğu Sa'dabad'ın saray kısmı iki binadan ibaretti. Biri Harem-i Hümayun, öteki Hariciye veya Has Oda kısmı idi. Bu iki bina yanyana ve cepheleri aynı hizada olmak üzere Cetvel-i Sim ve Cirit Meydanına bakarlardı. Her iki binanın dört köşe birer avlusu olup, aralarında iskelden Cirit Meydanına giden bir geçit vardı.

III.Ahmed Sa'dabad'ına ait hiç bir resim bulunamamıştır. Sedad Hakkı Eldem, bunun sebebinin, ömrü sekiz yılı geçmeyen bu kasrın, durduğu süre içinde revaçta olduğu ve dolayısıyla bir yabancı tarafından kolay kolay ziyaret edilememesinden kaynaklandığını yazmaktadır (Eldem, s:14). Ancak bu eksikliğe rağmen, Türk yazarlarından Nedim, Çelebizade ve Raşid, kasır ve çağlayanlar hakkında bilgi vermişlerdir. Raşid'e göre; o zamana iltifattan yoksun kalan bu yerde, dere yatağı temizletilip, genişletilerek eski yatağından çıkarılmıştır. İki tarafı mermer rıhtımlarla kaplanarak dere bir kanal içine alınmıştı. 1723 yılında bir merasimle inşaata başlanmış ve çok kısa bir sürede, 60 gün içerisinde bitirilmişti. Hünkar Kasrı nehir kıyısında 30 adet sütun üzerine oturtulmuş, önünde büyük bir havuz ve nehir sularının havuza dökülecekleri yerde mermerden bir set ve onun üzerinde suların selsebil gibi havuza akışını sağlayan mermer tekneler yapılmıştır.

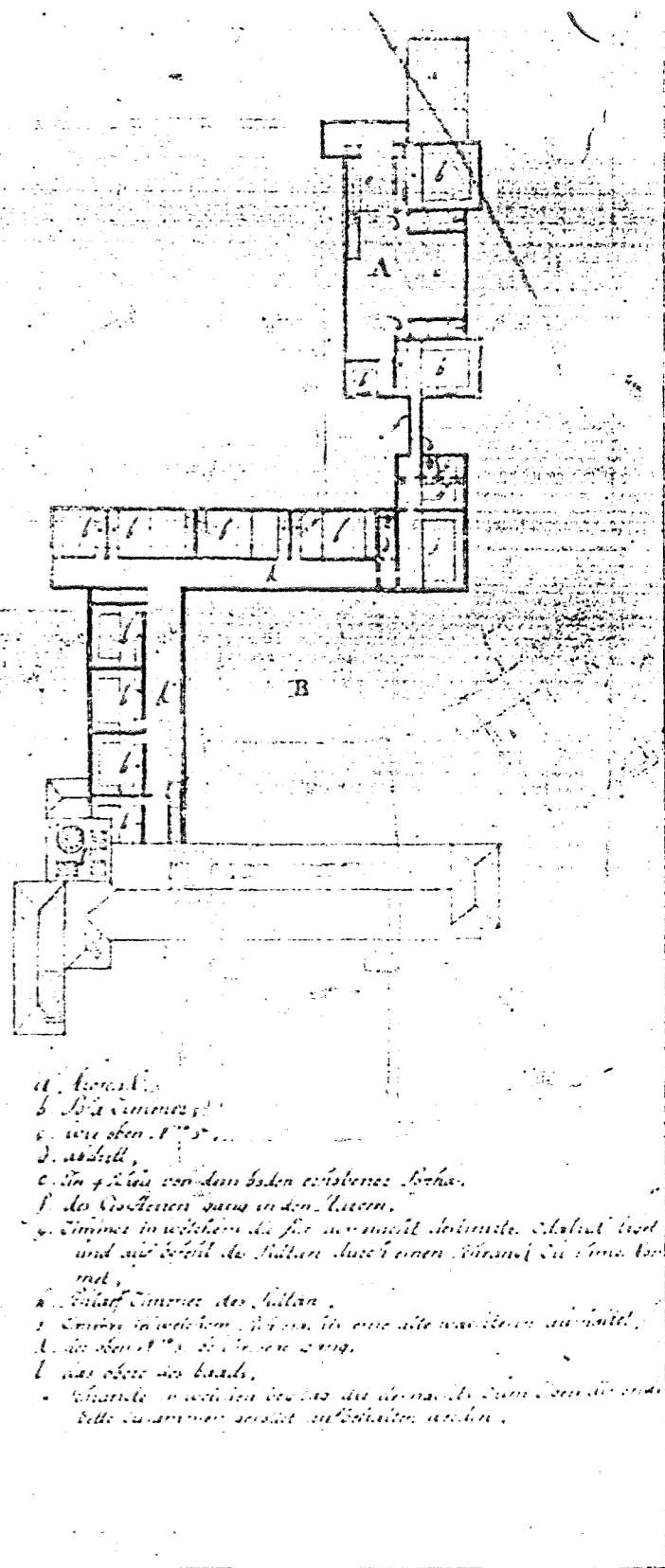
1740 tarihli bir keşiften elde edilen bilgilere göre, Saray Hariciyesinde Has Oda dairesi zemin kat üzerinde bir katlı idi. Üst katta, dağ tarafında, kuzey köşede Hünkar Kasrı veya odası vardı. Odanın yüksekliği 6 zira idi. Cepheler pencere yerine 10 sütun arasında ahşap ve nakışlı kapaklı idi. Odaların sayısı dörttü. Ortalarında geniş bir "Divanhane" vardı. Pencereilerin sayısı 20, üst pencerelerin sayısı ise 22 idi. Kapı sayıları 6 idi. Alt kat alanı üst katından daha küçüktü. Bunun nedeni ise, üst kattaki bazı odaların cumbalı veya direk üstünde olmalarından ötürü olabilirdi(Eldem, s:26).

Aynı keşfe göre Harem kısmı bir katlı ve tek kol halinde dere üzerinde bir bina idi. Uzunluğu saçakları ile beraber 75, genişliği 20, yüksekliği 5 zira idi. Kanal üzerindeki

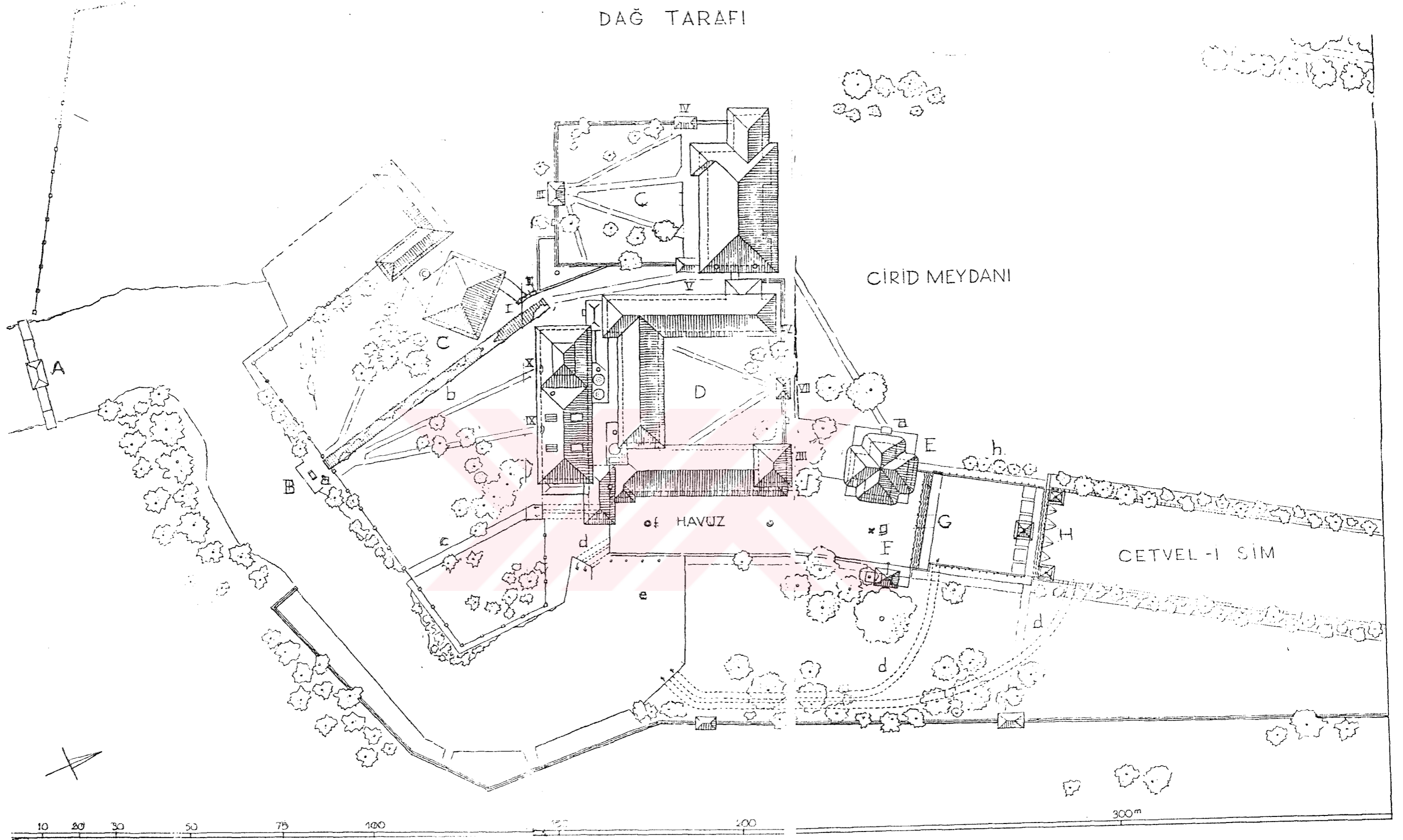
- 1. Atrium
- 2. Wohnzimmer
- 3. Küche
- 4. Schlafkammer
- 5. Kamin
- 6. Kamin
- 7. Kamin
- 8. Kamin
- 9. Kamin
- 10. Kamin
- 11. Kamin
- 12. Kamin
- 13. Kamin
- 14. Kamin
- 15. Kamin
- 16. Kamin
- 17. Kamin
- 18. Kamin
- 19. Kamin
- 20. Kamin
- 21. Kamin
- 22. Kamin
- 23. Kamin
- 24. Kamin
- 25. Kamin
- 26. Kamin
- 27. Kamin
- 28. Kamin
- 29. Kamin
- 30. Kamin

PLAN
 des
 in einem Thal, am Ende des Strahls von Constantinopol gelegenen
 Sa'dabad oder Kladhannasv
 gemeine Schnitt.

- 1. Atrium
- 2. Wohnzimmer
- 3. Küche
- 4. Schlafkammer
- 5. Kamin
- 6. Kamin
- 7. Kamin
- 8. Kamin
- 9. Kamin
- 10. Kamin
- 11. Kamin
- 12. Kamin
- 13. Kamin
- 14. Kamin
- 15. Kamin
- 16. Kamin
- 17. Kamin
- 18. Kamin
- 19. Kamin
- 20. Kamin
- 21. Kamin
- 22. Kamin
- 23. Kamin
- 24. Kamin
- 25. Kamin
- 26. Kamin
- 27. Kamin
- 28. Kamin
- 29. Kamin
- 30. Kamin

Şekil: 2.4- Sa'dabad Sarayı'nın 1740-41 senelerinde Gudenus tarafından yapılan rölövesi ve üzerindeki izah notları (Eldem, Sa'dabad: 30, 31).

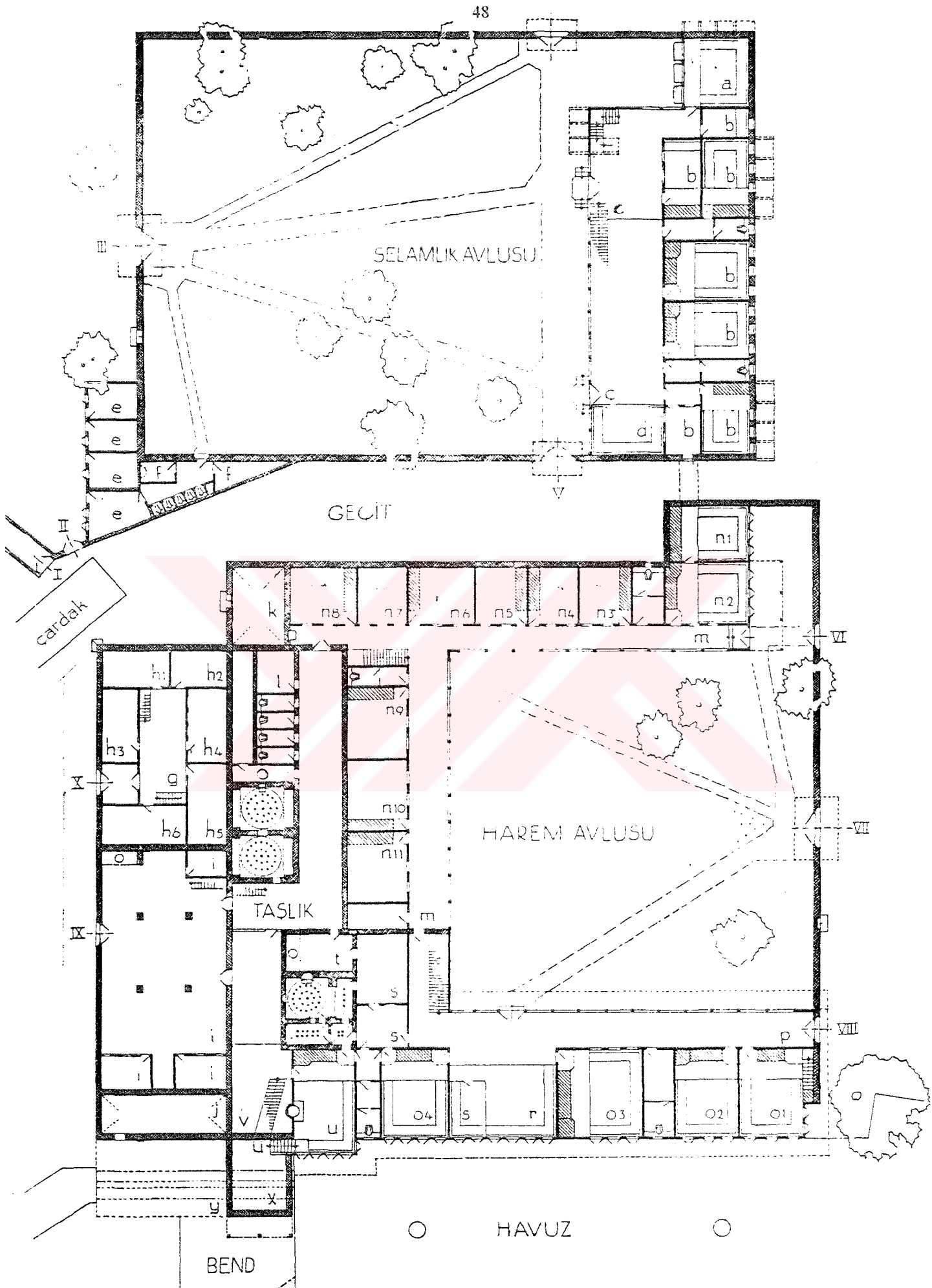

Şekil: 2.5- Sa'dabad Kasrı ve etrafının 1740 senelerindeki durumu (Eldem, Sa'dabad: 34)

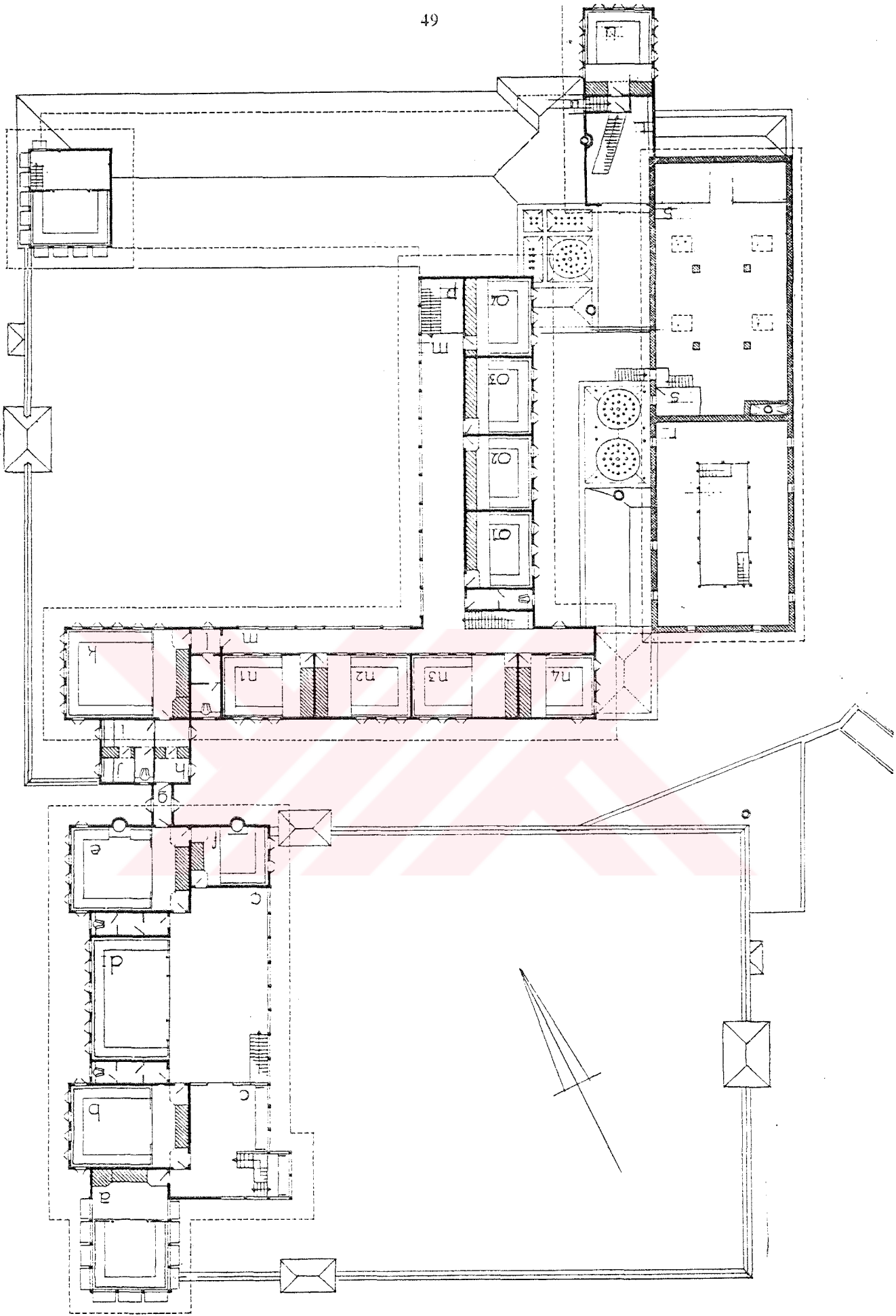
cephesi nakışlı sıva idi. Çağlayanlara bakan köşede “Baş oda” yani Valde Sultan dairesi bulunuyordu. Bunu tek sıra halinde yine su üstünde bulunan diğer odalar takip ediyordu. Avluya bakan tarafta 45 zira uzunlukta bir sofa vardı. Odalar bu sofa üzerine açılıyordu. Kafesli pencerelerin sayısı 37 idi. Bundan başka 11 adet kanatsız pencere daha vardır. Tepelik alçı pencerelerin sayısı 47 idi. Sofanın dış cephesi penceresizdi. Burada direkler arasında boydan boyca kafesler bulunuyordu. Bütün binaların örtüsü kiremid idi.

Bugünkü mimari anlayışa göre, sarayın serbest olan plan kompozisyonunun değeri ve kendine vergi güzelliği vardır. Bu kompozisyonda herhangi bir simetri ya da özentisi yoktur. Her bina veya mimari unsuru kendi havası içinde ve etrafına rahatlıkla uyacak şekildedir. Odaların galeri veya sofalar üzerinde yerleştirilme biçimi oldukça tabii ve herhangi bir zorlanmadan uzaktır. Bina kollarının gayet dar olması her tarafın azami derecede aydınlık olmasına ve etraf tabiata yaklaşmasına imkan vermiştir. Bina saraydan çok, büyük bir sayfiye evi karakterini taşımaktadır. Zaten yapılaş amacı da bu idi ve devrinin mimari anlayışı henüz bu samimi ve mütevazî görüşden ayrılmamışlardı (Eldem, s:28).

Sa’dabad’ın III.Selim zamanındaki durumuna ait bilgiler mevcuttur. En çok güvenilir döküman, Hilaire’in gravürüdür (Şekil: 2.8) (Eldem, s:29). Bu resimde çifte bentler ve kasır önündeki havuz oldukları gibi görülmektedir. Sa’dabad Kasrı, havuzun üzerinde, som kagir bir duvar üzerinde, tek katlı olarak uzanmaktadır. Görünen kısım Harem ve Valde Sultan dairesidir. Selamlık, avlunun karşı tarafını işgal etmektedir. Derenin sol tarafındaki Harem bahçesi masif bir çevre duvarı ile kapanmıştır. Selamlık bahçesinin parmaklık ile çevrilmiş olduğu görülmektedir. Dere kenarındaki sıra ağaçlar, Melling’in gravüründe de mevcuttur.

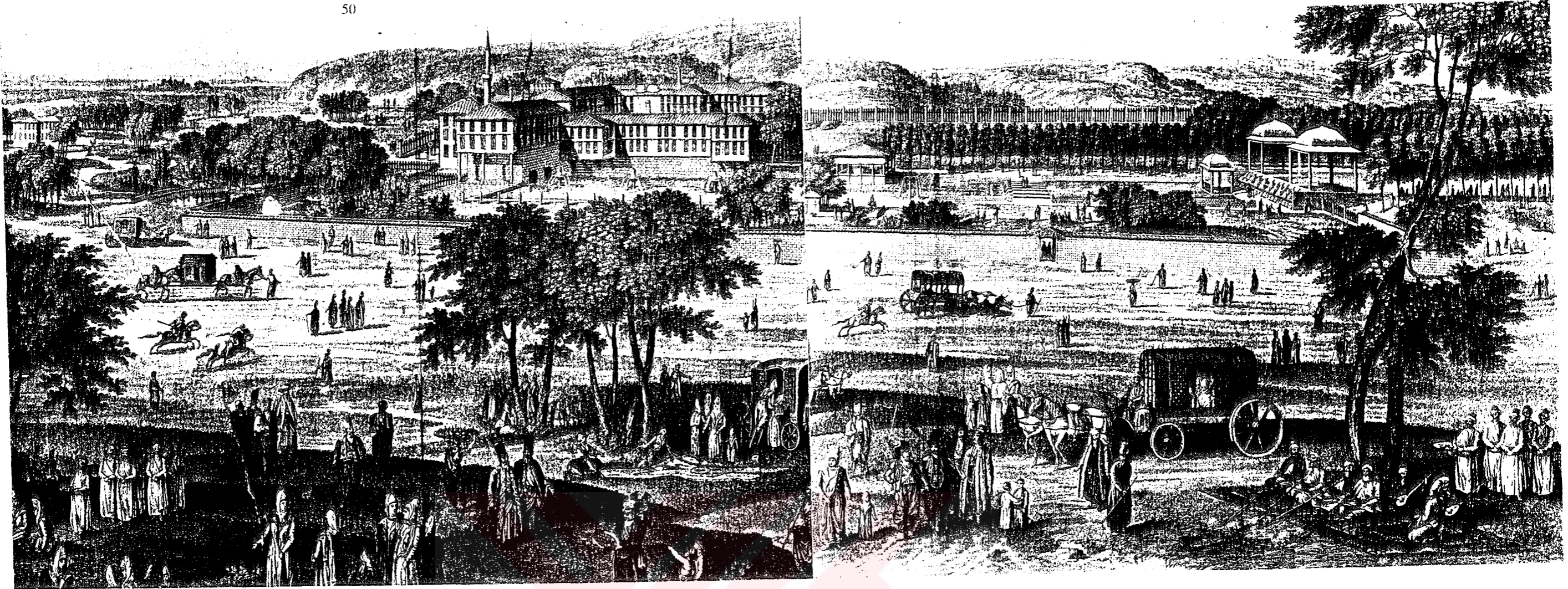

Şekil: 2.6- Sa'dabad Kasrı'nın 1740 senelerindeki durumuna ait restitüsyon planı (Eldem, Sa'dabad: 36).

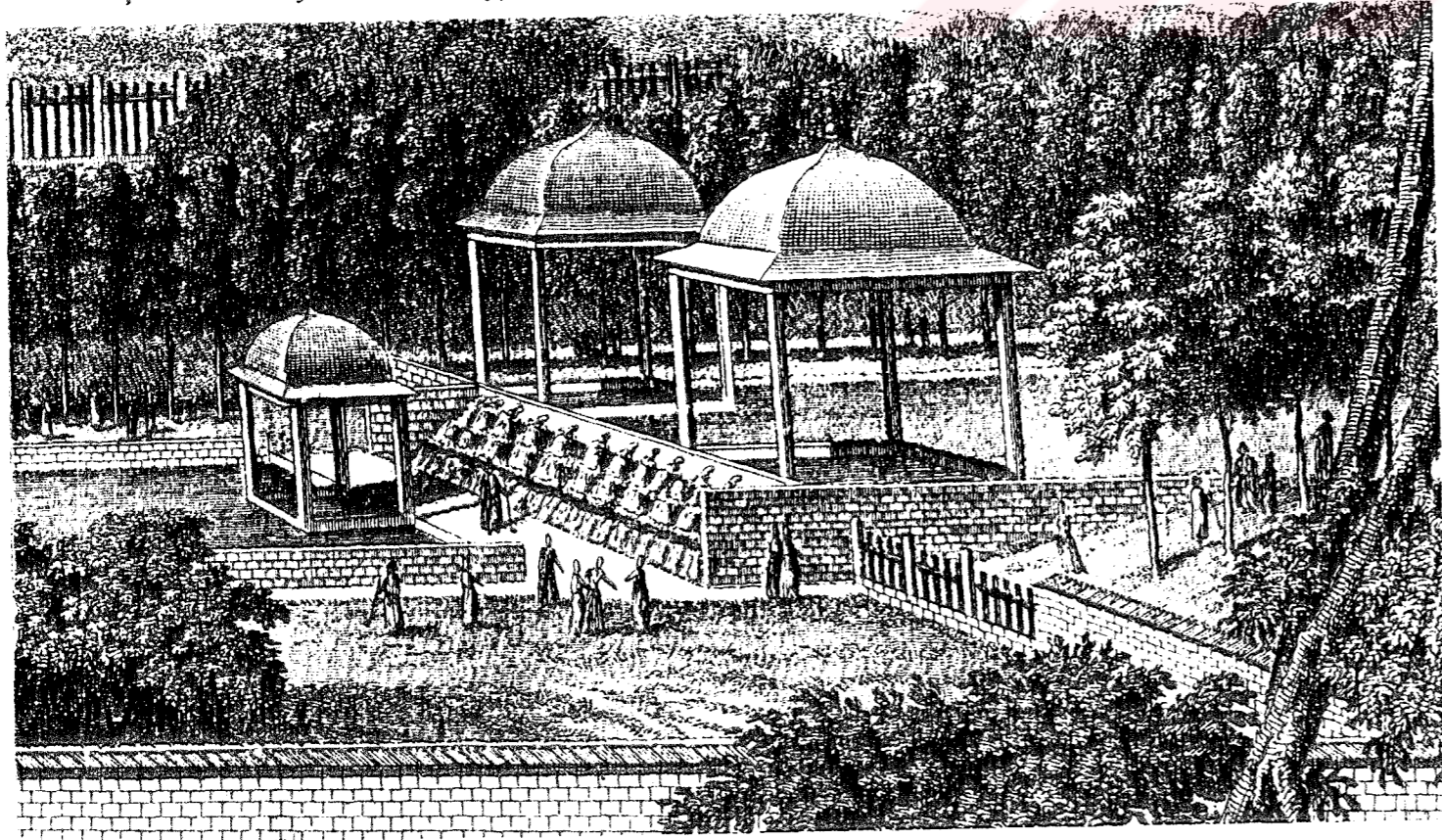
Şekil: 2.6- Sa'dabad Kasrı üst kat restitüsyon planı (Eldem, Sa'dabad: 38).

Şekil: 2.8- Sa'dabad Sarayı, 18.yy ikinci yarısına ait bir resim (Eldem, Sa'dabad: 42).

Şekil: 2.9- Büyük bendin 18.yy ikinci yarısındaki durumu (Eldem, Sa'dabad: 50).

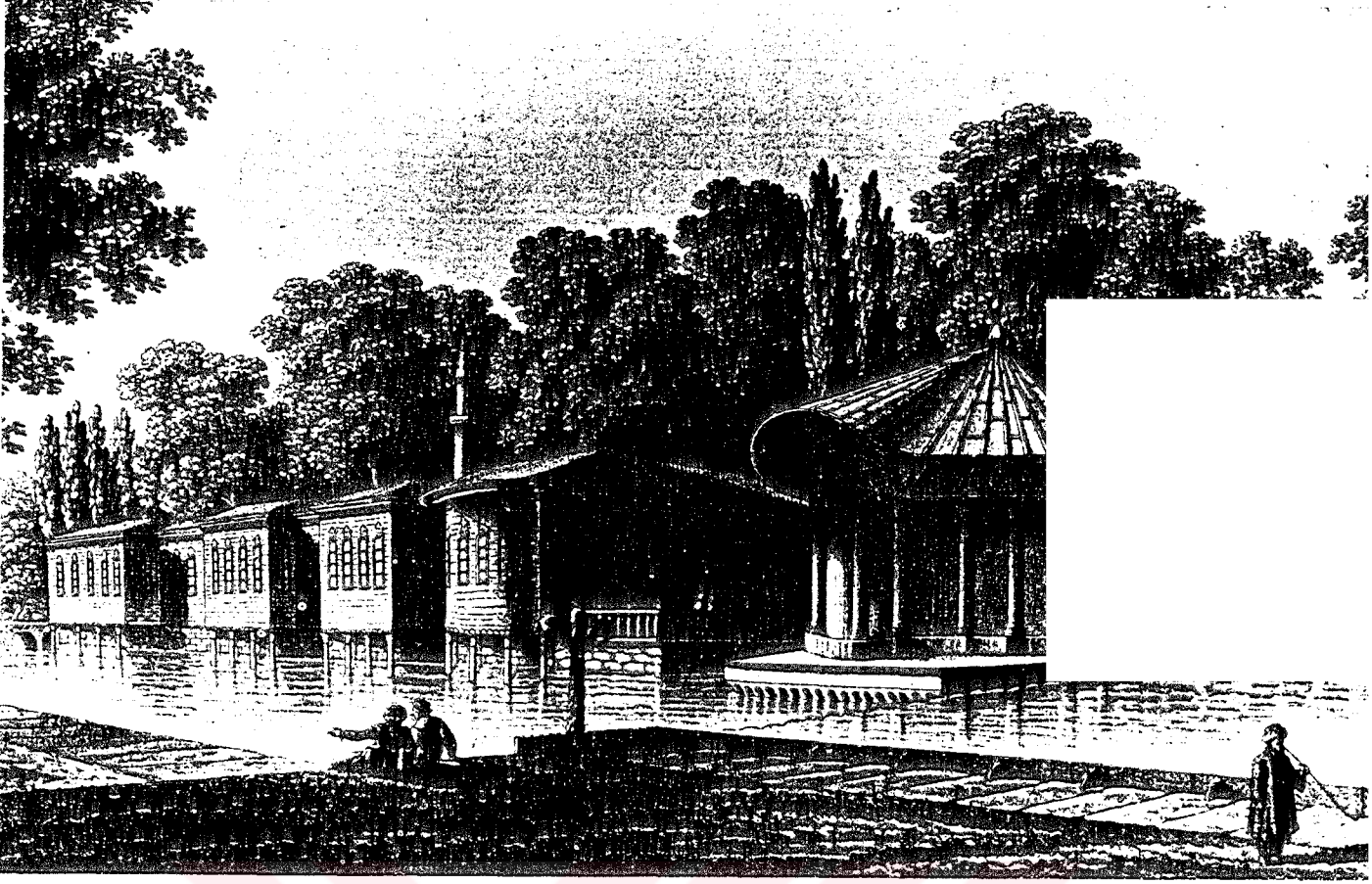
2.2.3.2- II.Sa'dabad Kasrı

1809-1816 yılları, Sa'dabad'da büyük yenilenmelere sahne olmuştur. Bu yıllarda saray, tamamen yenilenmiştir. Ancak çağlayanlar bazı tamirlerle tadil edilmişlerdir. II.Mahmud, harap olmaya yüz tutmuş olan III.Ahmed devrine ait köşkleri yıktırarak, kasırlar, saray ve camii yeniden yaptırmıştır. O yıllarda Sa'dabad gibi harap durumda bulunan Karaağaç bahçe ve sarayı, yeni yapılacak olan saray bahanesiyle tamamen yıktırılmış ve ordan çıkan malzemenin büyük bir kısmı yeni kasırda kullanılmıştır. Sultan Mahmud, yapılar tamamlandıktan sonra, burada dört beş gün oturmuş, fakat bir cücenin havuzda boğulması ve sevdiği bir cariyenin ölmesi üzerine halveti terketmiş ve uzun müddet bu semte uğramamıştır (Eldem, s:74).

II.Mahmud, zamanında yapılan değişiklikler bilhassa köşk, kasır ve kameriyelere inhisar etmiştir. Bu devir Sa'dabad'ına ait resimler çoktur. Bu resimler arasında en güvenilir olanlarından biri, Pertusier'nin sol sahilden alınmış umumi görünüşüdür (Şekil: 2.10, 2.11). Bu resimde iki bend, dere kenarındaki mermer korkuluk, yeni kasır ve köşkler açıkça görülebilmektedir. Birinci bend üzerindeki kameriyeler oldukça ayrıntılı olarak çizilmiştir.

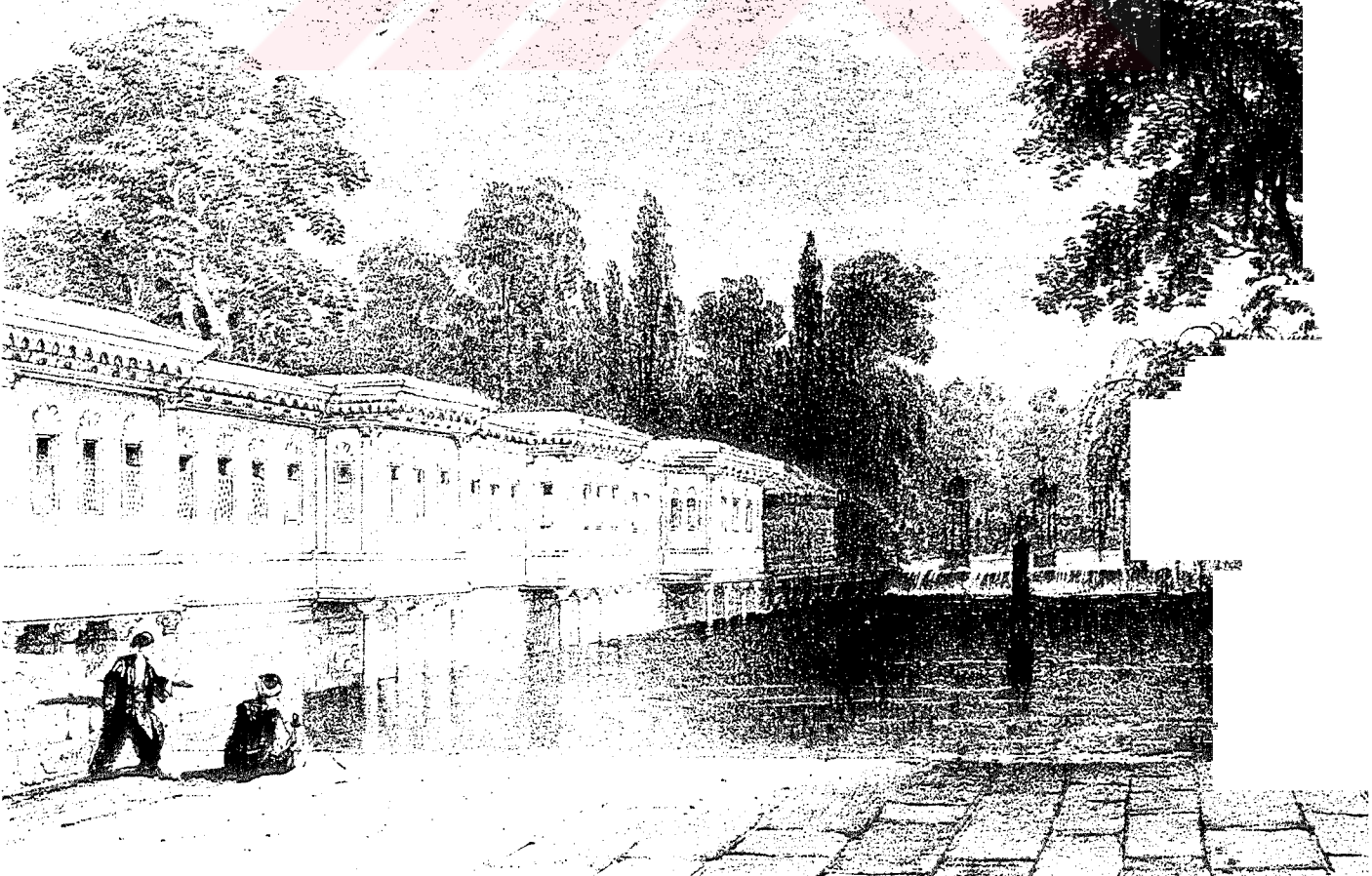
Sultan Mahmud zamanında yapılan inşaat arasında en fazla resmedilen kısım Çadır Köşkü'dür (Şekil: 2.12). Bunun sebebini de yalnız köşkün güzelliği değil, aynı zamanda bir asırdan fazla ayakta kalabilmiş olması ve dolayısıyla benzerleri arasında son kalanlardan biri olmasındandır. Bu köşkün Dolmabahçe Sarayı'nda ve bazı özel koleksiyonlarda çeşitli yağlı boya resimleri vardır.

Sultan II.Mahmud zamanında yapılmış olan bu yeni bina yabancıların da övgülerine neden olmuştur. Özellikle mermer sütunlarıyla havuzun üzerine inşa edilmiş olan Harem kısmı ile Çadır köşkü daha çok dikkat çekmiştir. Saray, hünkarın saraylarıyla, Boğaz yalılarındaki zengin Türk evleri gibi ahşaptı. Bazı Avrupalı yazarlar bu binayı yıkılandan daha iyi bulmuşlar ve övmüşlerdir.

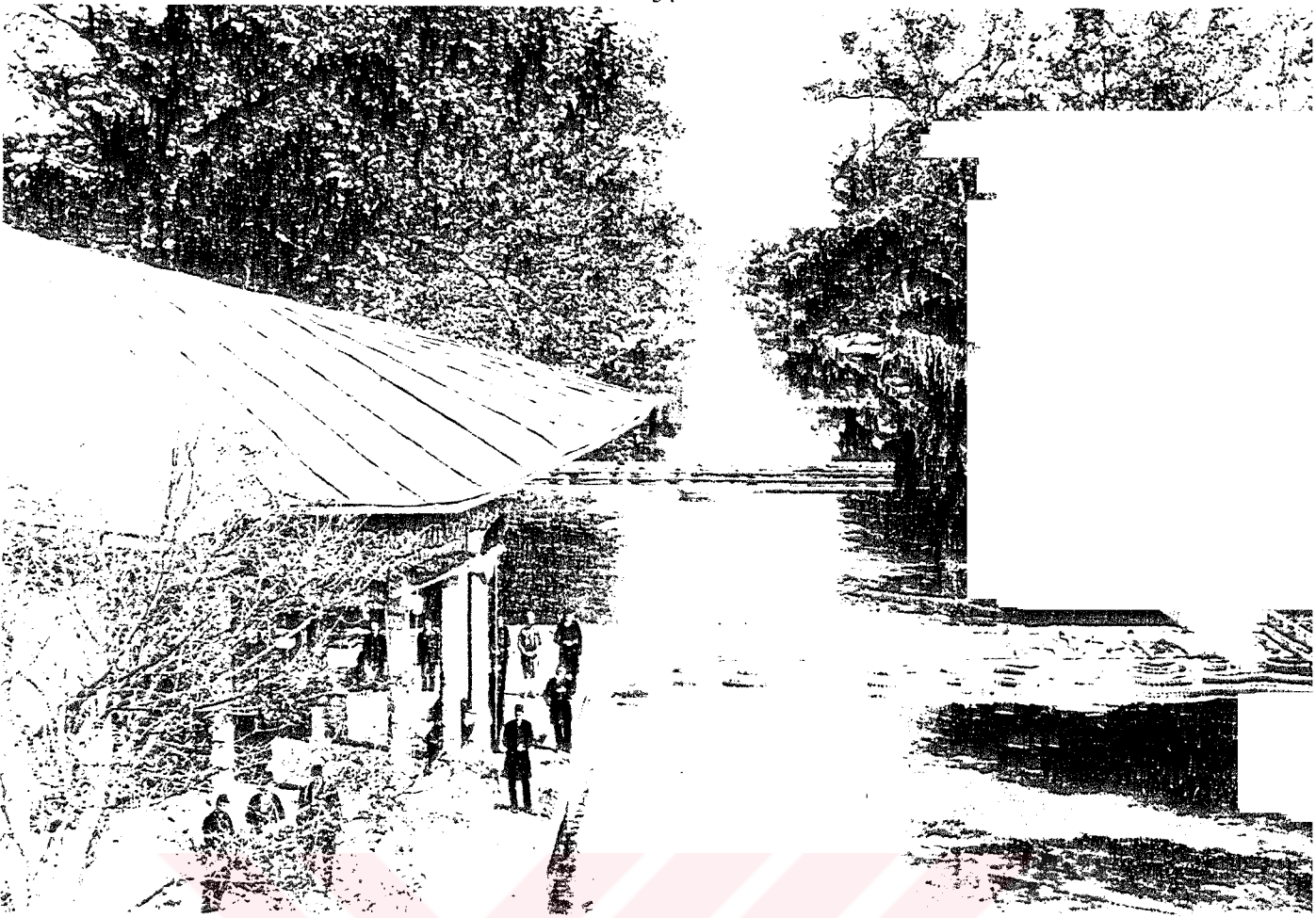
Şekil: 2.10- II.Sa'dabad Kasrı, Pertusier'in 1815 yılında yayınladığı taş baskısı(Eldem, Sa'dabad: 83).

Şekil: 2.11- Aynı kasrın Barlett tarafından 1836'da çizilen resmi (Eldem, Sa'dabad: 83).

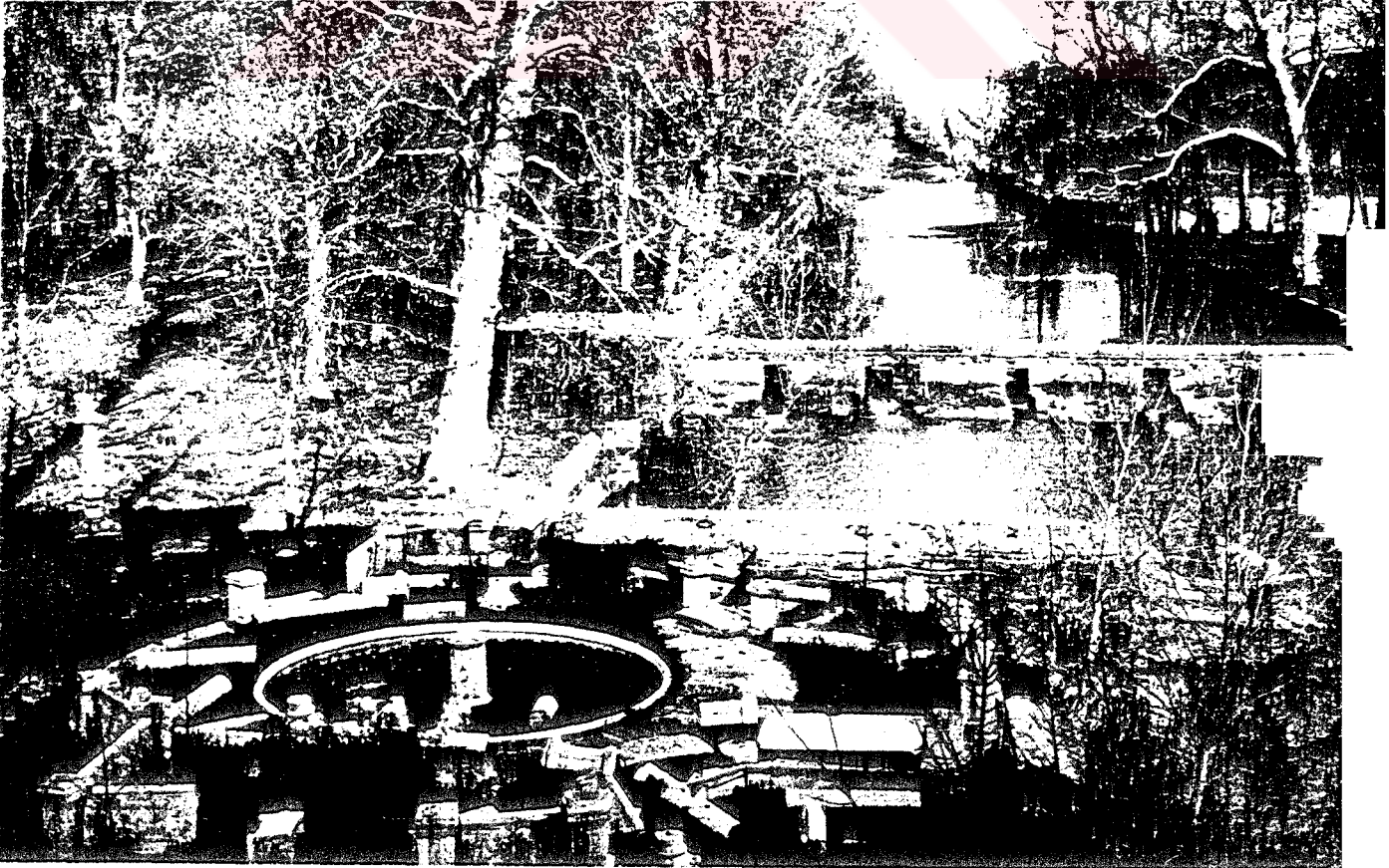
II.Mahmud zamanında yapılmış olan II.Sa'dabad Sarayı, ampir üslubu tarzındadır. Binaları ancak yapılmış olan resimlerden tanımlayabiliyoruz. Yapıların planları mevcut değildir. Resimlere göre harem kısmının büyük kolu dere üstündedir. Diğer kanatlar hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Arka tarafta avlu mevcuttur. Selamlık kısmı bir önceki sarayda olduğu gibi aynı yerdedir. Yine iki köşeyi eskisi gibi Hünkar ve Valde Sultan Daireleri tutmaktadır. Bu tanımlara göre binaların iki kol halinde bir avlu etrafında yer aldığı tahmin edilmektedir. Selamlık ve Haremlik daireleri avlunun birer yanını tutmaktadırlar. Avlunun dört bir yanında galeriler olduğu da söylenmektedir. Bunların bir kısmının bir katlı, bir kısmının ise iki katlı olduğu tahmin edilmektedir. Resimlere göre en belirgin olarak görünen kısım Harem dairesidir. Bu binaların dereye taşan dört çıkıntısı olduğu resimlerden kesin olarak anlaşılmaktadır. Valde Sultana ait köşe odasındaki çıkıntı hafif beyzidir. Bütün cumbalar mermer direkler üzerine oturtulmuştur. Cephe oldukça zariftir. Planın önceki kasırda olduğu gibi galeri üzerine sıralanmış odalar şeklinde olduğu resimlerden tahmin edilebilmektedir (Eldem, s:75).

Bu yapı yarım yüzyıla yakın ayakta kalabilmiş ve 1862 - 63 yılları arasında Sultan Abdülaziz tarafından yıktırılarak yerine yenisi yaptırılmıştır.

Şekil: 2.12- Çadır Köşkü, 19.yy sonlarındaki durumu (Eldem, Sa'dabad: 85).

Şekil: 2.13- Aynı köşkün üzerine düşen çınar ağacının etkiyle yıkılmış hali (Eldem, Sa'dabad: 85).

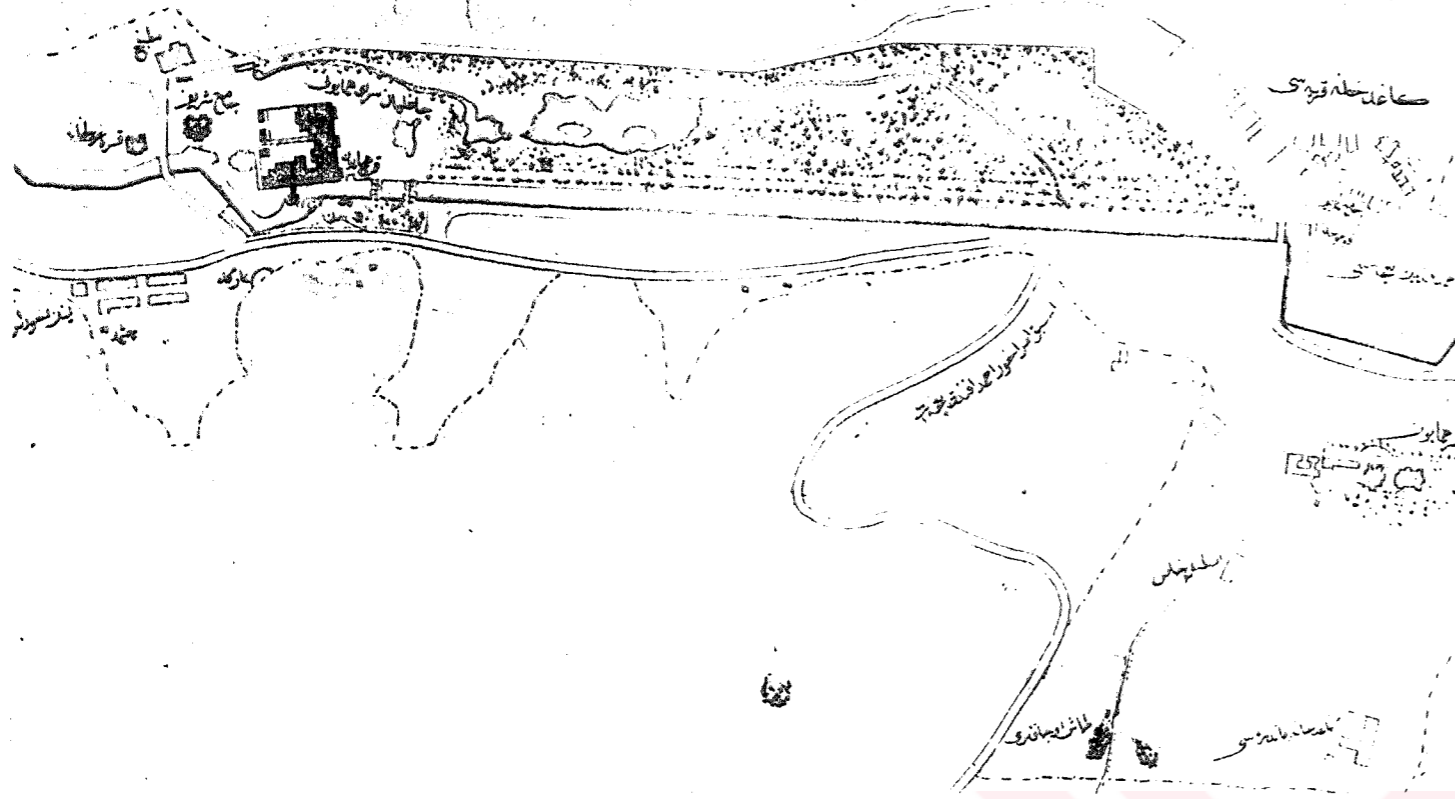

2.2.3.3- Çağlayan Kasrı

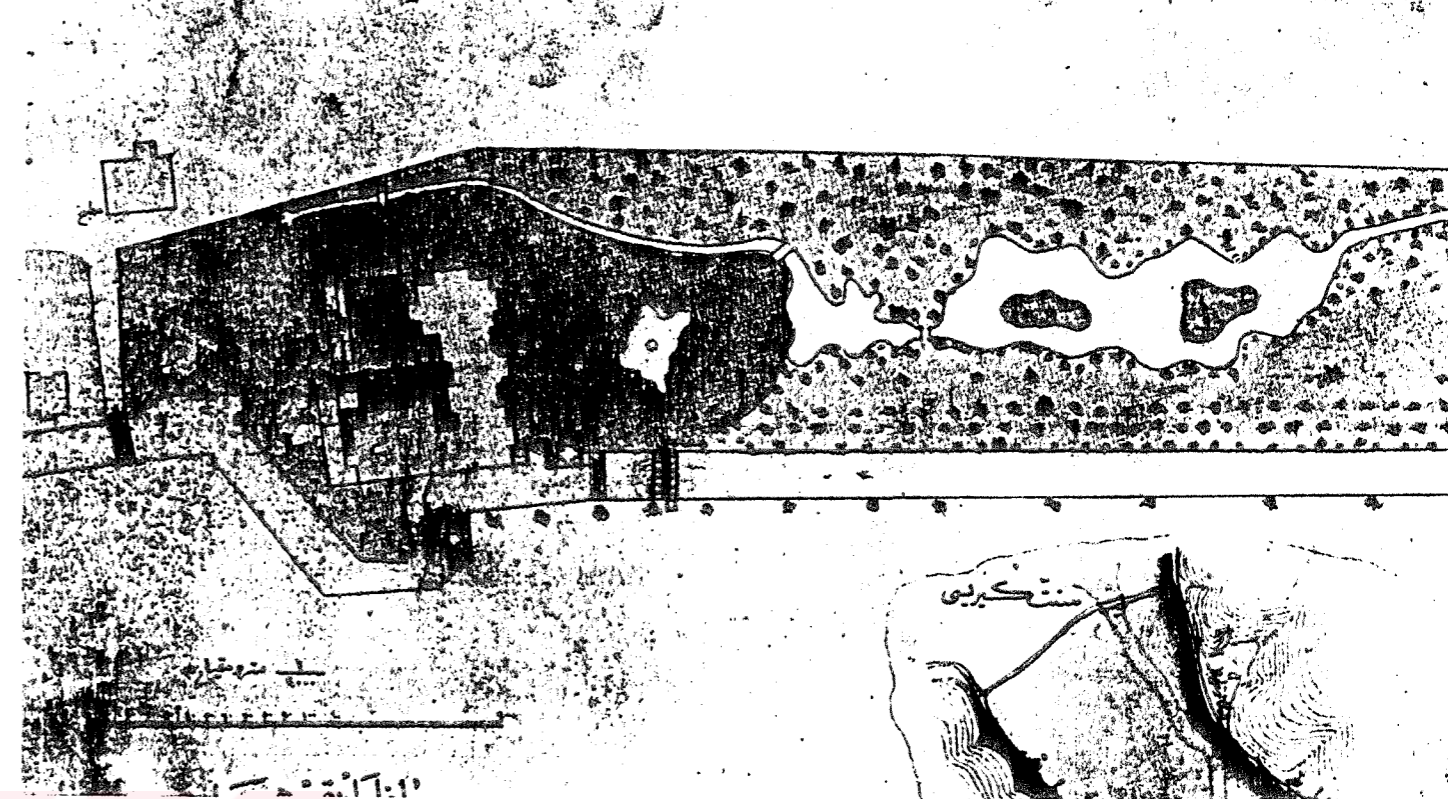
II.Mahmut devrine ait Sadabad Kasrı binaları yaklaşık 50 yıl ayakta kaldıktan sonra Sultan Abdülaziz zamanında yıktırılmışlardır. S.H. Eldem bu binaların yıktırılmasındaki en önemli nedenin, eski binaların çok küçük olmasından, Sultan Aziz zamanındaki saray anlayışının daha değişik ölçüler taşımasından kaynaklandığını yazmaktadır. Sultan Aziz'e göre saray, gerekli olan yer ve salonları kapsamamaktadır ve dolayısıyla küçüktür. Bu sebeptendir ki, eski binaya sığmama ve mevcut binalara herhangi bir ilave yapılarak büyütülmesine gerek görülmeyerek bu binalar tamamen yıkılıp yerlerine yeni mimari anlayışa göre mimar **Sarkis Bey Balyan'a** yaptırılmıştır (Eldem, s: 93).

Yeni bina önceki binaya planı bakımından benzerlik göstermekteydi. Ancak ölçüler daha büyüktü. Kollar yine dere üstünde ve park tarafında olmak üzere ikiydi. Dere üstündeki kol bir evvelkinin iki misli daha uzundu. Diğer kolda büyük bir artış yoktu. Hünkar odasıyla Valde Sultan odası, öteden beri olduğu gibi sarayın park tarafında ve binanın iki ucunda idi. Bu keyfiyet simetri konusu haline getirilmiş ve her dairenin önündeki sofalar fasatta birer motif olarak belirtilmişti. Bina cephesinde bulunan yan elemanlar orta aksın ayırte dilmesini sağlamaktadırlar. Böylece orta çıkıntı meydana gelmiştir. Çıkmanın gerisinde oval planlı bir salon yer almıştır. Burası sarayın en büyük salonu idi. Selamlık ile Harem arasındaki bu mekanın bir nevi mabeyn ve muayede salonu durumunda olduğu etkisini bırakmaktadır. Bununla birlikte bu salonun plan kompozisyonu içindeki yeri ve şekli zorlanmış ve gayri tabiidir. Hünkar dairesinin kendi hamamı vardı. Hamamın dağ tarafına, ağaçlığa açılan pencereleri bulunmakta idi ki, bu öteden beri büyük bir meziyet sayılırdı.

Valde Sultan dairesi Harem kısmının başındadır. Burası mabeyn ve kadın efendiler odaları ile bağlantılı idi. Hamamı ayrı idi. Kadın efendiler dairesi dere boyunca dere boyunca uzanmakta ve konsollara oturtulmuş dört çıkıntı ile zenginleştirilmişti. Bunların her birinden çağlayanları görmek mümkündü. Dere boyunca sıralanmış odalar uzun bir koridor üzerine açılıyordu. Bunun dışında ayrı girişli, ayrı merdiven ve helali beş sofa

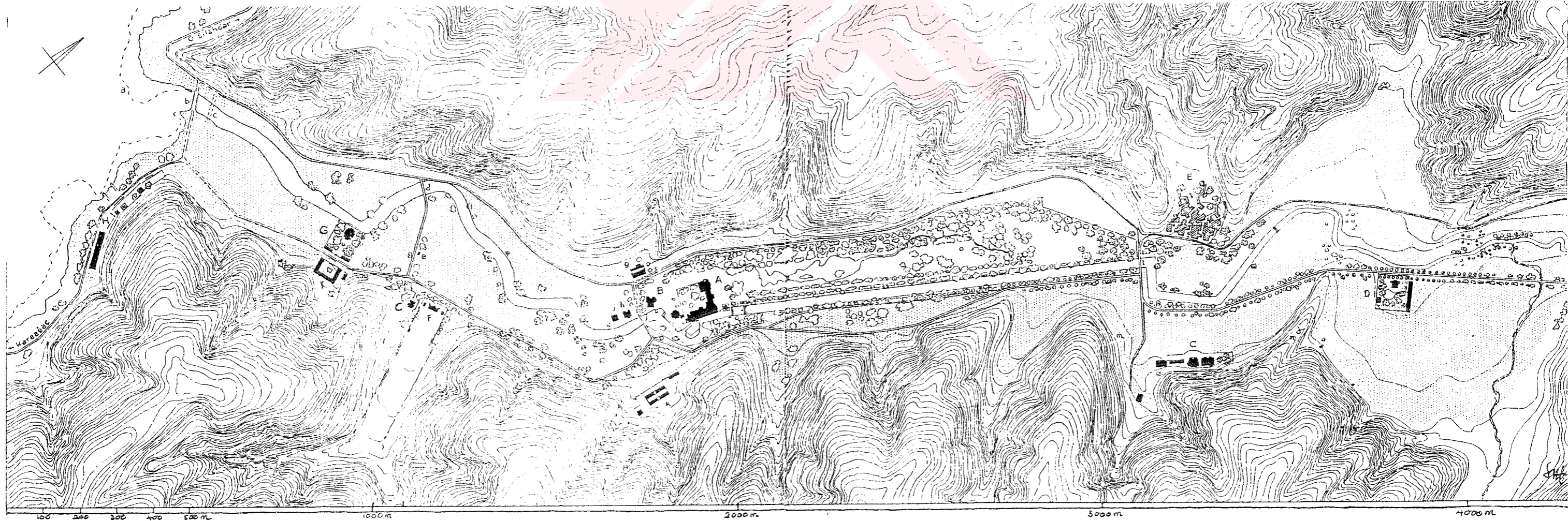

Şekil: 2.14- 1886 yılında yapılmış bir haritada Çağlayan Kasrı (Eldem, Sa'dabad: 94).

Şekil: 2.15- Çağlayan Kasrı Hümayunu iç bahçesiyle gösteren harita (Eldem, Sa'dabad: 94)

Şekil : 2.16- Kağıthane çayırının 100 sene evvelki durumu (Eldem, Sa'dabad: 8).

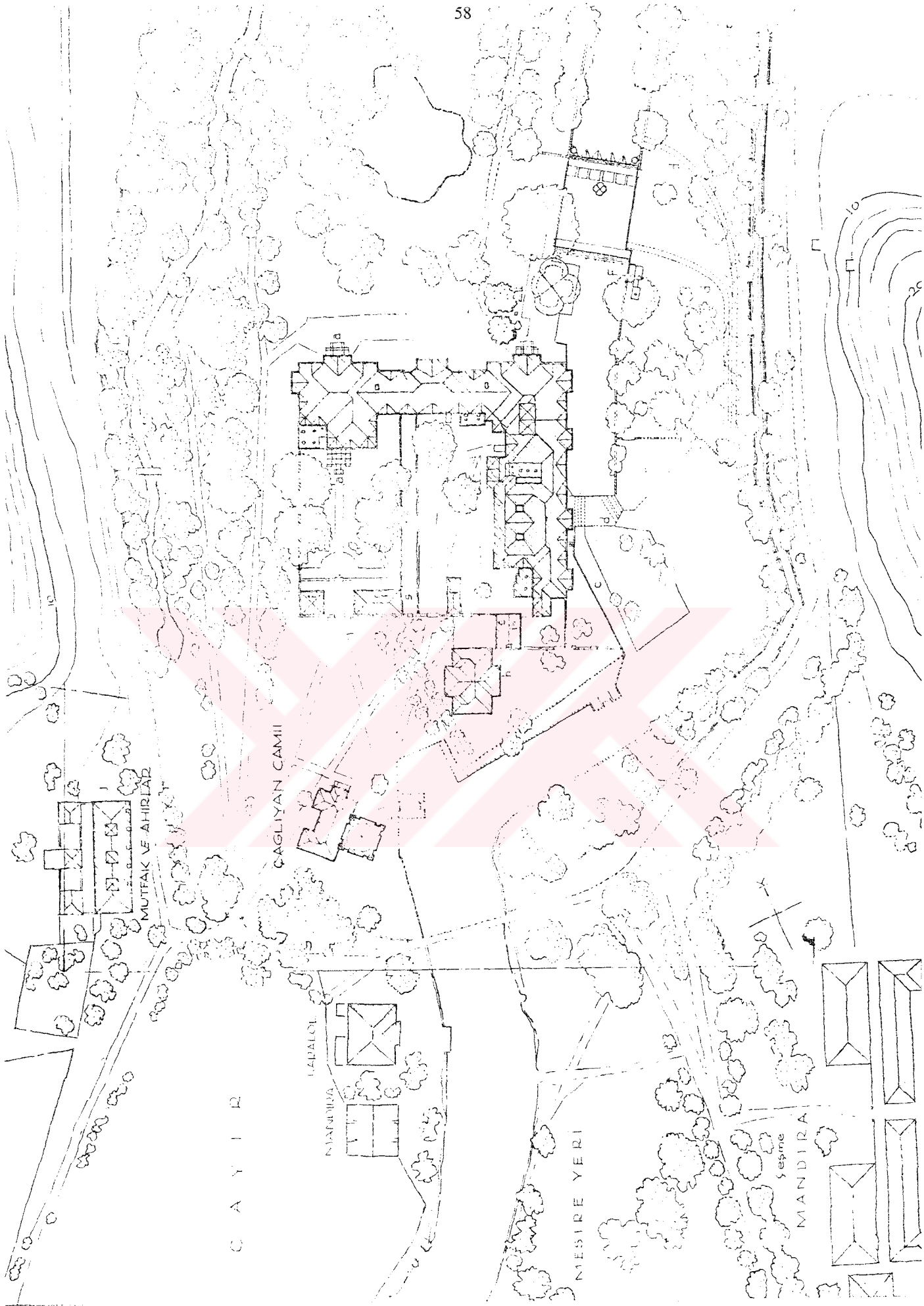

bulunuyordu. Bu sofaların birincisi daha geniş merdiven ve hususi hamamı ile belirtilmişti. En sonuncusu daha mütevazı idi. Arada kalan üç sofa aynı boy ve şekilde idi. Dere üzerindeki odalar, bu daireler arasında serbestçe taksim edilebilecek durumda idiler. Dairelerin kendi aralarındaki bağlantılar, bu odaların açıldığı koridor aracılığı ile sağlanıyordu.

Binanın parka bakan cephesi, kuvvetli girinti ve çıkıntılarıyla ahenkli ve dengeli bir bütün teşkil ediyordu. Fakat en çok resmi çekilen ve çekici olan kısım, dere üzerindeki Harem cephesi idi (Şekil: 2.21, 2.22). Buradaki sıra ile dizilen odaların yeknesaklığı, yer yer kuvvetli barok konsollara dayanan ve su üzerine taşan çıkmalarla kesilmiş bulunuyordu. Cephelerde pencerelerin farklı ve geçit boylarının da ustaca kullanılarak büyük duvar satırlarının canlandırılmış olduklarını kaydetmek lazımdır. Eser grekoromen kisvesi altında Türk geleneğine bağlılığını inkar etmiyordu. Bunu özellikle yatık, geniş ve rahat hatlarında görmek mümkündü (Eldem, s:93).

Çağlayan Kasrı, 1940-41 yıllarına kadar iyi durumda ayakta kalmıştır. Bu yıllardan sonra bakımsız kalan yapı, tamiri kolay iken ve hatta bir ara düşünülmüş iken, yıktırılması yoluna gidilmiş, bütün ekleriyle birlikte yıktırılmıştır.

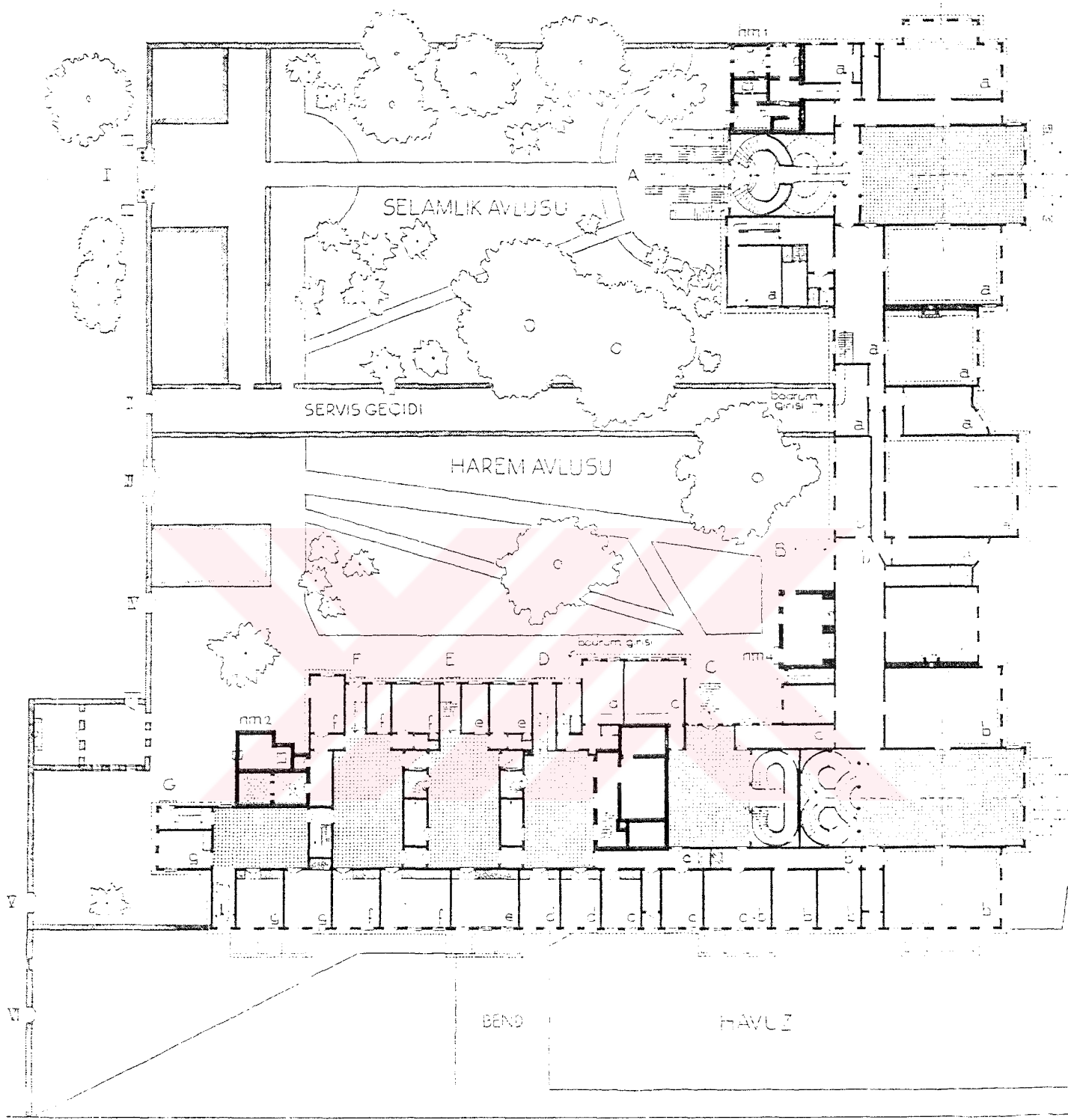

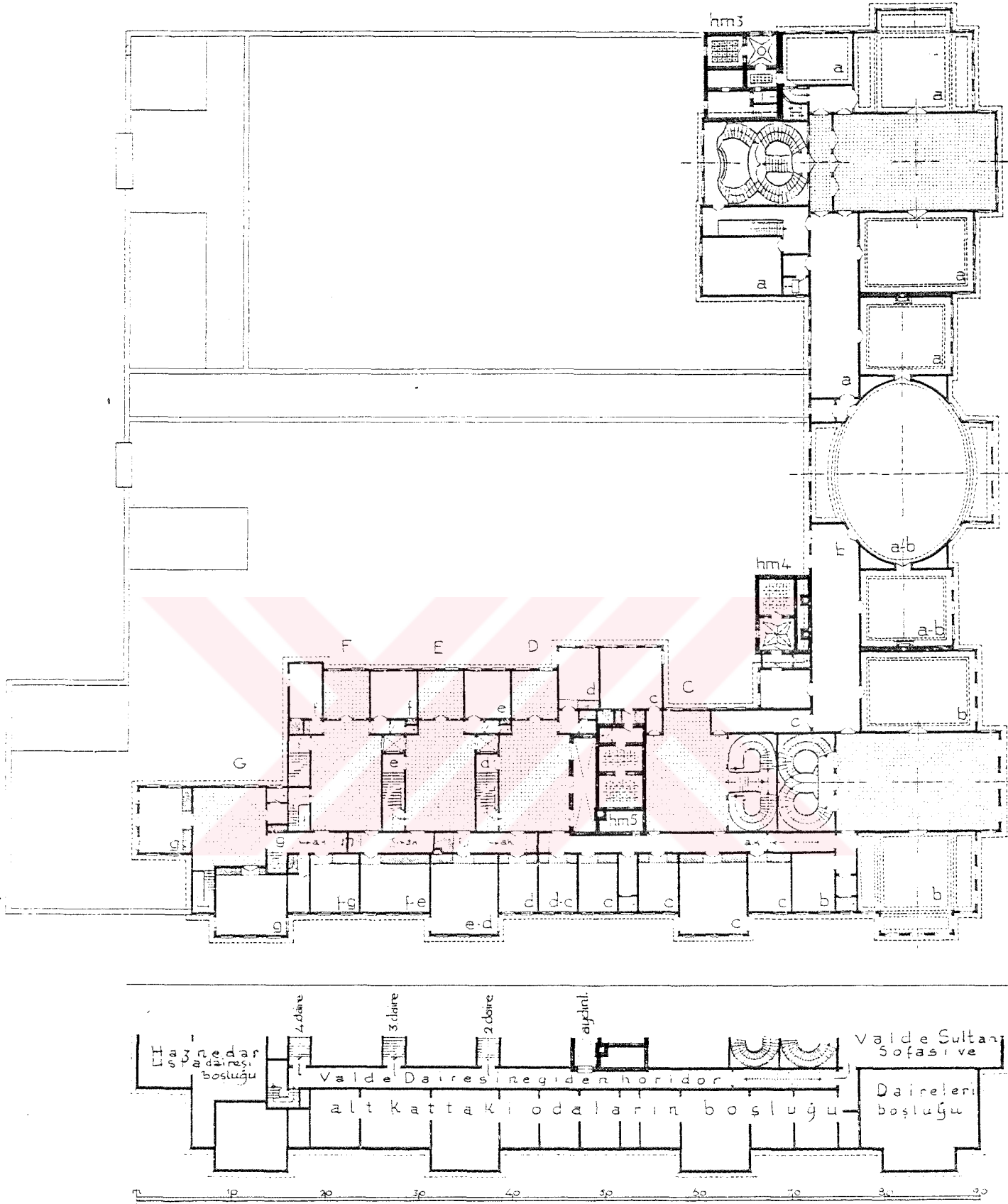
Şekil: 2.17- Çağlayan Kastle ve yakın çevresinin planı (Eldem, Sa'dabad: 96).

Şekil: 2.18- Çağlayan Kasrı ve yakın çevresinin kuşbakışı resmi (Eldem, Sa' dabad: 97).

Şekil: 2.19- Çağlayan Kaseri zemin kat planı (Eldem, Sa'dabad: 100).

Şekil: 2.20- Çağlayan Kaseri üst kat planı (Eldem, Sa'dabad: 101).

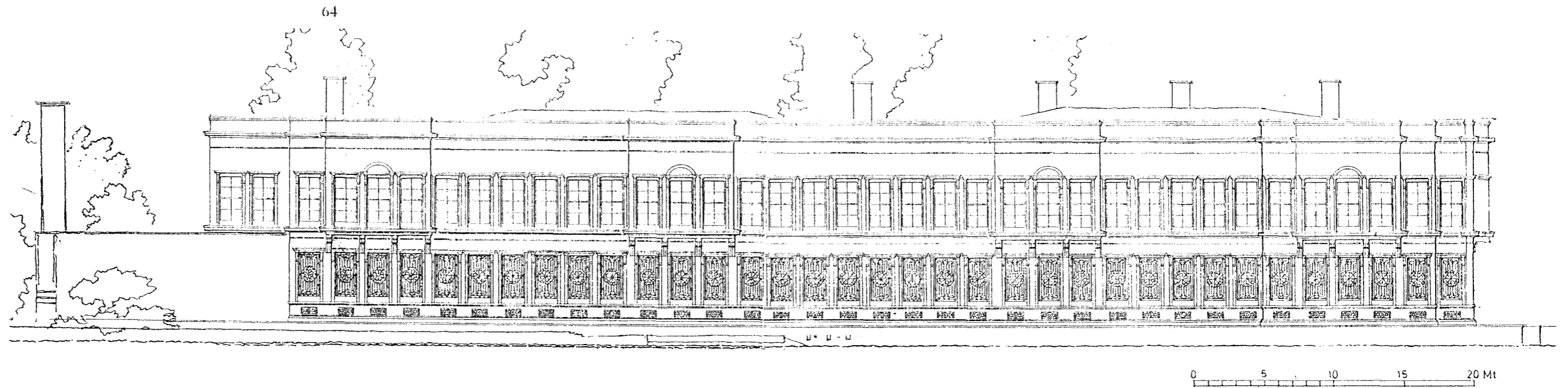

Şekil: 2.21- Çağlayan Kaseri'nin havuza bakan yan ve harem cephesi (Eldem, Sa'dabad: 104).

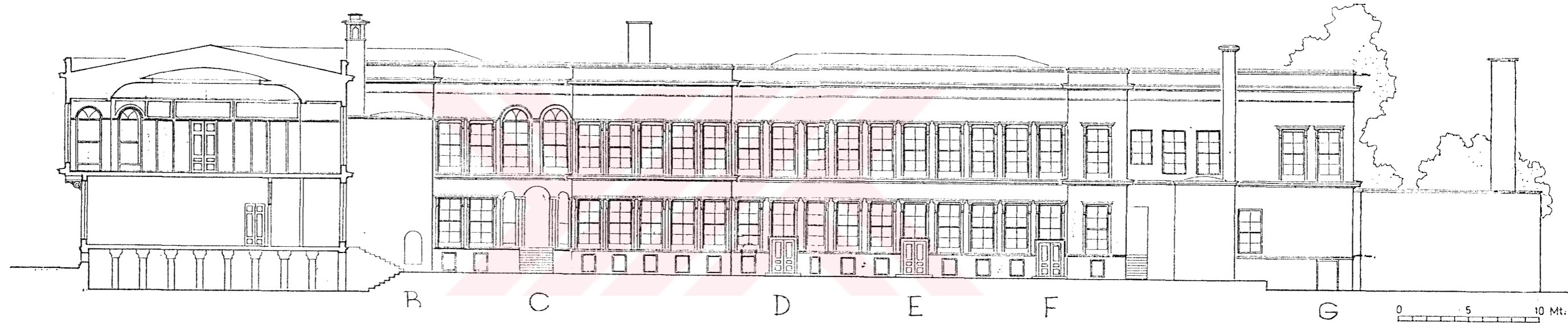
Şekil: 2.22- Aynı cephenin farklı yönden görünüşü (Eldem, Sa'dabad: 105).

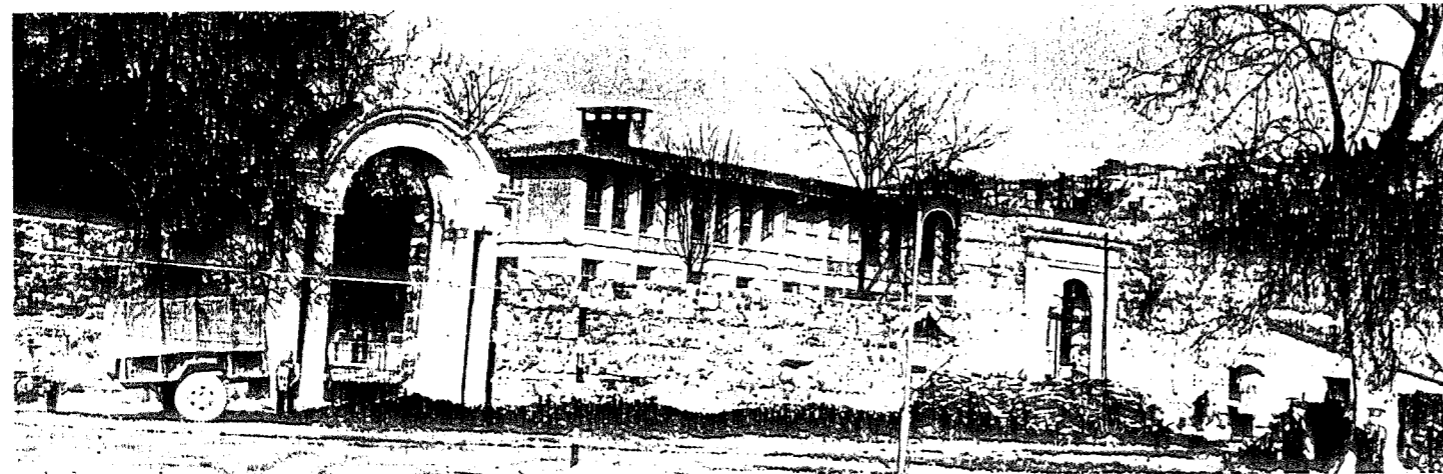

Şekil:2.24- Çağlayan Kaseri, havuza bakan cephenin rölövesi (Eldem, Sa'dabad: 104-105)

Şekil: 2.25- Çağlayan Kaseri, mabeyn dairesinden kesit ve harem avlusu cephesi (Eldem, Sa'dabad: 106-107).

Şekil: 2.26- Çağlayan Kaseri yerine yapılan İstihkam okulu (Eldem, Sa'dabad: 106).

2.2.3.4- İmrahor Kasrı

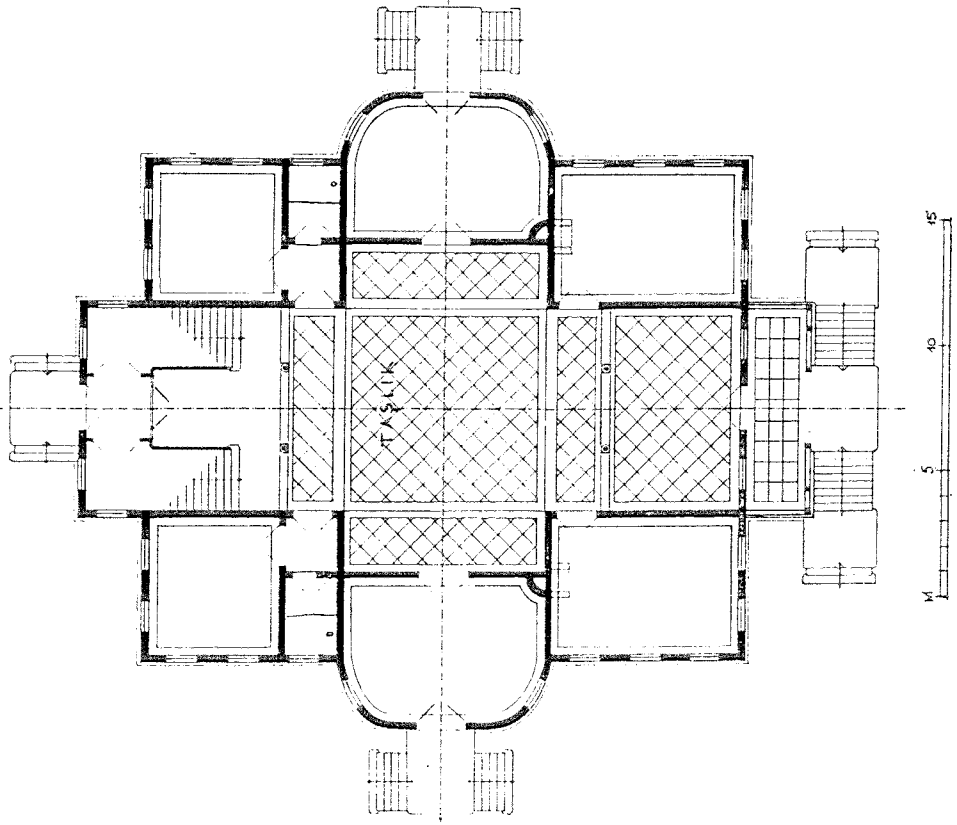
İmrahor Kasrı, son zamanlara kadar ayakta kalabilmiş Miriye ait köşklerin en önemlisidir. Bu köşk Sa'dabad kurulmadan evvel varlığı bilinen ve Antoine Galland tarafından görülmüş olan bu köşk, XVIII. yüzyıla ait bazı resimlerde uzaktan görülmektedir. 25-30 yıl kadar önce yıktırılan binanın planı haç biçimini andırmaktadır. Dış görünüşü rustik bir karakter taşımakta, çatı katları o devrin Chalet (şale) anlayışına göreydi. Bununla birlikte planı klasik haç şeklinde sofa ve merdiven düzeni ile köşe odaları sistemine dayanıyordu. Bahçe duvarları yaklaşık 80-90 metre büyüklükte bir kare çevreliyordu. Bina, bu çevrenin dereye bakan yüzünün ortasında idi (Şekil: ..). Has ahırlar yolun karşısında ayrı ve daha küçük bir kare oluşturuyorlardı (Tuğlacı, 1993:35).

Kağıthane'deki bu kasır da Sadabad Sarayı gibi ressamlar için konu açısından önemli bir malzeme olmuştur. Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Yıldız Sarayı-Şale'de çeşitli kompozisyonlarda İmrahor Kasrı'nın yağlı boya tablolarına rastlamak mümkündür (Öner, 1995:31).

Şekil: 2.27- İmrahor Kasrı'nın 100 sene evvelki fotoğrafı (Eldem, Sa'dabad: 122).

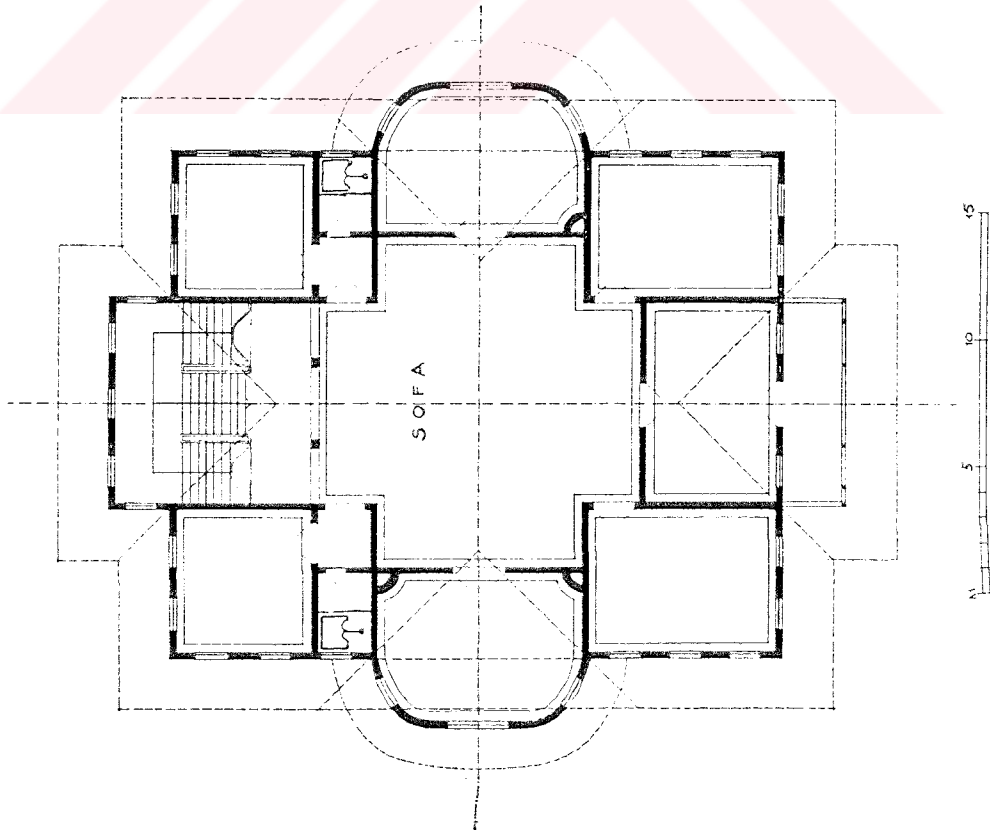

Şekil: 2.28- İmrahor Kasrı alt kat planı (Eldem, Sa'dabad: 122).

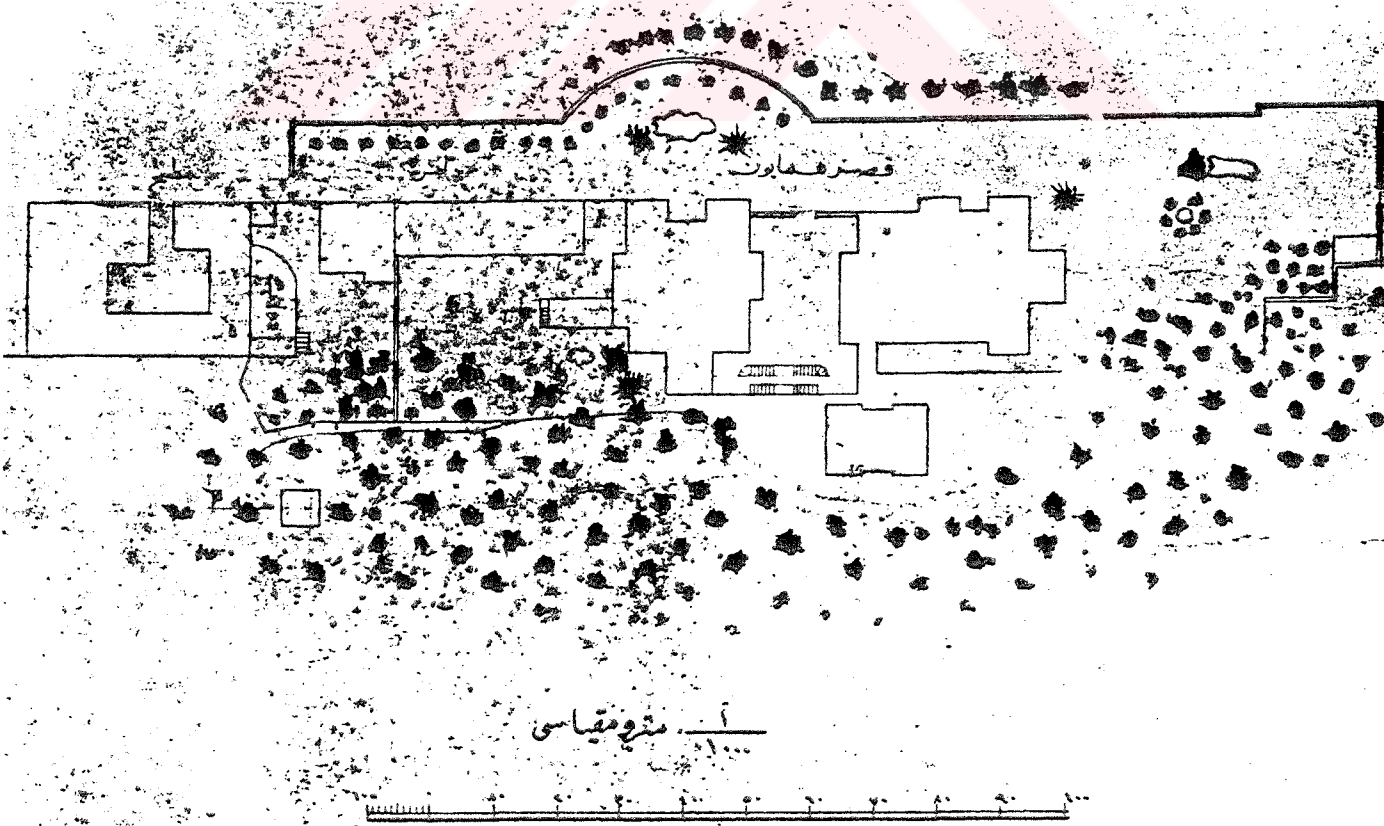
Şekil: 2.29- İmrahor Kasrı üst kat planı (Eldem, Sa'dabad: 123).

2.2.3.5- Kağıthane Kasrı

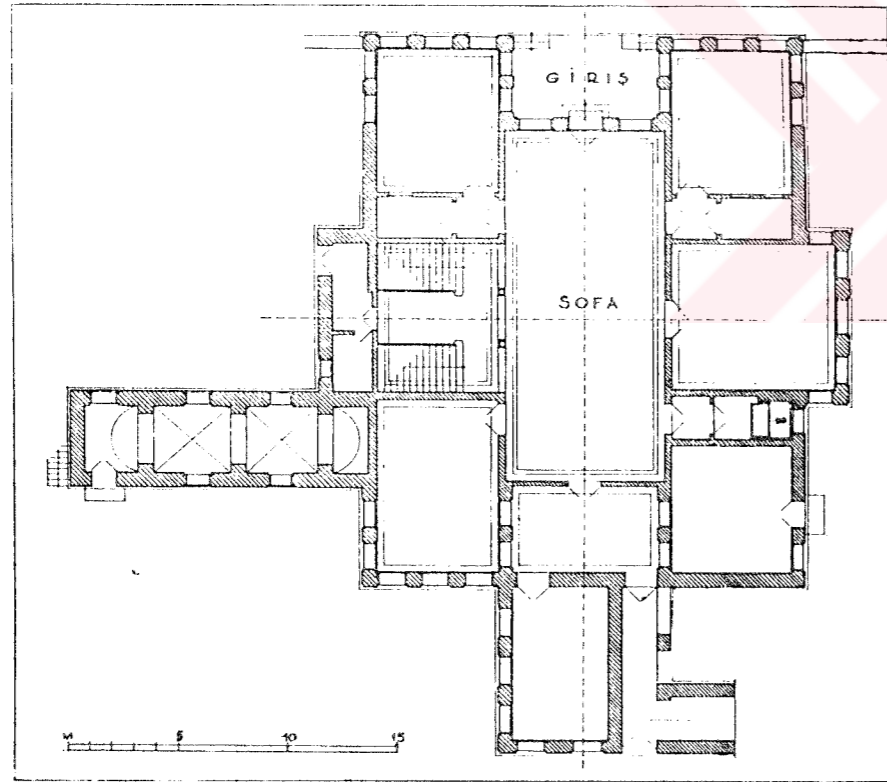
Tezimizin asıl konusunu teşkil eden ve bugün Kağıthane bölgesinde mevcut olan ve o dönemden kalan tek bina grubudur. Bu bina grubu bir aralık Küçük Zabit Mektebi ve askeri depo olarak kullanılmıştır. Kaynaklarda, üslubu açısından Sultan Aziz yapısı olduğu söylenen yapı, iki ana binadan ve müstemilatlardan oluşmaktadır. Bu binaların bulunduğu yer, dereden biraz uzakta ve dağ yamaçlarına yakındır. Sedad Hakkı Eldem'in verdiği bilgiye göre, 19. yüzyılın sonlarına doğru (1886) o yörenin kasırlarına ait yapılmış iki haritada, bu binalar "Kağıthane Kasrı Hümayunu" olarak anılmıştır (Şekil: 2.30). Aynı zamanlara ait bazı fotoğraflarda bu binaların eski durumunu görmek mümkündür. Kargir olan bina, günümüzde oldukça kötü durumdadırlar. Esaslı bölümleri ayakta duran bina iki bölümden ibarettir. Bunlardan biri hamamlı ve grubun ortasındadır. Planı orta sofalı tiptedir. Diğer bina daha sade ve iki bölümlüdür. Sedad Hakkı Eldem'e göre Kasrı'nın mimarisi herhangi bir değer taşımamakta ve en basit elemanlarla meydana getirilmiştir. Bu bina grubu tezimizin asıl konusu olduğundan daha ayrıntılı olarak 3. bölümde incelenmiştir.

Şekil: 2.30- Kağıthane Kasrı, 1866 tarihli vaziyet planı (Eldem, Sa'dabad: 124).

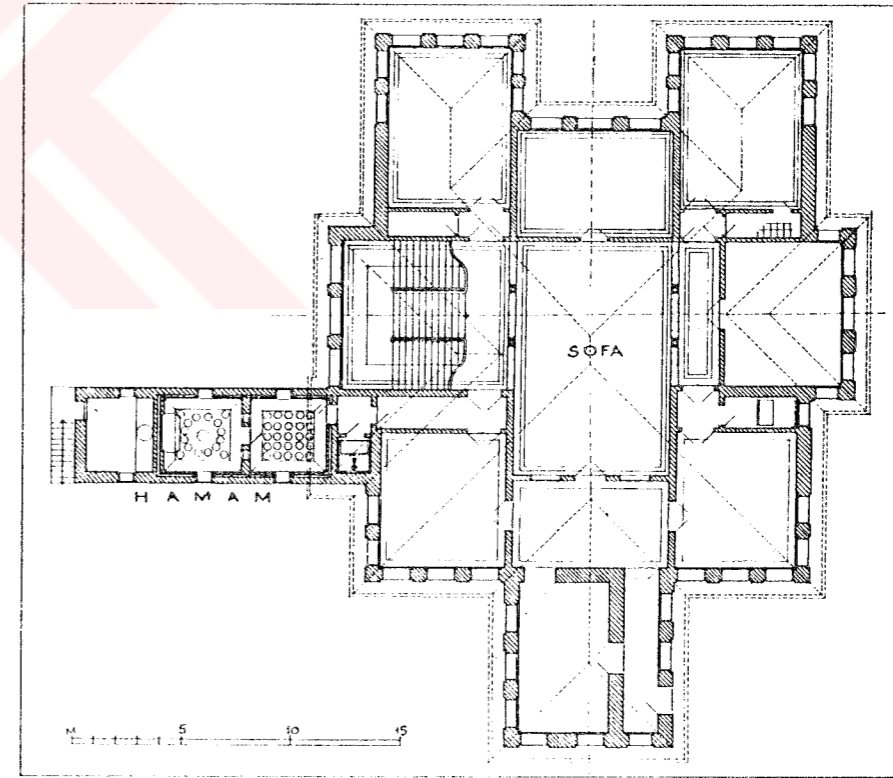

Şekil: 2.31- Kağıthane Kasrı binalarının S.H.Eldem tarafından yapılmış cephe restitüsyonları (Eldem, Sa'dabad: 126-127).

Şekil: 2.32- S.H.Eldem tarafından yapılmış Hünkar Kasrı zemin kat plan rölovesi (Eldem, Sa'dabad: 125).

Şekil: 2.33- Hünkar Kasrı üst kat plan rölovesi (Eldem, Sa'dabad: 125).

2.3- KAĞITHANE'NİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

2.3.1- Konut Yerleşimi

20. yüzyıl başlarına kadar gözde bir mesire yeri olma özelliğini koruyan Kağıthane, daha sonraları bu özelliğini yitirmeye başlamıştır. Uzun bir süre köy statüsünü koruyan Kağıthane'nin gelişimi, kurulan sanayi tesislerinin çevresinde gecekonduların yapılmasıyla başlamıştır. 1950'li yıllarda İstanbul kenti içinde girilen imar çalışmaları sırasında evleri ve arsaları istimlak edilenlerden bir bölümüne de Kağıthane Köyü'ne ait arazilerden yer verildi. Kısa zamanda Kağıthane Deresi'ne bakan yamaçlar gecekonduyla dolmaya başladı. 1960 ve sonrasında görülen hızlı nüfus artışı, başta inşaat sektörü olmak üzere öteki temel ihtiyaç mallarının pazarlanmasına ilişkin ticari faaliyetleri canlandırdı. Böylece köy içerisindeki çarşı da gelişti ve bu çarşının çevresinde çok katlı apartmanlar yükseldi. Köy iken hızla kasabalaşan ve kentleşen Kağıthane'de belediye kurulması da bu döneme rastlar. Ama Kağıthane'nin asıl gelişimi, dere vadisinin en yüksek bölümlerindeki sırtlarda bazıları "tepe" olarak adlandırılan gecekondu mahallelerinin kurulmasıyla oldu. Çeliktepe, Gültepe, Çağlayan, Yahya Kemal ve Hürriyet gibi mahalleler kısa zamanda gecekonduyla apartman arasında, adlandırılması oldukça güç konutlarla doldu. Altyapı sorunları günümüzde bile tümüyle çözümlenememiş olan Kağıthane ve çevresindeki mahalleler 1987'ye kadar Şişli İlçesi'nin Merkez Bucağı'na bağlı köy statüsünü korumuştur. Kağıthane, 1987 yılında Şişli'den ayrılarak ilçe olmuştur.

2.3.2- Sanayileşme

Prost Planı'nın uygulanmaya başlaması Kağıthane için dönüm noktası olmuştur. 1937'de yapılan bu plan ve 1950'den sonraki öbür kentsel çalışmalar, Haliç kıyılarını ağır ve orta sanayi kuruluşlarına açıyordu. Kağıthane Köyü çevresinde fabrika ve imalethaneler kurulduktan sonra yörenin çehresi tümüyle değişmiştir. 20. yüzyıl başlarına kadar gözde bir mesire yeri olma özelliğini koruyan Kağıthane, bu sanayileşme ile birlikte bütün özelliğini yitirmiştir. Eskiden içinde tatlı su canlıları yaşayan ve çevresine hayat veren

Kağıthane Deresi'nin suları, fabrikalar çalışmaya başladıktan sonra kapkara akmaya başlamıştır (Aksel, 1994:83).

Bölgedeki sanayi kuruluşları daha çok metalurji, cam, kimya ve dokuma dallarında faaliyet göstermektedirler. Temel tüketim mallarının yanısıra değişik malzeme ve eşya satışı yapılan çok sayıda işyeri ve imalathane vardır.

Kağıthane'de yerleşmiş sanayi çok çeşitlidir. Modern tuğla fabrikaları, demir çekme ve izabe fabrikaları, dokuma, mermer, cam, çeşitli gıda, ev eşyaları fabrika ve yapımevleri bulunmaktadır. Sanayi kuruluşları üç ayrı yerde yığılma göstermektedir. Kağıthane deresinin iki yanında her türlü sanayi yerleşmiştir. Bölgede yaklaşık 200'ün üzerinde fabrika ve imalathane bulunmaktadır (Yılmaz, 1980:26).

ŞUBAT 1996

RÖLÖVE

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ

KONUT

SANAYİ YAPILARI

EĞİTİM BİNALARI

SAĞLIK

KAMU BİNALARI

KAĞITHANE KASRI BİNALARI

KAĞITHANE DERESİ

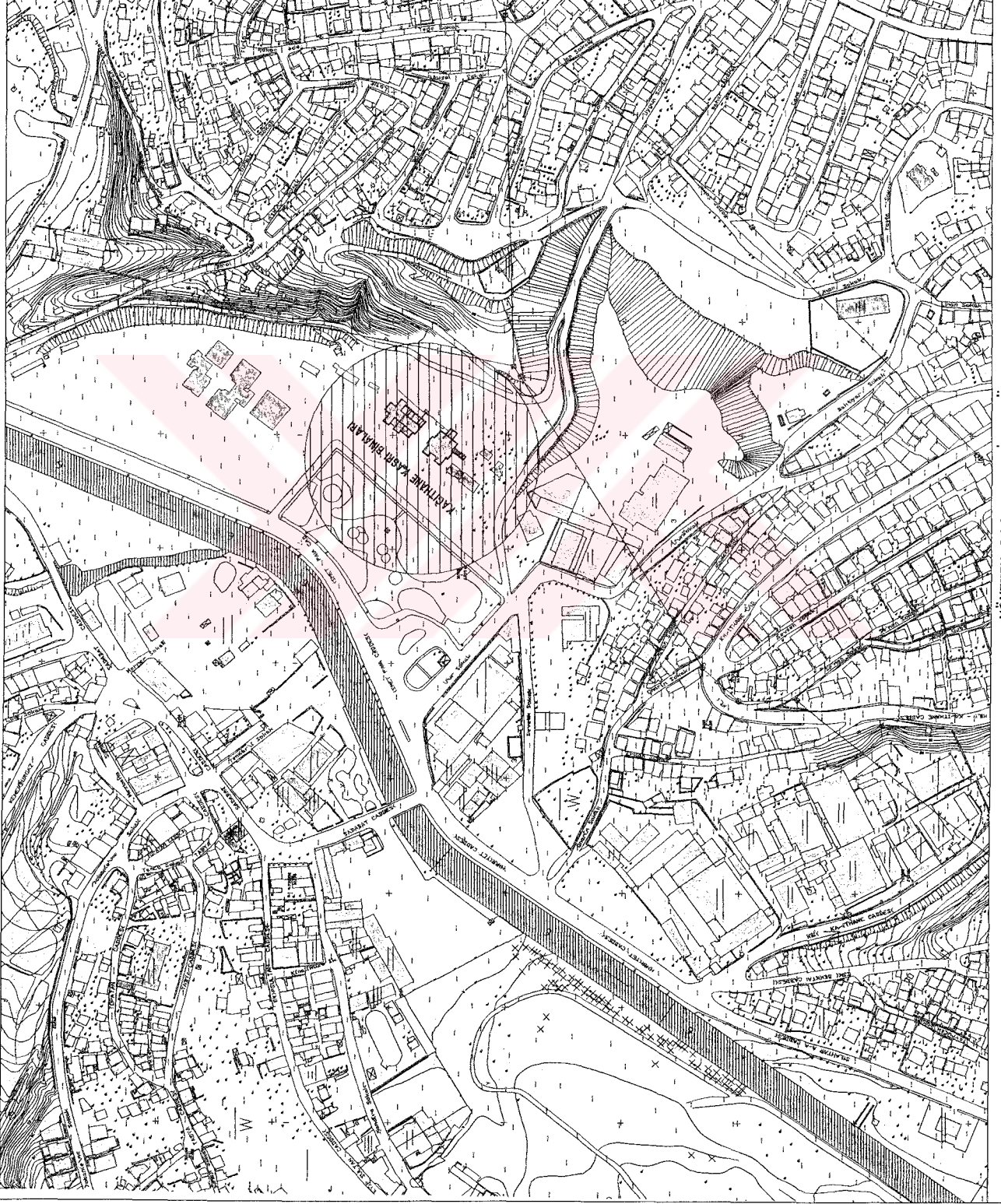
DİNİ YAPILAR

çizim: 2.1

VAZİYET PLANI

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESLİHAN SÖNMEZ

927511 Yakup SPOR

3. BÖLÜM

KAĞITHANE KASRI BİNALARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ

3.1- MAİYET BİNASI

3.1.1- Planlama Özellikleri

Maiyet binası, yapı grubunun kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bir subasman üzerinde iki katlı olarak inşa edilmiştir. Genel olarak dikdörtgen bir plana sahiptir. Kuzeydoğu - güneybatı aksına göre büyük ölçüde simetriktir. Merdivenler bu aks üzerinde ve simetriktir. Özellikle kuzeybatı yönünde girinti ve çıkıntılarla plandaki dinamizm cepheye de aktarılmıştır.

3.1.1.1- Zemin Kat

Yapıya, kuzeydoğu cephesinden, 1.93m genişlikte bir kapı boşluğu ile girilir (Resim: 1). Basık kemerli olan bu kapı ile, boyutları 16.22m x 7.23m olan ZK-01 no.lu mekana girilir. Giriş kapısının her iki yanında, yuvarlak kemerli birer pencere boşluğu bulunmaktadır. Yine giriş kapısının sağında ve solundaki her iki duvarda da, yuvarlak kemerli ikişer adet pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 2, 3). Bu pencere boşlukları üzerinde, üst üste iki sıra tuğla kemer bulunması dikkat çekicidir. Bu tuğlalar arasındaki boyut farklılığı, yapının esaslı bir tamir geçirdiğini göstermektedir. Zaten, Abdülaziz dönemi yapısı olduğu kabul edilen binaların, Abdülhamid döneminde önemli bir tamir geçirdiği kaynaklardan öğrenilebilmektedir (Eldem, 1979: 126).

ZK-01 no.lu mekan, kuzeybatı yönünde ZK-02 ve ZK-03 no.lu mekanlara, güneybatı yönünde ZK-06 no.lu mekana, güneydoğu yönünde ise ZK-12 ve ZK-13 no.lu mekanlara açılmaktadır. Mekan ZK-01'in, ZK-02 ve ZK-13 ile ortak olan duvarlarının

yıkılmış olduğunu, bu duvarların kesişme noktaları üzerindeki izlerden anlayabilmekteyiz (Resim: 4,5,7,8,10,11). Bu duvarların dış duvarla olan kesişme noktalarında, tuğla örgü sisteminde süreklilik olduğunu gösteren bir iz yoktur. ZK-01 no.lu mekanın güneydoğu ve kuzeybatı duvarlarının, ZK-02 ve ZK-13 no.lu mekanların kuzeydoğu ve güneybatı duvarları ile kesiştiği noktalarda bu durumu gözlemlemek mümkündür. Ancak, yine aynı kesişme noktalarında, duvar üzerinde, ana taşıyıcı duvarları birbirine bağlamak amacıyla kullanılmış olan gergi çubuklarının izleri görülmektedir. Bu verilerden de hareket ederek, bu yıkılmış olduğunu söylediğimiz, ZK-02 no.lu mekanın kuzey batı duvarı ile ZK-13 no.lu mekanın güneydoğu duvarının hafif bölücü duvar niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

Mekan ZK-01'in güneybatı duvarı üzerinde, yapının özgün merdivenine ait izler açıkça görülebilmektedir (Resim: 12). Duvar üzerindeki sıva izlerinden merdivenin sahanlık hizası rahatlıkla çıkarılabilmektedir. Aynı duvarda, merdiven üzerinde bulunan yuvarlak kemerli pencere, sonradan kapatılmıştır. Yine bu duvar üzerinde, ZK-01 no.lu mekanı ZK-06 no.lu mekan bağlayan ve merdivenin her iki yanında bulunan, basık kemerli birer kapı boşluğu bulunmaktadır.

ZK-02 no.lu mekan, 8.29m x 5.23m boyutlarındadır. Mekanın, kuzeybatı duvarı üzerinde birbirinin aynı ölçülerde, yuvarlak kemerli üç adet pencere boşluğu vardır (Resim: 6). Kuzeydoğu ve güneybatı duvarları üzerinde ise aynı ölçülerde ikişer adet pencere boşluğu vardır. Ancak, güneybatı duvarındaki pencerelerden, güneydoğu yönünde olanı, sonradan kapatılmıştır (Resim: 5).

ZK-03 no.lu mekan, 5.05m x 5.41m boyutlarındadır. Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde 1.30m ve 1.52m genişliğinde iki adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı üzerinde ise, ZK-02 no.lu mekandaki gibi birbirinin aynı ölçülerde üç adet, yuvarlak kemerli pencere boşluğu vardır. Bu mekanın güneybatı ile kuzeybatı duvarlarında kullanılan tuğla boyutları, binalar genelinde kullanılan, 3.5cm x 28cm x 28cm

boyutlarındaki orjinal yassı tuğladan farklıdır. Bu tuğlalar, 6cm x 12cm x 24cm boyutlarında harman tuğlasıdır.

ZK-04 no.lu mekan, ZK-02 ile simetrik gibidir. Mekan, 5.07m x 7.81m boyutlarındadır. Kuzeybatı duvarı üzerinde, mekan ZK-02’de olduğu gibi üç adet aynı ölçülerde, yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Kuzeydoğu ve güneybatı duvarları üzerinde ise, kuzeybatı duvarına yakın kısımda birer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu mevcuttur. Mekanın güneydoğu duvarı üzerindeki 1.58m genişliğinde bir kapı boşluğu ile mekan ZK-06’ya geçilir. ZK-04 no.lu mekanda kullanılan tuğlanın hepsi 6cm x 12cm x 24cm boyutlarındaki harman tuğlasıdır.

ZK-05 no.lu mekan, 5.20m x 8.45m boyutlarındadır. Mekan, güneydoğu duvarı üzerinde bulunan, köşelerdeki iki adet kapı boşluğu ile mekan ZK-06’ya açılmaktadır. Güneybatı duvarı üzerinde iki adet, kuzeybatı duvarı üzerinde ise dört adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Bu mekandaki tuğla da 6cm x 12cm x 24cm boyutlarındaki harman tuğlasıdır.

ZK-06 no.lu mekan, 16.57m x 7.33m boyutlarındadır. Mekanın güneybatı duvarı üzerinde 1.89m genişliğinde yuvarlak kemerli bir kapı boşluğu ile bu kapı boşluğunun her iki yanında yuvarlak kemerli birer pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 13). Mekanın kuzeybatı duvarı üzerinde yuvarlak kemerli bir pencere boşluğu ile, mekan ZK-05 ile ZK-04’e açılan basık kemerli üç adet kapı boşluğu bulunmaktadır (Resim: 14,15). Güneydoğu duvarı üzerinde, mekan ZK-07, ZK-08, ZK-09, ZK-10 ve ZK-11’e açılan birer adet basık kemerli kapı boşluğu bulunmaktadır (Resim: 16, 17). ZK-06’nın kuzeydoğu duvarı üzerinde ise, diğer merdivenin izlerine rastlamak mümkündür. Sıva izlerinden merdiven sahanlık izi açıkça belli olmaktadır. Bu duvar mekan ZK-01 ile ortak olan duvardır (Resim: 18). Sedad Hakkı Eldem’in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarında iki merdiven arasında bir koridor mekanı olmasına karşın, bu merdivenin oturduğu duvara ait, güney doğu ve kuzeybatı duvarları üzerinde bir iz bulunmamaktadır.

Mekan ZK-06'da kullanılan tuğla, kuzeydoğu duvarı haricinde, 6cm x 12cm x 24cm boyutlarındaki harman tuğlasıdır.

ZK-07 no.lu mekan, 5.46m x 1.78m boyutlarındadır. Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde yuvarlak kemerli pencere boşluğu vardır. Aynı şekilde, güneybatı duvarı üzerinde üç, kuzeydoğu duvarı üzerinde ise iki adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Bu mekan, planın geneli içinde ve mekan ZK-08 ile ilişkisine bakılarak bir ilave görüntüsünü vermektedir (Resim: 19). Bu mekanda kullanılan tuğla boyutları, mekan ZK-06'daki ile aynıdır.

ZK-08 no.lu mekan, 5.50m x 2.03m boyutlarında olup, bir, güneybatı duvarı üzerinde ise iki adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Mekan ZK-06'ya bağlanan kuzeybatı duvarı üzerindeki kapı boşluğu, basık kemerlidir. Kullanılan tuğla harman tuğlasıdır.

ZK-09 no.lu mekan 6.19m x 5.47m boyutlarındadır. Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde üç adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı üzerinde bulunan basık kemerli bir kapı boşluğu ile mekan ZK-06'ya açılmaktadır.

ZK-10 no.lu mekan 3.26m x 5.43m boyutlarındadır. Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde iki adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı üzerinde bulunan basık kemerli bir kapı boşluğu ile mekan ZK-06'ya açılmaktadır.

ZK-11 no.lu mekan 1.55m x 5.46m boyutlarındadır. Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde bir adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı üzerinde bulunan basık kemerli bir kapı boşluğu ile mekan ZK-06'ya açılmaktadır. Mekan ZK-10 ile olan ortak duvarı, 4.5cm x 14cm x 21cm boyutlarında delikli tuğladan oluşmaktadır. Bu özelliği ve mekanın boyutu gözönüne alındığında, sonradan bir ilave olma hissini uyandırmaktadır.

ZK-12 no.lu mekan 4.97m x 5.42m boyutlarındadır. Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde üç adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı üzerinde bulunan basık kemerli bir kapı boşluğu ile mekan ZK-01'e açılmaktadır. ZK-13 ve ZK-01 ile ortak olan kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarları, 3.5cm x 28cm x 28cm boyutlarındaki klasik yassı tuğladan, güneydoğu ve güneybatı duvarları ise 6cm x 12 cm x 24cm boyutlarındaki harman tuğlasından oluşmaktadır.

ZK-13 no.lu mekan, 8.29m x 5.03m boyutlarındadır. Mekanın, kuzeybatı duvarı üzerinde birbirinin aynı ölçülerde, yuvarlak kemerli üç adet pencere boşluğu vardır (Resim: 9). Kuzeydoğu ve güneybatı duvarları üzerinde ise aynı ölçülerde ikişer adet pencere boşluğu vardır. Ancak, güneybatı duvarındaki pencerelerden, kuzeybatı yönünde olanı, sonradan kapatılmıştır (Resim: 8).

Maiyet binası genelinde iki tür tuğla boyutuna rastlamaktayız. Bunlar 3.5cm x 28cm x 28cm boyutlarındaki klasik yassı tuğla ile 6cm x 12cm x 24cm boyutlarındaki harman tuğlasıdır. Bu tuğla boyutlarına göre bir etüd yaptığımızda iki farklı plan tipi ile karşılaşmaktayız. Klasik yassı tuğladan oluşan duvarları incelediğimizde, haçvari plan şekli karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda, planın özgün halinin, klasik yassı tuğlalardan oluşan şekli ile haçvari plan tipinde olması kuvvetli bir ihtimaldir (Çizim: ...). Bu durumu destekleyen özellikleri plan üzerinde bir kaç yerde görmek mümkündür. Örneğin mekan ZK-02 ile mekan ZK-13'ün güneybatı duvarları üzerindeki iki pencereden birinin kapatılmış olmaları, ZK-03'ün kuzeybatı duvarı ile ZK-12'nin güney doğu duvarının ilave olmalarından ve bu pencerelere denk gelmelerinden kaynaklanmış olmalıdır (Resim: 5, 8). Ayrıca bu duvarların ilave olduğunu destekleyen bir diğer önemli faktör de tuğla boyutundaki farklılıktır. Yine mekan ZK-03'ün güneybatı duvarı ile güneydoğu duvarının birleşme noktasında, güneybatı duvarının güneydoğu duvarından yaklaşık olarak 10-15cm ayrılmış olması, bu noktada duvarda bir süreklilik olmadığını, ilave durumunda olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde mekan ZK-12'nin kuzeybatı duvarı ile güneybatı duvarlarının kesişme noktasında, güneybatı duvarının zeminden tavana kadar kuzeybatı duvarından yaklaşık olarak 12-15cm kadar ayrılmış olduğu görülmektedir (Resim: 17).

Ayrılan bu duvarı oluşturan tuğlanın 6cm x 12cm x 24cm boyutlarındaki harman tuğlası olması, yukarıda bahsettiğimiz yapıya sonradan ilaveler olduğu tespitini güçlendirmektedir. Ayrıca yapı genelinde iki farklı tuğlanın biraya geldikleri birleşme noktalarında, yapının diğer kısımlarına oranla daha çok sorun olduğu görülebilmektedir.

3.1.1.2- Birinci Kat Planı

Maiyet binası üst kat planı, zemin kat planı ile aynı özelliktedir. Bu katta, duvarlar zemin kata nazaran yaklaşık 15cm daha incedir. Bu incelme, döşeme girişlerini duvarlara rahatlıkla oturtabilmek amacıyla bilinçli olarak meydana getirilmiştir.

Birinci katta mekanlar, zemin kattakilerin bir tekrarı durumundadır. BK-01 no.lu mekanın kuzeydoğu duvarı üzerindeki izler burada bir balkon olduğu izlenimini vermektedir. Zaten eski fotoğraflarda bu balkon görülmektedir (Şekil: 3.6). Ancak bu balkonun, yapıların ilk yapıldığı zamana mı ait olduğu veya geçirdiği tamiratlardan sonra mı eklendiği tam olarak tespit edilememektedir.

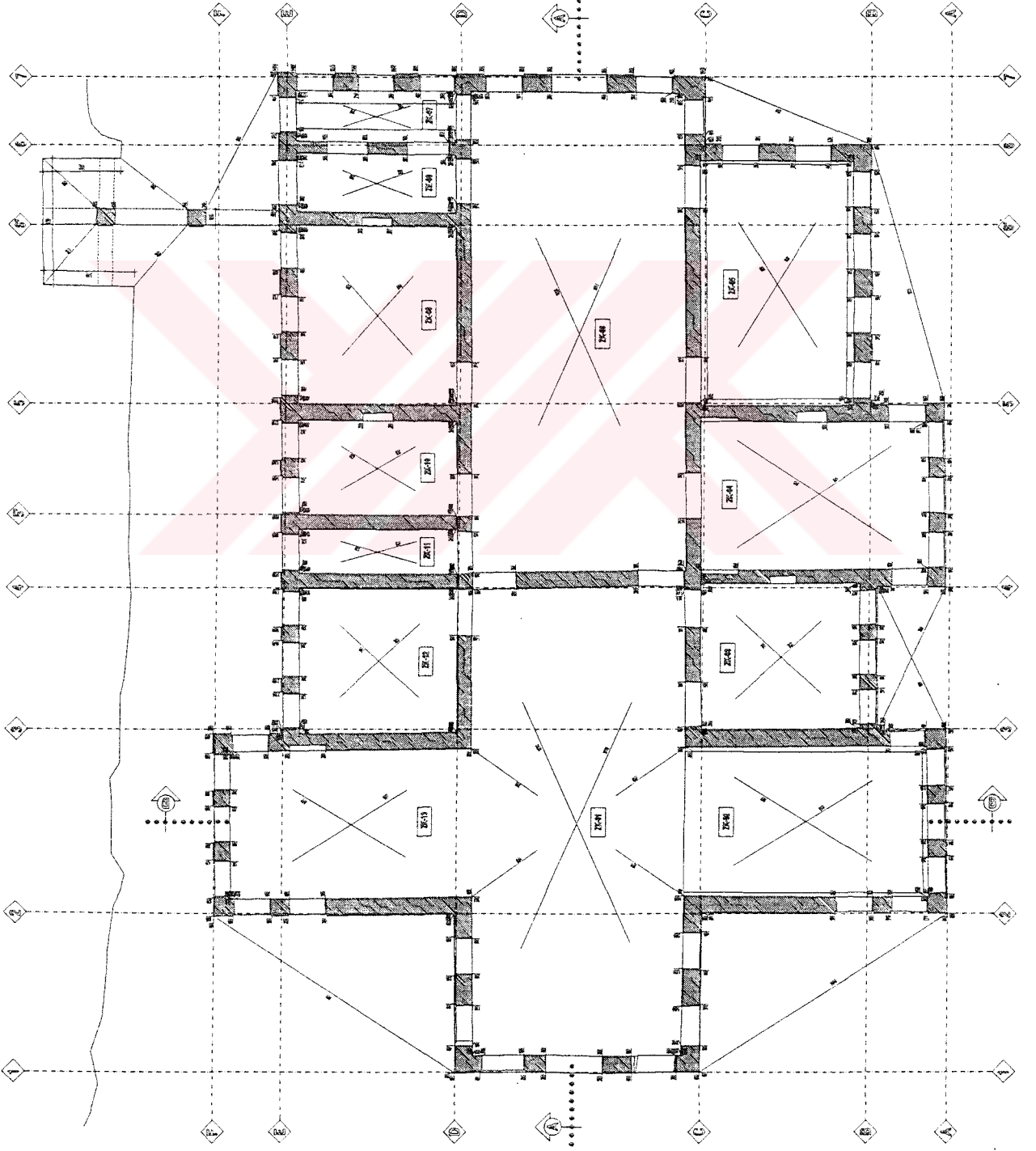
BK-01 no.lu mekanın, BK-02 ve BK-13 no.lu mekan ile ortak olan duvarları zemin katta olduğu gibi tamamen yıkık durumdadır. Zemin katta anlattığımız izleri bu duvarlar üzerinde de aynen görebilmekteyiz. Duvarlar üzerindeki sıva izlerinden, yıkılmış olan bu duvarların kalınlıkları hakkında fikir edinebilmekteyiz (Resim: 5, 8, 10, 11). Bu mekanın güneybatı duvarı üzerinde merdivenin üzerinde bulunan yuvarlak kemerli pencere boşluğu, sonradan kapatılmıştır. Bu pencere boşluğunun kapatılmış olması, yukarıda bahsettiğimiz yapının özgün plan şemasının, haçvari plan tipinde olduğu tespitini güçlendirmektedir.

Mekan BK-01'in kuzey doğu ve kuzeybatı duvarları üzerinde, yapının özgün tavan altı süslemelerine ait bazı ahşap elemanlar hala durmaktadır. Aynı şekilde, BK-02, BK-06, BK-13 no.lu mekanlarda da tavan altı süslemelerine ait değişik bazı ahşap elemanlar hala durmaktadır (Resim: 1,3, 4, 6, 7, 9, 14, 16).

ŞUBAT 1996

R Ö L Ö V E

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ

çizim: 3.1.1

MAYET BİNASI
ZEMİN KAT PLANI Ö: 1/50

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESİHAN SONMEZ

15

10

5

4

3

2

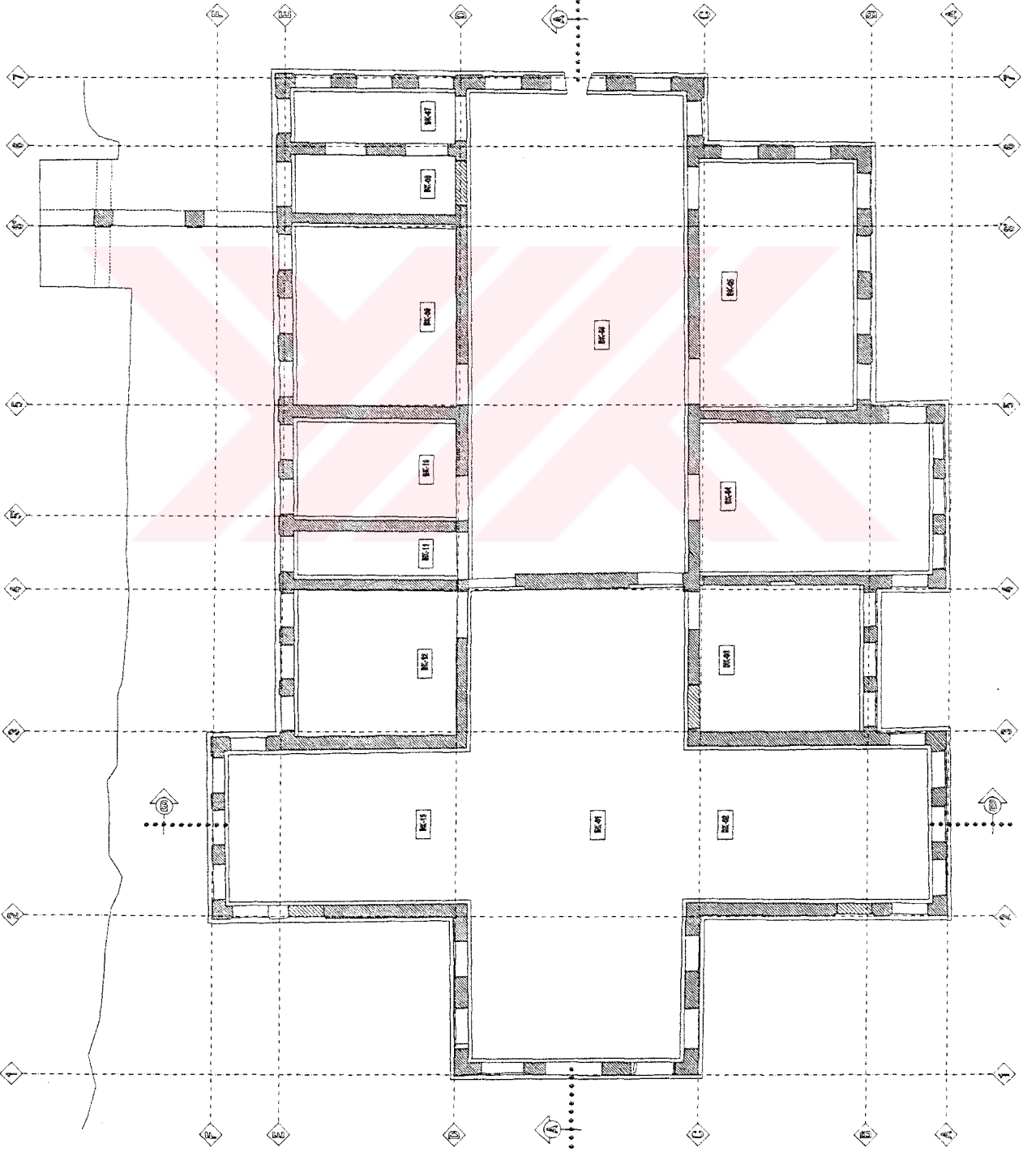
1

927511 Yakup SPOR

ŞUBAT 1996

R Ö L Ö V E

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ

çizim: 3.1.2

MAHMET BİRANISI
BİRİNCİ KAT PLANI Ö: 1/50

927511 Yakup SPOR

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESİHAN SÖNMEZ

15

10

5

4

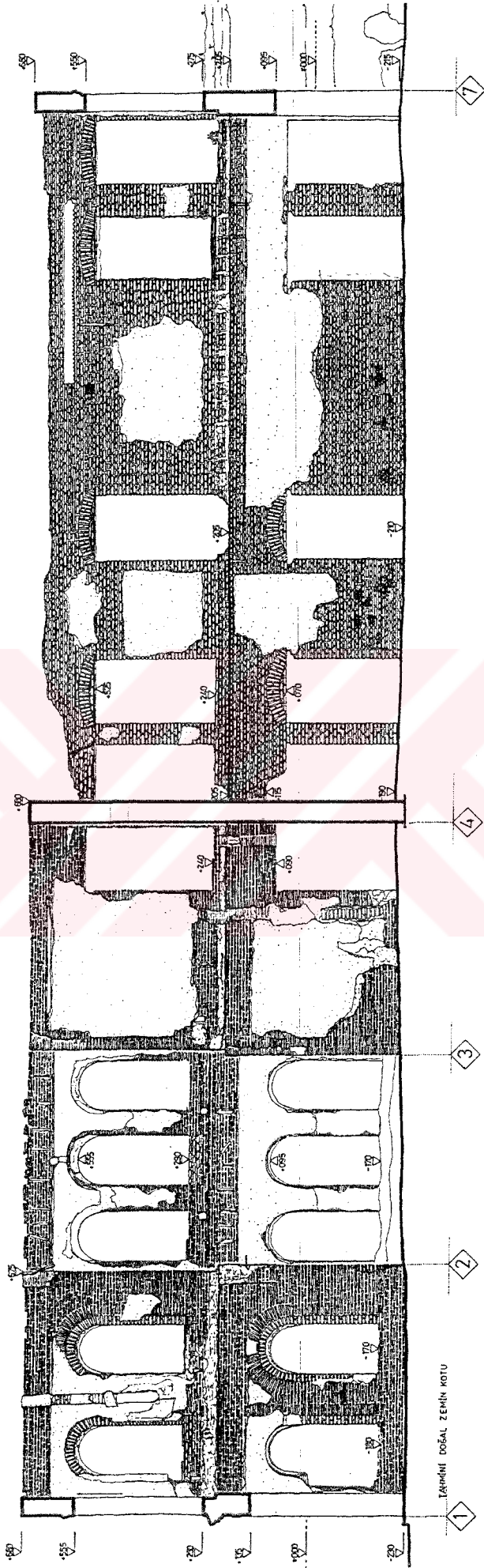
3

2

1

DR
ROLOVE

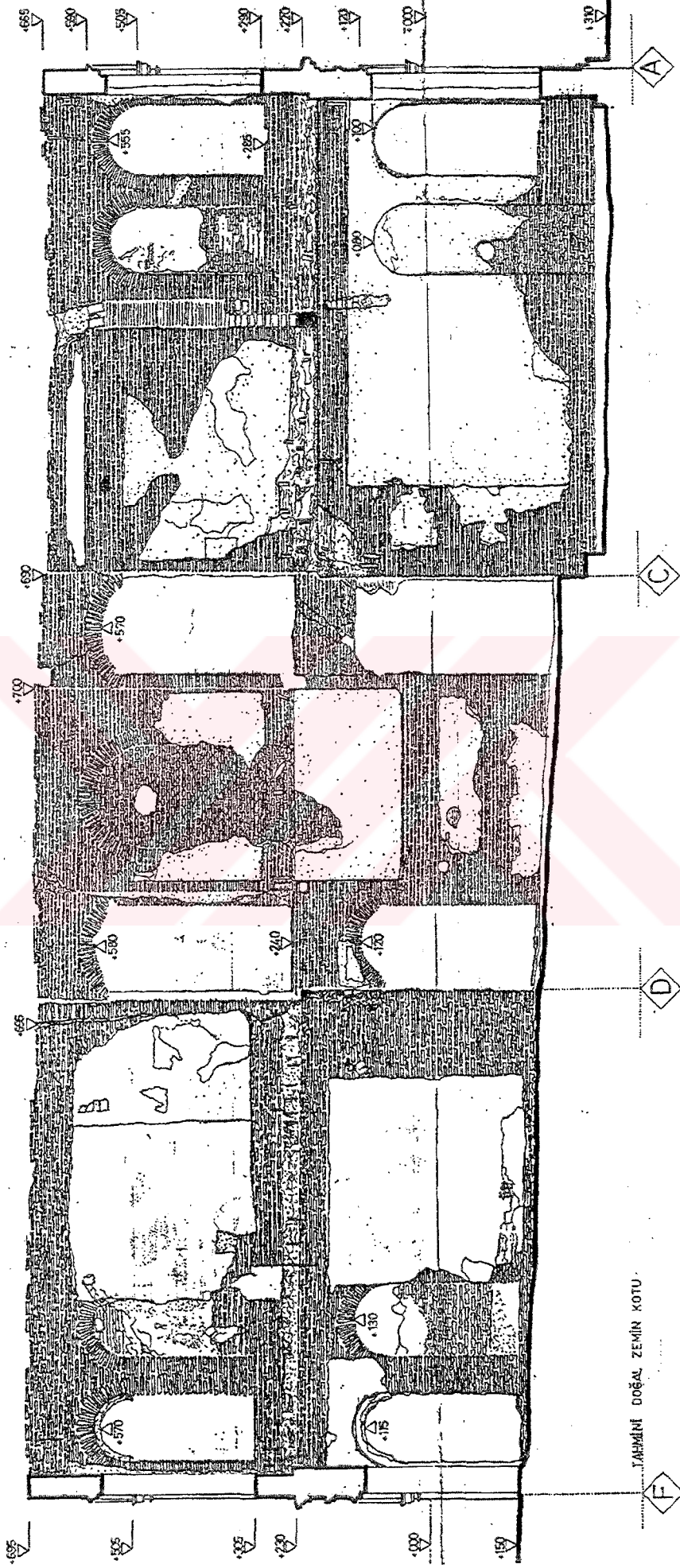

0 1 2 3 4 5m

MAİYET BİNASI A - A KESİTİ

ROLOVE

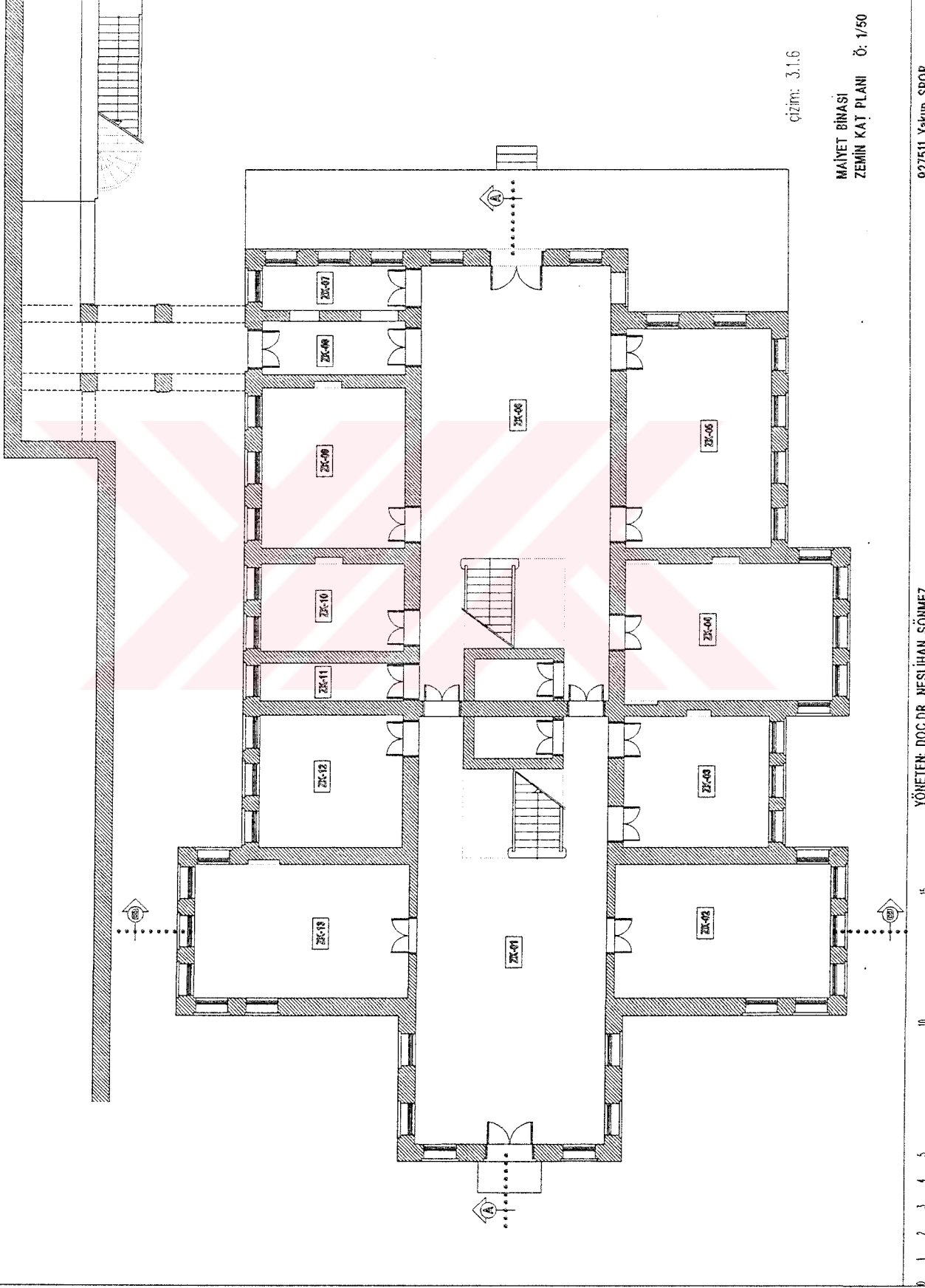
MAYET BINASI B - B KESİTİ

ŞUBAT 1996

RESTİTÜSYON

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ

çizim: 3.1.6

MAYNET BİNASI
ZEMİN KAT PLANI Ö: 1/50

927511 Yakup SPOR

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESLİHAN SÖNMEZ

15

10

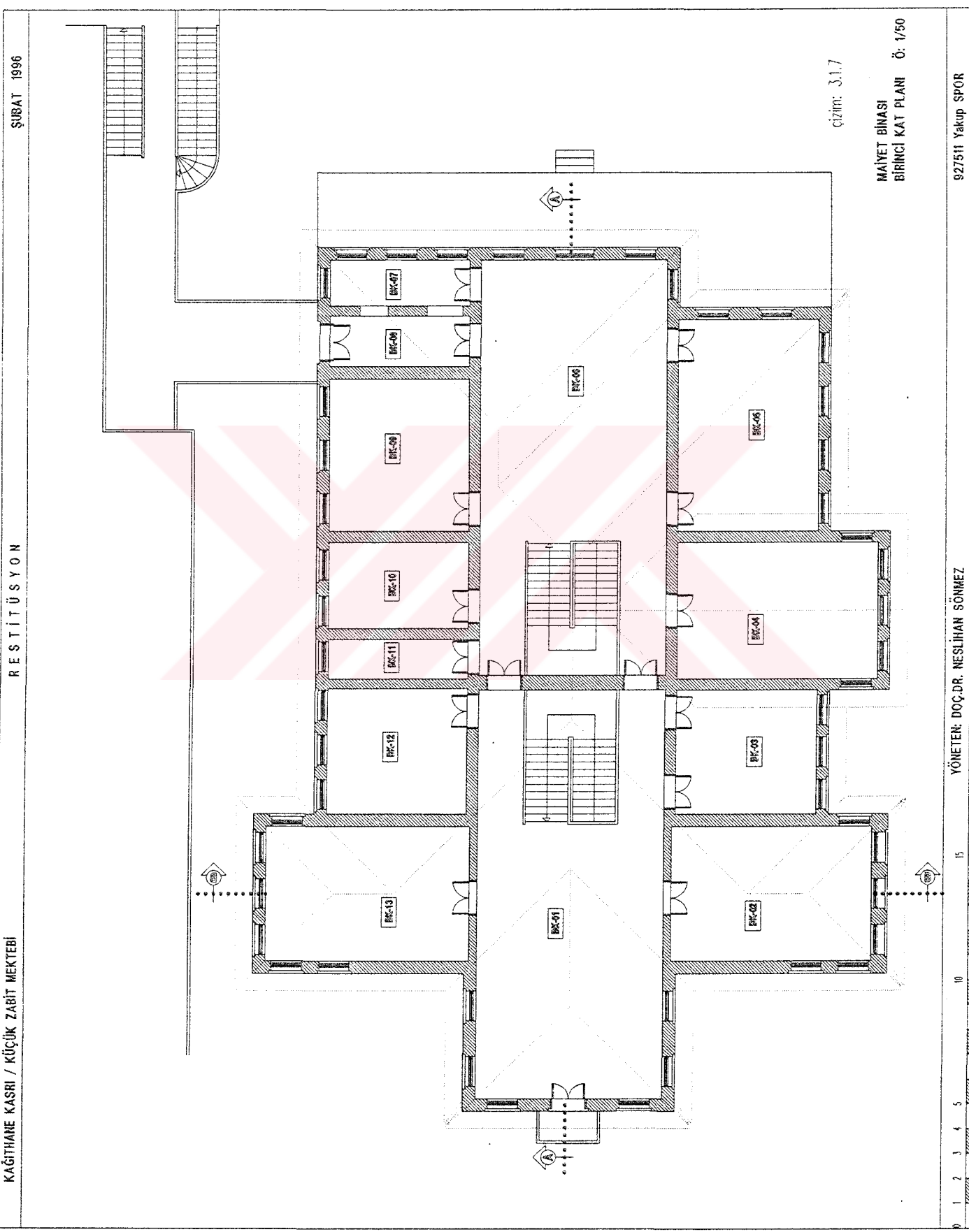
5

4

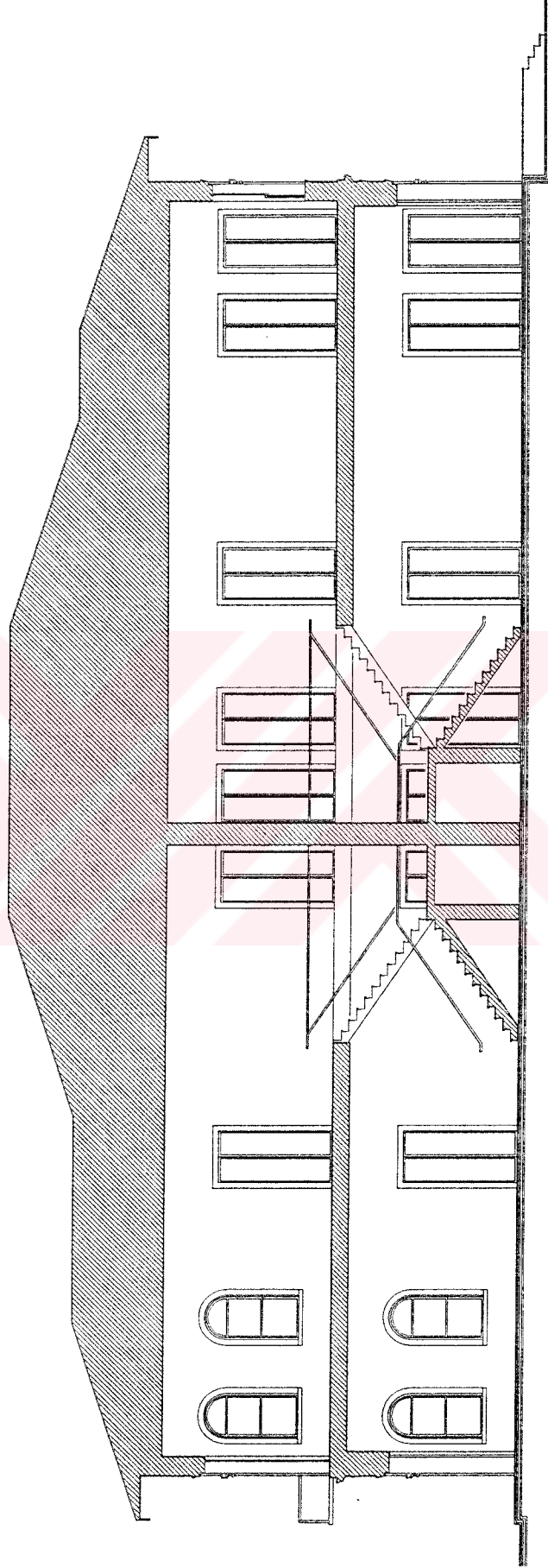
3

2

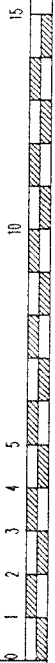
1

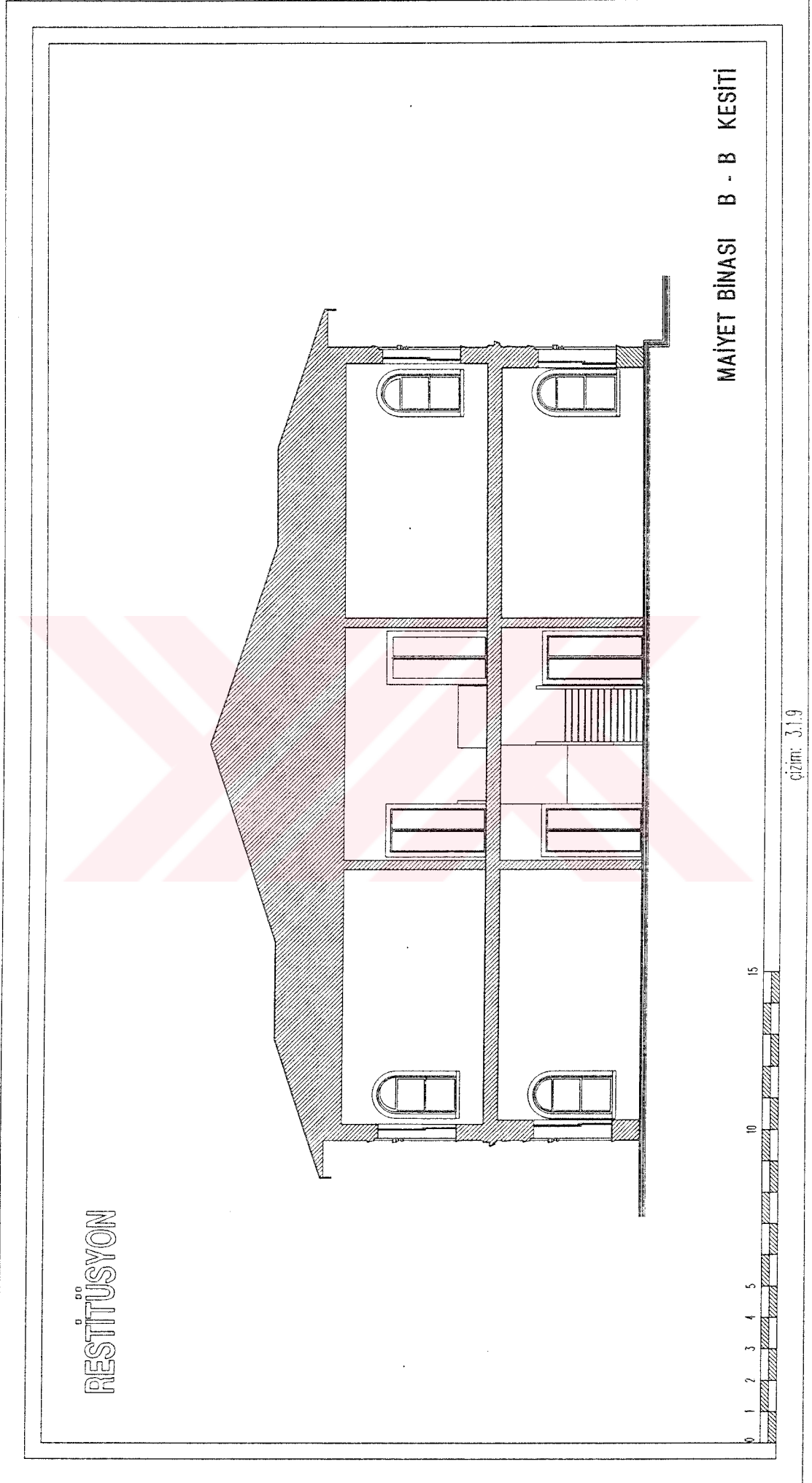
RESTİTÜSYON

MAİYET BİNASI A - A KESİTİ

çizim: 3.1.8

3.1.2- Cephe Biçimlenişi

3.1.2.1- Kütle Özellikleri / Girinti - Çıkıntılar

Kuzeybatı Cephesi (Resim:20) (Çizim: 3.1.10, 3.1.11, 3.1.12, 3.1.23)

Kuzeybatı cephesi, binanın uzun cephesidir ve altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümü, 6.42m uzunluğundaki ikinci bölümden, 8.42m içeri çekilmiştir (Resim: 21). Cephenin bu bölümündeki duvar üzerinde, zemin kat ve üst kattta, aynen tekrarlanan, yuvarlak kemerli ikişer adet pencere boşluğu vardır. Bu pencere boşlukları, cepheyi ortalayacak şekilde yerleştirilmiştir.

İkinci bölüm, 6.42m boyunda, birinci bölümden 8.42m, üçüncü bölümden ise 2.40m öne doğru çıkıntı yapmıştır (Resim: 22). Cephede, zemin ve üst katta, yuvarlak kemerli üçer adet pencere boşluğu bulunmaktadır. Birbirinin aynı olan bu pencere boşlukları, duvar yüzeyini ortalayacak şekilde yerleştirilmiştir.

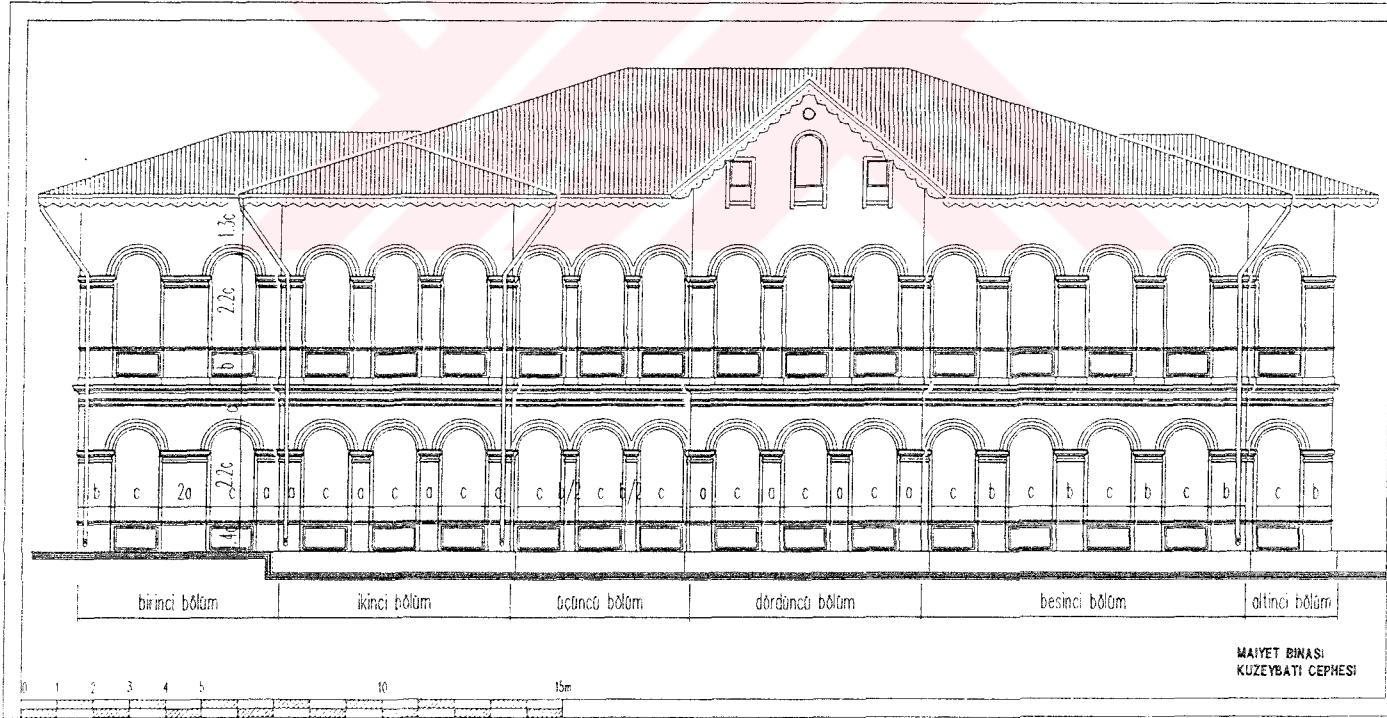
Üçüncü bölüm, ikinci ve dördüncü bölümden 2.40m içeride, 5.00m boyunda bir girinti durumundadır (Resim: 23). Cephe duvarı, ikinci bölümde olduğu gibi, zemin ve üst katta üçer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğundan meydana gelmiştir. Ancak, bu cephedeki pencere boşlukları, genişlik olarak diğer bölümlere göre daha küçüktür. Bu bölümden itibaren cephede kullanılan tuğla malzeme farklılaşmaya başlamaktadır.

Dördüncü bölüm, üçüncü bölümden 2.40m, beşinci bölümden 2.53m ilerde 6.41m boyunda bir çıkıntı durumundadır (Resim: 24). Cephe duvarı, ikinci bölümün bir simetriği gibidir. Zemin ve üst katta üçer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğundan meydana gelmiştir. Ancak, bu cephede, ikinci bölümden farklı olarak, çatı kısmında üçgen bir fronton vardır. Bu fronton, yapının sonradan geçirdiği tamirde ilave edilmiş olmalıdır. Çünkü, gerek malzemedeki farklılık, gerekse dönemin mimari özellikleri, böyle

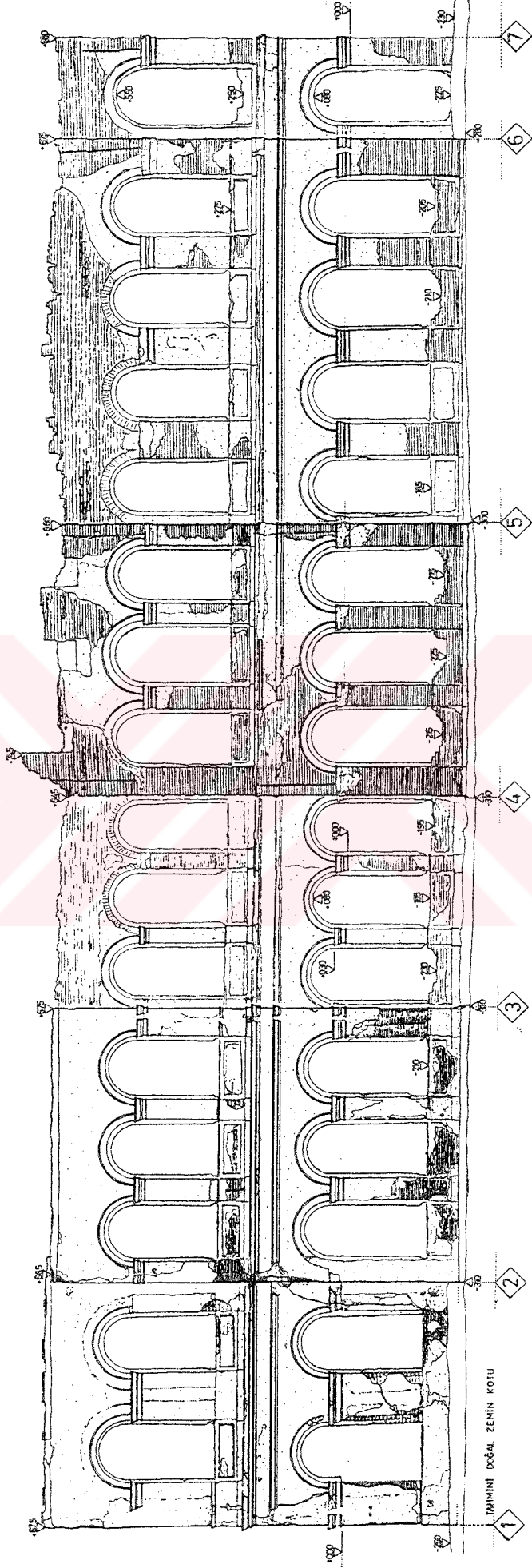
bir üçgen frontonun ilave olduğu izlenimini vermektedir. Ayrıca Sedad Hakkı Eldem'in, yapının ilk saçak düzenine ait yapmış olduğu restitüsyon denemesinde de bu fronton görünmemektedir (Şekil: 2.31).

Beşinci bölüm, dördüncü bölümden 2.53m geri çekilmiş, altıncı bölümden 5.70m ileride, 9.01m boyundadır (Resim: 25). Bu bölümdeki duvarda, zemin ve üst katta, dörder adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Pencereleler, cephede aynı aralıklarla devam ederek belli bir ritim oluşturmaktadırlar.

Altıncı bölüm, beşinci bölümden 5.70m geri çekilmiş, 2.34m boyundadır. Cephede, zemin kat ve üst katta birer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 26).

ROLOVE

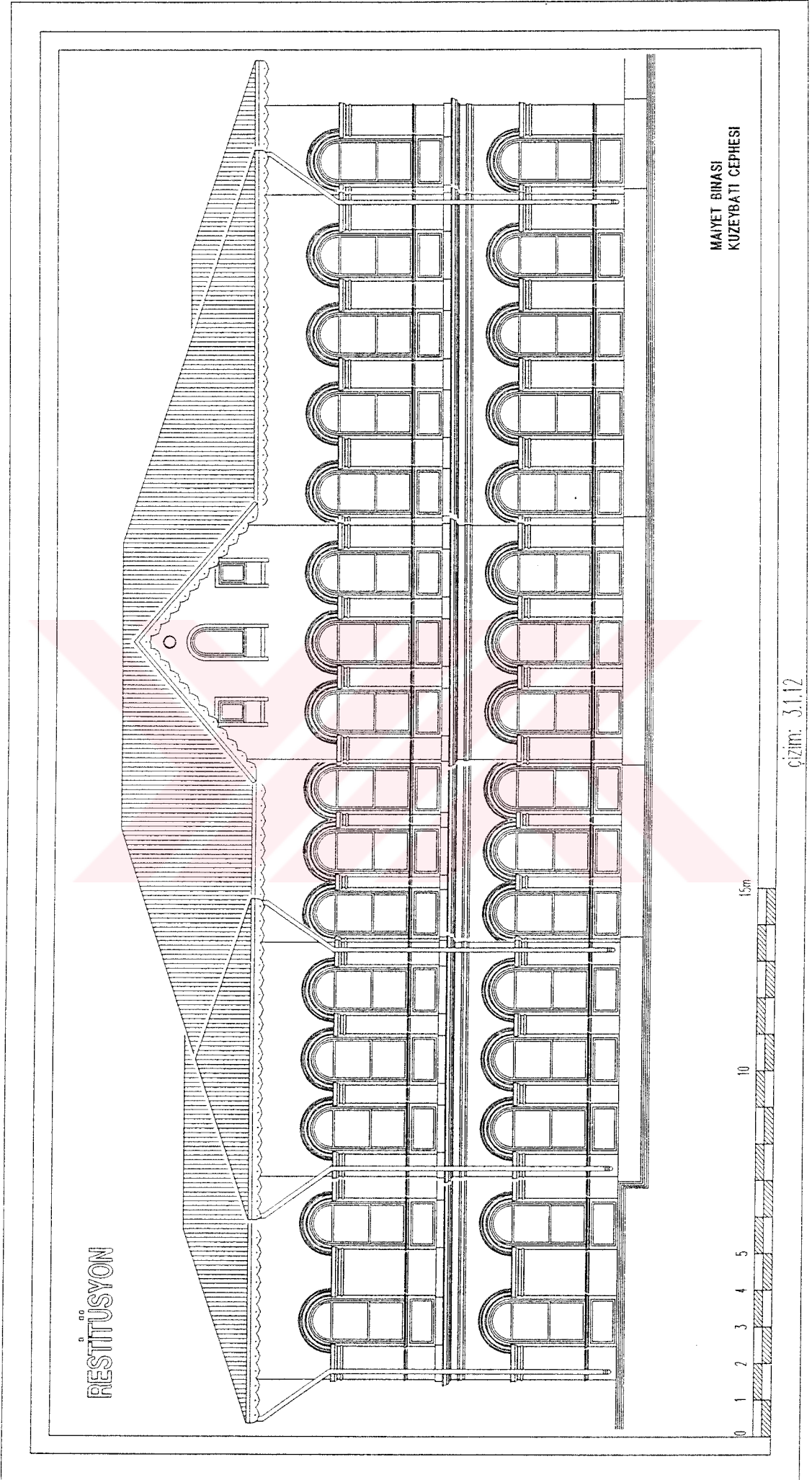

0 1 2 3 4 5m

TARHINI DOĞAL ZEMİN KOTU

MAİYET BİNASI KUZEYBATI CEPHESİ

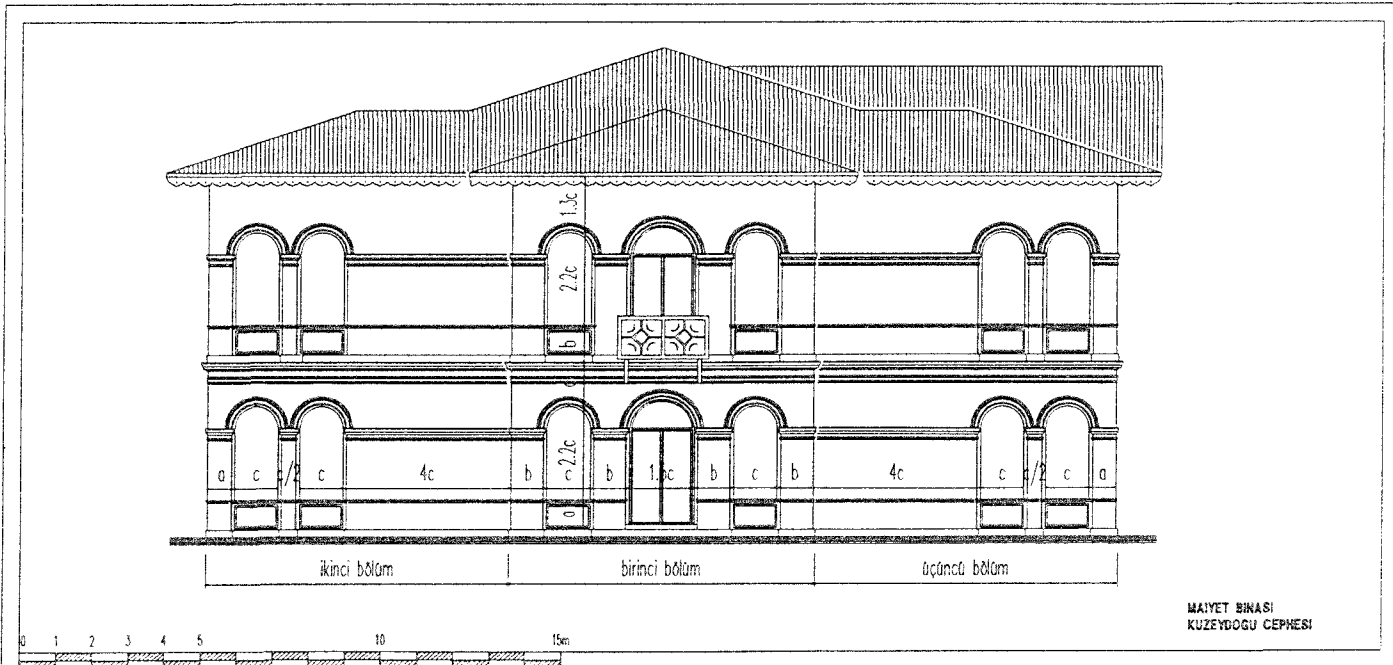
Kuzeydoğu Cephesi (Resim: 27) (Çizim: 3.1.13, 3.1.14, 3.1.15, 3.1.24)

Binaya girişin olduğu cephedir. Bu cephe üç bölümlü bir cephedir.

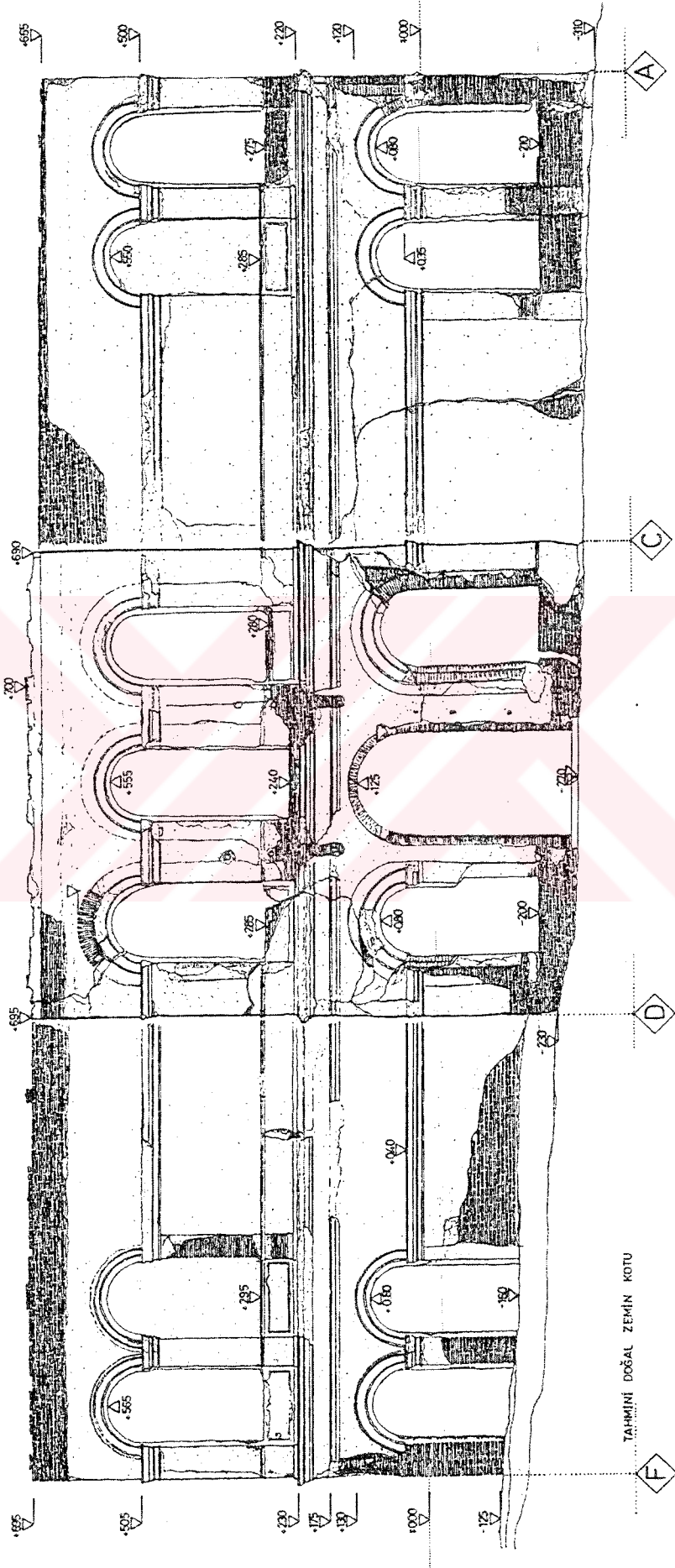
Birinci bölüm, diğer iki bölüme göre ileri doğru, 5.53m'lik bir çıkıntı durumundadır. Basık kemerli giriş kapısı, bu orta bölümün tam aksındadır. Giriş kapısının sağında ve solunda yuvarlak kemerli birer pencere boşluğu bulunmaktadır. Giriş kapısının üzerinde, birinci kat hizasında, eski fotoğraflarında da görülen, metalden yapılmış balkonu bulunmaktadır (Şekil: 3.6). Günümüzde, duvar üzerinde, bu balkona ait izleri rahatlıkla görebilmekteyiz (Resim: 28). Birinci kat hizasında, duvar aksında, giriş kapısının üzerinde balkona açılan yuvarlak kemerli bir kapı boşluğu ile sağında ve solunda yine yuvarlak kemerli birer pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim:28). Alt kat ve üst kat kapı ve pencere boşlukları, duvar yüzeyini üç eşit parçaya bölecek şekilde düzenlenmiştir.

İkinci bölüm, birinci bölümden 5.53m geri çekilmiştir. Üçüncü bölüm ile tamamen simetriktir. Cephenin bu bölümü üzerinde, orta bölümden uzak olan tarafta, yuvarlak kemerli ikişer pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 29). Üst kat hizasında, birinci bölüm tarafındaki pencere sonradan kapatılmıştır.

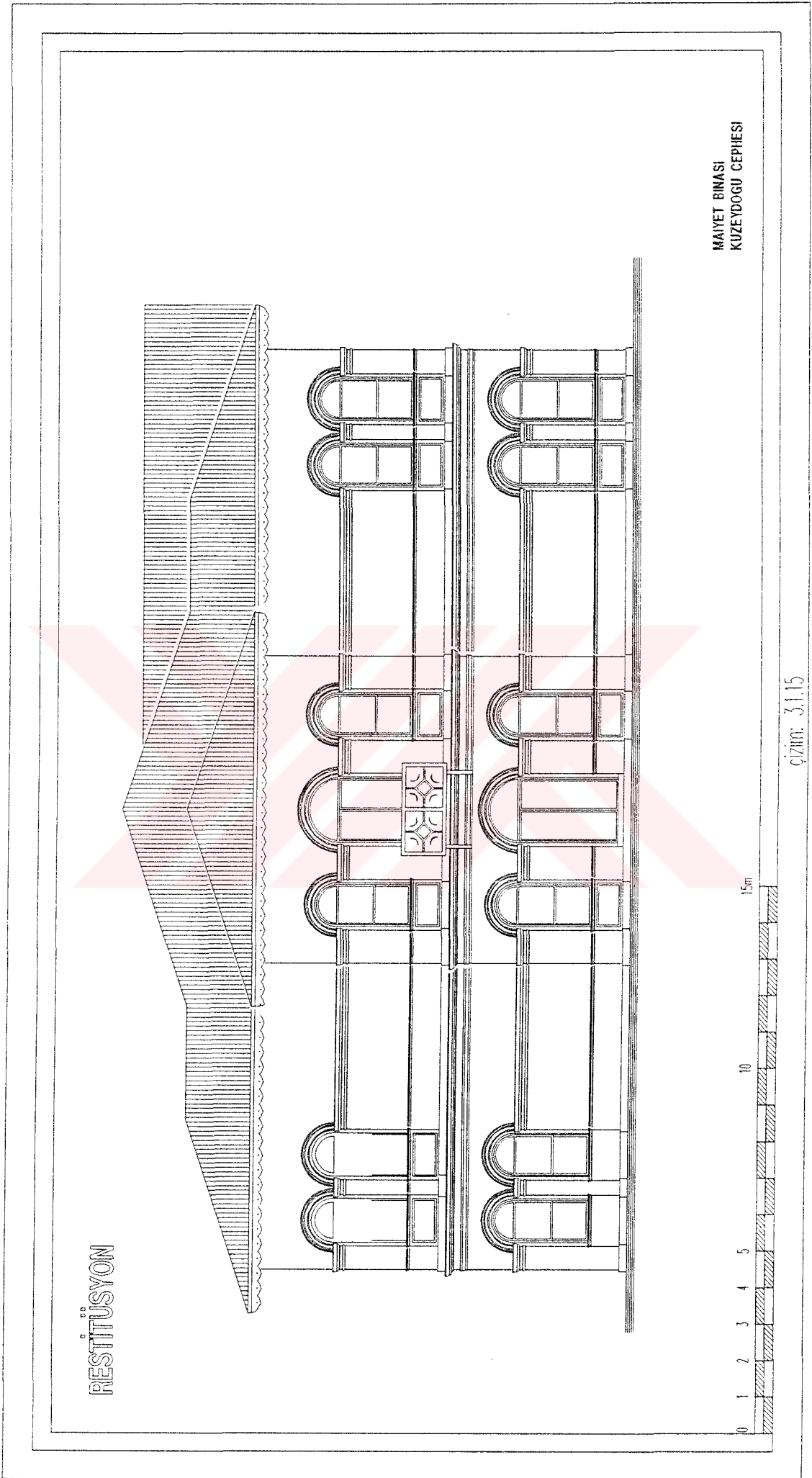
Üçüncü bölüm, ikinci bölümün simetriğidir. Girişe göre sağ taraftaki cephe bölümüdür. Bu bölümde de üst kat hizasında, birinci bölüm tarafındaki pencere sonradan kapatılmıştır (Resim: 30).

00
ROLOVE

MAİYET BİNASI KUZEYDOĞU CEPHESİ

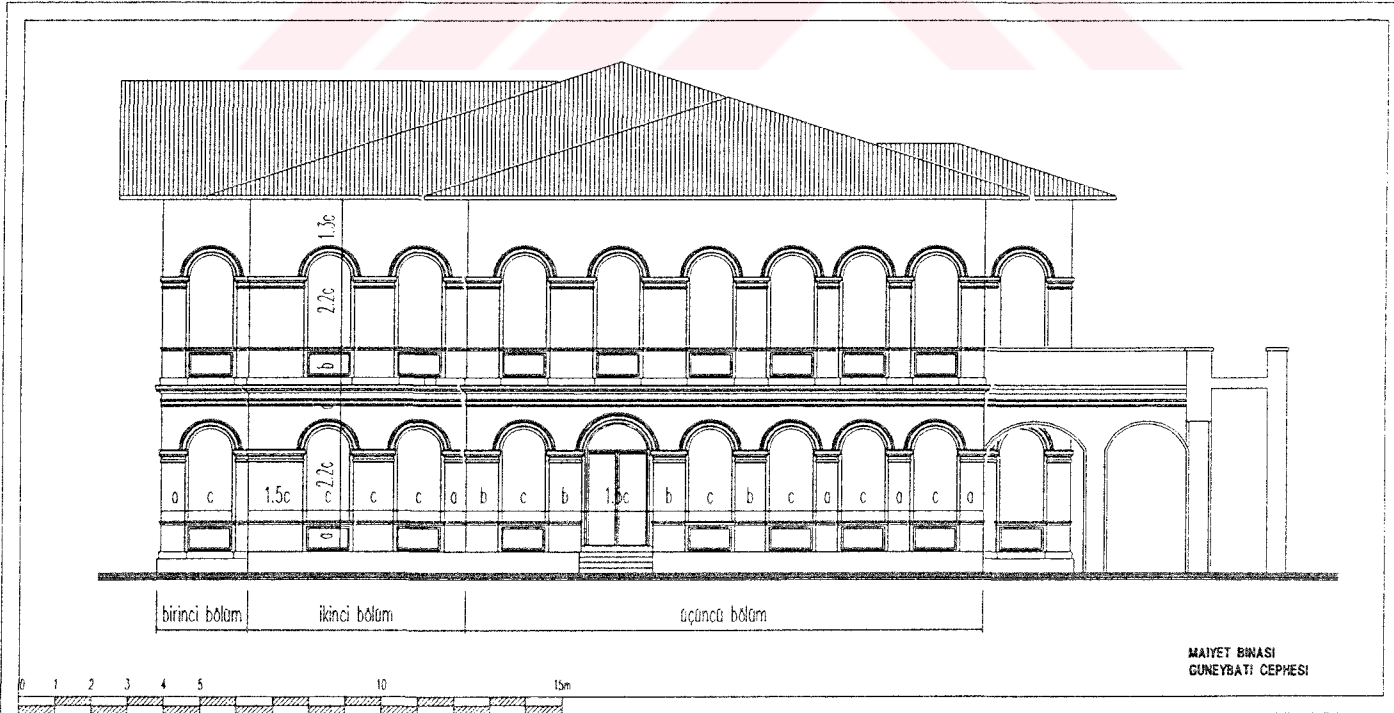
Güneybatı Cephesi (Resim: 31) (Çizim: 3.1.16, 3.1.17, 3.1.18, 3.1.25)

Güneybatı cephesi üç bölümlü bir cephedir.

Birinci bölümü, alt kat ve üst katta birer yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunan, ikinci bölümden 9.01m geride bir cephe bölümüdür. Bu bölüm, binanın kuzeybatı cephesinin dördüncü bölümünün, bina cephesinden 2.53m ileri doğru bir çıkıntı yapmasıyla oluşan yan cephesidir (Resim: 32).

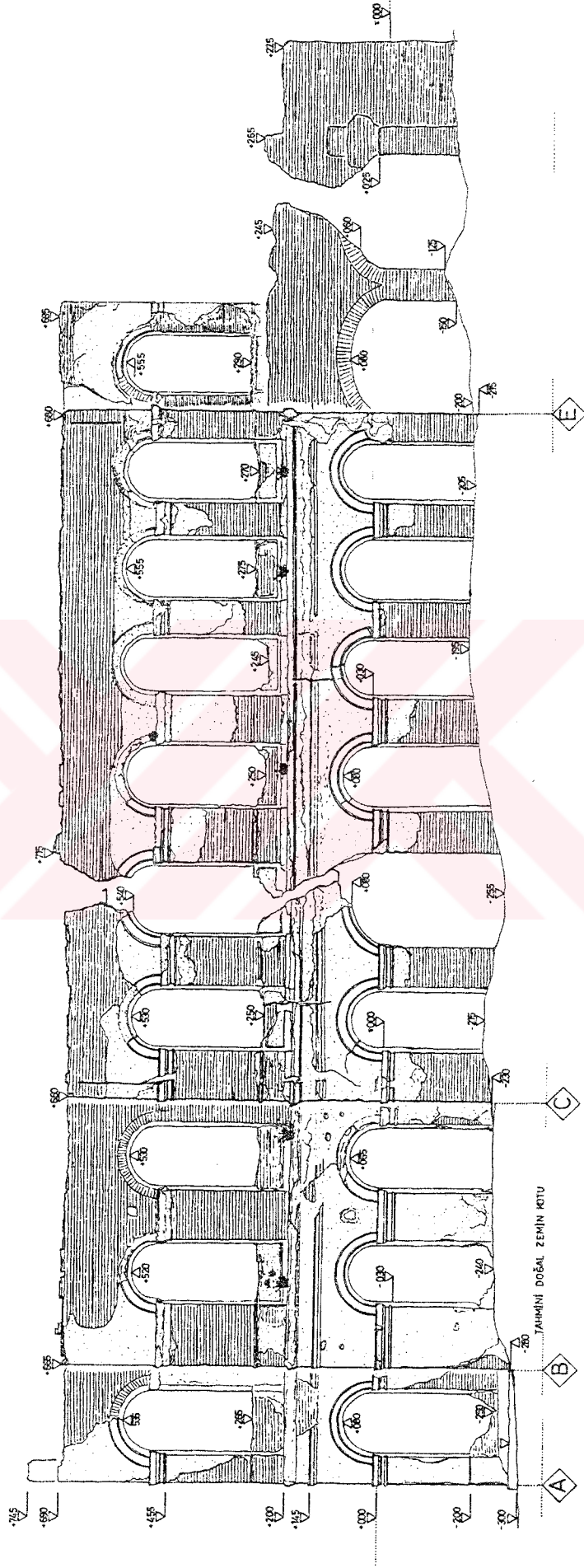
İkinci bölüm, bina cephesinden 2.34m geride, üzerinde alt kat ve üst kat hizasında ikişer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunan cephe bölümüdür. Bu cephe bölümü, birinci bölümden 9.01m ileride ve 5.70m boyundadır (Resim: 33).

Üçüncü bölüm, cephenin en uzun kısmını oluşturmaktadır. Cephe üzerinde, zemin kat hizasında, kuzeydoğu cephesindeki giriş kapısının aksında ve aynı nitelikte bir giriş kapısı bulunmaktadır. Bu kapının solunda bir, sağında ise dört adet yuvarlak kemerli, aynı ölçülerde tekrarlanan pencere boşluğu vardır. Birinci kat hizasında ise, yuvarlak kemerli altı adet pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 34).

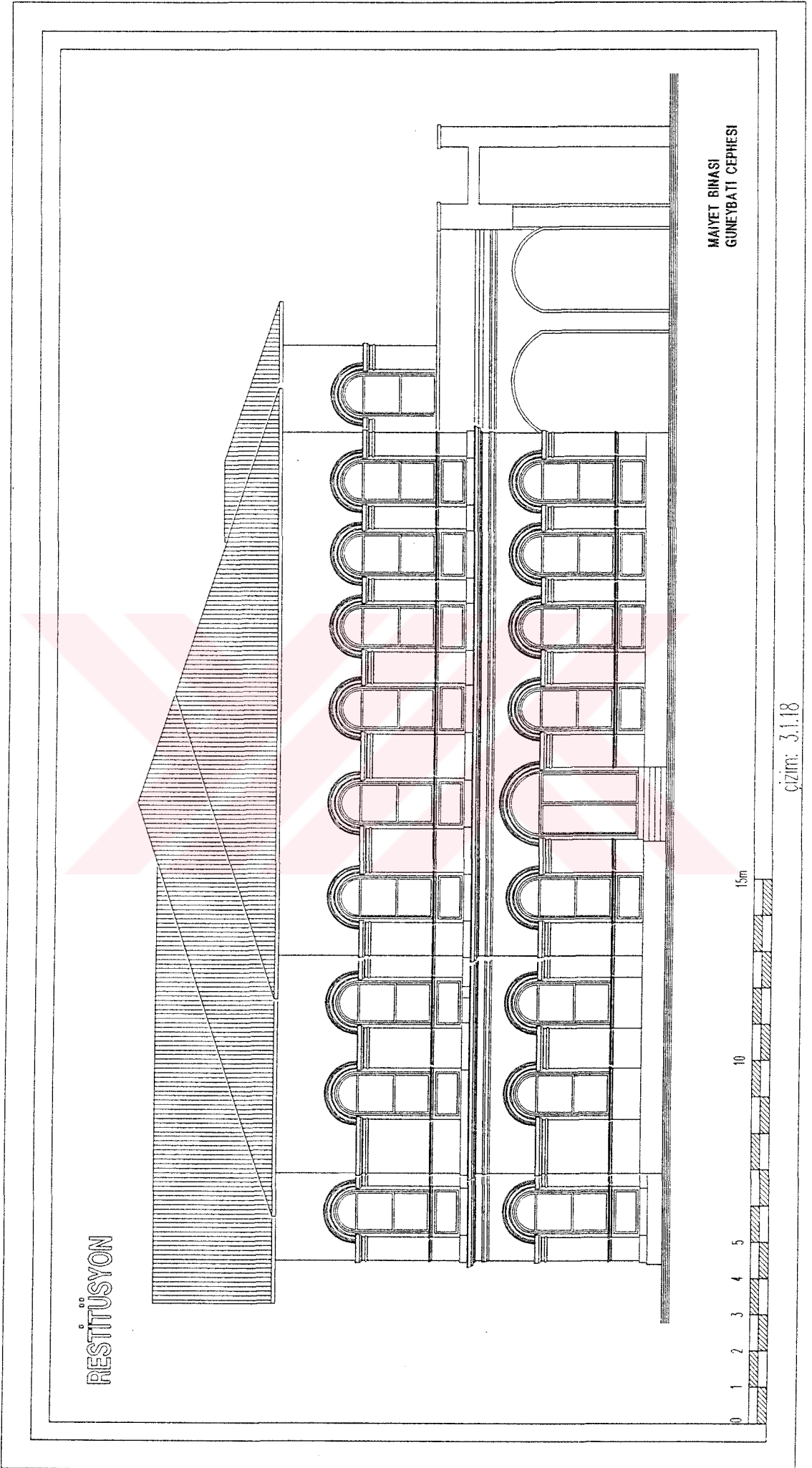
çizim: 3.1.16

RD 01
RÖLOVE

0 1 2 3 4 5m

MAİYET BİNASI GÜNEYBATI CEPHESİ

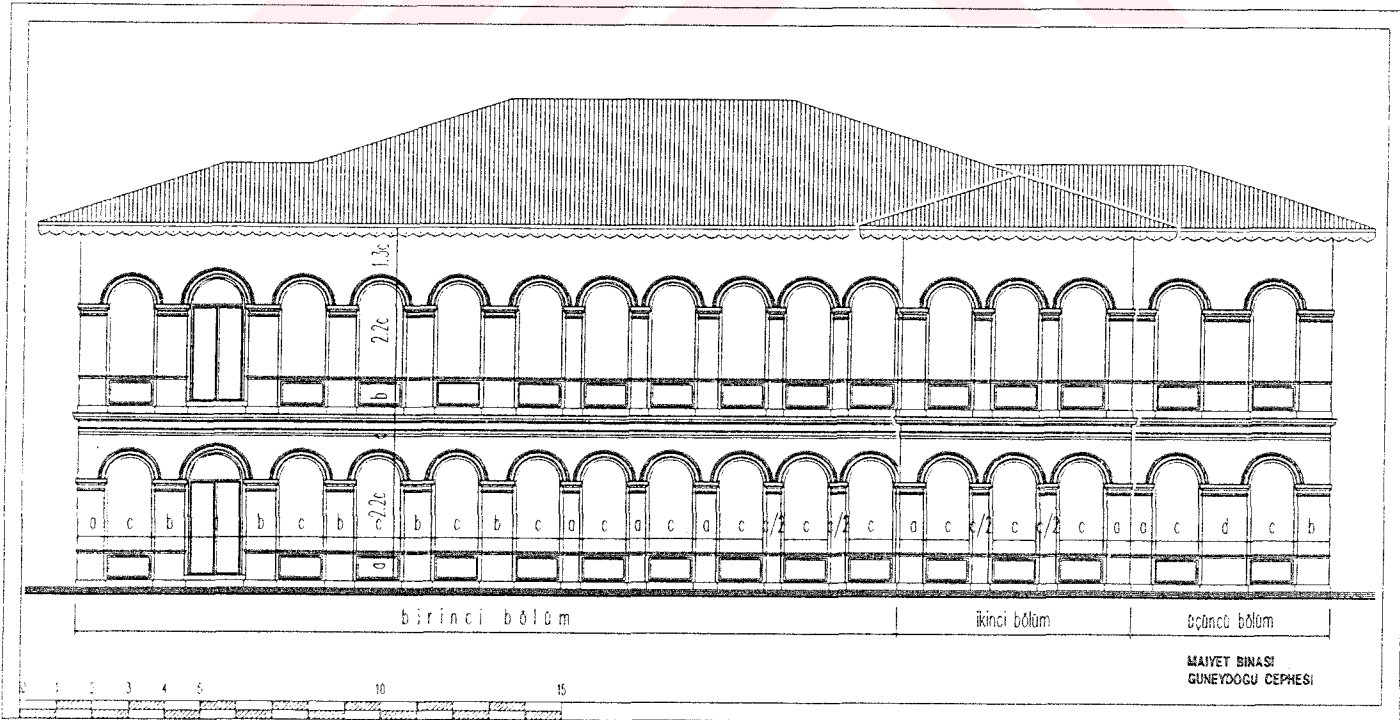
Güneydoğu Cephesi (Resim: 35) (Çizim: 3.1.19, 3.1.20, 3.1.21, 3.1.26)

Güneydoğu cephesi, binanın yamaç tarafına bakan, üç bölümlü cephedir.

Birinci bölümü, cephenin en uzun kısmını oluşturmaktadır. 22.99m boyunda olan bu bölüm üzerinde, zemin kat hizasında onbir adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu yer almaktadır. Üst kat hizasında ise on adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu ve bir adet basık kemerli kapı boşluğu bulunmaktadır. Bu kapı boşluğu, binayı arka sete bağlamak amacıyla açılmış olmalıdır. Pencere boşlukları, bu cephede bulunan her mekana üçer adet gelecek şekilde düzenlenmiştir (Resim: 35).

İkinci bölüm, birinci bölümden 2.35m, üçüncü bölümden ise 8.26m ileride bir çıkıntı durumundadır. 6.35m boyundaki cephe, kuzeybatı cephesinin ikinci bölümünün simetriği gibidir. Cephede, zemin ve üst kat hizalarında yuvarlak kemerli üçer adet pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 35).

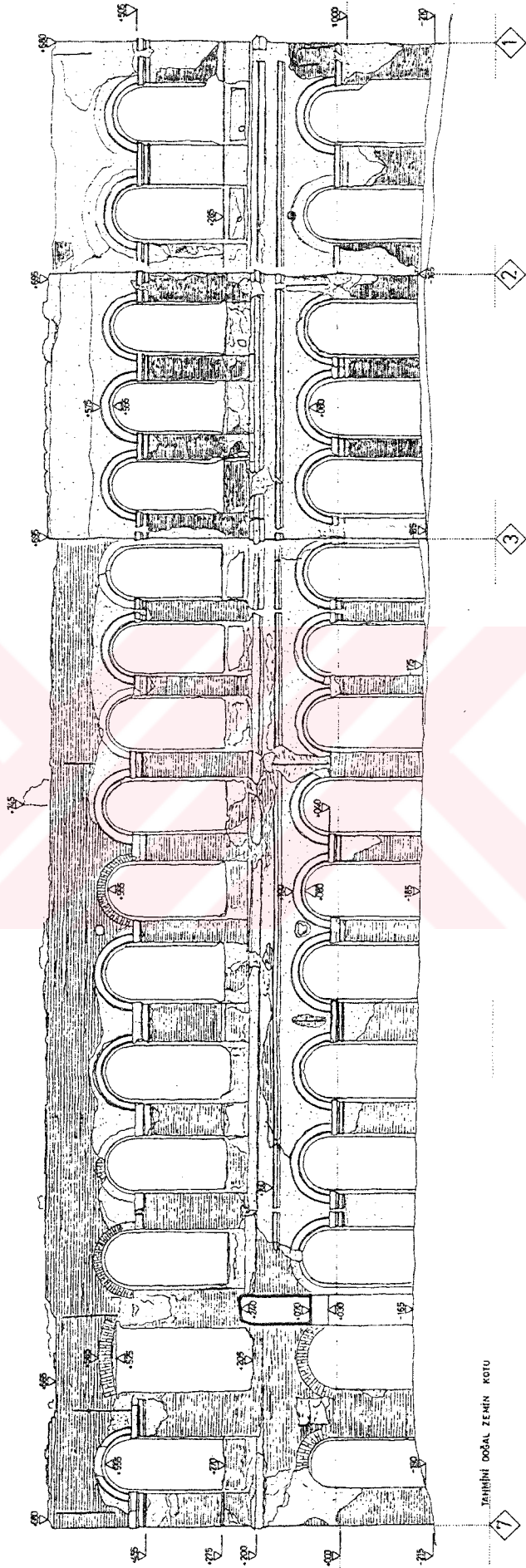
Üçüncü bölüm, ikinci bölümden 8.26m içeri çekilmiş, 5.53m boyunda, zemin ve üst kat hizalarında ikişer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunan cephe bölümüdür.

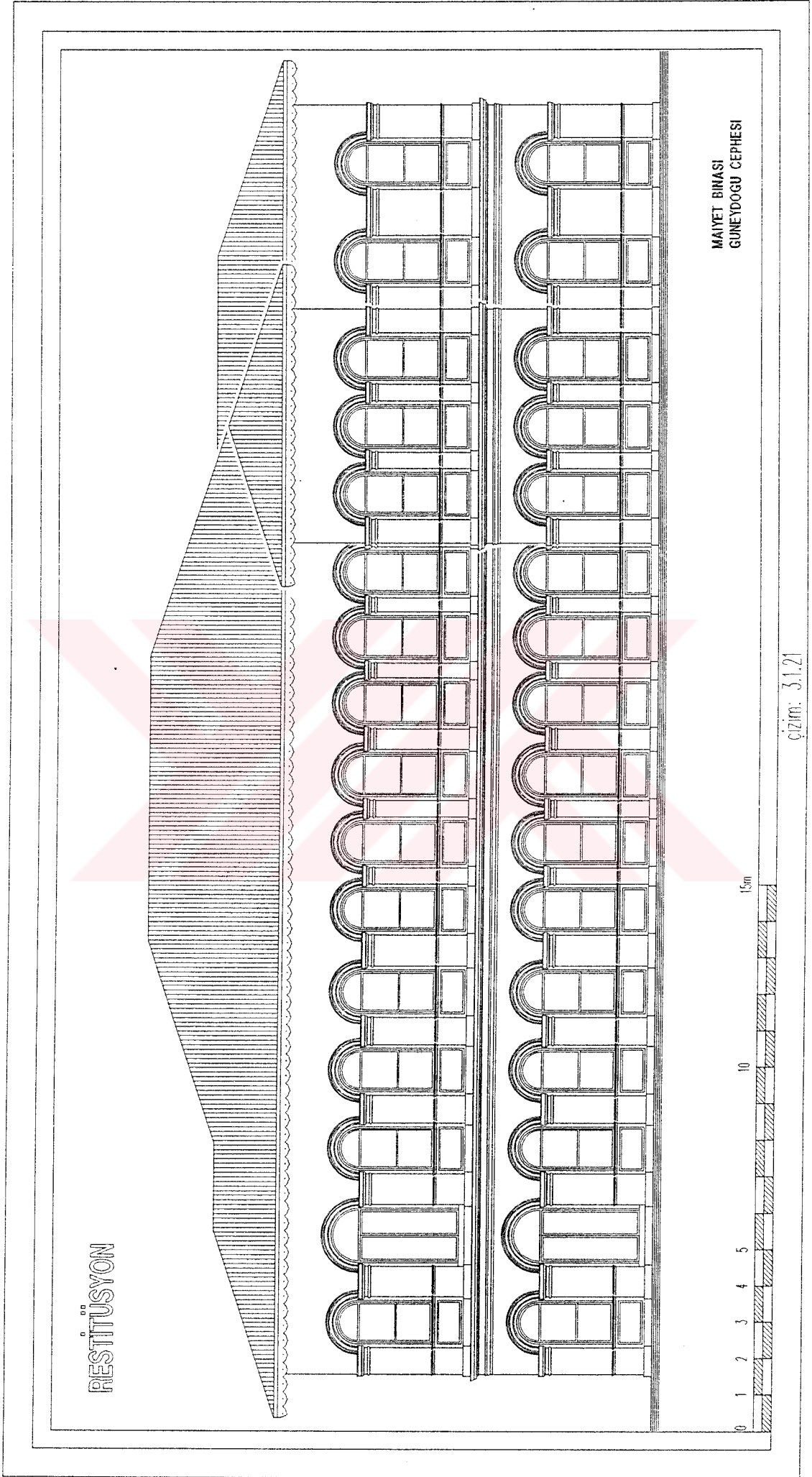
çizim: 3.1.19

00 00
ROLOVE

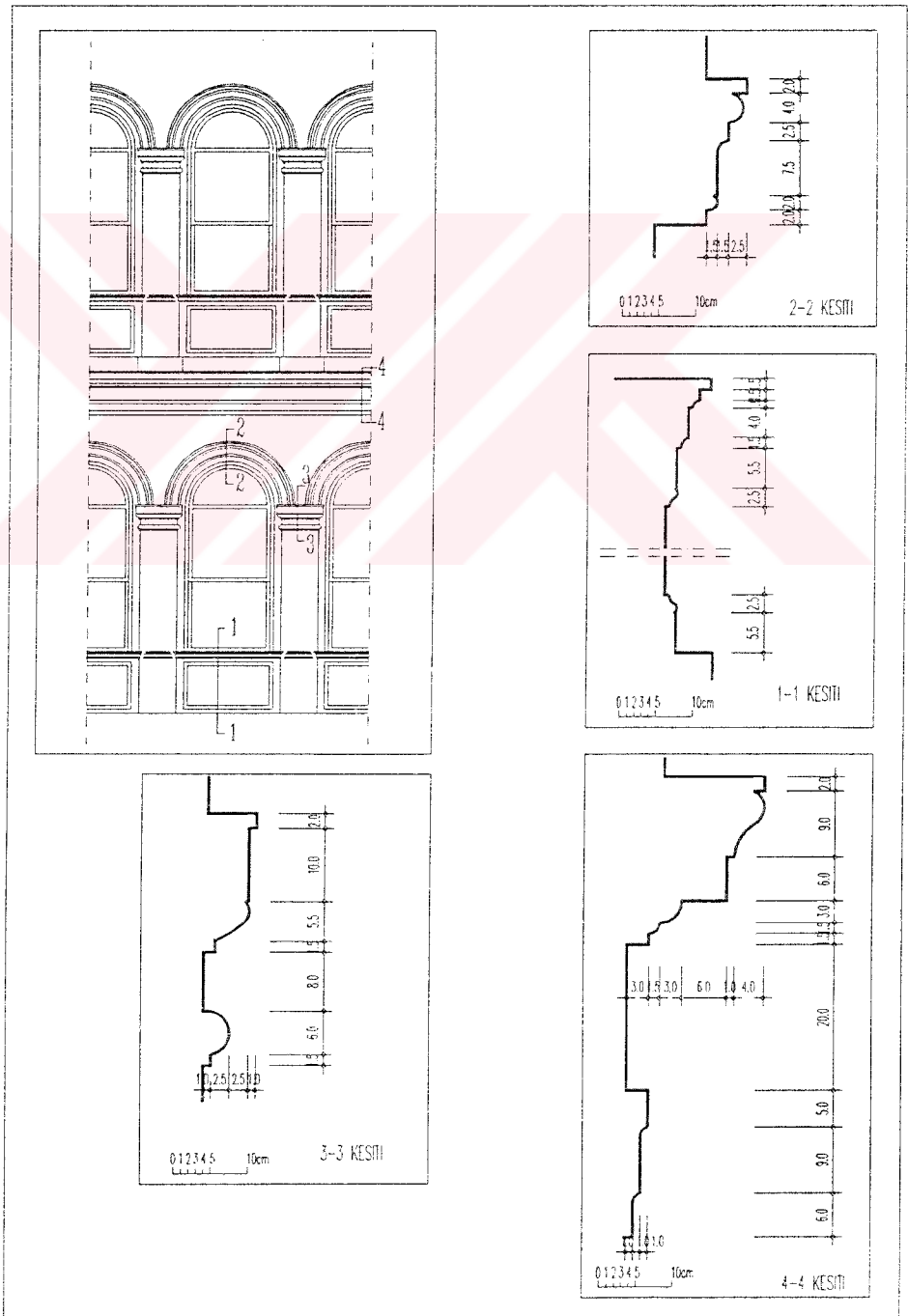

MAIYET BINASI GUNEYDOGU CEPHESI

3.1.2.2- Kat Ayırımı / Silmeler

Maiyet binasında, zemin kat ve üst katı birbirinden ayıran kat silmeleri, sıvama tekniği ile yapılmış iki ayrı profilden oluşmaktadır. Bunlardan biri, üst kat pencere parapetinin hemen altında, 23cm yüksekliğinde, diğeri ise zemin kat pencere kemiği üzerinde, 20cm yüksekliğindedir (Resim: 37, 38). İki profil arasında 20cm yüksekliğinde düz sıvalı bir yüzey bulunmaktadır. Her iki profil de bir bütünlük içinde tüm binayı çepeçevre dönmektedir.

çizim: 3.1.22 - kat silmeleri

3.1.2.3- Doluluk - Boşluk Oranları

Kuzeydoğu cephesinde, ileri doğru bir çıkıntı olan orta bölümde, kapı ve pencere boşlukları, cephenin bu bölümünün tamamı kullanılarak, üçlü bir grup oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Her iki yanında bulunan ve simetrik olan diğer iki bölümünde ise, ikişer dizi halinde sıralanan pencere boşlukları, cephenin dış kenarlarına yaklaştırılarak düzenlenmiştir. Böylece, bu bölümlerindeki boşluk oranı ile doluluk oranı birbirine eşit olacak şekilde bir düzenleme ortaya çıkmıştır (Resim: 20, 21, 22, 23).

Kuzeybatı cephesinde, birinci bölümde bulunan ikişer adet pencere boşluğu, cephe üzerinde, pencerelerin dış kenarlarındaki doluluklar eşit olacak şekilde bir düzen içinde yerleştirilmiştir. İki pencere arasındaki dolu kısım, pencere genişliği kadardır. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde, üçer adet birbirinin aynı ölçülerde olan pencere boşlukları, üçlü gruplar halinde düzenlenmişlerdir. Buldukları cephenin boylarına göre, pencere aralarındaki dolu kısımlar eşit olacak şekilde yerleştirilmiştir. Beşinci bölümdeki dört adet pencere boşluğu da, aralarındaki dolu yüzeyler eşit kalacak şekilde bir düzen içinde bırakılmışlardır. Cepheyi tamamlayan altıncı bölümde ise, alt ve üst kattaki birer adet pencere boşluğu, cepheyi ortalamıştır (Resim: 25, 26, 27, 28, 29, 30).

Güneybatı cephesinde, birinci bölümde, alt ve üst kattaki birer adet pencere boşluğu, cepheyi ortalamıştır. İkinci bölümde, her iki kat hizasında bulunan ikişer adet pencere boşluğu, cephe üzerinde doluluk-boşluk oranı açısından herhangi bir düzen olmaksızın yerleştirilmiştir. Üçüncü bölümde, zemin kat hizasındaki bir adet kapı ve beş adet pencere boşluğu, bu cepheyi oluşturan mekanlar ile ilişkili olarak düzenlenmişlerdir. Kapı boşluğu, mekan ZK-06'yı ortalayacak şekilde yerleştirilmiştir. Yine mekan ZK-06'ya açılan, kapının her iki yanındaki pencere boşlukları, kapıya eşit mesafelerde yerleştirilmiştir. Diğer pencere boşlukları arasındaki dolu kısımlar eşit aralıklarla cephe boyunca bir dizi halinde sıralanmıştır (Resim: 32, 33, 34).

Güneydoğu cephesinde, birinci bölümde, zemin kat hizasındaki onbir adet pencere boşluğu, mekanlar ile olan ilişkilerine göre, bir dizi halinde sıralanmışlardır. Genelde her mekana üç pencere boşluğu gelecek şekilde, mekan boyutuna göre, dolu kısımlar eşit olmak üzere bir düzen vardır. Cepheyi oluşturan ikinci bölüm, kuzeybatı cephesinin ikinci bölümü ile tamamen simetriktir. Cephe bölümünde, alt ve üst kat hizalarında bulunan üçer adet pencere boşluğu, eşit aralıklarla dizilmiş, üçlü bir grup oluşturmaktadırlar. Üçüncü bölüm ise kuzeybatı cephesinin birinci bölümü ile tamamen simetriktir. Üst kat hizasında zemin kattan farklı olarak, soldan ikinci boşluk, basık kemerli bir kapı boşluğu olarak düzenlenmiştir (Resim: 35, 36).

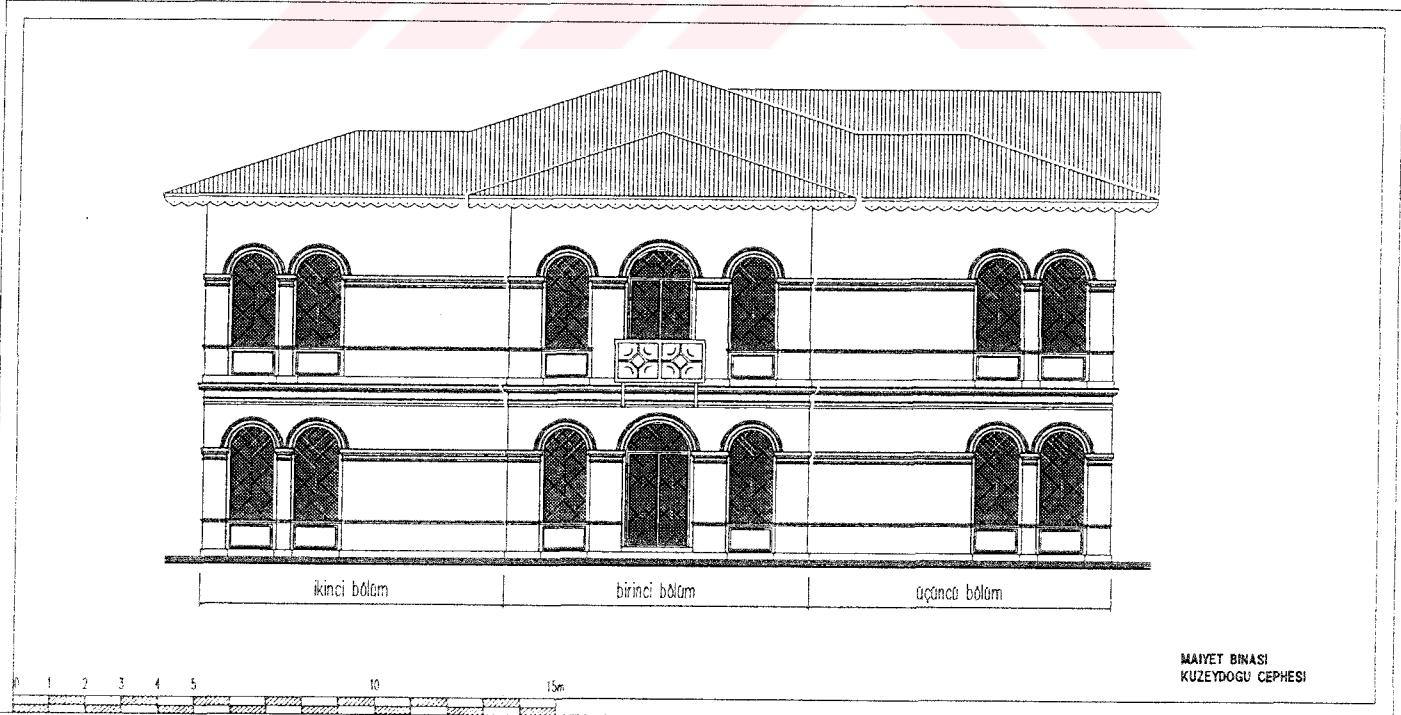
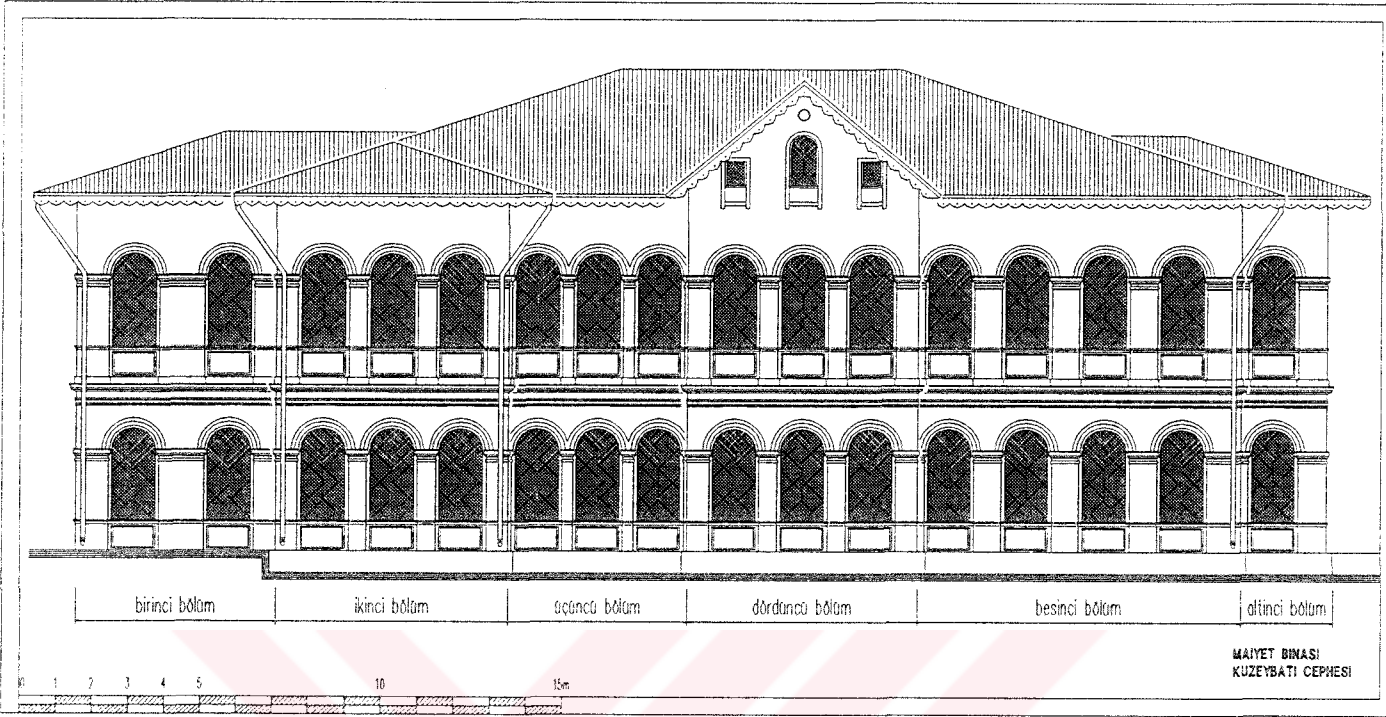
3.1.2.4- Kapı ve Pencere Biçimlenişi

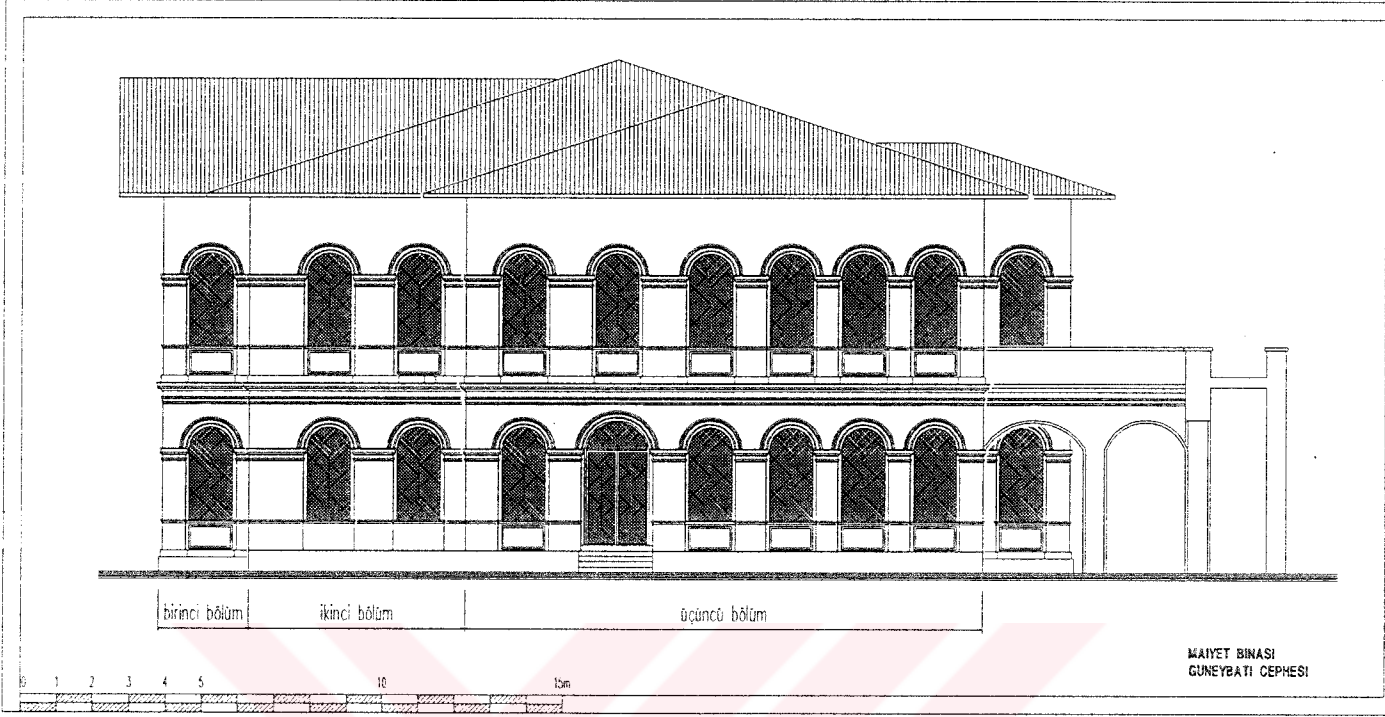
Maiyet binasında, dış cephede üç adet kapı bulunmaktadır. Bunlardan kuzeydoğu ve güneybatı cephesinde, zemin kat hizasında bulunan giriş kapıları, aynı nitelikte, basık kemerlidirler. Güneydoğu cephesinde, birinci kat hizasında bulunan basık kemerli kapı boşluğu, binayı arka sete bağlamak amacıyla açılmış olmalıdır.

Cepheyi oluşturan pencereler, bina bütününde, aynı tipte yuvarlak kemerlidir. Mekan ilişkilerine göre boyut farkları çok az olan pencereler, genellikle bir dizi halinde bütün binayı, aynı ritimle çepeçevre sarmaktadır. Planda, çıkıntı yapan bölümlerde, üçlü gruplar oluşturan pencerelerin tamamı giyotin pencere özelliğindedir (Şekil: 3.2). Genel olarak, tek cephesi olan her mekanda üçer adet pencere boşluğu vardır.

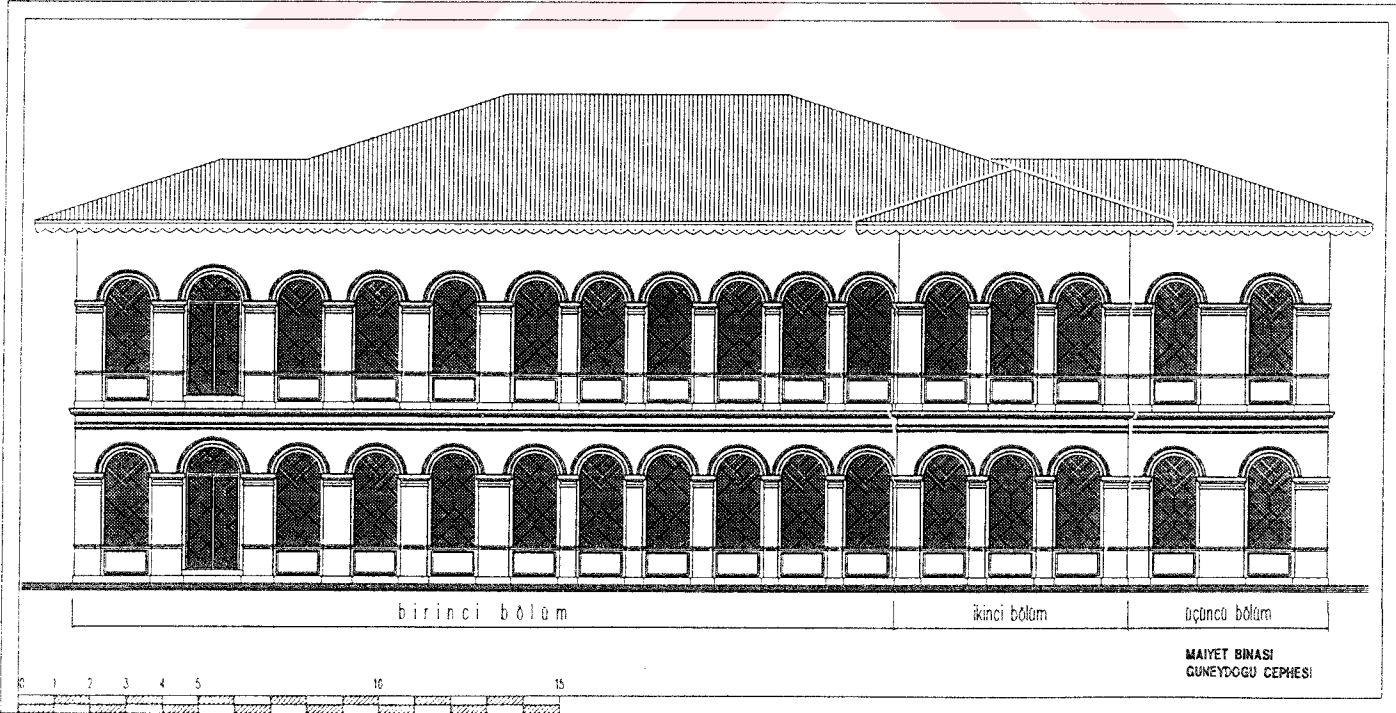
3.1.2.5- Çatı ve Saçak Düzeni

Maiyet binası çatı örtüsü, kiremit kaplamadır. Saçak düzeni, yapının geçirmiş olduğu esaslı bir tamirle değişmiştir. Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarına göre, binanın ilk yapılışında, saçak kornişleri üzerinde bir parapet bulunuyordu (Şekil: 2.31). Daha sonra yapılan tamirde, bu silmeler ahşap saçaklar arkasında kalmıştır. Binanın ön cephesine de günün modasına uygun olarak ahşap bir fronton ilave edilmiştir (Şekil: 3.4, 3.5, 3.7, 3.8).

çizim: 3.1.25

çizim: 3.1.26

3.2- HÜNKAR KASRI

3.2.1- Planlama Özellikleri

Hünkar Kasrı, maiyet binasında olduğu gibi, bir subasman üzerinde iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bugün dış duvarları haricinde bütün iç duvarları yıkılmış olan binanın planlama özelliklerini, mevcut duvarlar üzerindeki izlerden ve Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarını baz alarak anlatmaya çalışacağız.

Planı orta sofa esasına göre yapılmış, merdiven orta aks üzerine alınmıştır. Kareye yakın bir formda olan plan, tamamen simetriktir. Hamam, kendi başına bir ilave durumundadır.

3.2.1.1- Zemin Kat

Hünkar Kasrı, binalar grubunun güneybatısında yer almaktadır. Binaya kuzeybatı yönünden, cephenin tam aksında bulunan 1.75m. genişliğinde bir kapı boşluğundan girilir (Resim: 39). Bu kapı boşluğunun her iki yanında yuvarlak kemerli birer adet pencere boşluğu bulunmaktadır.

Mekan ZK-01'i, ZK-02, ZK-03 ve ZK-04 no.lu mekanlardan ayıran, ve bugün tamamen yıkılmış olan duvarın varlığını, yapılmış olan restitüsyon çalışmalarından ve mevcut duvarlar üzerindeki izlerden çıkarabilmekteyiz. Kuzeybatı duvarı üzerindeki sıva izlerinden hareketle, yıkılmış olan bu duvarın, yaklaşık 28-30cm genişliğinde, hafif bölücü bir duvar olduğunu kabul edebiliriz (Resim: 39). Aynı şekilde, ZK-10 no.lu mekanla olan ortak duvar için de aynı özelliklerin geçerli olduğu, yine duvar üzerindeki izlerden anlaşılabilir. ZK-01 no.lu mekan, kuzeydoğu yönünde, ZK-02, ZK-03 ve ZK-04 no.lu mekanlara açılmaktadır. Simetrik olan plan şemasında, orta sofa niteliğinde olan bu mekanın, yine orta aksına, ZK-09 no.lu merdiven boşluğu yerleştirilmiştir.

ZK-02 no.lu mekan, girişin solunda yer alan, 5.18m x 8.37m boyutlarındadır. Mekanın kuzeybatı duvarı üzerinde üç adet, kuzeydoğu duvarı üzerinde ise iki adet yuvarlak kemerli ve aynı niteliklerde pencere boşlukları bulunmaktadır (Resim: 40). Aynı şekilde girişe göre, 3.68m'lik bir çıkıntı yapan mekanın güneybatı duvarı üzerinde de iki adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu vardır.

ZK-03 no.lu mekan, orta sofanın solunda yer alan, 6.75. x 7.20m boyutlarındadır. Mekanın kuzeydoğu duvarı üzerinde, orta aksta yer alan, basık dairesel kemerli kapı boşluğu ile bu kapı boşluğunun her iki yanında yuvarlak kemerli birer adet pencere boşluğu vardır. Ayrıca bu duvar, kuzeydoğu cephesi genelinde, cepheden 1.87m ileri doğru bir çıkıntı yapmıştır. Bu çıkıntı üzerinde de, her iki yönde birer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 41, 42, 43).

ZK-04 no.lu mekan, ZK-02'nin tam bir simetriği konumundadır. Ancak mekanın kuzeydoğu duvarı üzerinde, ZK-03'e yakın olan tarafta bir pencere boşluğu bulunmaktadır. Bu pencere boşluğunun, plan şeması ve boyutları dikkate alındığında, sonradan açılmış olduğu izlenimi vardır (Resim: 41, 44).

ZK-05 no.lu mekan , bir ilave durumundadır. Gerek malzemedeki farklılıklar ve gerekse plan şeması incelendiğinde, bu mekanın sonradan ilave edilmiş olduğu rahatlıkla düşünülebilir. Ayrıca binanın esaslı bir tamirden geçmiş olduğu ve çeşitli zamanlarda ilavelerin olduğu kaynaklardan öğrenilebilmektedir (Resim: 45).

ZK-06 ve ZK-07 no.lu mekanların da yukarıda belirttiğimiz verilere dayanarak ilave durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Bu mekanlar, bir yamacın eteğinde olan binayı, arkadaki sete bağlamak amacıyla sonradan ilave edilmiş olmalıdırlar (Resim: 46).

ZK-08 no.lu mekan, ZK-04 ve ZK-10'un bir simetriği durumundadır. Ancak, bu mekanın diğerlerinden farkı, restitüsyon çalışmalarından anladığımız kadarıyla, kendi içinde bölüntüsü olmamasıdır. Mekanın üneydoğu duvarı üzerinde, yuvarlak kemerli üç

adet pencere boşluğu vardır (Resim:47). Güneybatı duvarı üzerinde bulunan üç adet yuvarlak kemerli pencere boşluğundan ikisi, mekanın güneydoğu duvarına yakın tarafta ve ikili bir grup şeklinde yerleştirilmiştir. Hamam ile ortak olan duvar üzerinde bulunan pencere boşluğu ise sonradan kapatılmıştır (Resim: 48).

ZK-09 no.lu mekan, merdiven boşluğunun bulunduğu, ZK-03'ün simetriği konumunda, 6.75m. x 7.50m. boyutlarında ve orta sofanın tam aksında yer almaktadır. Üç kollu olan merdivenin altında bir servis mekanı bulunmaktadır (Resim: 49, 51). Mekanın sofa ile olan bağlantı yerinde, iki adet ahşap sütun bulunmaktadır (Şekil: 3.11, 3.13).

ZK-10 no.lu mekan, giriş cephesinin sağında, mekan ZK-02 ile tamamen simetrik, 5.14m x 8.38m boyutlarındadır. Mekanın kuzeybatı duvarı üzerinde, yuvarlak kemerli üçlü pencere boşluğu vardır (Resim: 50). Güneybatı ve kuzeydoğu duvarları üzerinde ise karşılıklı simetri oluşturan, ikişer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 51).

3.2.1.2- Birinci Kat

BK-01 no.lu sofa, kuzeybatı yönünde, mekan BK-11'in oluşturulmasıyla, alt kattakine göre küçülmüştür. Sofanın, güneybatı yönündeki merdiven önünde ve kuzeydoğu yönünde mekan BK-03'e geçişi sağlayacak şekilde, ikişer adet dairesel kesitli ahşap sütun yerleştirilmiştir. Tavan, tonoz örtü ile geçilerek kare bir mekan oluşturulmuş ve mekanlara dağılım buradan sağlanmıştır. Tavan, kalem işleri bulunan ve resimlerin olduğu, oldukça süslü bir görüntüye sahiptir (Şekil: 3.11).

BK-02 no.lu mekana girişte, sonradan ilave edilen çatı katına çıkışı sağlayan merdiven yer almaktadır. Ancak, merdivenin burada olduğunu gösteren herhangi bir belirti olmadığından, sadece Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarına dayanarak bunu söylebilmekteyiz (Şekil: 2.33).

BK-03 no.lu mekan, sofa ile olan ilişkisinde, biraz içeri çekilerek, mekan BK-02 ve BK-04'e geçiş sağlanmıştır (Çizim: 3.2.4). Mekan, boyut küçülmesi dışında, kapı ve pencere boşlukları açısından zemin kattakinin tekrarıdır.

BK-04, BK-05, BK-06 ve BK-07 no.lu mekanlar, bazı küçük farklılıklar dışında, zemin kattaki mekanların tamamen tekrarıdır. Mekan BK-05'i orta sofadan ayıran duvar üzerinde, zemin kattakinden farklı olarak üç adet yuvarlak kemerli geçiş boşluğu bulunmaktadır (Şekil: 3.11). Yine aynı mekanın, BK-04 ve BK-08 ile olan ortak duvarları üzerinde, zemin kattakinden farklı olarak birer kapı boşluğu bulunmaktadır.

BK-08 no.lu mekana, zemin kattakinden farklı olarak, hamam ile geçişi sağlamak amacıyla oluşturulan bir koridor ile ulaşılmaktadır. Dolayısıyla, mekan zemin kata göre daha küçüktür. Bunun dışında, mekandaki pencere boşlukları alt kat ile aynıdır (Resim: 48).

BK-09 no.lu mekanda, sofaya ulaşan üç kollu merdiven bulunmaktadır. İki adet ahşap sütunla orta sofadan ayrılan mekanın güneybatı duvarı üzerinde, üç adet yuvarlak kemerli ve kat yüksekliğinde pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 49, 51).

BK-10 no.lu mekan, zemin katın tekrarıdır. Mekanın kuzeybatı duvarındaki üçlü yuvarlak kemerli pencere grubu, aynen tekrar etmektedir. Aynı şekilde, güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarındaki ikişer gruplar halindeki pencere boşlukları da bir simetri oluşturarak aynen devam etmektedir (Resim: 50, 51).

BK-11 no.lu mekan, girişin üzerinde bulunan ve orta sofanın merdiven hizasında bir bölücü duvarla küçültülmesiyle oluşturulmuş, 4.00m. x 6.20m. boyutlarındadır. Mekanın kuzeybatı duvarı üzerinde zemin kattaki kapı ve pencere boşluklarının bir devamı niteliğinde, üç adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu vardır (Resim 39).

ŞUBAT 1996

R Ö L Ö V E

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ

çizim: 3.2.1

HÜNKAR KASHI
ZEMİN KAT PLANI Ö: 1/50

927511 Yakup SPOR

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESLİHAN SÖNMEZ

15

10

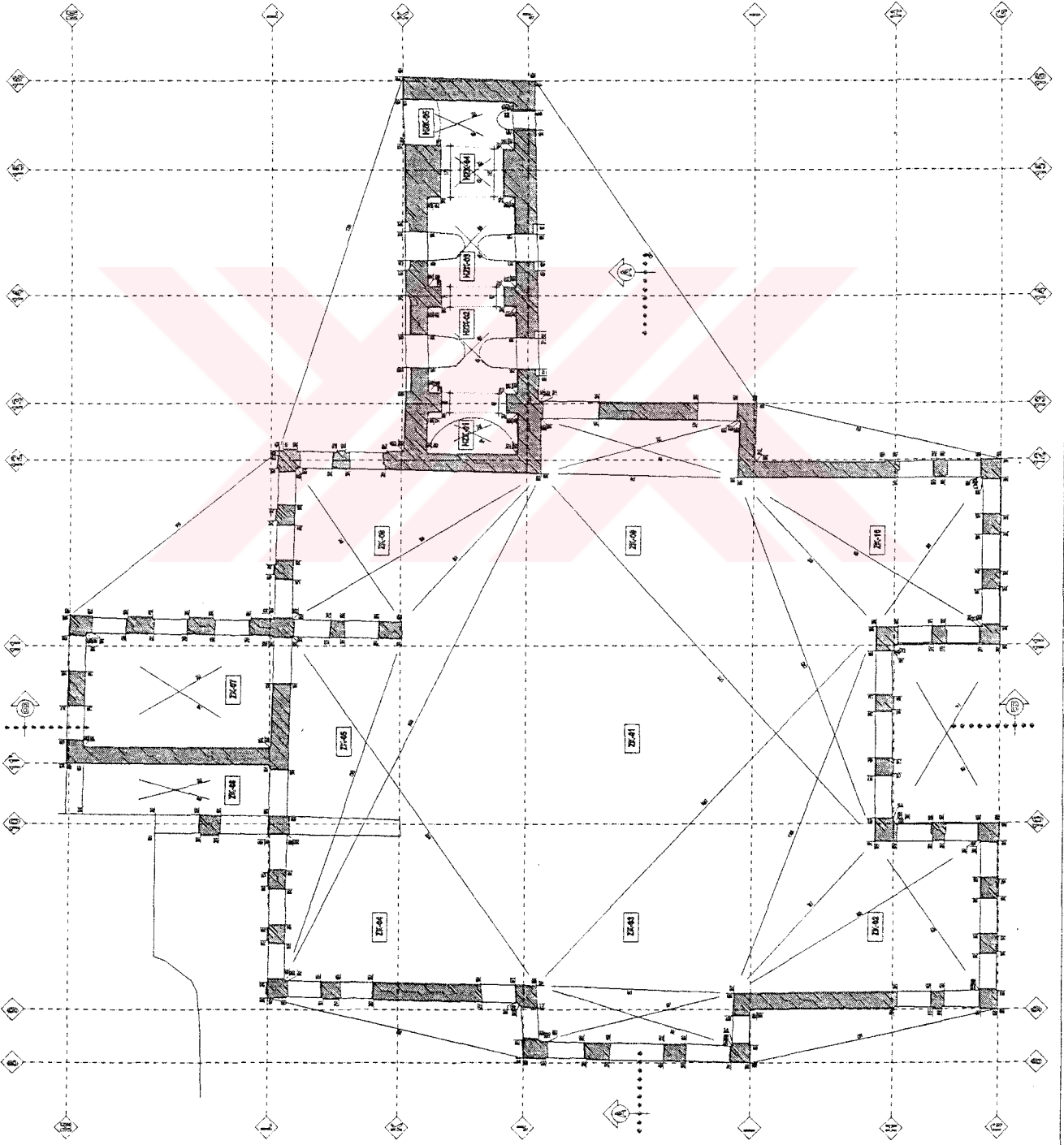
5

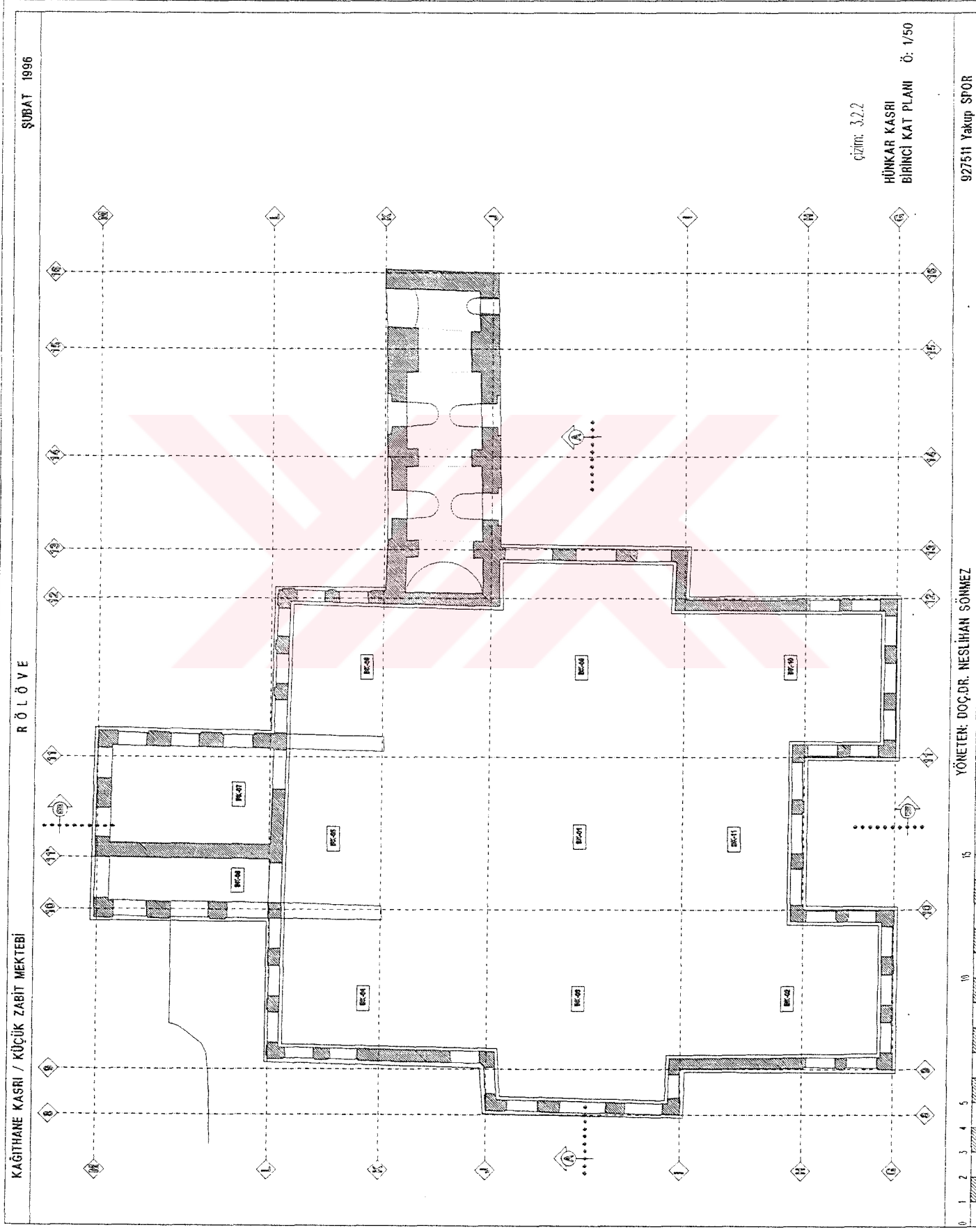
4

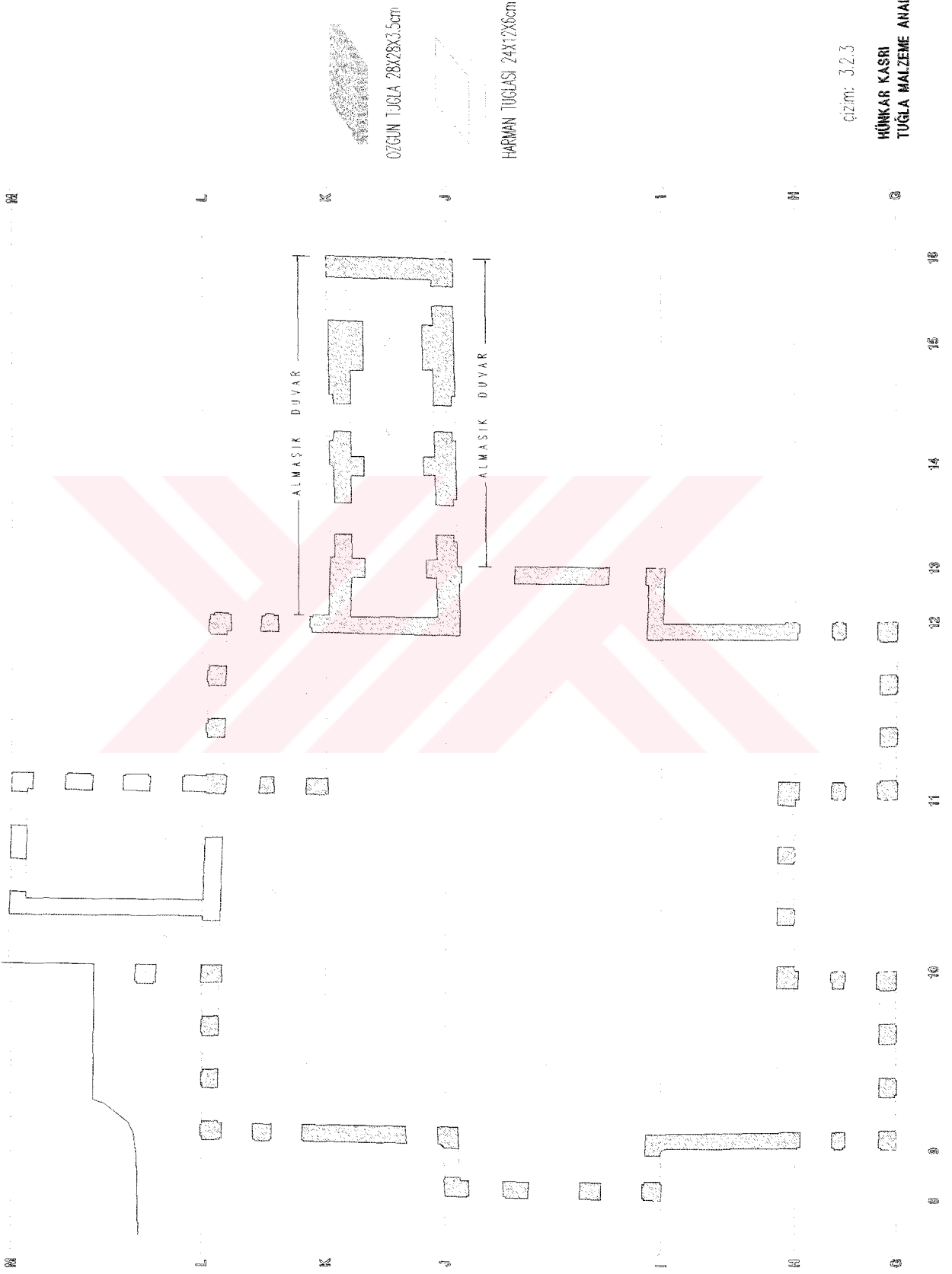
3

2

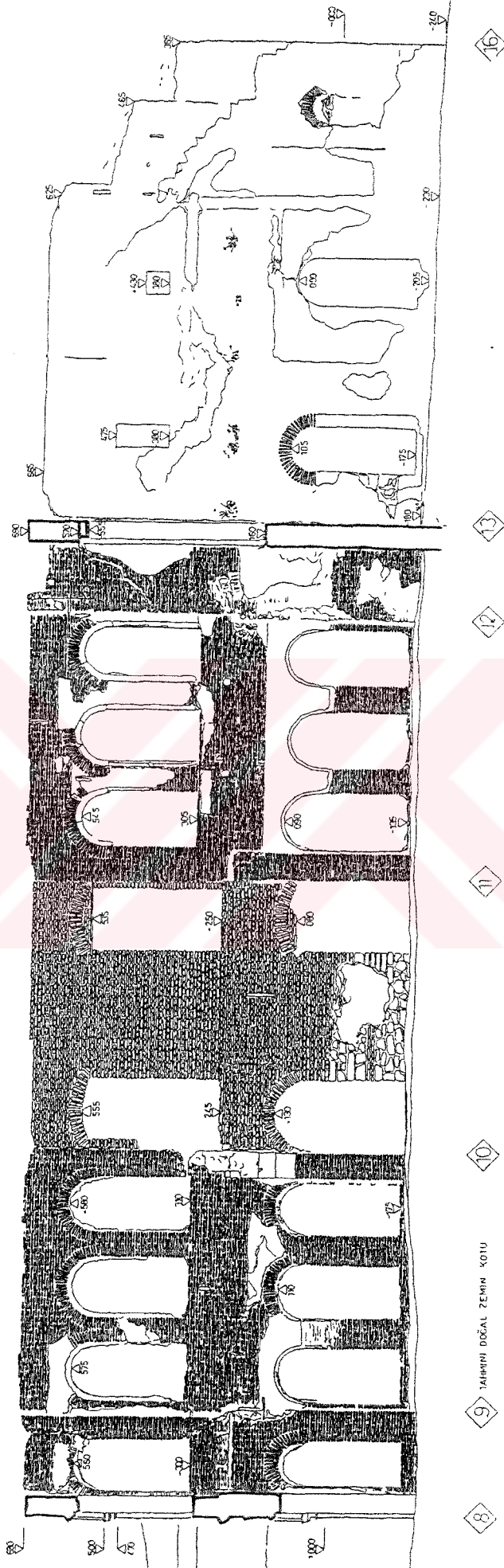
1

ROLOVE

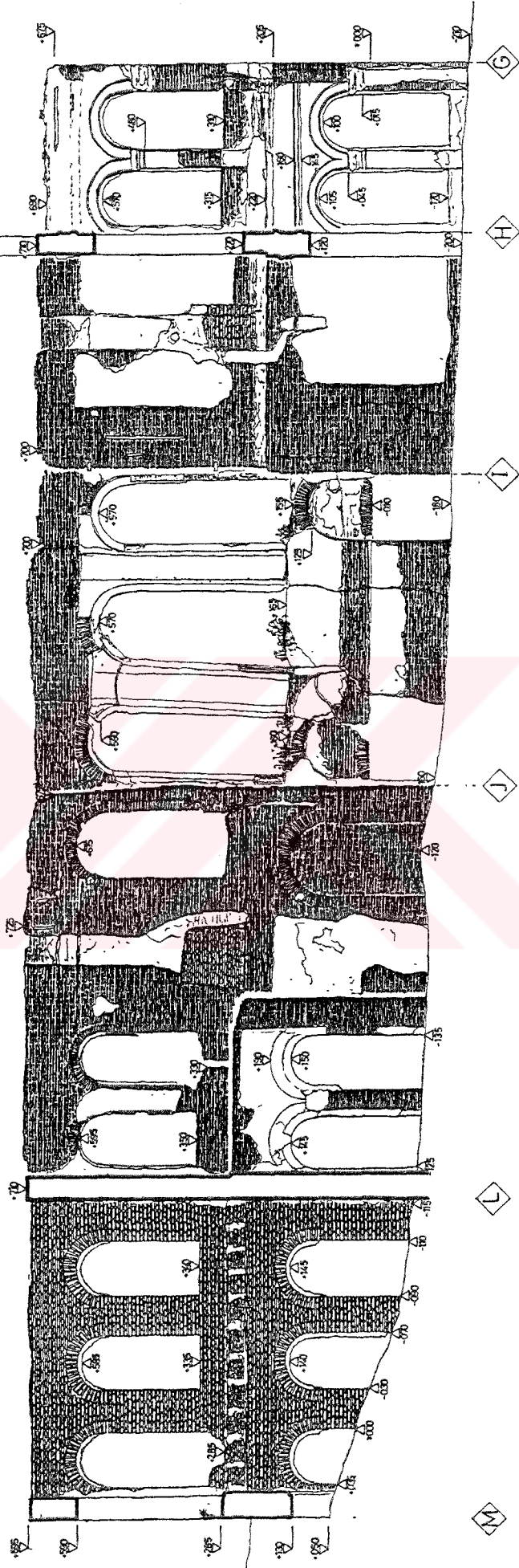

9 İKİNCİ DEĞER ZEMİN KOTU

0 1 2 3 4 5m

HUNKAR KASRI A - A KESİTİ

ROLOVE

HUNKAR KASRI B - B KESITI

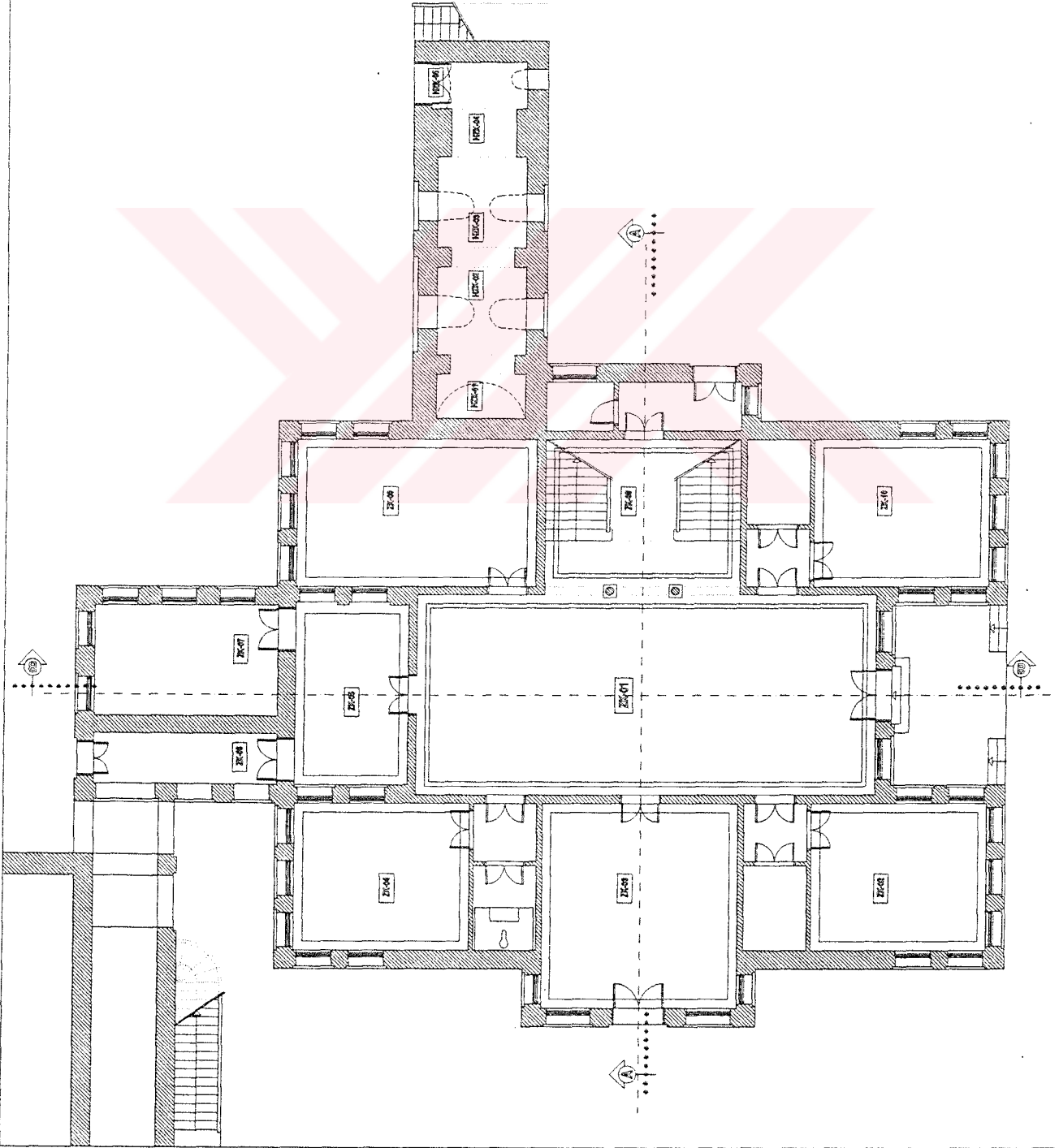
çizim: 325

ŞUBAT 1996

RESTİTÜSYON

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTERİ

çizim: 3.2.6

HÜNKAR KASRI
ZEMİN KAT PLANI Ö: 1/50

927511 Yakup SPOR

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESLİHAN SÖNMEZ

15

10

5

4

3

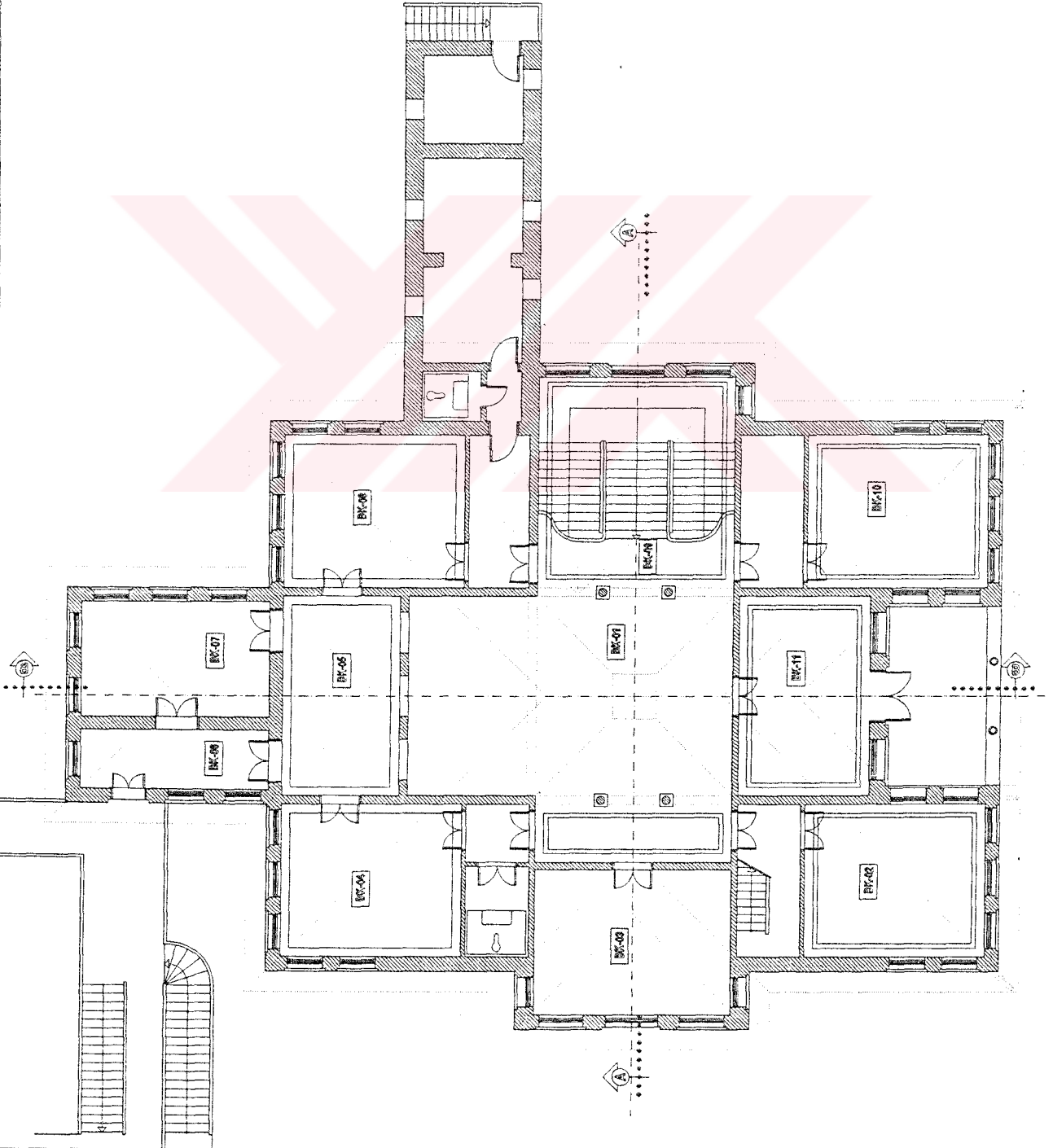
2

1

ŞUBAT 1996

RESTİTÜSYON

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZARIF MEKTERİ

çizim: 3.2.7

HÜNKAR KASRI
BİRİNCİ KAT PLANI Ö: 1/50

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESLİHAN SÖNMEZ

927511 Yakup SPOR

15

10

5

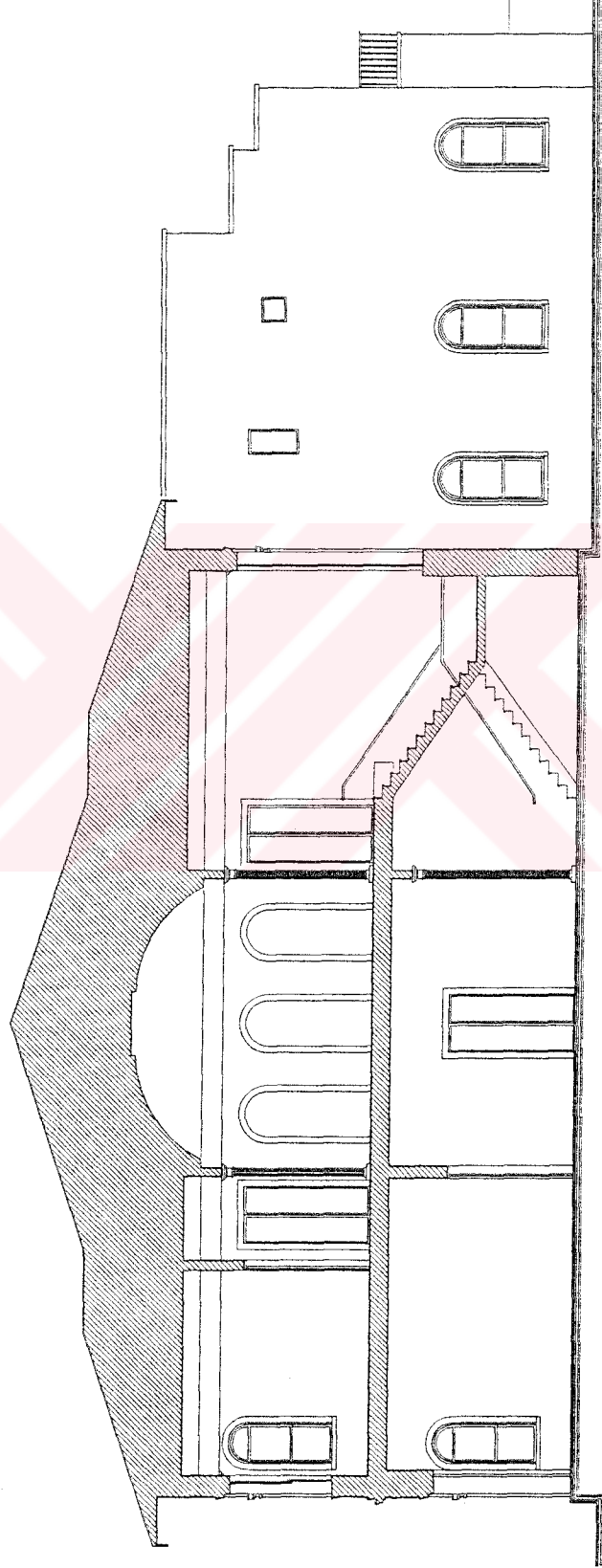
4

3

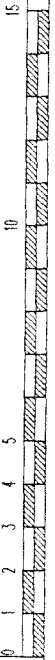
2

1

RESTİTÜSYON

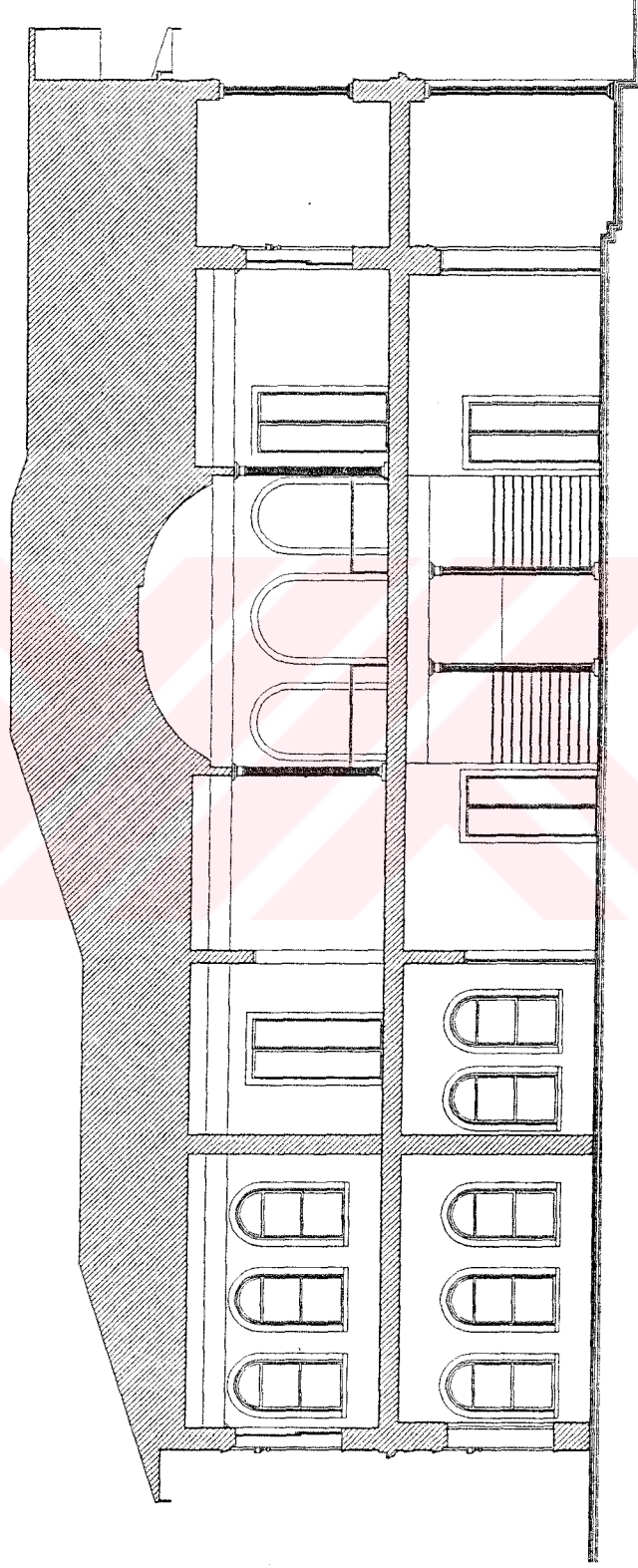

HÜNKAR KASRI A - A KESİTİ

çizim: 3.2.8

RESTİTÜSYON

HÜNKAR KASRI B - B KESİTİ

çizim: 3.2.9

3.2.2- Cephe Biçimlenişi

3.2.2.1-Kütle Özellikleri / Girinti Çıkıntılar

Kuzeybatı Cephesi (Resim: 52) (Çizim: 3.2.10, 3.2.11, 3.2.12, 3.2.22)

Binanın giriş cephesidir. Beş bölümlü bir cephedir.

Birinci bölümü, cepheden 8.39m geride, 1.86m boyundadır. Bu bölüm, mekan ZK-03'ün, kuzeydoğu cephesinde ileri doğru bir çıkıntı yapmasıyla oluşmuştur. Zemin ve üst kat hizalarında birer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu vardır (Resim: 53).

İkinci bölüm, giriş aksına göre, cephenin sol tarafında ve 3.68m'lik bir çıkıntı durumundadır. 6.44m boyundaki cephe üzerinde, zemin ve üst kat hizalarında yuvarlak kemerli üçlü pencere boşluğu cephenin genel karakteristiğidir (Resim: 54).

çizim: 3.2.10

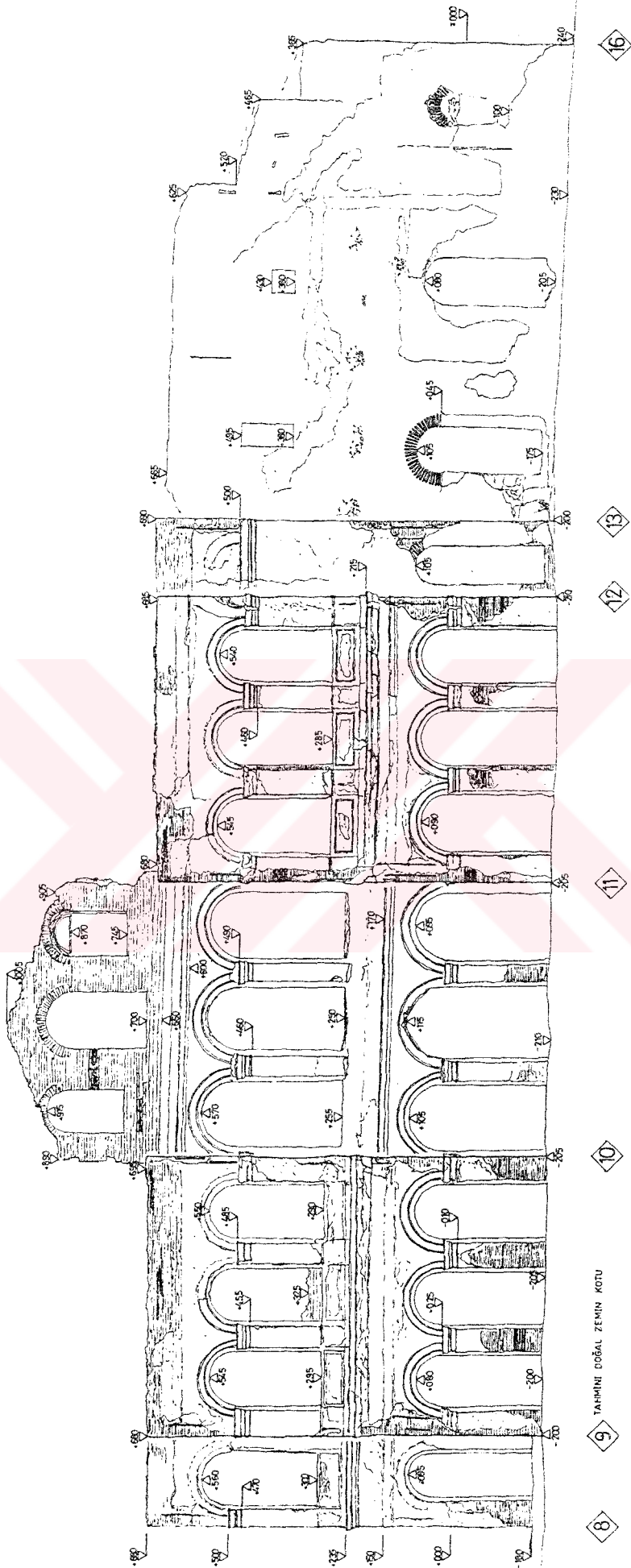
Üçüncü bölüm, bina girişinin olduğu bölümdür. Cephenin bu bölümü, her iki yanındaki simetrik olan bölümlere göre, 3.67m'lik bir girintidir. Zemin kat hizasında, cephenin tam aksında giriş kapısı boşluğu ile her iki yanında yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır. Üst kat hizasında ise aynı niteliklerde üç adet pencere boşluğu vardır. Yine cephenin bu bölümünde, yapının geçirdiği tamirden sonra eklenmiş olan ahşap saçaklı fronton üzerinde, üç adet yuvarlak kemerli boşluk vardır. Bu boşluklardan ortadaki, ilave edilen bu kısma açılan kapı boşluğudur (Resim: 55).

Dördüncü bölüm, ikinci bölümün tam bir simetriğidir. Cephe üzerinde her iki kat hizasında da yuvarlak kemerli üçlü pencere boşluğu aynen tekrarlanmıştır (Resim: 56).

Beşinci bölüm, cephenin birinci bölümü ile simetriktir. Bu bölümdeki duvar üzerinde bulunan pencere boşlukları sonradan kapatılmıştır (Resim: 57).

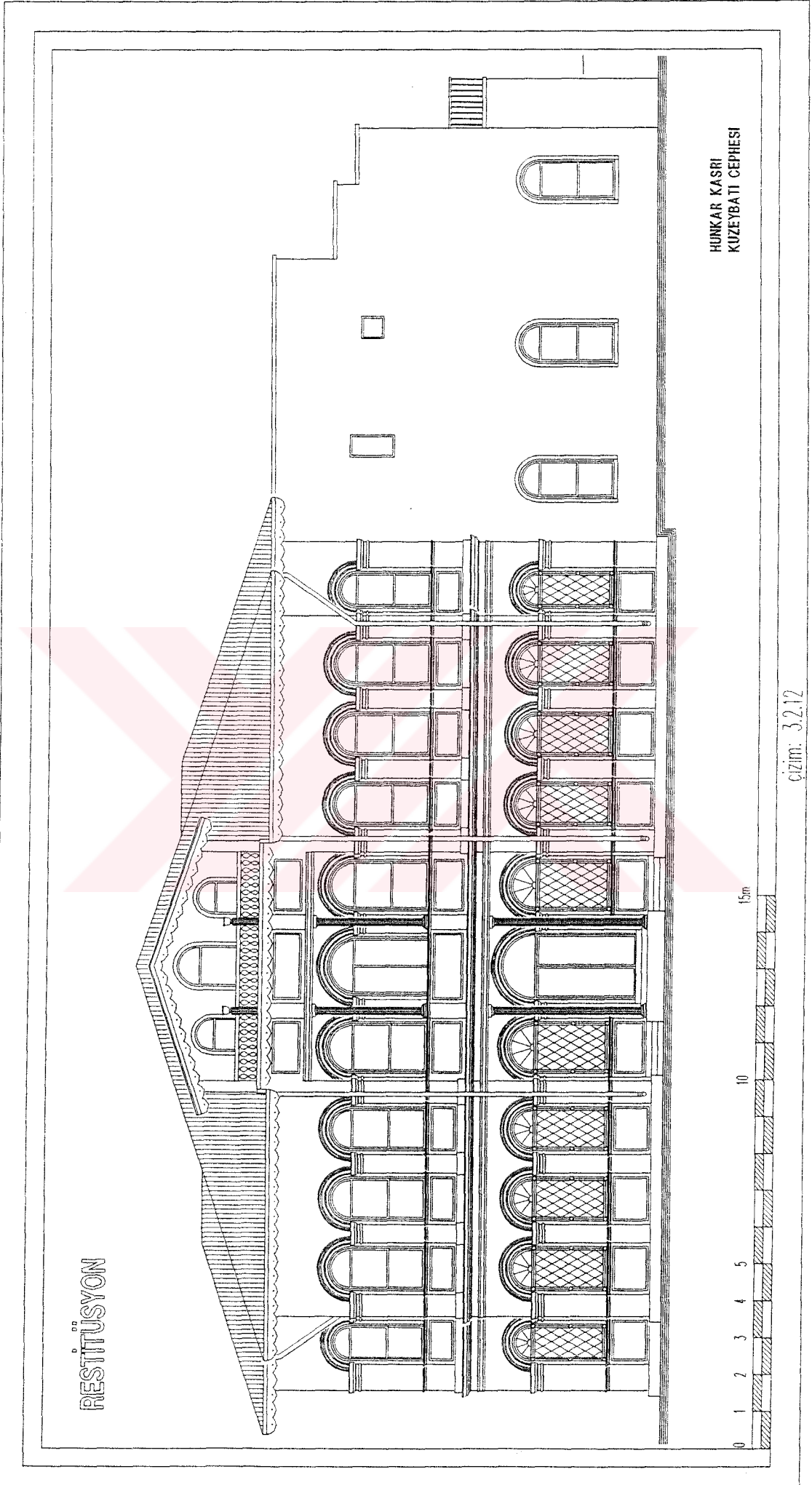
00
ROLOVE

9 TAHMİNİ DOĞAL ZEMİN KOTU

0 1 2 3 4 5m

HUNKAR KASRI KUZAYBATI CEPHESİ

Güneybatı Cephesi (Resim: 58) (Çizim: 3.2.13, 3.2.14, 3.2.15, 3.2.23)

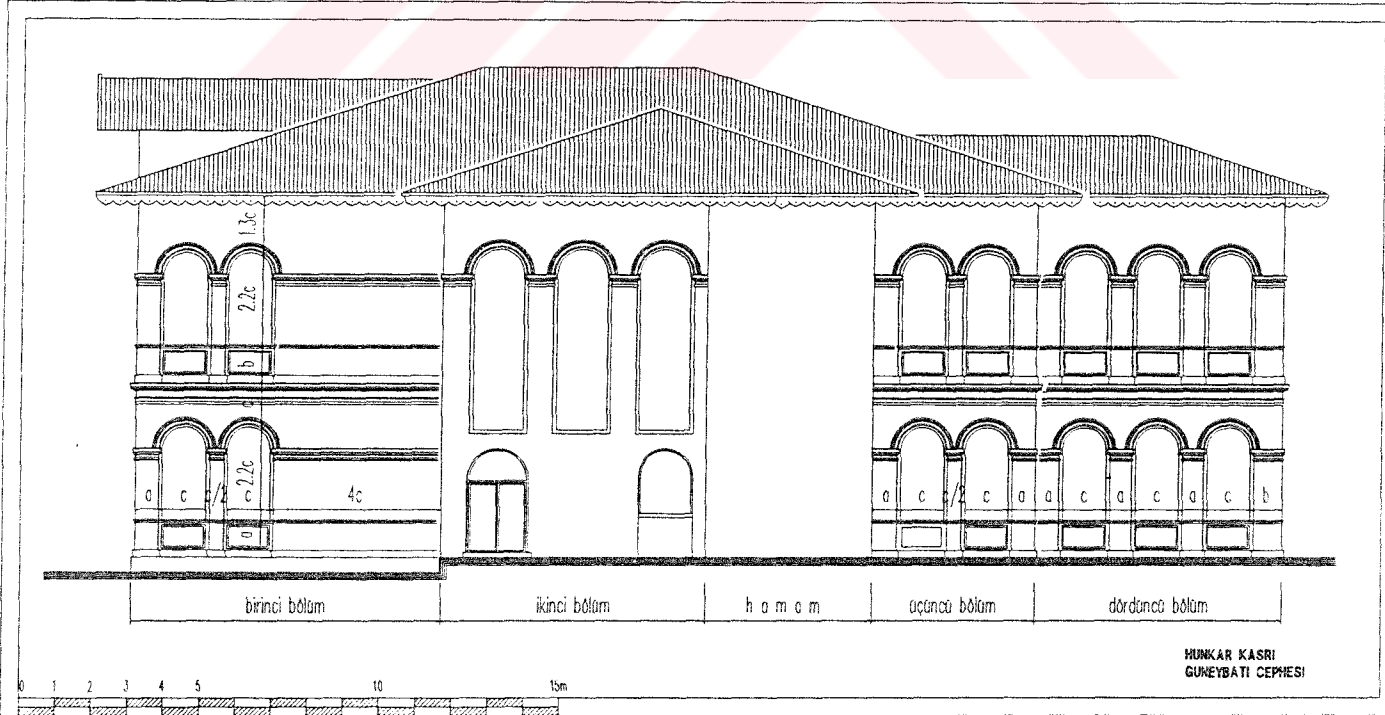
Güneybatı cephesi dört bölümlüdür.

Birinci bölüm, 8.43m boyundadır. Zemin ve üst kat hizalarında ikişer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu, cephenin sol tarafında ikili grup halinde sıralanmıştır (Resim: 59).

İkinci bölüm, binanın merdivenin yer aldığı bölümüdür. Cephenin bu kısmında, zemin kat hizasında birer adet yuvarlak kemerli kapı boşluğu, üst kat hizasında ise üç adet yuvarlak kemerli, kat yüksekliği boyunca pencere boşluğu yer almaktadır (Resim: 60).

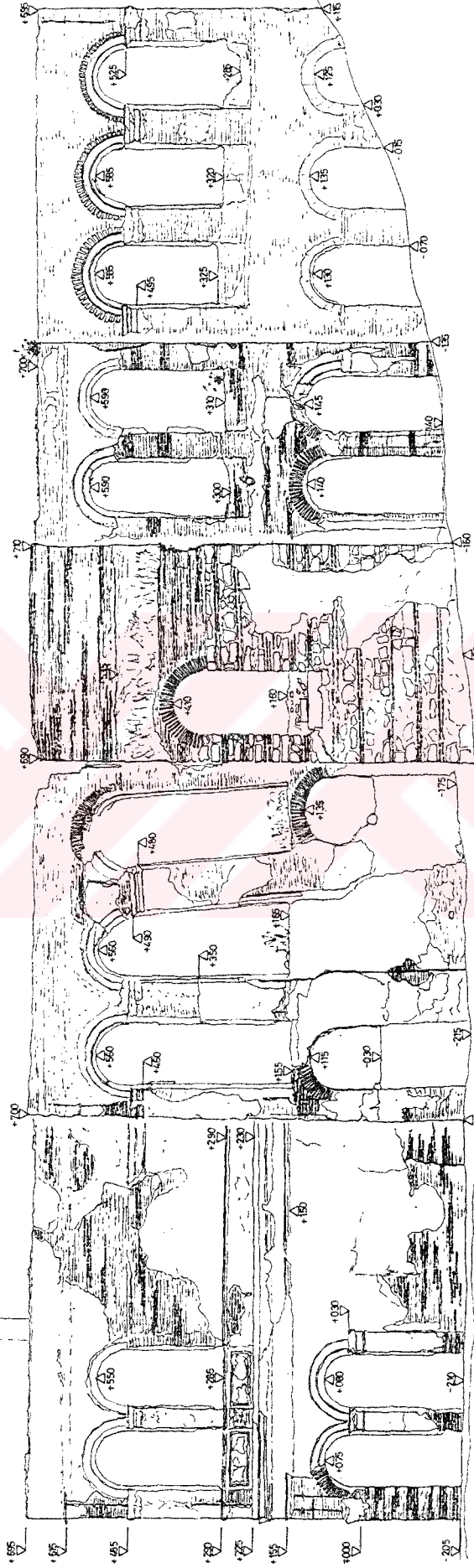
Üçüncü bölüm, zemin ve üst kat hizalarında ikili pencere grubunun yer aldığı, 4.25m boyundaki cephe bölümüdür (Resim: 61).

Dördüncü bölüm, binaya sonradan ilave edilmiştir. 6.99m boyunda, bir ek durumundaki cephenin bu bölümü üzerinde üçlü pencere grubu yer almaktadır (Resim: 62).

çizim: 3.2.13

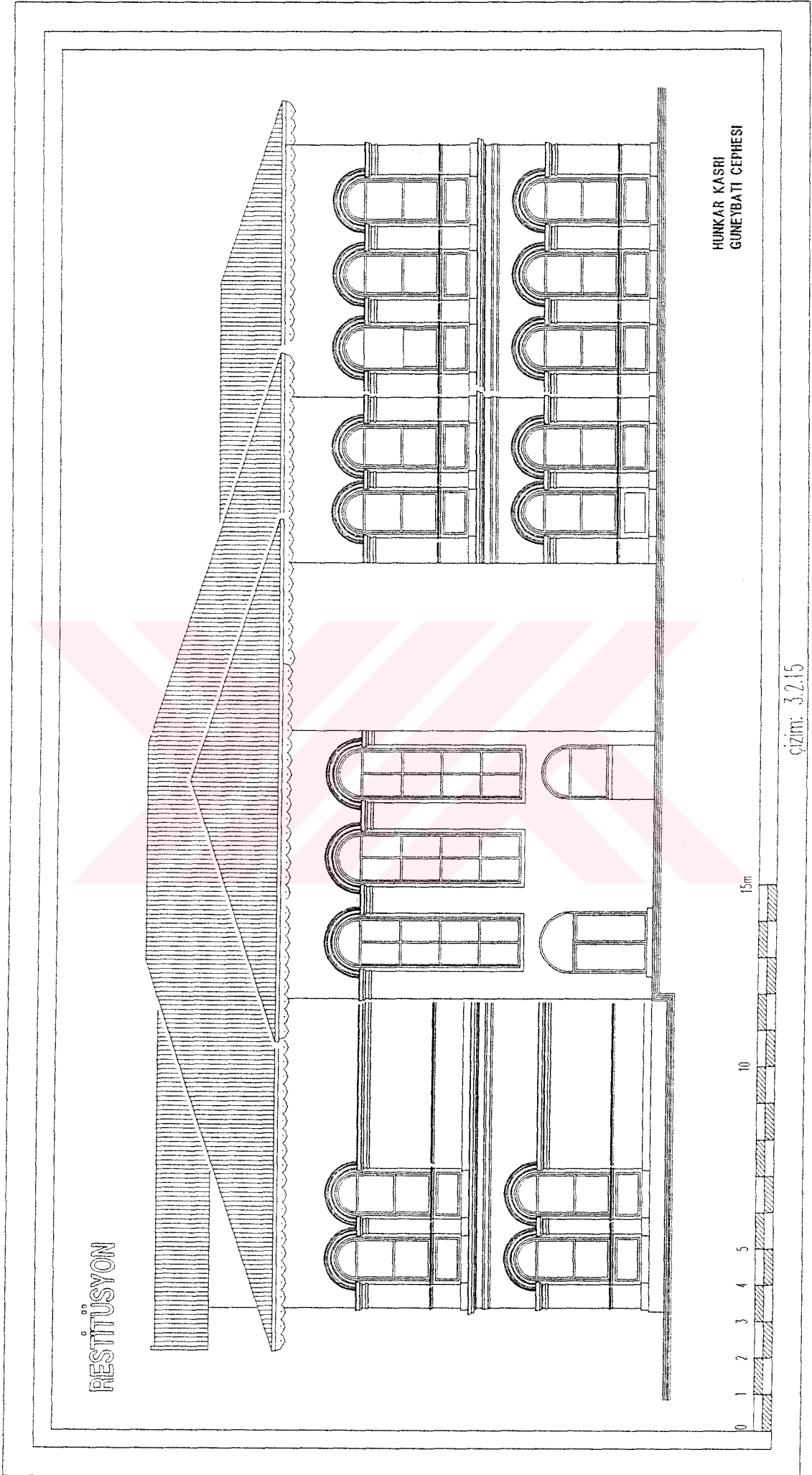
ROLOVE

G TAHMİNİ DOĞAL ZEMİN KOTU

HUNKAR KASRI GÜNEYBATI CEPHESİ

Güneydoğu cephesi (Resim: 63) (Çizim: 3.2.16, 3.2.17, 3.2.18, 3.2.24)

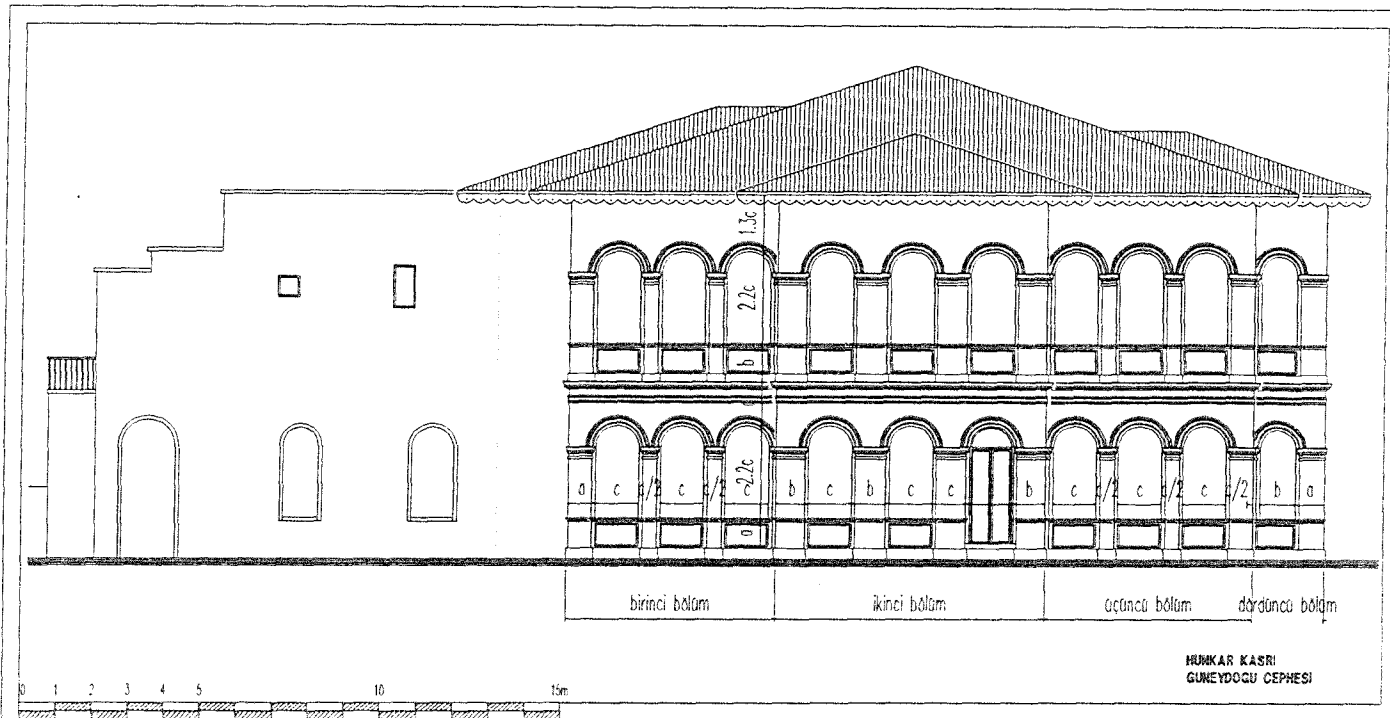
Güneydoğu cephesi, dört bölümlüdür.

Birinci bölüm, kuzeybatı cephesinin ikinci ve dördüncü bölümü ile tamamen simetrik. Cephe bölümü üzerinde, üçlü pencere grubu yer almaktadır. Zemin kat hizası, büyük oranda toprak ile dolmuş, pencere boşlukları parapet hizasına kadar toprak ile kapanmıştır (Resim: 64).

İkinci bölüm, sonradan ilavedir. Bu bölümde, zemin kat hizasındaki pencereler, tamamen toprak ile kapanmıştır. Üst kat hizasında, üçlü pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 65).

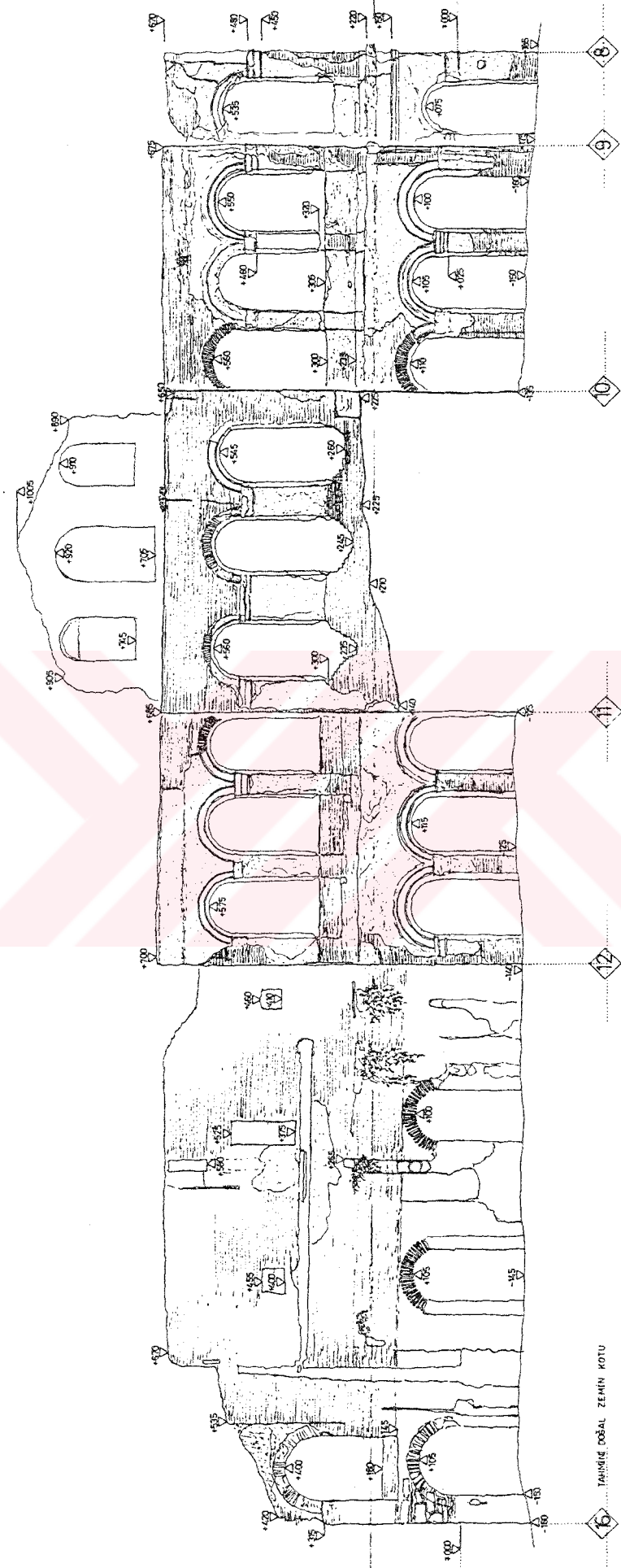
Üçüncü bölüm, birinci bölüm ile simetrik. Cephe genelinde hakim olan üçlü pencere grubu, bu bölümde de, zemin ve üst katlarda tekrarlanmıştır (Resim: 66).

Dördüncü bölüm, mekan ZK-03'ün, kuzeydoğu yönünde ileri doğru bir çıkıntı yapmasıyla oluşan cephe bölümüdür. Zemin ve üst kat hizalarında birer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 67).

çizim: 3.2.16

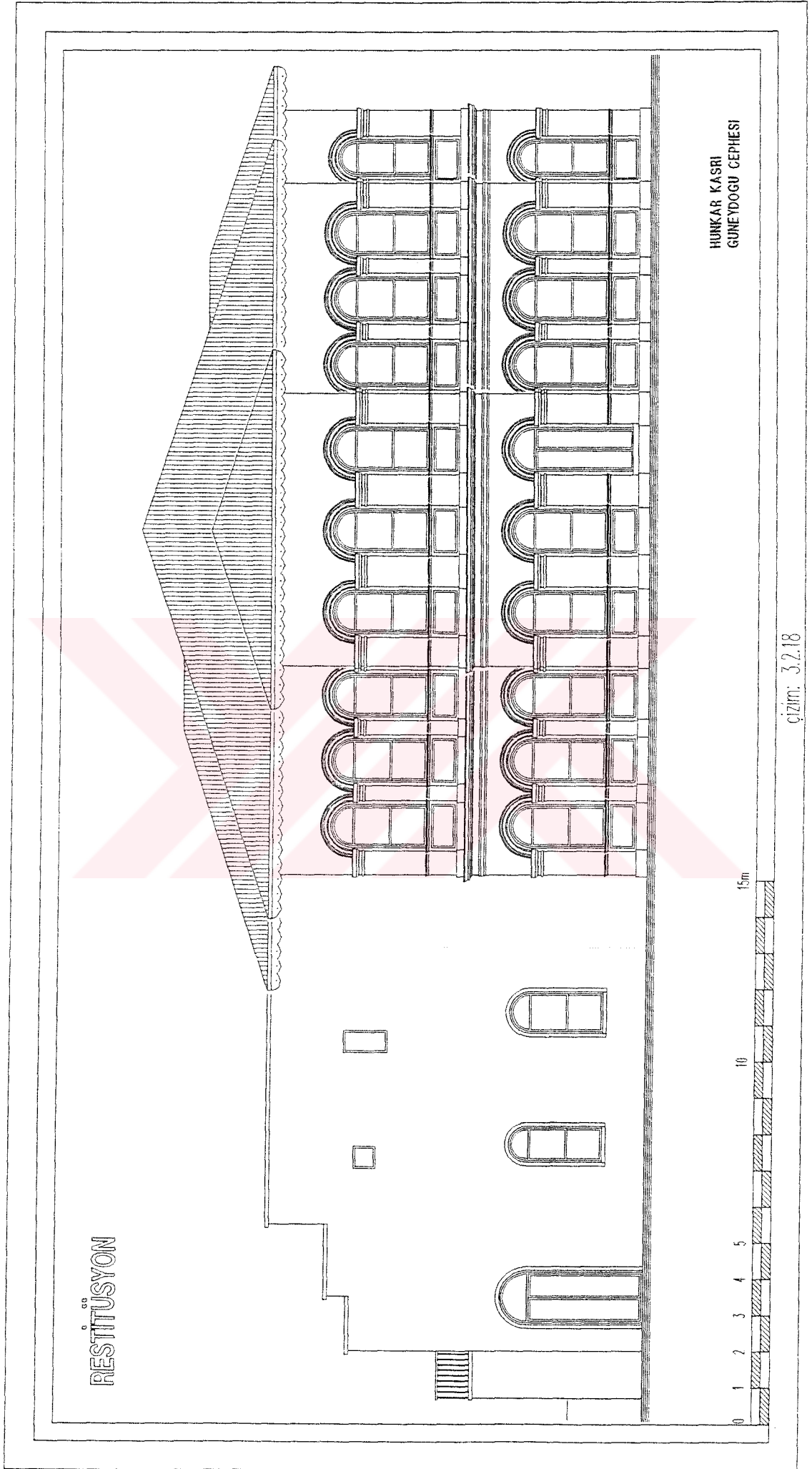
DR
ROLOVE

TAHİRİNE DOĞAL ZEMİN KOTU

0 1 2 3 4 5m

HUNKAR KASRI GÜNEYDOĞU CEPHESİ

Kuzeydoğu Cephesi (Resim: 68) (Çizim: 3.2.19, 3.2.20, 3.2.21, 3.2.25)

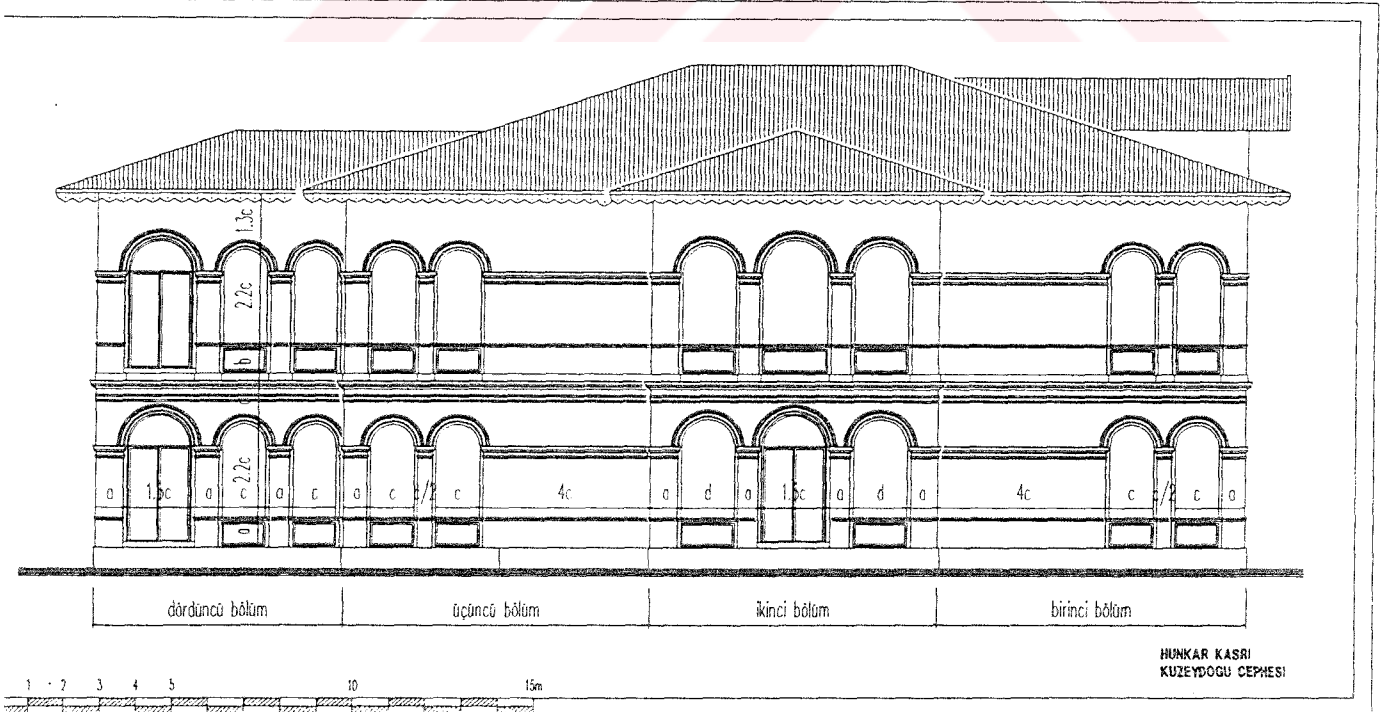
Kuzeydoğu cephesi, dört bölümlüdür.

Birinci bölüm, cephenin sağında, 8.39m boyundadır. Zemin ve üst katlarında ikili pencere grubu, cephenin sağ tarafına yanaştırılarak yerleştirilmiştir (Resim: 69).

İkinci bölüm, cephenin tam aksında, ileri doğru bir çıkıntı durumundadır. Zemin katta yuvarlak kemerli kapı boşluğu ve her iki yanında yuvarlak kemerli birer pencere boşluğu vardır. Üst kat hizasında, üçlü pencere grubu yer almaktadır (Resim: 70).

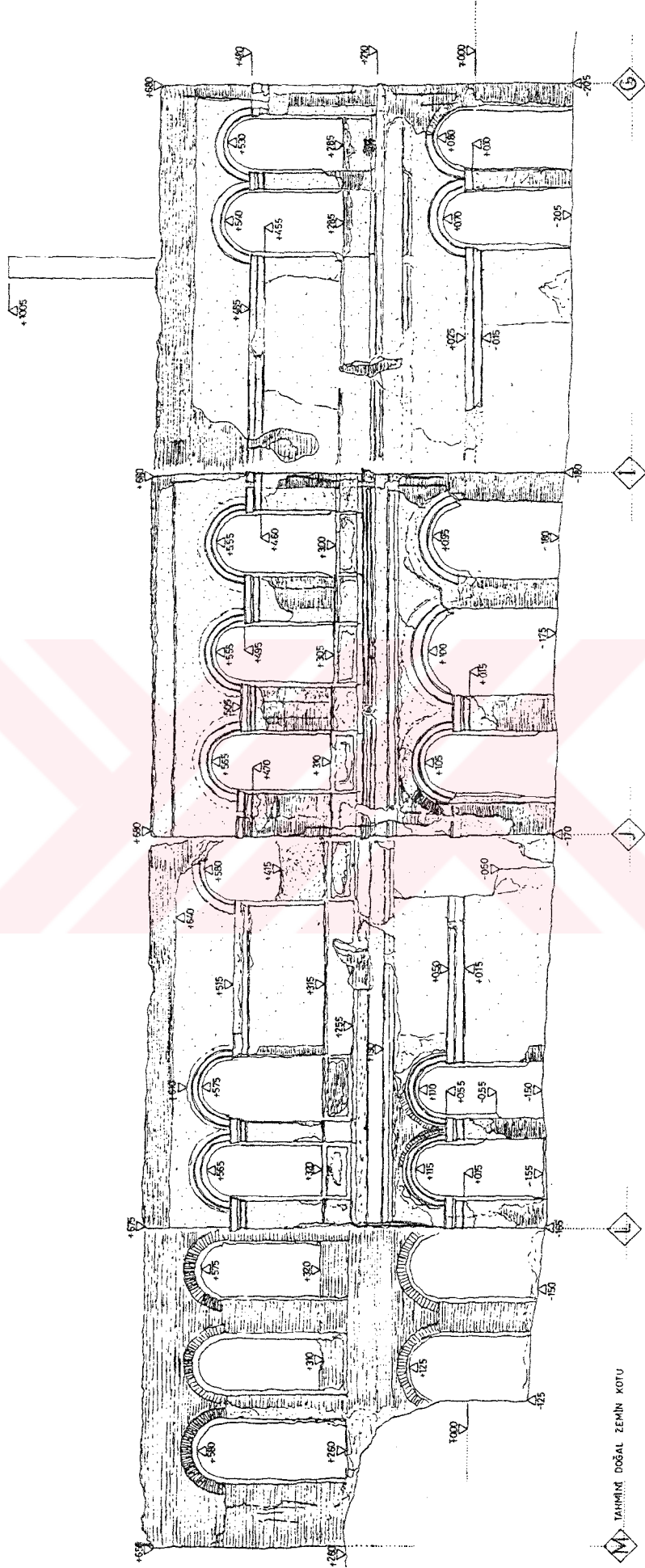
Üçüncü bölüm, birinci bölümün, simetriğidir. Ancak bu bölümde, ikinci bölüme yakın olan tarafta birer adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu daha bulunmaktadır (Resim: 71).

Dördüncü bölüm, güneybatı cephesinin dördüncü bölümünün simetriğidir. Ancak cephenin bu bölümünde, üçlü pencere boşluğunun biri, binayı arkadaki seteye bağlayan kapı boşluğu olarak düzenlenmiştir (Resim: 72).

çizim: 3.2.19

ROLOVE

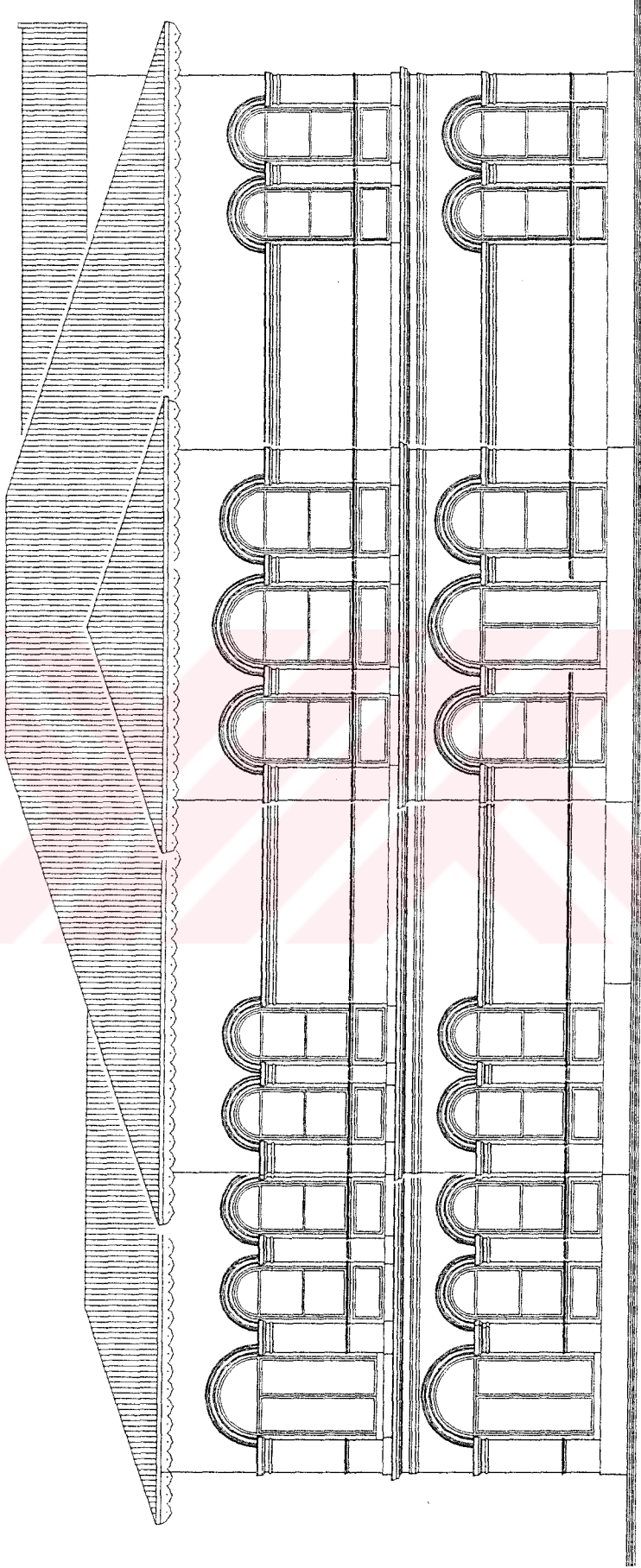
TAHMİNİ DOĞAL ZEMİN KOTU

HUNKAR KASRI KUZEYDOĞU CEPHESİ

RESTİTUSYON

HUNKAR KASRI
KUZEYDOĞU CEPHESİ

0 1 2 3 4 5 10 15m

çizim: 3.2.21

3.2.2.2- Kat Ayırımı / Silmeler

Hünkar Kasrı'nda da, Maiyet binasında olduğu gibi, zemin kat ve üst katı birbirinden ayıran kat silmeleri, sıvama tekniği ile yapılmış iki ayrı profilden oluşmaktadır. Profil biçimleri, Maiyet binasındaki ile aynıdır. Bu profillerden üstte olanı, pencere parapetinin altında, 23cm yüksekliğinde, alttaki ise zemin kat pencere kemerinin üstünde, 20cm yüksekliğindedir. İki profil arasında 20cm'lik düz sıvalı bir yüzey vardır. Her iki profil, bütün binayı çepeçevre dönmektedir.

3.2.2.3- Doluluk - Boşluk Oranları

Bina genelinde, cephelede üçlü ve ikili pencere grupları yer almaktadır. Üçlü pencere gruplarının bulunduğu cephe bölümlerinde, pencere boşluklarının dışında kalan dolu kısımlar, eşit olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu tipteki pencere grupları, daha çok binanın öne doğru çıkıntı yapan bölümlerinde yer almaktadırlar.

İkili pencere gruplarının yer aldığı cephe bölümlerinde ise, pencere boşlukları arasındaki mesafe, üçlü pencere grubunda olduğu gibidir. İkili pencere grupları, buldukları cephe bölümlerinde, maiyet binasında olduğu gibi, cephenin sağ veya sol kenarına bitiştirilerek yerleştirilmiş, kalan kısım dolu yüzey olarak kalmıştır.

3.2.2.4- Kapı ve Pencere Biçimlenişi

Hünkar Kasrı'nda, dış cephede bulunan kapı boşluklarının tamamı yuvarlak kemerli ve çift kanatlıdır. Bu kapılardan kuzeybatı cephesindeki esas giriş kapısı ile kuzeydoğu cephesindeki giriş kapısı aynı boyut ve özelliklerdedir (Resim: 55, 70). Üst katta, kuzeydoğu cephesinin dördüncü bölümünde yer alan yuvarlak kemerli kapı boşluğu, iki binayı birbirine bağlayan sete açılmaktadır (Resim: 72).

Cepheyi oluşturan pencereler, aynı tip ve boyutta, yuvarlak kemerlidirler. Pencerelerin diziliş şekli, plandaki simetrik ilişkiye göre, üçlü ve ikili gruplar halindedir. Üçlü pencere grupları, planın çıkıntı ve girinti yapan cephe bölümlerinde yer almaktadır. İkili pencere grupları ise, çıkıntı yapan cephe bölümlerinin yan duvarlarında, karşılıklı simetri oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.

3.2.2.5- Çatı ve Saçak Düzeni

Çatı örtüsü, kiremit kaplamadır. Saçak düzeni, binaların geçirmiş olduğu esaslı bir tamirden sonra değişikliğe uğramıştır. Önceleri saçak kornişleri üzerinde bir parapet bulunduğu, Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarından anlaşılmaktadır. Daha sonraları, binaya yapılan ilaveler sırasında, ahşap saçaklar ilave edilmiş, bu sırada giriş cephesine de, maiyet binasında olduğu gibi, ahşap fronton ilava edilmiştir (Şekil: 2.31, 3.2, 3.4, 3.5, 3.8).

3.3- HAMAM

Hünkar Kasrı'na bitişik olan hamam, iki katlıdır. 13.00m x 4.55m boyutlarında, dikdörtgen bir plana sahiptir. Zemin kat hizasında almalı taş duvar, üst kat hizasında ise tamamen tuğla duvar olarak inşa edilmiştir. Yapının, zemin kat ve üst kat girişi ayrıdır. Zemin kat girişi, güneydoğu cephesinden, üst kat girişi ise, güneybatı cephesindedir. Her iki giriş kapısı aynı büyüklükte ve yuvarlak kemerlidir. Üst kat girişine, bugün mevcut olmayan, dışardan bir merdivenle çıkılır. Güneybatı cephesi üzerinde bulunan merdivenin izleri, duvardaki çok az kalmış sıva kalıntıları üzerinde görülebilmektedir. Aynı zamanda, kapı eşik taşı olduğu gibi durmaktadır (Resim: 73). Yapının güneydoğu cephesi zemin kat hizasında, iki adet yuvarlak kemerli pencere boşluğu ile giriş kapısı ve bir adet kare kesitli küçük bir pencere boşluğu bulunmaktadır. Üst kat hizasında ise, iki adet kare kesitli küçük pencere boşluğu ile bir adet dikdörtgen kesitli pencere boşluğu yer almaktadır (Resim: 74). Kuzeybatı cephesi zemin kat hizasında, üç adet yuvarlak kemerli

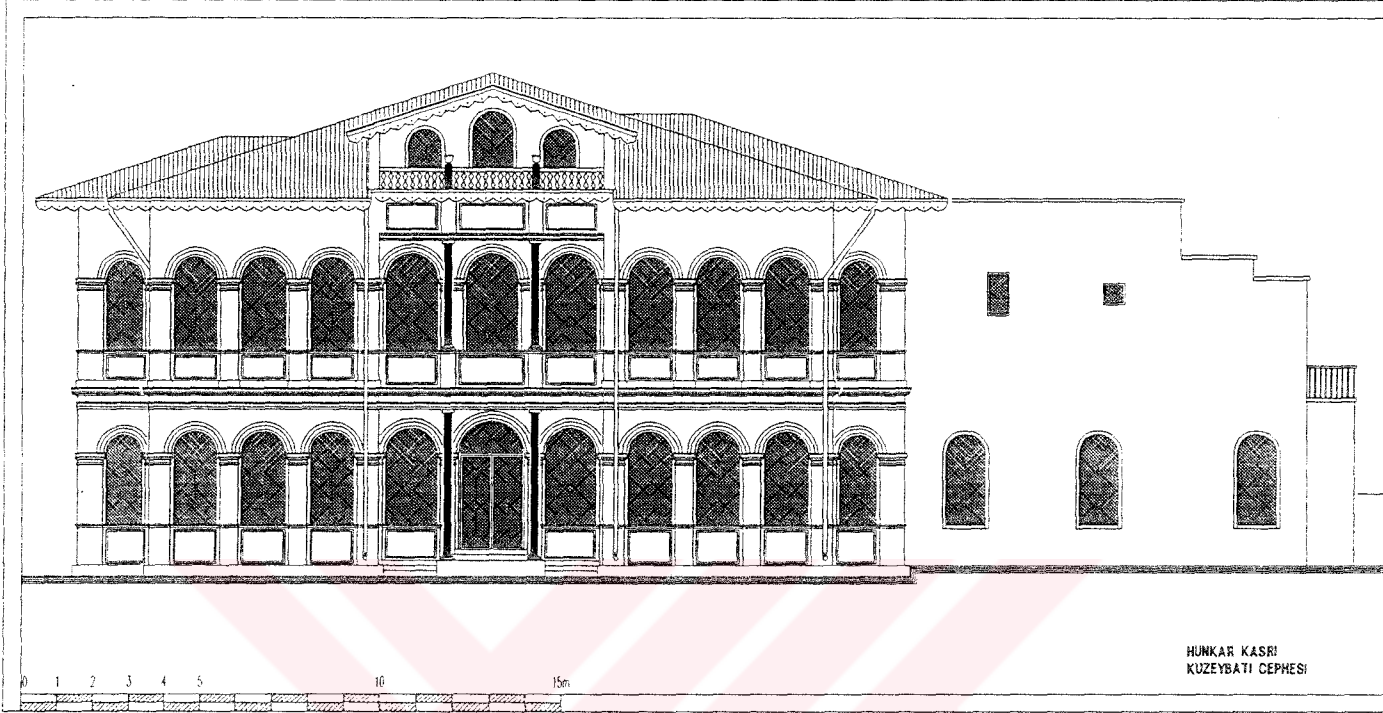
pencere boşluğu, üst kat hizasında ise, bir adet kare kesitli ve bir adet dikdörtgen kesitli pencere boşluğu bulunmaktadır (Resim: 75).

Zemin kat ve üst katta, mekanlar tonoz örtü ile kapatılmıştır (Resim: 76, 77).

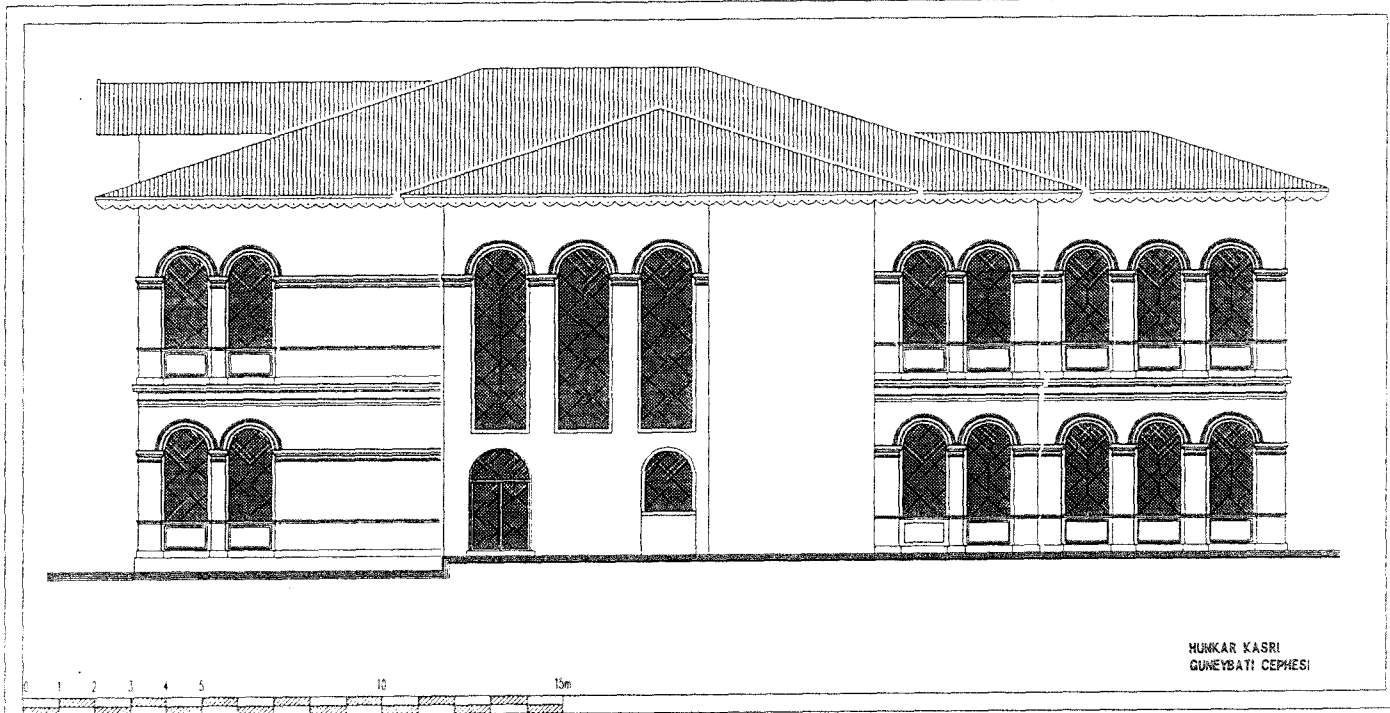
3.4- DİĞER YAPILAR

Hünkar Kasrı'nın güneybatısında yer alan, ince uzun, dikdörtgen planlı müstemilatlar, bugün çok harap olmasına rağmen, gecekonu olarak kullanılmaktadır. Tek katlı olan bu binanın, kapı ve pencereleri, basık kemerlidir. Yapının kuzeybatı cephesinde, sadece pencere boşlukları vardır (Resim: 78). Kapı boşlukları, güneydoğu cephesinde, yamaç tarafındadır.

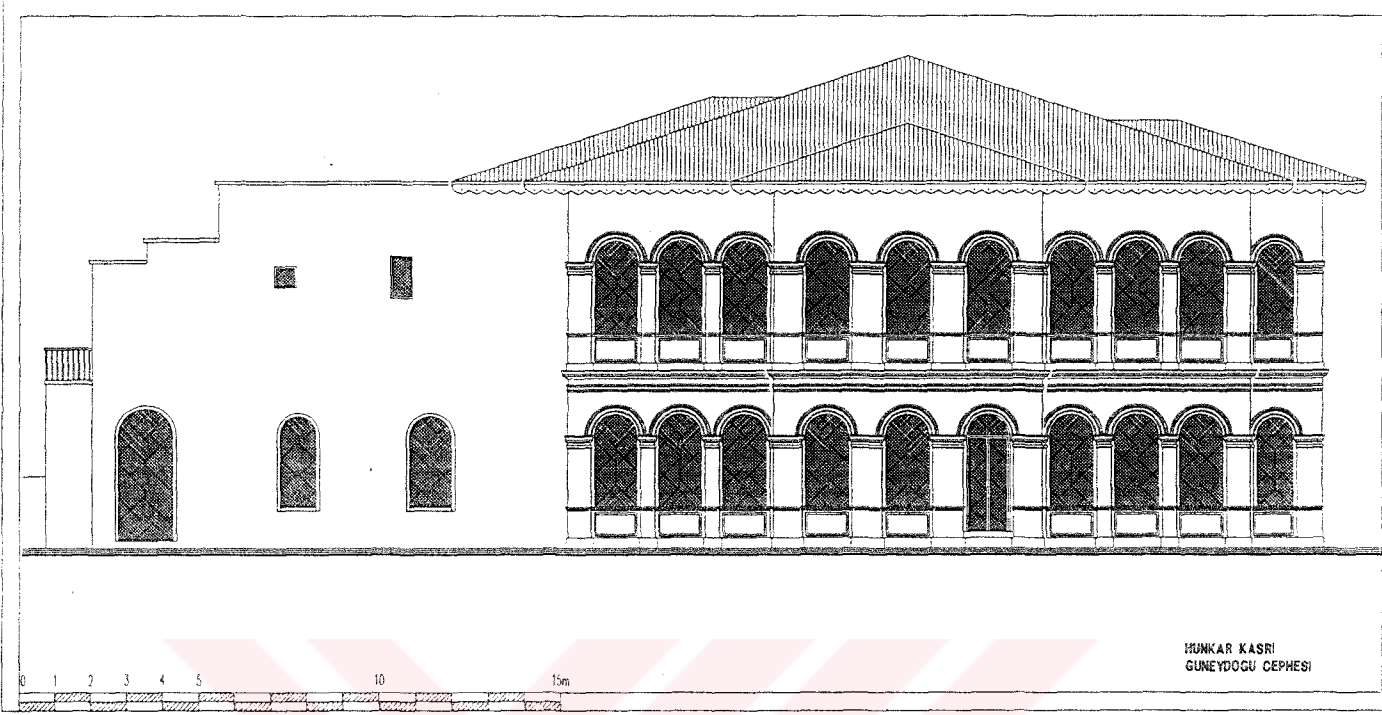
Bu bölgeye ait, 1866 tarihli bir haritada, müstemilatlardan sonra, ortasında avlusu bulunan bir mutfak yapısı ve hazne olduğu görülmektedir. Ancak, bugün bu yapılar, müstemilatlar dışında ayakta değildir (Şekil: 2.30).

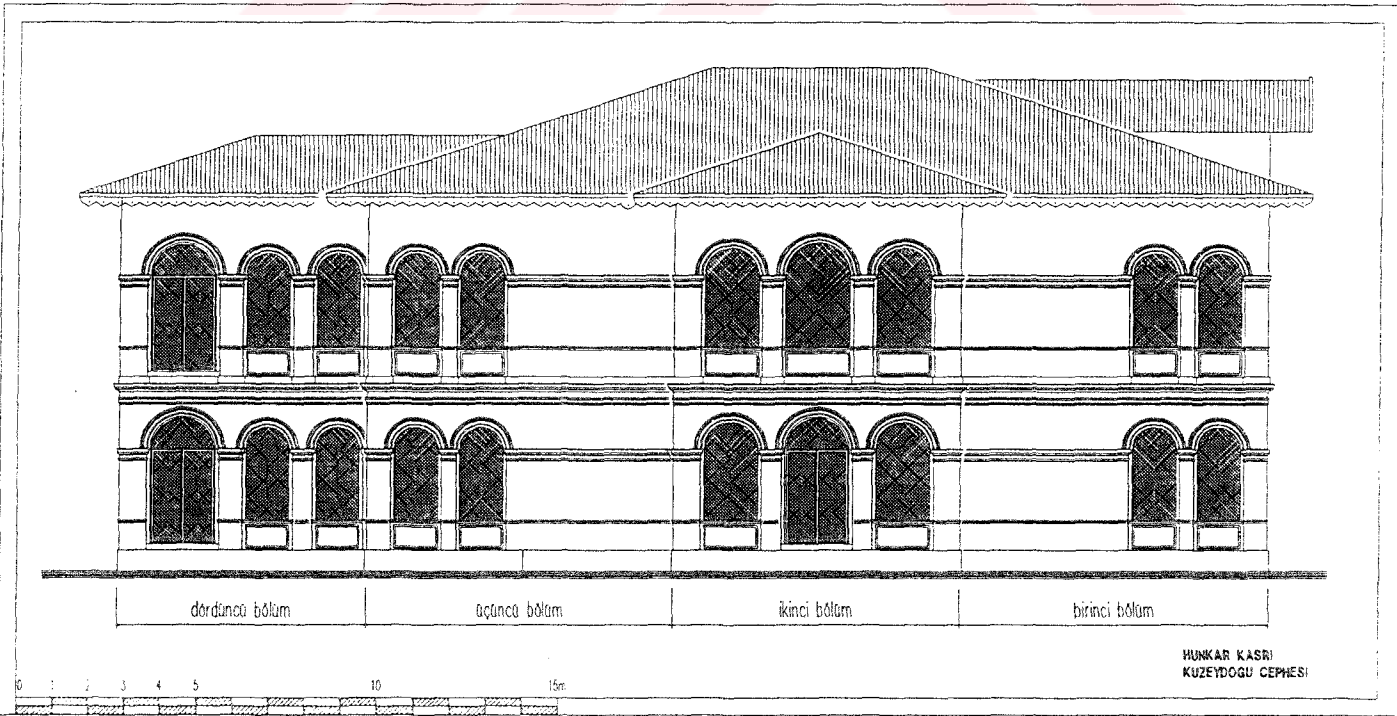
çizim: 3.2.22

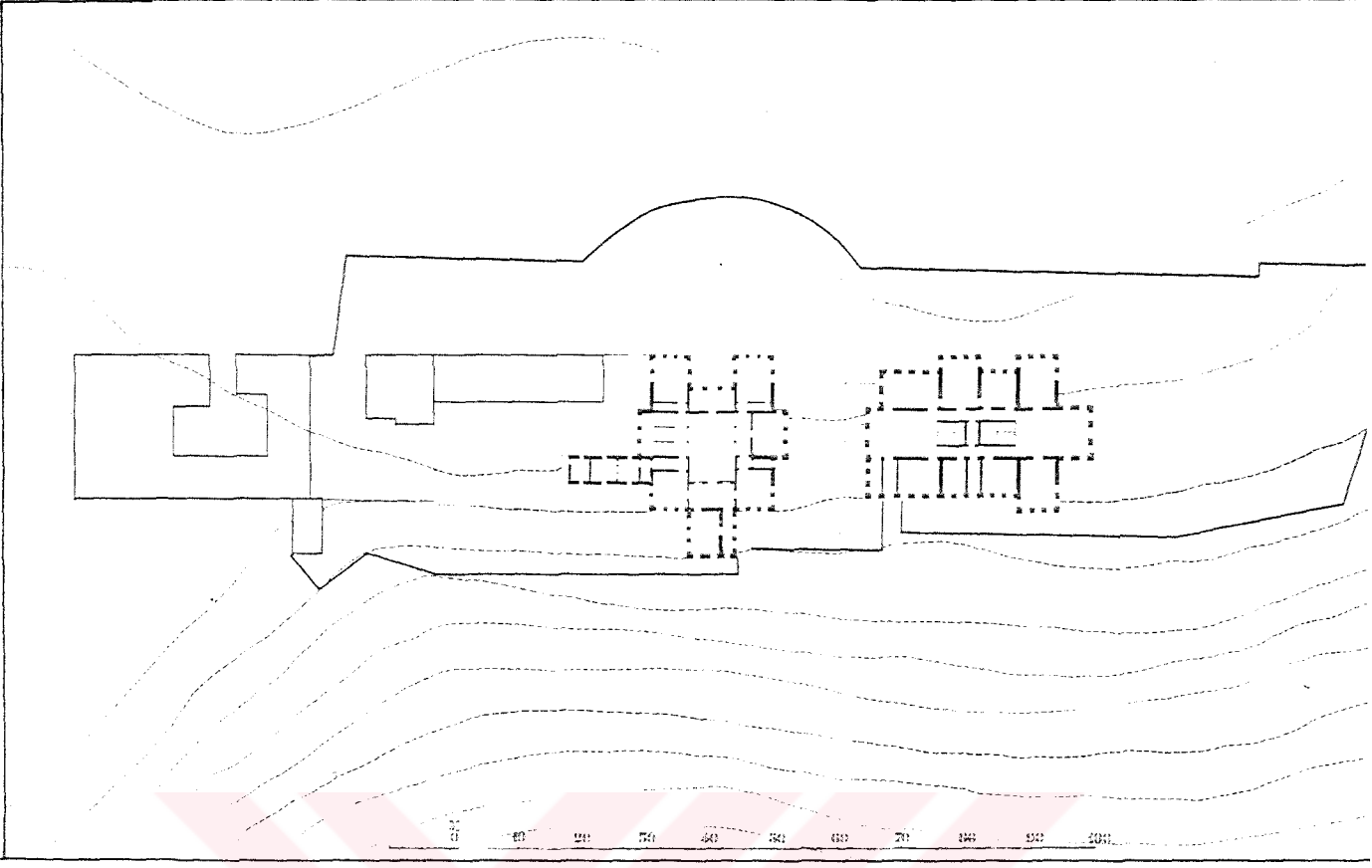
çizim: 3.2.23

çizim: 3.2.24

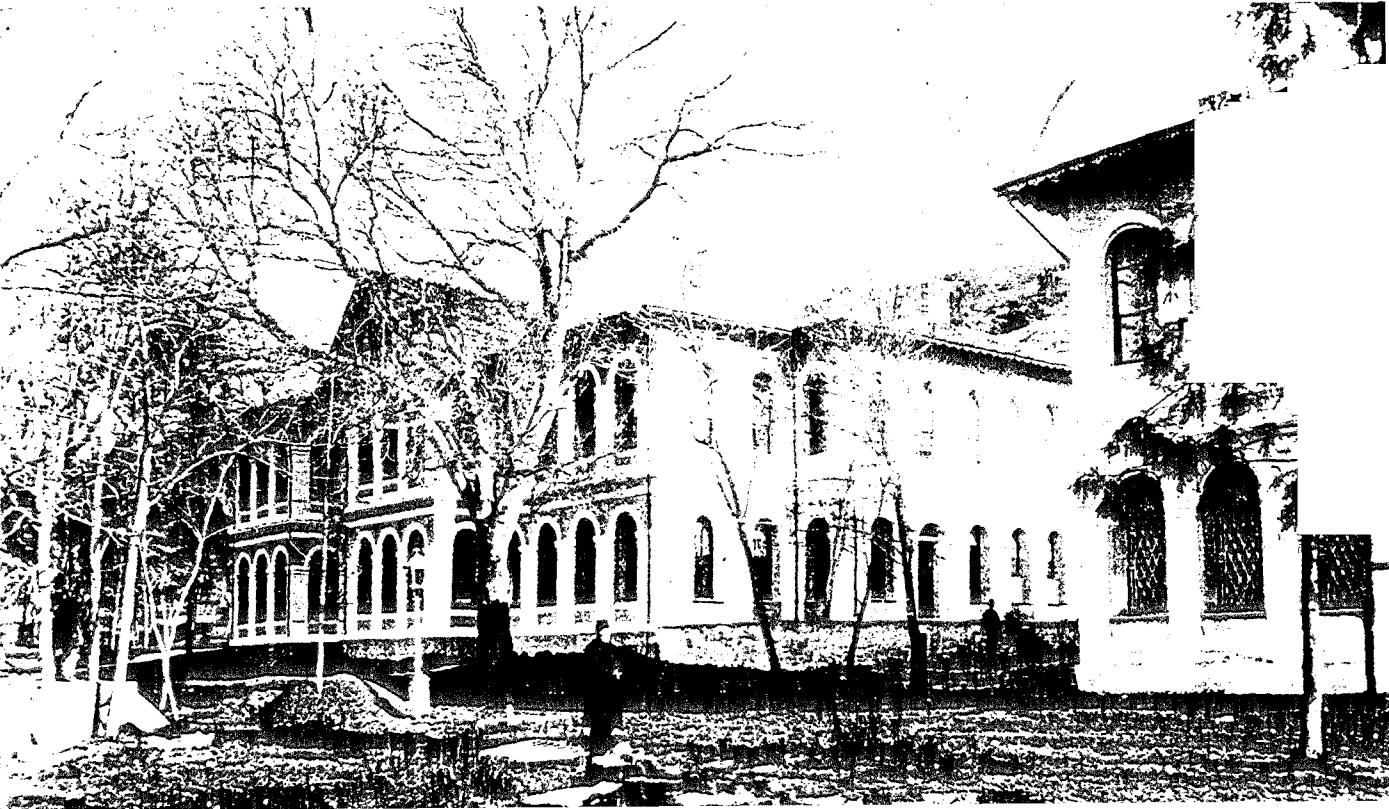

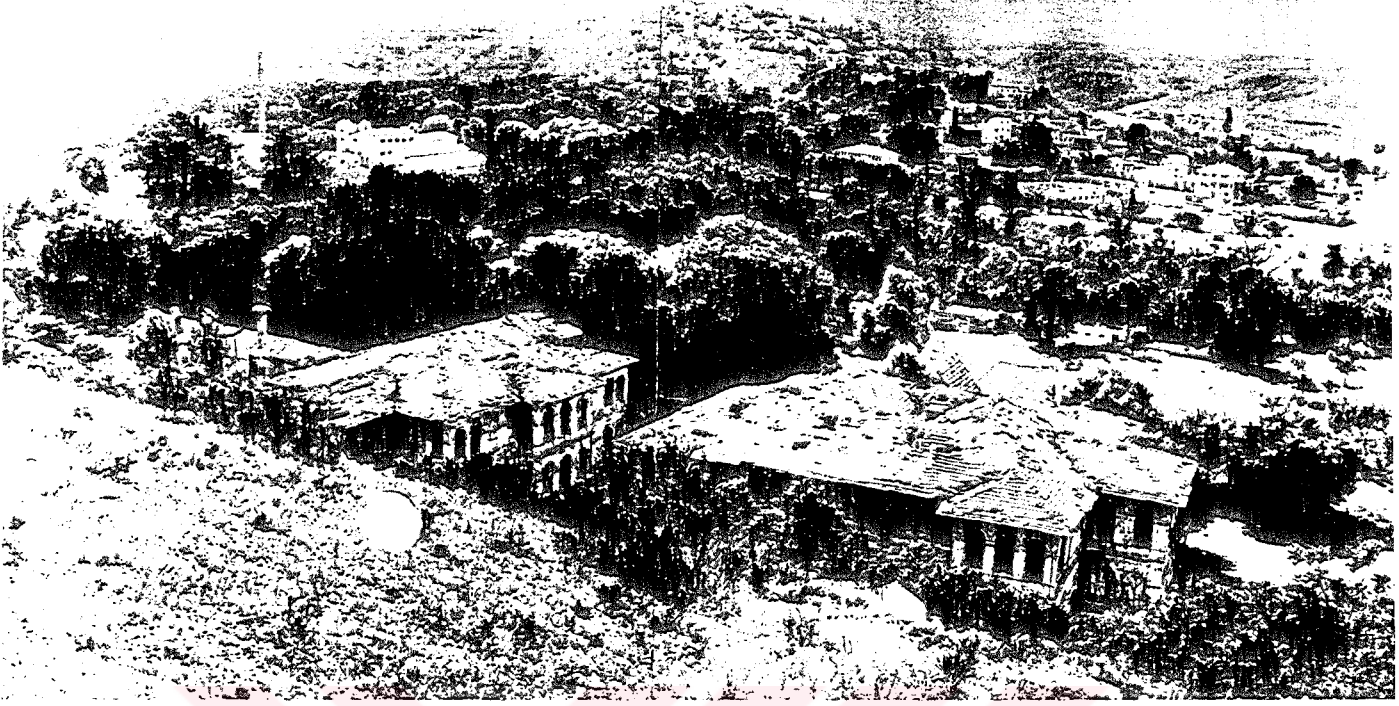
çizim: 3.2.25

Şekil: 3.1- Kağıthane Kasrı binalarını gösteren vaziyet planı (Eldem: Sa'dabad: 124).

Şekil: 3.2- Kağıthane Kasrı binalarının 1890 yıllarında geçirdiği tamirattan sonra çekilmiş fotoğrafları (Abdülhamid Albümleri: 90556-3).

Şekil: 3.3- Kasır ve çevresinin 1940'lardaki görünüşü (Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi).

Şekil: 3.4- Maiyet binasının 1940'lardaki durumu (Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi).

Şekil: 3.5- Maiyet binası, 1890yıllarında yapılan tamirden sonraki görünüşü

Şekil: 3.6- Maiyet binası giriş cephesi (Abdülhamid Albümleri: 90556-2).

Şekil: 3.7- Hünkar Kasrı 1890'lı yıllar (Abdülhamid Albümleri: 90474-33).

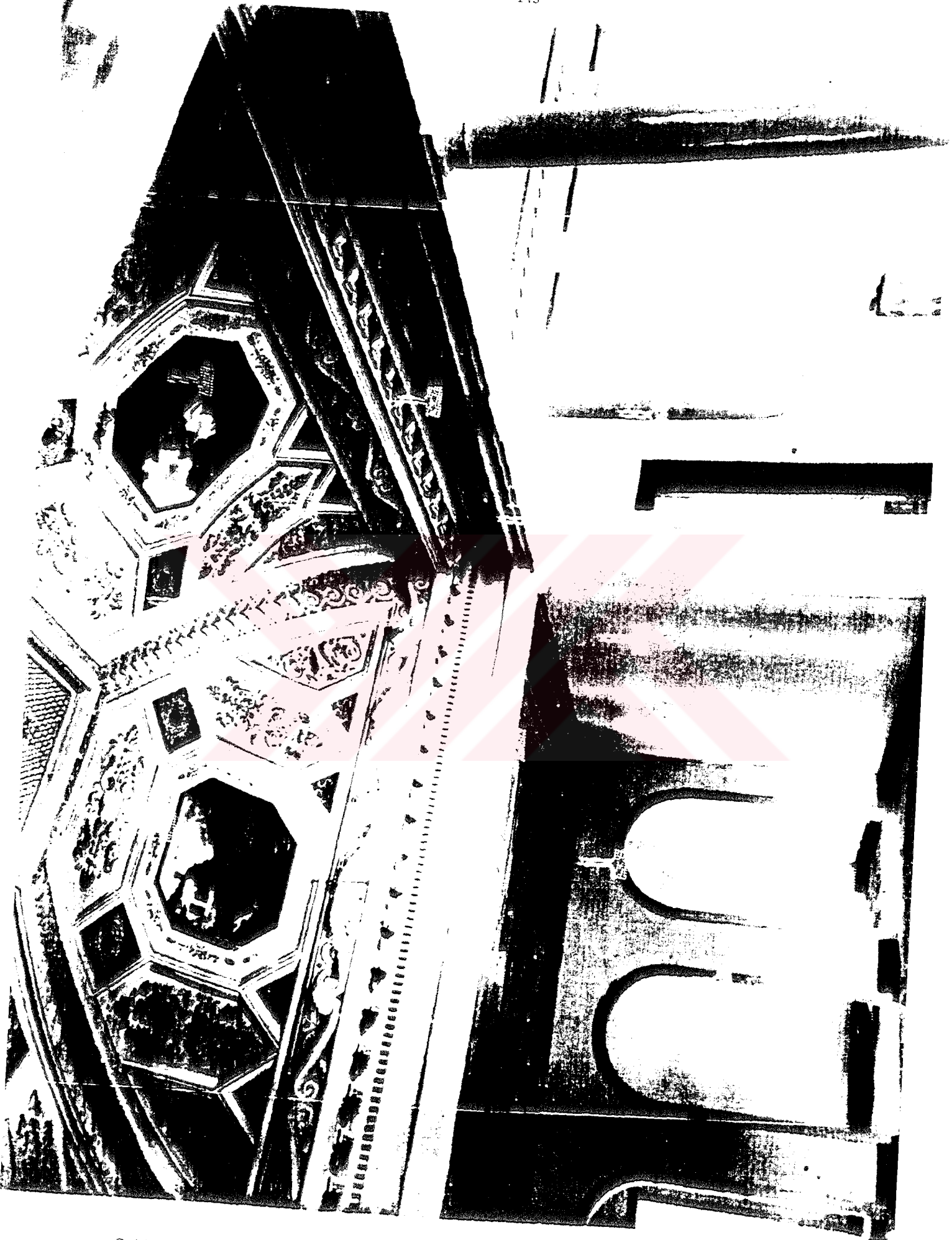
Şekil: 3.8- Hünkar Kasrı giriş cephesi (Abdülhamid Albümleri: 90942-22).

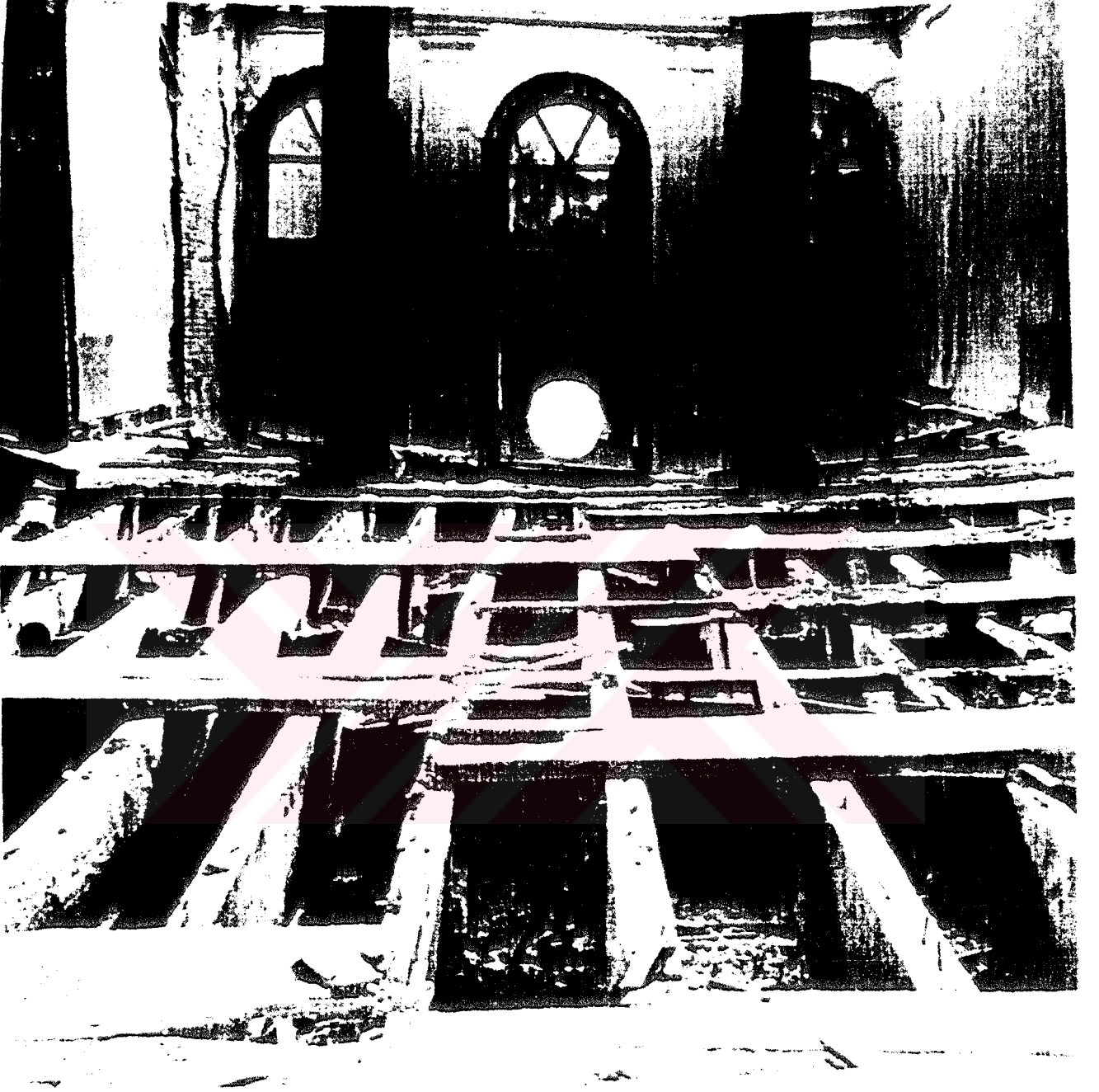
Şekil: 3.9- Kasır binaları, 1940'lı yıllar (Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi).

Şekil: 3.10- Hünkar Kasrı, 1940'lı yıllar (Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi).

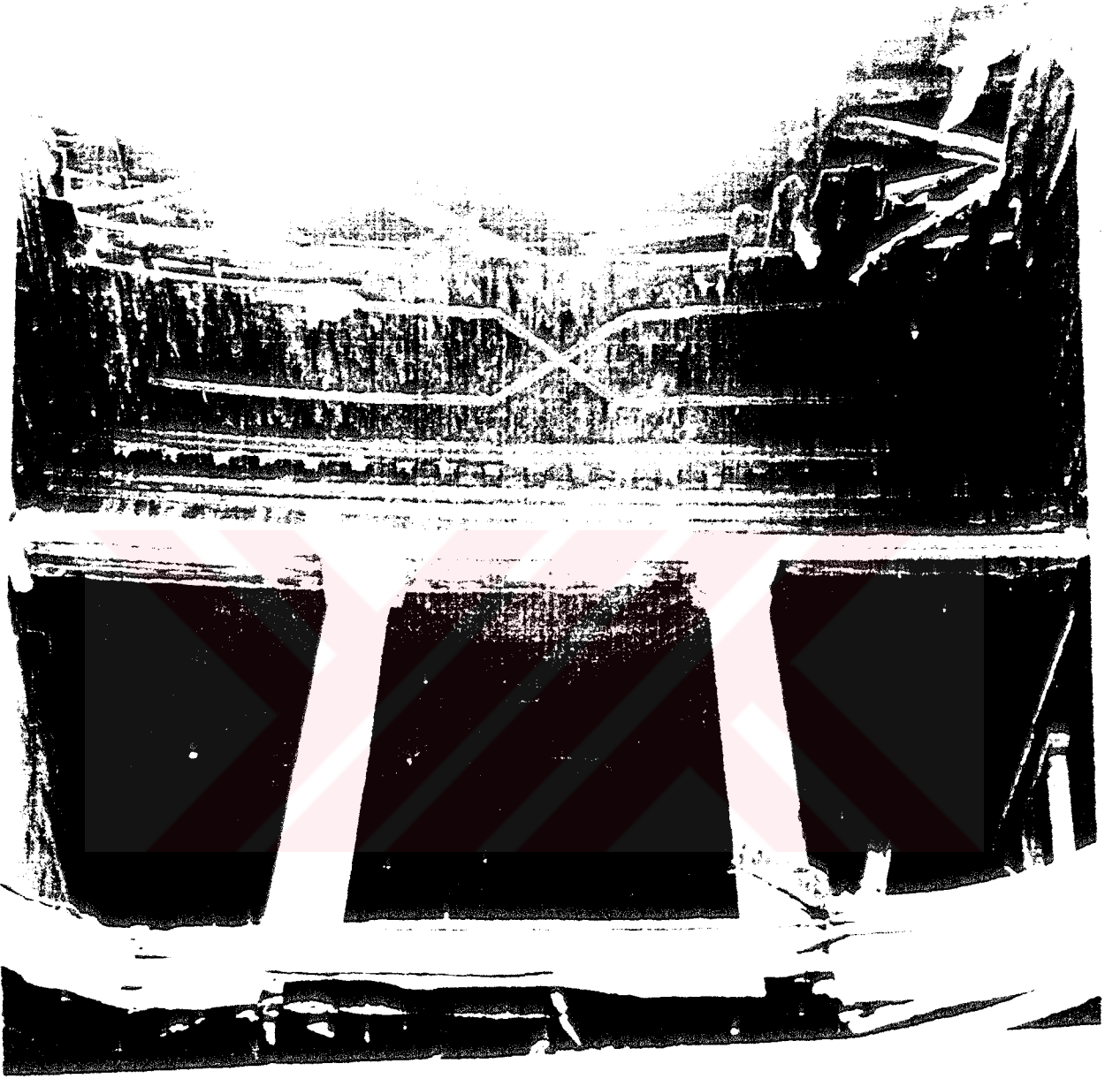

Şekil: 3.11- Hünkar Kasrı, orta sofanın tavanı (Abdülhamid Albümleri: 90556-9).

Şekil: 3.12- Hünkar Kasrı, döşeme kirişlemesinden ayrıntı
(Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi)

Şekil: 3.13- Hünkar Kasrı, merdiven boşluğu tavanı (Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi)

Şekil: 3.14- Hünkar Kasrı, hamam cephesi (Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi).

4.BÖLÜM

KAĞITHANE KASRI BİNALARININ YAPIM ÖZELLİKLERİ

4.1- TAŞIYICI SİSTEM ELEMANLARI

4.1.1- Temeller

Bugüne kadar binaların herhangi bir yerinde ya da çevresinde bir kazı çalışması veya sondaj yapılmadığından, ayrıca kaynaklarda da herhangi bir yapım tekniği bilgisine rastlanmadığından, temeller hakkında kesin bir bilgiye sahip olunamamıştır.

4.1.2- Duvarlar

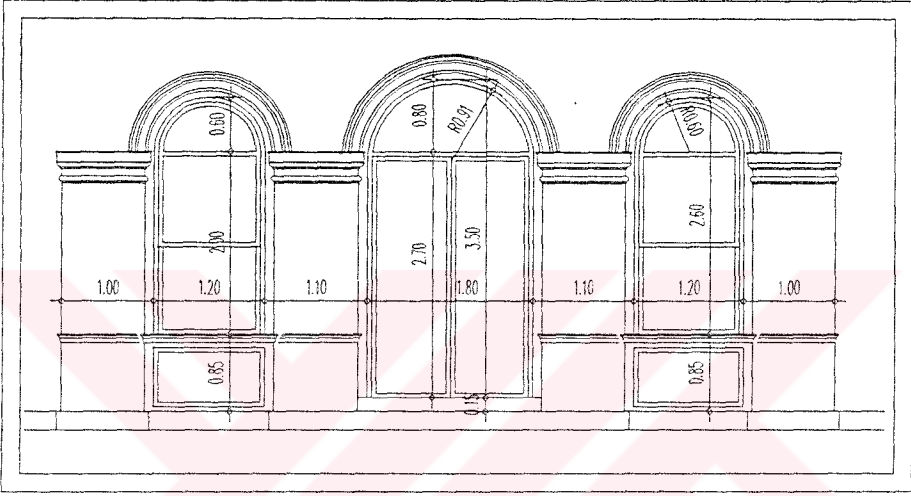
Binaların duvarları yığma olup, malzemesi tamamen tuğladır. Maiyet binasında ve Hünkar Kasrı'nda duvar kalınlıkları zemin kat ve üst katta farklıdır. Zemin katta duvarlar ortalama 55cm - 65cm, üst katta ise ortalama 40cm - 50cm kalınlığındadır. Bu kalınlık farkları, duvar kesitinde birinci katta bir incelme meydana getirmektedir. Kesitte elde edilen yaklaşık 15cm'lik bu incelmenin, kat döşemelerini oturtmak amacıyla meydana getirilmiş olduğunu, binaların bugünkü durumuna ve eski fotoğraflarına dayanarak söylemek mümkündür.

Tüm duvarlar bina genelinde sıvalı ve boyalıdır. Ancak günümüzde, büyük oranda sıvaları dökülmüş olan duvarların bütün tuğla örgü sistemi açığa çıkmış durumdadır. Duvarları oluşturan tuğlalar, bina genelinde iki türdür. Bunlardan birincisi 3.5cm x 28cm x 28cm boyutlarında klasik yassı tuğla, diğeri 6cm x 12cm x 24cm boyutlarında harman tuğlasıdır. İkinci tip olan harman tuğlası, Maiyet binasında, Hünkar Kasrı'na nazaran daha fazla kullanılmıştır. Yapıların hangi bölümlerinde hangi tür ve boyutta

tuğlalar bulunduğu (restitüsyonda yararlanılacak bilgiler olduğu için) planlama özellikleri içinde, kat planları anlatılırken verilmiştir.

4.1.3- Kemerler

Kemerler, her iki binada da pencere boşlukları üzerinde dairesel kemerler, kapı boşlukları üzerinde ise basık dairesel kemer biçimindedir ve aşağıda gösterilen boyutlardadır.

Çizim: 4.1.1- Kapı ve Pencere kemerleri

4.1.4- Döşemeler

Bugün binaların döşemeleri tamamen ortadan kalkmıştır. Buna rağmen ancak duvarlardaki döşeme izlerinden ve bazı eski fotoğraflardan, döşemeler hakkında bir fikir edinebilmek mümkündür.

Maiyet binasında, ZK-13 no.lu mekanın güneydoğu duvarı üzerinde, döşeme hizasında mekanın tavanaltı süslemelerine ait bazı ahşap elemanlar hala durmaktadır (Resim: 9). Yine aynı duvar üzerinde pencere parapetinin yaklaşık 50cm altından geçen net bir hat, zemin kat duvarı ile üst kat duvarı arasındaki kalınlık farkını açıkça göstermektedir (Resim: 7,9). Aynı şekilde mekan ZK-13'ün güney batı duvarı üzerinde, katlar arasında

süreklilik gösteren çizgi, güneydoğu duvarındaki hizadan yaklaşık 45cm daha alçaktadır. Bu fark, döşeme kirişlerinin mekanın kısa yönünde düzenlenmiş olduğunu göstermektedir. Zaten gerek duvar üzerindeki kiriş yuvaları ve gerekse yukarıda bahsettiğimiz 45cm'lik fark kirişlemenin bu yönde olduğunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla kirişler yerleştirildiği vakit, iki duvar arasındaki bu fark ortadan kalkmaktadır.

Hünkar Kasrı'nda iç duvarlar tamamen ortadan kalkmış durumda olmasına karşın, dış duvarların iç yüzlerinde, döşeme hizalarında, maiyet binasında belirttiğimiz izler bütün açıklığıyla görülebilmektedir. Maiyet binası için belirttiğimiz özelliklerin Hünkar Kasrı için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.5- Örtü

Binaların örtü sistemi bugün tamamen yok olmuş durumdadırlar. Ancak çatı örtüsü hakkında gerek bazı eski fotoğraflardan ve gerekse Sedat Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarından bilgi edinebilmekteyiz (Şekil: 3.3). S.H.Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon ve verdiği bilgiye göre, yapıların çatı örtüsü kiremitti ve kırma çatı özelliğinde idi. Ancak ilk yapılışında saçak kornişi üzerinde bir parapet bulunuyordu (Şekil: 2.31). Daha sonra binaların geçirmiş olduğu esasl bir tamirden sonra, ilk yapılışından kalma silmeler, yeni çatı sisteminde, ahşap saçaklar arkasında gizlenmiş, cephelerin ortasına da ahşaptan dönemin modasına uygun olarak frontonlar ilave edilmiştir. Ancak günümüzde çatı örtüsüne ait hiç bir iz kalmamıştır (Resim: 35, 63).

4.2- DİĞER MİMARİ ELEMANLAR

4.2.1- Kapılar

Binaların her ikisinde de kapılar tamamıyla yok olmuş durumdadır. Yine her iki binada da iç kapı boşlukları basık kemerler ile geçilmiştir. Dış kapılar ise yuvarlak kemerlidir (Resim: 14, 15, 20, 55,70).

Maiyet binasındaki iç kapı boşlukları genel olarak 1.55m x 2.90m boyutlarında ve dışkapı boşlukları da 1.90m x 3.20m boyutlarındadır. Bu boyutlar Hünkar Kasrı'nda iç kapılar için 1.60m x 2.70m, dış kapılar için 1.65m x 3.45m ve 1.85m x 3.40m olarak değişmektedir. Ancak ölçülerdeki yükseklikler mevcut zemine göre alınmış olup, kesin doğruluğu yansıtmayabilirler. Binaların özellikle bir tepenin eteğinde ve her türlü iklimsel tahribata açık olmaları dolayısıyla doğal zemin kotunda önemli ölçüde değişiklik olmuştur.

4.2.2- Pencereleler

Pencereler de kapılar gibi tümüyle yok olmuşlardır. Bütün cepheleri bir dizi halinde sıralayan pencerelerin tamamı yuvarlak kemerlidir. Pencerelerin üzerinde sıva tekniğine göre yapılmış profiller mevcuttur ve bu profiller bütün cepheyi çepeçevre sarmaktadır (Resim: 20, 24, 31, 35, 52, 63).

Maiyet binasında pencere boşlukları zemin katta ortalama olarak 1.20m x 2.65m boyutlarında ve üst katta ise 1.20m x 2.70m boyutlarındadır. Bu boyutlar Hünkar Kasrı'nda, zemin kat pencereleri için 1.20m x 2.65m ve üst kat pencereleri için 1.20m x 2.65m'dir.

Sedad Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmaları ve eski fotoğraflardan edindiğimiz bilgiye göre binanın özgün pencerelerinin giyotin pencere olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere, Hünkar Kasrı'nın zemin kat pencerelerinin önlerinde birbirini diyagonal olarak kesen demir kafesler bulunmaktadır (Şekil: 2.31, 3.2).

4.2.3- Merdivenler

Her iki binada da merdivenlere ait herhangi bir iz bulunmamaktadır. Bununla birlikte yapıların plan tiplerinden merdivenlerin hangi duvar üzerinde olduğu kolaylıkla tahmin edilebilmektedir. Zaten mevcut duvarların sıvalarının büyük oranda dökülmüş olması da

merdiven yerinin tespitini kolaylaştırmaktadır. Maiyet binasında, ZK-01 no.lu mekanın güneybatı duvarı üzerinde merdiven sahanlığının izi açıkça belli olmaktadır (Resim: 12, 18, 49, 88). Ayrıca S.H.Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarından ve bazı eski iç mekan Resimđraflarından merdivenlerin yerleri belirlenebilmektedir. Hünkar Kasrı'na ait merdivenin üç kollu olduğu bu mekana ait eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır (şekil: 3.11, 3.12, 3.13). Maiyet binasının iki kollu merdiveni olduğu ise, plandaki yerinin ölüsünden çıkarılabilmektedir.

4.2.4- Döşeme Kaplamaları

Yapıların döşemeleri bugün mevcut değildir. Döşeme kaplamaları hakkında kesin bir bilgiye sahip olmamakla birlikte, duvar yüzeyinde, döşeme hizalarındaki kiriş yuvaları bazı bilgiler vermektedir. En azından döşemenin ahşap kirişler tarafından oluşturulduğu bu izlerden ve bazı eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır (Resim: 14, 15, 16, 89) (şekil: 3.12). Kılıcına ve mekanların kısa duvarları yönünde uzanan bu kirişlemelerin üzerine yine ahşap kaplamaların oturtulduğunu ancak eski bazı fotoğraflardan anlayabilmekteyiz. Aşağıda, Maiyet binasına ait, döşeme hizasındaki izlerden ve eski fotoğraflardan yararlanarak bir kirişleme planı çizilmiştir (izim: 4.2.1).

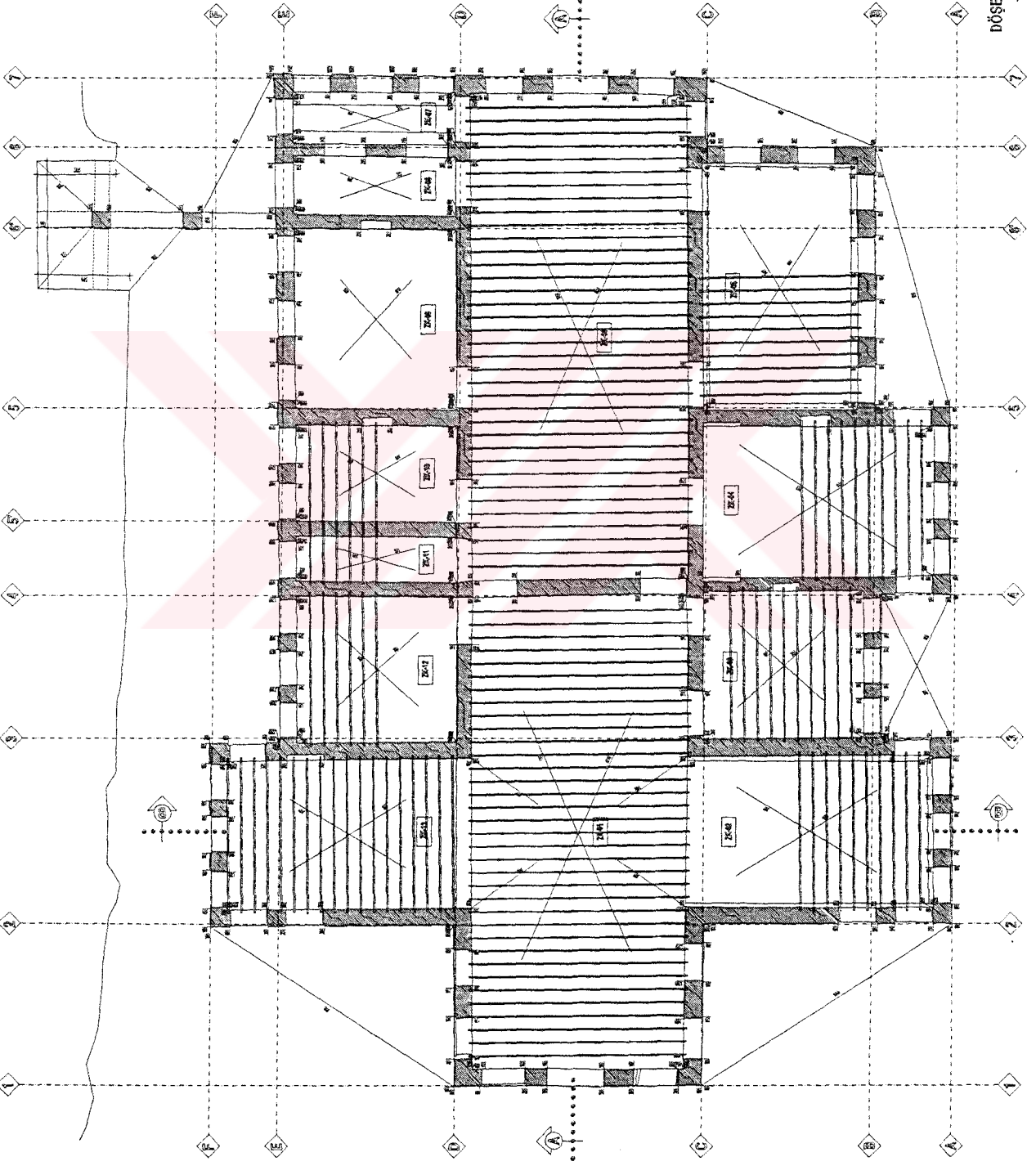
4.2.5- Duvar Kaplamaları

Binaların bütün yüzeyleri sıvalı ve boyalıdırlar. Günümüzde büyük lde bu sıvalar yok olmuş durumdadırlar. Ancak yapıların eski fotoğraflarından sıvalı ve boyalı oldukları net bir şekilde görülmektedir (şekil: 3.2, 3.5).

ŞUBAT 1996

R Ö L Ö V E

KAĞITHANE KASRI / KÜÇÜK ZABİT MEKTEBİ

çizim: 4.2.1

MAİYET BİNASI
DÖŞEME KIRIŞLAMA PLANI Ö: 1/50

YÖNETEN: DOÇ.DR. NESLİHAN SÖNMEZ

15

10

5

4

3

2

1

927511 Yakup SPOR

4.2.6- Silme Profilleri

4.2.6.1- Kat Silmeleri

Zemin kat ile üst katı birbirinden ayıran kat silmesi, sıvama tekniği ile yapılmış bir profilden oluşmaktadır. Bu silmeler gerek Maiyet binasında ve gerekse Hünkar Kasrı'nda bütün cephe boyunca çepeçevre dönmektedir (Resim: 37, 38) (Çizim: 4.2.2).

4.2.6.2- Tavan Silmeleri

Tavan silmeleri hakkındaki bilgilerimiz de ancak bazı eski fotoğraflardan edindiğimiz kadar ve mevcut duvarlardaki tavan silmelerine ait bazı özgün ahşap parçalarından çıkarabildiğimiz kadardır. Şekil 3.11'de görülen tavan Hünkar Kasrı 1K-01 no.lu mekana aittir. Yine şekil 3.13'de görülen tavan Hünkar Kasrı 1K-09 no.lu mekana aittir. Bu fotoğraflardan, tavan silmeleri ve kaplaması hakkında fikir edinebilmekteyiz. Bugünkü mevcut duvarlar üzerindeki bazı ahşap silme kalıntıları, döşemelerin yıkılmasından sonra kalan özgün parçalardır (Resim: 39, 40, 90, 91). Aynı şekilde Maiyet binasında da bu tavan altı silmelerine ait bazı ahşap parçalar mevcuttur. Bu kalıntıların farklılığı, her iki binada silmelerin farklı olabileceğini göstermektedir.

4.2.6.3- Duvar Silmeleri

Binaların cepheleri boyunca, duvar yüzeyinde, katları birbirinden ayıran kat silmeleri bütün cephe boyunca devam etmektedir. Pencere kemerleri üzerindeki profiller de aynı şekilde bütün cepheyi sarmaktadır. Yine pencere parapeti hizasındaki profiller de cepheyi çepeçevre sarmaktadır. Pencere kemerini oluşturan profiller de, bütün duvar yüzeyi boyunca üzenği noktası hizasında devam etmektedir (Şekil: 3.2) (Çizim: 4.2.2).

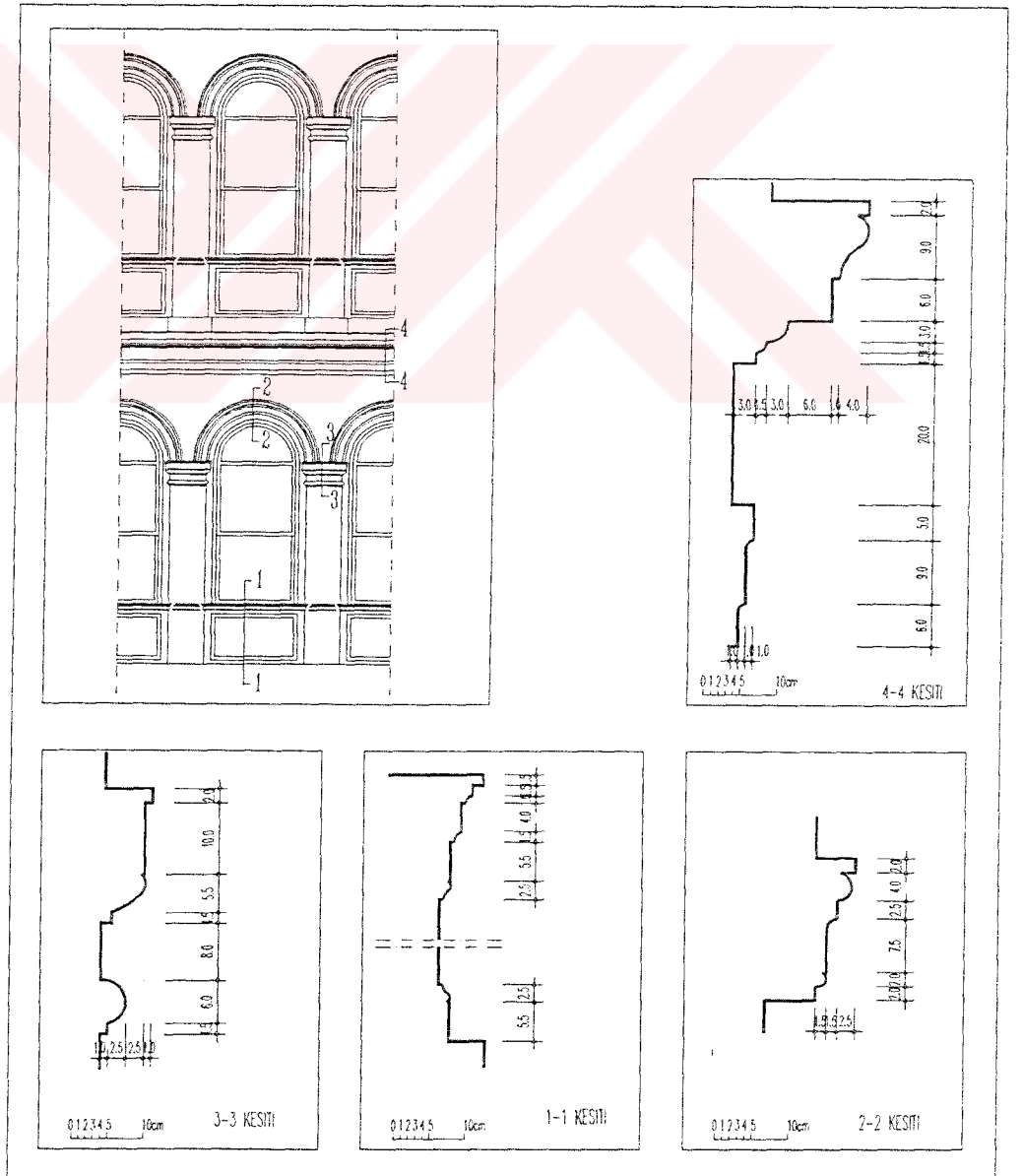

4.2.6.4- Pencere Silmeleri

Cephe boyunca bir dizi halinde simetrik olarak tekrarlanan ve hepsi aynı boyutta olan pencerelerin üzerindeki silme profilleri diğer bütün profiller gibi sıvama tekniği ile oluşturulmuştur (Resim: 81, 83). Bu profiller cephede kesintiye uğramadan çepeçevre binaları sarmaktadırlar. Profil şekilleri her iki binada da aynıdır (Çizim: 4.2.2).

4.2.6.5- Kapı Silmeleri

İç kapılara ait silme olarak herhangi bir belirti ve bilgi yoktur. Ancak dış kapıların üzerindeki kemer profilleri pencere profillerinin devamı olarak kesintiye uğramadan devam etmektedir (Resim: 55, 79).

çizim: 4.2.2 - silme profilleri

5.BÖLÜM

KAĞITHANE KASRI BİNALARININ KORUNMA SORUNLARI

5.1- EVRELER

Kağıthane Kasrı binalarının yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Sultan Abdülaziz dönemi yapısı olduğu kabul edilmektedir. Bina grubu, ilk yapılış haliyle, günümüze kadar gelememiştir. Kasır yapısı olan binalar, zaman içerisinde, değişik fonksiyonlarda kullanılmıştır. Bir aralık Küçük Zabit Mektebi olarak kullanılan binalar, daha sonra askeri depo olarak bir müddet kullanılmıştır. 1940'lerden sonra terk edilen binalar, bugün çok harap durumda ve yıkılmaya yüz tutmuştur. Binaların sadece duvarları ayakta. Ancak, duvarlar taşıyıcılık vasıflarını büyük ölçüde yitirmişlerdir.

Binalarda kullanılan tuğla malzemedeki farklılıklar, değişik zamanlarda ilave yapıldığı görüntüsünü vermektedir. Özellikle, Zabit Mektebi olarak kullanılmaya başlandıktan sonra, bazı değişiklikler olduğu düşünülebilir. Anıtlar kurulunda, bu binalara ait bir dosyada, değişik zamanlarda ilaveler yapıldığından, ve malzemedeki farklılıklardan söz edilmektedir Ancak, böyle bir değişikliğin, ilavenin, varsa bile hangi dönemlerde olduğu tam olarak tesbit edilememektedir.

5.2- SORUNLAR - BOZULMALAR

Kağıthane Kasrı binaları, değişik zamanlarda, farklı kullanımlar, bakımsızlık, çevre şartları ve iklim koşullarına bağlı olarak, büyük oranda hasarlar görmüş, bugün yıkılmaya yüz tutmuştur. 1940'lerden sonra, tamamen terkedilmiş olan binaların, çatı örtüsü ve döşemelerinin de yıkılmasıyla, bozulma ve yıpranma süreci hızlanmış, bugüne kadar herhangi bir önlem alınmamıştır.

5.2.1- Kullanımdan Kaynaklanan Bozulmalar

Her iki binada da, değişik zamanlarda, kullanımdan kaynaklanan bazı ilaveler olduğu gözlemlenmektedir. Bu kullanım değişikliklerinden ve ilavelerden olsa gerek, bazı pencere boşlukları sonradan doldurulmuştur. Bu değişiklikler, Maiyet binasında daha fazla olmuştur. Mekan BK-02'nin kuzeydoğu duvarı üzerindeki ikili pencere boşluğundan, güneydoğu yönünde olanı kapatılmıştır (Resim: 4). Aynı mekanın güneybatı duvarı üzerinde, zemin ve üst kat hizalarındaki ikili pencere boşluklarından, güneydoğu yönünde olanları da sonradan kapatılmıştır (Resim: 5). Bu mekanın simetriği durumundaki ZK-13 no.lu mekanda da aynı durum söz konusudur (Resim: 8). Bu pencere boşluklarının kapanma sebebinin, mekan ZK-03 ve ZK-12'den başlayarak bir ilaveden kaynaklandığını, hem ilave olduğunu söylediğimiz bu duvarların pencere boşluğuna denk gelmesinden, hem de bu duvarlardan itibaren tuğla boyutlarındaki farklılıklara bakarak söyleyebiliriz. Mekan BK-03'ün BK-01'e, açılan iki kapı boşluğundan sağda olanı da sonradan kapatılmıştır (Resim: 11). Aynı şekilde mekan BK-08'in, BK-06'ya açılan basık kemerli kapı boşluğu da doldurulmuş durumdadır (Resim: 16). Yapı, değişik kullanım süreleri içerisinde, özellikle son olarak askeri depo olarak kullanıldığı yıllarda, çok bakımsız kalmış, büyük oranda zarar görmüştür.

5.2.2- Strüktürel Sorunlar

Binalar, dönemin yapım anlayışına göre, tuğla, ahşap ve kısmen de taş kullanılarak inşa edilmişlerdir. Temel sistemleri hakkında bugüne kadar herhangi bir inceleme ve kazı çalışması yapılmadığından, kesin bir bilgi edinilememektedir.

Duvarlar, tamamen tuğla ve yığma olarak yapılmıştır. Kalınlıklar zamanın anlayışına göre yeterlidir. Ancak, bu duvarların, özellikle de Hünkar Kasrı'nda, birbirlerini dik kesme uzaklığı açısından, deprem karşısında davranışlarının, bugünkü yığma yapı anlayışına göre, döşemelerinin de ahşap olduğu düşünülürse, taşıyıcılık vasfı bakımından uygunluğundan söz edilemez (Yorulmaz, 1979: 1).

Her iki blok da, zeminin farklı oturmaları yüzünden, Kağıthane deresine paralel bir aks boyunca yarılmış ve sanki iki ayrı yapı gibi görünür hale gelmiştir. Özellikle, dere tarafında kalan kısım gözle bile rahatlıkla farkedilebilecek şekilde düşeyden kaçmıştır. Bu tür hareketler, yapıların tümünde onarılması olanak dışı çatlaklar, bozulmalar doğurmuştur. Binalar ayrıca uzun süreden beri çevre ve iklim koşullarına açık durumdadırlar. Döşemeleri sökülmüş, kırılmış ve tamamen yok olmuş; sökülme işlemleri sırasında mesnetleri olan duvarlar da zarar görmüş; duvarlar yer yer kişilerce zarara uğratılmıştır (Yorulmaz, 1979:2).

Binalar genelinde bütün cephe pencerelerinde doğramalar tamamen yok olmuştur. Doğramaların tamamen yok olması, pencere boşluklarında büyük hasarlar meydana getirmiştir. Pencere kemerlerindeki profiller ve cephe boyunca süreklilik arzeden kat silmeleri ve pencere parapet silmeleri büyük oranda hasar görmüştür.

Maiyet binası, mekan ZK-01'in kuzeydoğu duvarı üzerindeki pencere boşluğunda, kemer hizasında, beden duvarından ayrılma ve büyük çatlaklar meydana gelmiştir. Aynı pencerede, parapet duvarı da beden duvarından tamamen ayrılmış, kopma noktasına gelmiştir. Ayrıca pencere boşluğunun yan duvarı kapı boşluğuna doğru düşeyden büyük oranda kaçmıştır. Üst kat hizasında pencere parapet duvarları da büyük hasar görmüş, önemli çatlaklar meydana gelmiştir (Resim: 21, 79). İç mekan duvarlarının kesişme noktalarında da birbirinden ayrılmalar görülmektedir. Bu ayrılmalar bazı yerlerde 10 - 15cm'yi bulmaktadır (Resim: 17). Mekan ZK-01'in güneybatı duvarı üzerinde bulunan iki adet kapı boşluğundan mekanın sağında olanı, kemer hizasında büyük hasar görmüştür. Kemer tamamen kırılmış, kemeri bağlayan demir gergi açığa çıkmıştır. Ayrıca döşeme hizasındaki duvar parçasında da büyük bir çatlak oluşmuştur. Aynı duvar üzerinde, üst kat hizasındaki kapı boşluğu kemerinde de önemli çatlaklar meydana gelmiş, kemer düşme noktasına gelmiştir (Resim: 12).

Maiyet binası, güneybatı cephesinde, giriş kapısının kemer hizasından başlayarak üst kat pencere kemerini de kapsayan büyük ölçüde bir ayrılma meydana gelmiştir. Bu ayrılma,

büyük bir ihtimalle temellere kadar inmektedir. Çünkü binanın tam aksında meydana gelen bu ayrılma, gözle bile hissedilebilen bir eğilme meydana getirmiştir (Resim: 31).

Maiyet binası, güneydoğu cephesinde, mekan ZK-08'in kuzeydoğu duvarının uzantısı durumunda olan ve güneydoğu yönünde arkadaki sete bağlanan, bir kısmı toprak altında kalmış olan duvar üzerinde, ortadaki kemerin üst kotunda büyük bir açılma meydana gelmiştir. Mekanın güneybatı duvarının uzantısı ise tamamen yok olmuştur (Resim: 35, 36). Binanın çeşitli mekanlarındaki ocaklar büyük hasar görmüş, çoğu tamamen kırılmıştır (Resim: 80). Bina genelinde bütün silme profilleri de büyük oranda kırılmış, sağlam kalan kısımları ise çok harap durumdadır (Resim: 81, 82, 83, 84, 85, 86).

Maiyet binasında, duvarları kaplayan sıva, büyük oranda dökülmüş ve tuğla örgü binanın büyük bölümünde açığa çıkmıştır. Aynı zamanda binanın zemin kat ve üst döşemeleri de tamamen ortadan kalkmıştır. Çatı örtüsüne ait hiç bir iz de kalmamıştır (Resim: 35).

Hünkar Kasrı'nda dış duvarlar dışında bütün iç duvarlar yıkılmıştır. Yalnızca mekan ZK-05'in güneybatı duvarı mevcuttur (Resim: 87). Binanın ayakta duran dış duvarlarının büyük bir bölümü taşıyıcılık vasfını tamamen yitirmiştir. Güneybatı cephesinin orta aksında yer alan ve üzerinde merdivenin yer aldığı, ZK-09'un güneybatı duvarı, büyük oranda düşeyden kaçmıştır. Duvar üzerinde bulunan üçlü pencere boşluklarının, kemer seviyesinde büyük çatlaklar ve ayrılmalar meydana gelmiştir. Beden duvarında da büyük olasılıkla temelde meydana gelen oturmadan dolayı büyük oranda çatlaklar oluşmuş ve duvar üzerinde kopmalar olmuştur (Resim: 49, 60, 88).

Hünkar Kasrı'nın kuzeybatı cephesinde, giriş kapısının bulunduğu cephe bölümünde üst kat hizasındaki pencere parapetleri döşeme hizasına kadar yıkılmıştır. Bunun, binaya sonradan yapılan ilave sırasında yapılmış olduğu kesindir. Giriş kapısı bulunan cephenin bu girinti bölümüne, sonradan iki ahşap sütuna oturan balkon şeklinde bir ilave yapıldığı eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Daha önce pencere olan bu boşlukların, bu ilaveden sonra kapı boşluğu haline dönüştürülmüş olması büyük bir olasılıktır (Resim: 55). Aynı

cephede ilave durumundaki frontona ait üst parça, üzerindeki pencere boşlukları ile birlikte ayaktadır. Ancak bu parça da, cephenin diğer bölümleri gibi çok harap durumdadır.

Mekan ZK-03'ün güneydoğu duvarında, zemin ve üst kat hizalarında bulunan pencere boşlukları üzerindeki kemerlerde ve parapetlerde büyük çatlaklar oluşmuş, zamanla bu parçalar kırılarak beden duvarından kopmuşlardır (Resim: 41, 43).

Güneydoğu cephesinin, arkadaki sete doğru çıkıntı yapan ve ilave olduğu belli olan bölümü üzerinde bulunan üç adet pencere boşluğunun parapetleri tamamen yıkılmış durumdadır (Resim: 63, 65).

Hamam bloğunun güneydoğu cephesi, büyük oranda toprak ile dolmuştur. Zemin kat hizasında almasıık duvar üzerinde aşınmalar ve bitkisel tahribat oluşmuştur. Üst kat hizasında tamamen tuğla olan duvar yüzeyinde ise yer yer bazı küçük çatlaklar ve derin aşınmalar meydana gelmiştir (Resim: 73). Kuzeybatı cephesinde de tuğla yüzeylerde derin aşınmalar, bitkisel tahribat ve bazı çatlaklar görülmektedir (Resim: 74).

5.2.3- Malzemede Meydana Gelen Bozulmalar

Bugün Kağıthane Kasrı binalarından günümüze gelebilen duvar kalıntılarında, malzeme tamamen tuğladır. Dolayısıyla burada malzeme olarak sadece tuğladan bahsedeceğiz. Ana beden duvarlarında, malzemede çeşitli faktörlerden kaynaklanan çok ciddi bozulmalar meydana gelmiştir. Tuğla yüzeyleri örten sıva, büyük oranda yok olmuştur.

5.2.3.1- İklimsel Etkiler ve Diğer Dış Etkenlere Bağlı Bozulmalar

İklim etkilerine karşı duyarlı malzeme olan tuğla ve harcı, bu etkenlerle oldukça bozulmuş durumdadır. Uzun süre dış etkilere açık olan binalarda, tuğlaların duvar malzemesi olarak kullanılabilirliği büyük ölçüde azalmıştır. Binalar genelinde bütün

pencereler, döşemeler ve çatı örtüsünün yok olması ve yapıların bu şekilde uzun yıllar hiç bir dış etkene karşı korunmamış olması, malzemelerin bozulma sürecini hızlandırmıştır. Yağmur, kar, dolu, don veya önemli ısı farklarından kaynaklanan önemli çatlama-patlamalar meydana gelmiştir. Nem oranındaki ani farklılıklardan kaynaklanan yoğunlaşmalar neticesinde sıvalar büyük oranda dökülmüş, gerek tuğlada ve gerekse harcında kullanılabilirlik özelliği büyük ölçüde yok olmuştur.

Binaların bir tepenin hemen eteğinde yer almaları, zaman içerisinde, yağışlarla birlikte binaların içerisine büyük oranda toprak dolmasına sebep olmuştur. Bugün binaların arkadaki tepeye bakan cephelerinde, pencere parapet hizalarını kapacak kadar, zeminin dolduğu görülmektedir. Bu dolgu, kimi yerde zemin kat pencere kemerlerinin tamamının toprak altında kalmasına neden olmuştur. Arkadan gelen bu basınç karşısında, binanın birçok yerinde önemli çatlaklar meydana gelmiş, bazı parçalar da kırılarak düşmüştür.

Müştemilatların, bazı kimseler tarafından gecekondular olarak kullanıldığı günümüzde, ana binalar da bu kullanıcılar tarafından çeşitli şekillerde tahrip edilmiştir. Örneğin Hünkar Kasrı'nda, binanın bir kısmı sebze bahçesi olarak kullanılmaktadır. Bunun için binanın giriş cephesinde bulunan boşluklar, bu kullanıcılar tarafından değişik malzemelerle kapatılmış, bu işlem sırasında malzemedeki tahribat daha da artmış, çeşitli kırılmalar meydana gelmiştir.

Binalar, genelde yıkılmaya bırakılmış bir görüntü içerisinde olduğundan, bazı kişiler tarafından bir barınma yeri olarak kullanılmaktadır. Bu bilinçsiz kullanımdan kaynaklanan önemli bir tahrip nedeni de bina içerisinde çeşitli yerlerde yakılan ateş neticesinde sıva ve tuğlanın hasar görmüş olmasıdır.

5.2.3.2- Malzemenin Bünyesel Özelliklerine Bağlı Bozulmalar

Binalar genelinde kullanılan tuğla malzeme, uzun süre dış etkilere açık kaldığından, gerek iklimsel etkiler ve gerekse kişilerden kaynaklanan etkiler dolayısıyla, kullanılabilirlik

özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Binaların büyük bir kısmında sıvalar dökülmüş olduğundan, tuğla yüzeyinde derin çürümeler, tozlanma ve kırılmalar sıklıkla oluşmuştur. Tuğla harcında da bu etkiler nedeniyle, bağlayıcılık özelliği oldukça azalmıştır.

Binaları kaplayan sıva yüzeyi, büyük oranda yok olmuş, birçok yerde tuğla örgü açığa çıkmıştır. Kalan sıva yüzeyler ise, yukarıda belirttiğimiz etkiler nedeniyle bütün koruyuculuk özelliğini kaybetmiş, kendi bünyesinde de tozlanma ve dökülmeler oluşmaktadır. Binalar uzun süreden beri bütün bu etkilere karşı korumasız ve açık olduğundan, malzemelerin kullanılabilirlik özellikleri büyük oranda yok olmuştur.

5.3- RESTORASYON

Kağıthane Kasrı binaları, vadi içerisinde dereye bakan iki katlı cepheleri ile büyük yalnızlığa terk edilmiş durumdadırlar. Bölgede kontrolsüz ve plansız gelişen gecekondu ile Kağıthane deresi kıyılarında yerleşmiş olan irili ufaklı sanayi yapıları, kasır binalarının yalnızca geçmişle olan bağlarını değil aynı zamanda çevreyle olan ilişkilerini de koparmıştır.

İstanbul'un tarihi gelişme süreci içerisinde, özellikle sanatta batıya yönelişin ve Lale Deri düzenlemelerinin izlerini taşıyan Kağıthane bölgesinde, görülen bütün bu olumsuz fiziksel değişimlere rağmen, eski Kağıthane imajını yaşatan Kağıthane Kasrı bütün bu özellikleriyle önemli bir restorasyon konusu olmaktadır.

5.3.1- Acil Koruma Önlemleri

Restorasyon aşamasına geçmeden önce, mevcut kalıntıların daha fazla tahrip olmasını önlemek için alınacak acil önlemlerden birincisi, binaların içini dolduran toprak dolgunun atılmasıdır. Dış cephelerde özgün toprak kotunu, zemin katlarda ise mekanların özgün döşeme kotunun saptanması gerekmektedir. Daha sonra binaları dış etkilere karşı korumak ve büyük oranda arkadaki tepeden kaynaklanan toprak dolgunu önlemek

amacıyla, yapıların etrafını belli yükseklikte elemanlarla çepeçevre kapatmalıdır. Ayrıca restorasyon yöntemi belirlenip uygulama aşamasına gelinceye kadar geçecek süre içinde, binalar sürekli bir denetim altında tutulmalıdır. Bunun için, günümüzde gecekondular olarak kullanılan müstemilat binaları, gerekirse bu denetimi sağlayacak bir merkez olarak düzenlenebilir.

5.3.2- Restorasyon Yöntemi

Binaların korunması yönünde uygulanacak restorasyon yöntemini belirlerken, binanın içinde bulunduğu durumu göz önünde tutmak gerekmektedir. Her iki binanın da ana beden duvarları, taşıyıcılık vasfını büyük ölçüde yitirmişlerdir. Bu konuda, Anıtlar Kurulu'nda, Prof. Müfit Yorulmaz tarafından 1979 yılında hazırlanan bir raporda, binalarla ilgili şu tespitler yapılmıştır:

“Bu tür bir bina için yeniden kullanılması koşulu öne sürüldüğünde, taşıyıcı sistemi bakımından aşağıdaki olanaklar önerilebilir:

a- Binalar gerekli bütün belirlenmeleri yapıldıktan sonra tümüyle yıkılır ve dış görünüşleri aynı kalmak şartıyla ve bugünün malzemesini kullanarak, betonarme iskelet, yığma kargir veya karma bir taşıyıcı sistemle yeniden inşa edilirler.

b- Bina mevcut bütün duvarları göz önüne alınarak mimarlık açısından tasarlanır. Tekrar kullanılması düşünülen duvarlar ki büyük olasılıkla dış duvarların tümü bu tür olacaktır, tek tek malzeme ve dayanıklılık bakımından incelenerek kullanılacakların dışındakiler yıkılır. Kullanılabilenler yeniden düşünülecek taşıyıcı sistem içine katılırlar. Kullanılabilme oranının temel sorunları ve duvarların bugünkü durumu bakımından oldukça küçük olacağı tahmin edilmektedir.

Taşıyıcı sistem yeniden tasarlanırken betonarme iskelet veya yığma kargir olarak düşünülebilir.

Yeni ve eski kısımların, ister eleman, ister bina parçası olsun, birleşim noktalarının tasarımda büyük sorunlar çıkaracağı şüphesizdir. Genel ilkelerde karar verildikten ve zeminle ilgili durum açıklığa kavuştuktan sonra böyle bir binada taşıyıcı sistem tasarlaması yapım sürecinde devam edecek, sorunlar çıktıkça çözülecek ve duruma göre kararlaştırılan aşamalar halinde gelişecektir.

c- Yapılacak tasarımların gerçekleştirilme maliyeti ortaya konulursa, binanın yeniden kullanılması şekliyle korunmasından vazgeçilebilir. Bu durumda varolanı şimdiki haliyle koruma yoluna gidilebilir (Yorulmaz, 1979: 2, 3)”.

Aynı şekilde tez süresince değişik zamanlarda görüşlerini aldığımız, Prof. Nafiz Çamlıbel, bugünkü şartlar ve binanın durumu göz önüne alındığında, en makul yöntemin binanın tamamen yıkılarak, dış cephesi aynen korunmak şartıyla yeniden, günün çağdaş sistemleri kullanılarak yapılması yönünde fikir belirtmişlerdir. Bugünkü durumu korunarak yapılacak olan yeni taşıyıcı sistemin, yapım aşamasında bile mevcut duvarlara zarar vermesinin büyük bir olasılık olduğunu, dolayısıyla bunun iyi bir çözüm olamayacağı görüşünde olduğunu belirtmiştir.

Bu bilgiler ışığında, restorasyon aşamasında iki alternatif söz konusudur. Bunlardan birincisi, duvar kalıntılarını aynen koruyarak, daha fazla hasar görmesini önleyecek tedbirlerin alınmasıdır. Bu aşamada alınacak olan önlemleri sıralayacak olursak:

a- Binaların etrafında drenaj yapılmalı, suyun gideri sağlanmalıdır.,

b- Binaların ayakta duramayacak kadar kötü durumda olan duvar parçaları, yıkılarak yeniden yapılmalıdır.

c- Bazı duvarlar üzerindeki kapatılmış olan pencere boşlukları açılmalıdır. Pencere parapetlerinin daha fazla zarar görmesini önlemek amacıyla, koruyucu hatıl yapılmalı veya benzeri önlemler alınmalıdır.

d- Döşeme hizalarında, zemin kat ve birinci kat duvarları arasındaki kalınlık farkından doğan yaklaşık 15cm'lik duvar yüzeyinin üzerine koruyucu nitelikte bir hatıl, çepeçevre bütün binayı dönmelidir.

e- Çok az kalmış olan sıva, tamamen raspa edilerek ya tuğla yüzey olduğu gibi korunmalı veya yeniden bütün duvarlar sıvanmalıdır.

f- Duvarlardaki irili ufaklı çatlaklar tamir edilerek, daha fazla büyümeleri önlenmelidir.

g- Tuğlalarda, bozulmaların, oyulma ve dökülmelerin meydana geldiği yerler, aynı boyutta yeni tuğla ile değiştirilmelidir.

Kalıntıları “dondurarak” koruma amacına yönelik bu önlemler günümüze gelebilmiş duvarların ömrünü ancak “biraz daha artıracığından, bizim tarafımızdan uygun bir çözüm gibi görülmemektedir. Aynı zamanda, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu önlemlerin uygulanması sırasında dahi binaların tahribatının artması söz konusu olabilecektir. Ancak, yine de restorasyon yöntemi açısından bu alternatif, her ne kadar olabilirliği tartışılırsa da, belirtmeden geçemedik.

İkinci alternatif, bugünkü mevcut duvarların tamamen yıkılarak, yerine dış cephelerini aynen korumak koşuluyla yenisinin yapılmasıdır. Buraya kadar bina ile ilgili teorik ve teknik bilgiler, binanın bugünkü hali ve maliyet durumları gözönüne alınırsa, bu alternatifin daha uygulanabilir bir yöntem olacağı düşünülebilir. Ayrıca ilk alternatifteki koruma yöntemiyle, herhangi bir işlevi olan kapalı bir yapı oluşmadığından, kalıntıların fazla bir işlevsel ve ekonomik değeri olamayacaktır. Bu da hem ekonomik açıdan bir kayıp olacak ve hem de kalıntıların tahrip olmasının devam etmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla duvar kalıntılarını yıkıp yeniden inşa etme alternatifinin daha uygun bir yöntem olacağı kanısındayız. Ancak yeni yapım esnasında binanın özgün hali tamamen korunacak, plan, cephe, malzeme ve yapım tekniği özellikleri aynen tekrarlanacaktır.

Yeniden yapım sırasında, binaların etrafındaki büyük açık alanın da rekreasyon alanı olarak düzenlenmesiyle, çevrenin daha fazla aktivite kazanması sağlanmış olacaktır.

5.3.3- Çağdaş Strüktürel Sistemlerin Entegrasyonu

Bugün ana beden duvarları büyük oranda taşıyıcılık özelliğini yitirmiş olan Kağıthane Kasrı binalarının ayakta kalabilmesi için yeni strüktürlerle takviye edilmesi gerekmektedir. Binalara yapılacak olan betonarme iskelet sistemi ile, dış duvarların betonarme kirişlere ankraji sağlanabilir. Ancak dış duvarlardaki mevcut durum, malzemedeki bünyesel bozulmalar, bu işlem sırasında duvarların daha fazla zarar görmesine de neden olabilecektir. Ayrıca zemindeki farklı oturmalar nedeniyle, her iki blok da Kağıthane deresine paralel bir aks boyunca yarılmış, yer yer büyük çatlaklar ve ayrılmalar meydana gelmiştir. Bu durumda zemindeki bu oturmaların temele de yansımış olacağı düşünülürse, yeni bir betonarme iskelet sistemin entegrasyonu zorlaşabilecektir. Böyle bir durumda, tek tek malzeme ve dayanıklılık açısından bütün duvarlar incelenerek kullanılabilir olanların dışındakiler yıkılır. Ancak kullanılabilme oranının, temel sorunları ve duvarların bugünkü durumu açısından oldukça düşük olacağı bir gerçektir.

Bugünkü haliyle binaları oluşturan yapı elemanlarını, birebir tespit edebilmekteyiz. Gerek pencere ve kapıların, gerek bütün silme profilleri ve gerekse duvar malzemelerinin rölövelerini birebir çıkarabilmekteyiz. Çatı konstrüksiyonu hakkında ise, Sedat Hakkı Eldem'in yapmış olduğu restitüsyon çalışmalarından ve bazı eski fotoğraflardan rahatlıkla bilgi edinebilmekteyiz.

Bütün bu veriler ışığında, duvar kalıntıları yıkılarak, yerlerine yenilerinin, aynı yapım tekniğiyle, yığma kargir olarak yapılması daha uygun olacaktır. Bu yapım sırasında Hünkar Kasrı günümüze gelebilmiş mevcut duvarlarındaki şekli ile inşa edilecektir. Binalar yeniden inşa edilirken aşağıdaki kriterlere uyulacaktır:

a- Yapının duvar kalınlıkları ve diğeri yapı elemanları özgün durumlarına göre yapılacaktır.

b- Bütün silme profilleri orjinal şekline göre, ya aynı teknikte ya da suni taş malzeme ile prekast eleman olarak yapılacaktır.

c- Binalar genelinde kullanılan sıva harcının bileşimi incelenerek, aynı nitelikte sıva malzemesi kullanılacak, bu sıvaların suya karşı korunumu, günümüz çağdaş yöntemleri kullanılarak, su itici cephe malzemeleriyle sağlanacaktır.

e- Çatı konstrüksiyonu, saçak kornişinin üzerinde yapılacak küçük bir parapetin arkasında kalacak şekilde, yeni fonksiyonun durumuna göre yer yer şeffaf olarak düzenlenecektir.

5.3.4- Çağdaş Donanım Sistemlerinin Entegrasyonu

Binaların ısıtma, elektrik, telekomünikasyon ve sıhhi tesisat gibi teknik donanımları, çağın gereklerine uygun olarak gerçekleştirilecektir.

Mekânların ısıtılması sorunu, hamam zemin katında oluşturulacak olan merkezi ısıtma sistemi ile gerçekleştirilecektir. Elektrik sistemi, yeniden inşa sırasında projelendirilerek, gerekli teknik donanım sağlanacaktır. Aynı şekilde sıhhi tesisat projesi de hazırlanacaktır. Maiyet binasında oluşturulacak bilgi işlem merkezi ile, haberleşme ağı kurulacak, binaların bütün teknik donelerinin değerlendirileceği bir merkez oluşturulacaktır.

5.4- YENİ / ÇAĞDAŞ İŞLEV KAZANDIRILMASI ÖNERİLERİ

Yukarıda, restorasyon yöntemini açıklarken iki alternatiften bahsetmiştik. Binalara getireceğimiz öneriler de bu iki yöntem çerçevesinde olacaktır.

Birinci öneride, Hünkar Kasrı'nın günümüze gelebilmiş dış duvarları, Esmâ Sultan Yalısı'nda olduğu gibi, çeşitli sanatsal aktivitelerde, bir fon olarak kullanılacaktır. Bu kullanım sırasında, gerektiğinde tiyatro sahnesi kurulabilecek, gerektiğinde bir konser verilebilecek ve gerektiğinde de, sergi-müze tarzında bir kullanım için gerekli teknik donanım sağlanacaktır. Binaların etrafındaki açık alan da, rekreasyon alanı olarak düzenlenerek, bu mekanlarla ilişkili aktivitelerin yapılmasına olanak sağlanacaktır. Maiyet binası ise, yine benzer şekilde, yazın çevredeki yeşil alandan yararlanan halkın ilgisini çekecek aktivitelerin olacağı mekanlar olarak düzenlenebilir. Bu anlamda müzik, resim, karikatür gibi konularda uğraş veren sanatçılara ve hatta belirli yerler halka ayrılabilir.

İkinci öneride, Hünkar Kasrı ve Maiyet binası dış cepheleri aynen korunmak şartıyla yeniden inşa edilecektir. Hünkar Kasrı'nın, bugünkü halinde olduğu gibi, iç duvarları örülmeyecek, binanın içerisine çelik konstrüksiyon ile anfi tiyatro şeklinde bir düzenleme yapılacaktır. Oluşturulacak bu salon, çok amaçlı kullanıma olanak sağlayacak gerekli teknik donanıma sahip olacaktır. Gerektiğinde özel toplantılar yapılmasına dahi olanak sağlayacaktır. Bu sistem portatif olacak, gerektiğinde sökülerek mekan, ilk öneride olduğu gibi çok amaçlı sanatsal aktivitelere cevap verebilecek şekilde kullanılacaktır. Bu kullanımda her türlü dekor, portatif olarak kurulabilecektir.

Maiyet binası ise, çeşitli sanatsal faaliyetlerin yapılacağı atölyelerin yer aldığı, kültür ve sanat evi olarak düzenlenecektir. Mekan boyutları, bu aktivitelerin yapılmasına çok uygundur. Zemin katta, Hünkar Kasrı'na yakın olan bölümde, fuaye ve açık sergi alanı olacaktır. Diğer mekanlar ise boyutlarına göre, resim, heykel, müzik, serigrafî, seramik vb. atölyelerin olacağı mekanlar olarak düzenlenecektir. İhtiyaca cevap verecek kafeterya ve wc. mekanları bulunacaktır.

5.4- YAPILARIN RESTORASYON SONRASINDAKİ İŞLETME VE KORUNMASI İLE İLGİLİ PERİYODİK KONTROL VE BAKIM YÖNERGESİ

* Kağıthane Kasrı binaları bünyesinde bulunan müstemilat binaları, bu amaçla düzenlenerek, binaların periyodik bakımını sağlayacak bir merkez olarak planlanacaktır.

* Restorasyon sırasında, şantiye binası olarak kullanılabilecek olan müstemilatlar, restorasyondan sonra da bu işlevini, binaların belli periyotlarla bakımının sağlanması amacıyla sürdürebilecektir. Aynı zamanda, düzenlenecek rekreasyon alanlarının kontrolü de buradan sağlanacaktır.

* Binalarda uygulanacak olan, özgün malzemeyle aynı niteliklerdeki yeni malzeme, özelliklerine göre, belirli sürelerde kontrolden geçirilecek, gerekirse yenilenecektir. Cephe kaplaması ve çatı örtüsünde özellikle iklimsel etkilerden kaynaklanabilecek sorunlar karşısında gerekli bakım ve onarım çalışmaları, oluşturulacak bu merkez tarafından yürütülecektir.

* Su, elektrik ve ısıtma sistemleri, denetim altında tutulacak, oluşabilecek herhangi bir arıza, diğerlerine zarar verecek hale gelmeden hemen müdahale edilerek giderilecektir.

* Düzenli aralıklarla binaların temizliğinin yapılması sağlanacaktır. Deneyle yapılarak yapılardaki nem oranı tespit edilecek, nemin tehlikeli boyutlara ulaşip zarar vermemesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Bahar geldiğinde, cephede oluşabilecek bitkiler kurutularak temizlenecektir. Gözlem ve deneyle yapılarak cephedeki hasarlar belirlenecek ve belli bir periyot tespit edilerek cephe temizliği yapılacaktır. Ayrıca yine belli aralıklarla çatı bakımı da yapılarak oluşabilecek hasarların giderilmesi sağlanacaktır.

6.BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kağıthane Kasrı binalarından günümüze gelebilmiş olan duvar kalıntıları, kendi hallerine bırakılarak yıkılmaya terkedilmiş bir görüntü içerisinde. Ancak gösterilecek ilgi ölçüsünde binalara verilecek değer, geçmişle gelecek arasında, Kağıthane olgusunu yeniden canlandırma şansına sahip olacaktır. Bu aşamada çeşitli kuruluşların ve özellikle belediyelerin, aralarında yapacakları işbirliği sonucu binaların geçerli bir fonksiyona kavuşturularak yaşatılması, hem kültürümüz, hem İstanbul ve hem de Kağıthane için büyük bir kazanç olacaktır. Kağıthane bölgesinde, Lale Devri düzenlemelerinin izlerini taşımakta olan ve günümüze dek gelen tek kasır olması dolayısıyla, tarihi değeri olan binaların yaşatılması amacıyla, tez kapsamında daha çok fikrinsel olarak önerdiğimiz fonksiyonların uygulama aşamasına gelmesi en büyük dileğimizdir. Bulunduğu konum itibarıyla de, değerli bir yere sahip olan Kağıthane Kasrı binaları, çevresiyle birlikte düzenlenerek halkın kullanımına açıldığı takdirde uzun süreler ayakta kalacağı inancındayız.

6.1- KAĞITHANE KASRI BİNALARININ BATILILAŞMA DÖNEMİ MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Kağıthane bölgesinde, Lale Devri ile birlikte birçok kasır ve saray yapılmıştır. Bunlardan hiçbirisi günümüze değin ulaşamamıştır. Kağıthane Kasrı binaları, o dönemin izlerini taşıması açısından tarihi bir değer taşımaktadır. Binalar, Cedvel-i Sim'in sonunda, dereden uzakta, tepenin eteğinde inşa edilmişlerdir. Binalardan biri, Hünkar Kasrı, diğeri ise Maiyet binasıdır. Hünkar Kasrı, orta sofalı plan tipindedir. Maiyet binası ise ,daha sade ve iki bölümlüdür. Binalar, yapıldıkları dönem itibarıyla, saray yapısını andıran cephe düzenine sahiptirler. Çeşitli zamanlarda ilaveler yapılmış, bazı özgün yapı elemanları değişmiştir. Bugün sadece ana beden duvarları ayakta olan binalar çok harap durumda, yıkılmaya yüz tutmuşlardır.

6.1.1- Dönemin Kasırlarıyla Tipolojik Karşılaştırma

Kağıthane'deki kasırlardan bölüm 2.2.3'de detaylıca bahsetmiştik. Bunlardan Sa'dabad Kasırları, plan şemaları ve boyut olarak daha büyük ve komplike bir yapı olarak inşa edilmiştir. Kağıthane deresinin kenarında inşa edildikleri için, cephelerinde dereye doğru taşan konsollar yapılmıştır. Ancak bu kasırlar hakkındaki bilgileri yapılmış olan bazı resim ve gravürlerden edinebilmekteyiz.

Sultan Aziz zamanında yıkılan II.Sa'dabad Kasrı'nın yerine Çağlayan Kasrı yapılmıştır. Plan şeması, yıkılan eski kasırlara benzemekle birlikte, daha batı tarzında ve yeni elemanlarla vücuda getirilmiştir. Cephede, dizi pencereler sıralanmakta, yer yer kemerli, yer yer de dikdörtgen pencere düzeninde bütün cepheleri sarmaktadır. Dere üzerindeki cephesi, tamamıyla pencere sıralarından oluşmaktaydı. Cephe üzerinde herhangi bir giriş veya başka bir plan elemanı taşımadığından, suni surette dört cumba ile canlandırılmıştır. Bu kasır da 1943 yılında yıktırılmıştır.

Kağıthane Kasrı plan şemasındaki girinti ve çıkıntı, cephelerindeki pencere dizileri açısından daha çok Çağlayan Kasrı ile benzerlik göstermektedir (Şekil: 2.23). Ancak Çağlayan Kasrı boyut olarak Kağıthane Kasrı binalarından oldukça büyüktür. Aynı şekilde İmrahor Kasrı plan şeması ve cephedeki girinti ve çıkıntılar da, Kağıthane Kasrı binalarından Hünkar Kasrı ile benzerlik göstermektedir.

6.2- KAĞITHANE KASRI BİNALARININ ÇAĞDAŞ KORUMA KURAMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

6.2.1- Tarihsel Belge Olma Niteliği

Tarihsel belge niteliğinde olan bir yapı, iki şekilde böyle bir değer kazanmaktadır:

- a- Tarihsel bir olay ya da kişilikle bağlantılı olarak,
- b- Tarihsel bir sürecin tanımlayıcısı belgeler olarak.

Özellikle ikincide olduğu gibi bir eşya, yapı veya yerleşme sosyo-ekonomik, teknik ya da estetik bir gelişmenin ürünü olarak görülüyorsa, o zaman yalnızca estetik açıdan değil, tarihsel nedenlerle de korumak gerekir.

Burada yapıların eskilik/tarihsel değerleri hakkında bir sınır getirmek istendiğinde; değişmiş bir sosyal teknik veya estetik ortama ait olmanın, yani “artık kullanılmayan bir teknolojiyi yansıtıyor olmasının” yapıya tarihsel kimlik ve değer kazandırdığı kabul edilmelidir.

Günümüzde, geçmişte uygulanan teknolojilerin tekrarlanması olanağı vardır. Ancak bu olanak, o teknolojilerin artık sona ermiş olduğu gerçeğiyle karıştırılmamalıdır. Betonarme karkas inşaatın en yaygın yapım sistemi olduğu ülkemizde ahşap ve kagir yapıların tümünün, üretildikleri dönem teknolojilerini yansıtan birer tarihi belge niteliği taşımaları nedeniyle -kullanım değerine sahip olamayacak derecede tahribata uğramış ve önemli bir estetik/görsel değer taşıyor olsa bile- mutlaka korunmaları gereklidir.

Ayrıca, bütünlüklerini korudukları oranda, bir açık hava müzesi özelliği gösteren tarihsel çevre ve anıtlar; geçmiş uygarlıkların yaşayan kanıtları, ulusal ve uluslararası kültürün, buldukları kent veya bölgenin simgeleri sayılır ve bu kültürel boyut nedeniyle de mevcut durumlarının (gelecek için) sürekliliğini sağlamak gerekir.

Kağıthane Kasrı binaları, bu bilgiler ışığında, tarihsel belge olma değeri açısından önemli bir kalıntıdır. Osmanlı tarihinde önemli bir dönem olan “Lale Devri”nin izlerini taşıması, yapım tekniği ve kullanıldığı fonksiyonlar açısından önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla tarihsel belge olma değeri açısından korunması gerekli kalıntılardır.

6.2.2- Estetik / Kültürel / Duygusal Değerleri

Günümüzden çok önceki dönemlere ilişkin bir yapıt karşısında duyduğumuz merak, beğeni, hayranlık, kendi öz kültürümüze ait eserlere yabancıların gösterdiği ilgi karşısında

duyduğumuz övünç ve sahiplenme duygusu, bu yapıtların koruma felsefesinin temelini oluşturan manevi değerlerden bazılarıdır. Ancak belli bir kişi ya da grubun bir yapıtı “güzel” bulması, o yapıtın korunmaya değer bulunması için yeterli değildir. Yalnızca estetik değer, koruma kararının verilmesi için yeterli değildir.

Genel olarak korunacak yapıların -en azından- döneminin anlayışını yansıtan bir estetik değeri olduğu söylenebilir. Ne var ki bu yargı -özellikle bizim gibi mimarlık tarihi ve sanat kültürünün pek gelişmemiş olduğu ülkelerde- halk kitleleri tarafından (bilgisizlikten dolayı) benimsenmiş değildir. Yüksek eğitim görmüş ve uzmanlaşmış kişiler için bile, bir yapıtın estetik önemini saptamada öznellikten kurtulma gerekliliği vardır. Onun için estetik değer uzun bir zaman sürecinde oluşup yaygınlaşan yargılar sonucu ortaya çıkmış ve bir bakıma objektifleşmiş ise geçerlidir.

Kağıthane Kasrı binaları bu açıdan bakıldığında, gerek yaşandığı dönemin kültürünü yansıtması açısından gerekse dönemin mimari estetiğini üzerinde taşıması bakımından korunması gerekli kalıntılar olmalıdırlar. Dönemin saray mimarisini andıran cepheleriyle estetik açıdan günümüzde ortaya çıkan birçok yapıdan- bugünkü haliyle bile- daha güzel durmaktadır.

6.2.3- İşlevsel / Ekonomik Değerleri

Tarihsel anıtlar ve eski yapılar -günümüze ne ölçüde korunarak gelebilmiş olduklarına göre- işlevsel, ekonomik ve sosyal yönden de önemli ölçüde kullanım değerlerine sahip olabilirler. Geçmişte belirli bir işlev için yapılan yapı, günümüzde de aynı veya benzer bir işlevle kullanılabilir ve işlevsel değeri çağdaş örnekleri kadar yüksek olabilir.

Kültürüne bağlı ve gelişmiş/zengin ülkelerde tarihi yapılara -uzman kadrolar atayıp bakımını sağlayarak- müze işlevi verilmesi sık uygulanan bir yöntemdir. Bu yolla eski yapılar üretildikleri dönemin işlevine göre donatılıp bir kültür örneği olarak gezilmekte,

izleyicilere teknik ve estetik özellikleriyle türünün gelişimine ne gibi katkılarda bulunduğu açıklanmaktadır.

Her yıl oldukça fazla miktarda bina yapmak zorunda olan bizim gibi ülkeler ise, eski eserlerin kullanılabilir durumda olanlarının pek azına müze işlevi verebilecek olanaklara sahiptirler. Bu nedenle mevcut stoktan yararlanmak ve boş kalıp bakımsızlıktan tahrip olmalarını engellemek gerekmektedir.

Tarihi bir yapının toplum yaşamıyla bütünleştirilmesinin gereği olan “kullanım”, onun her an gözönünde ve denetim altında bulunup, içindekiler tarafından tahribata neden olabilecek bozulmalara karşı önlem alınmasını sağladığından, birçok durumda olumlu ve geçerli bir yoldur. Ancak bilindiği gibi tarihsel yapılar da belirli bir amaç için yapılar, dönemlerinin teknolojilerine göre donatılmışlardır. Başka bir deyişle çağımızın konfor olanaklarına sahip değildirler. Günümüzdeki bir kullanımda (işlev aynı kalsa bile) donanımın yenilenmesi gerekecek ve bu uygulama yapıda belli bir tahribata neden olup özgün niteliklerini az veya çok değiştirecektir. Bu nedenle tarihi bir yapıya yeni işlev verilirken dikkat edilmesi gerekli konular kısaca şöyle özetlenebilir:

- * Yapıda herhangi bir bölümün yıkılmaması, gereç ve bezemenin zedelenmemesi.
- * Bir bölümü restore ederken diğer öğelerin bozulmaması, özellikle taşıyıcılara zarar vermekten kaçınılması.
- * Mekan etkisini bozacak ölçüde bölme, mobilya ve tesisata yer verilmemesi.
- * Yeni işlev herhangi bir ekleme yapılmasını gerektiriyorsa bu eklentilerin mekan algısını etkilememesi, üslubunu taklit etmemesi, bezemeli yüzeylerde kompozisyonu kesintiye uğratmaması.
- * Yapılacak ek veya müdahalenin gereğinde bir tahribata neden olmadan kolaylıkla geri alınabilmesi.
- * Yeni işlevin yapıya aşırı bir trafik, değişik iklim koşulları, aşınma ve yük getirmemesi.
- * Yeni işlevin, yapının ziyaretçilere açık olmasını engellememesi.

- * Her türlü tesisatın yapının bünyesine bağlanmaması, çağdaş gereçli, hareketli ve sökülebilir olması.
- * İlan ve reklam panoları kullanılmaması.
- * Yanıcı, patlayıcı eylemler içeren işlevler verilmemesi.

Kağıthane Kasrı binaları, etrafındaki geniş rekreasyon alanı düzenlemesiyle birlikte, yukarıdaki faktörler gözönüne alınarak verilecek yeni bir fonksiyonla büyük bir ekonomik fayda sağlayacaktır. Bu açıdan özellikle halkın katılımının olacağı bir fonksiyon kazandırılarak kullanıma açılması çok yararlı olacaktır. Bu nedenle binaların sanatsal ve kültürel aktiviteler içeren çeşitli mekanlar oluşturularak, etrafındaki rekreasyon alanı ile bağlantılı bir şekilde kullanımının sağlanması, hem bölgeye bir kültür sitesi kazandıracak hem de binaların yaşatılmasını sağlayacaktır.

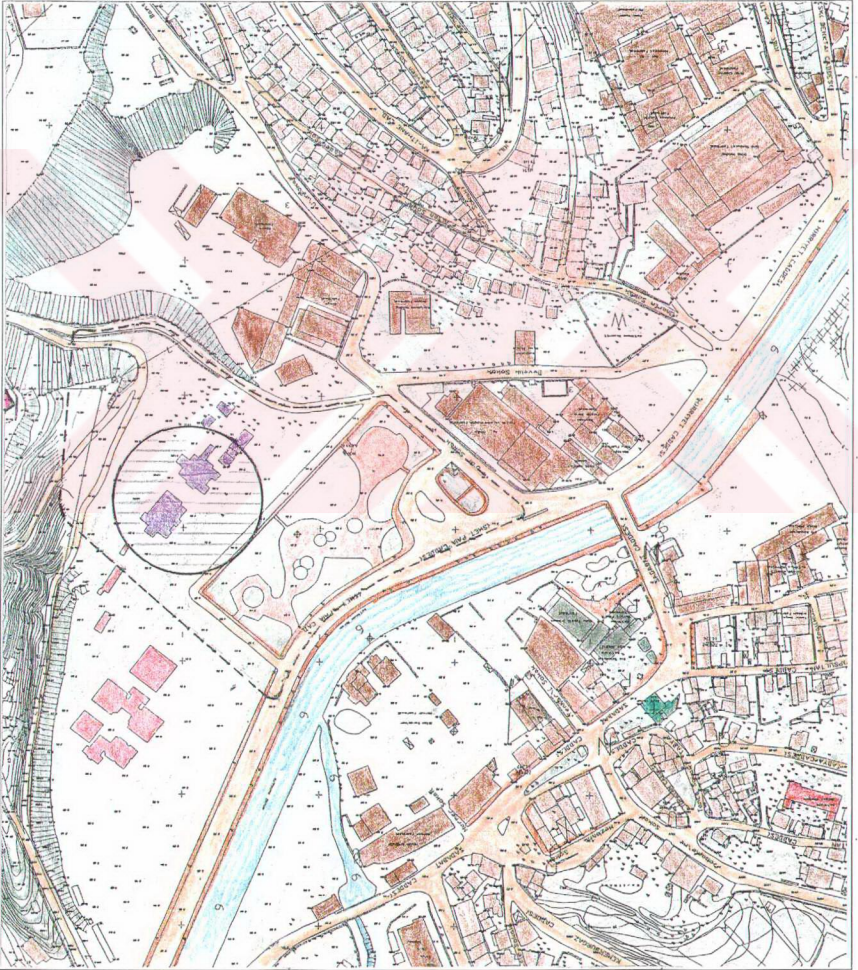

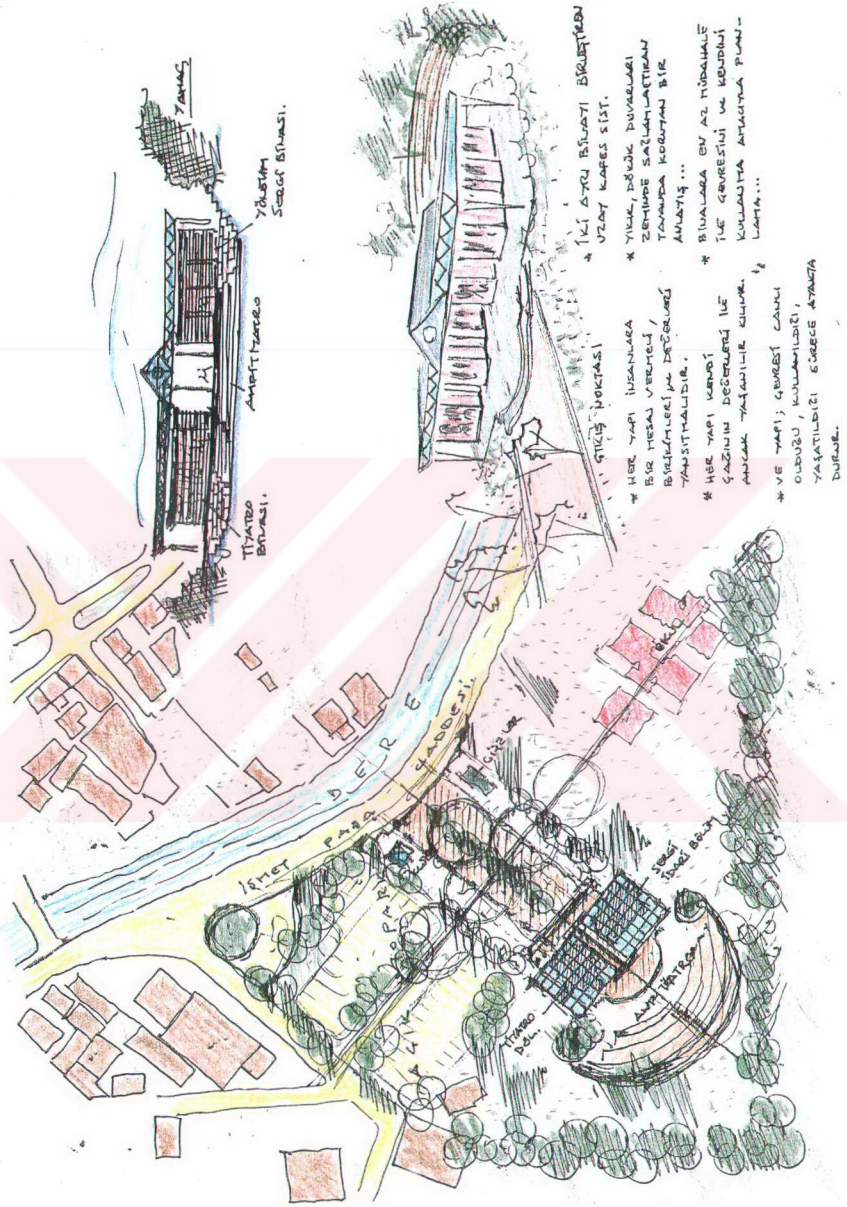

	KONUT
	SANAYİ YAPILARI
	EĞİTİM BİNALARI
	SAĞLIK
	KAMU BİNALARI
	KAĞITNAH KASRI BİNALARI
	KAĞITNAH NEHESİ
	ÖNİ YAPILAR

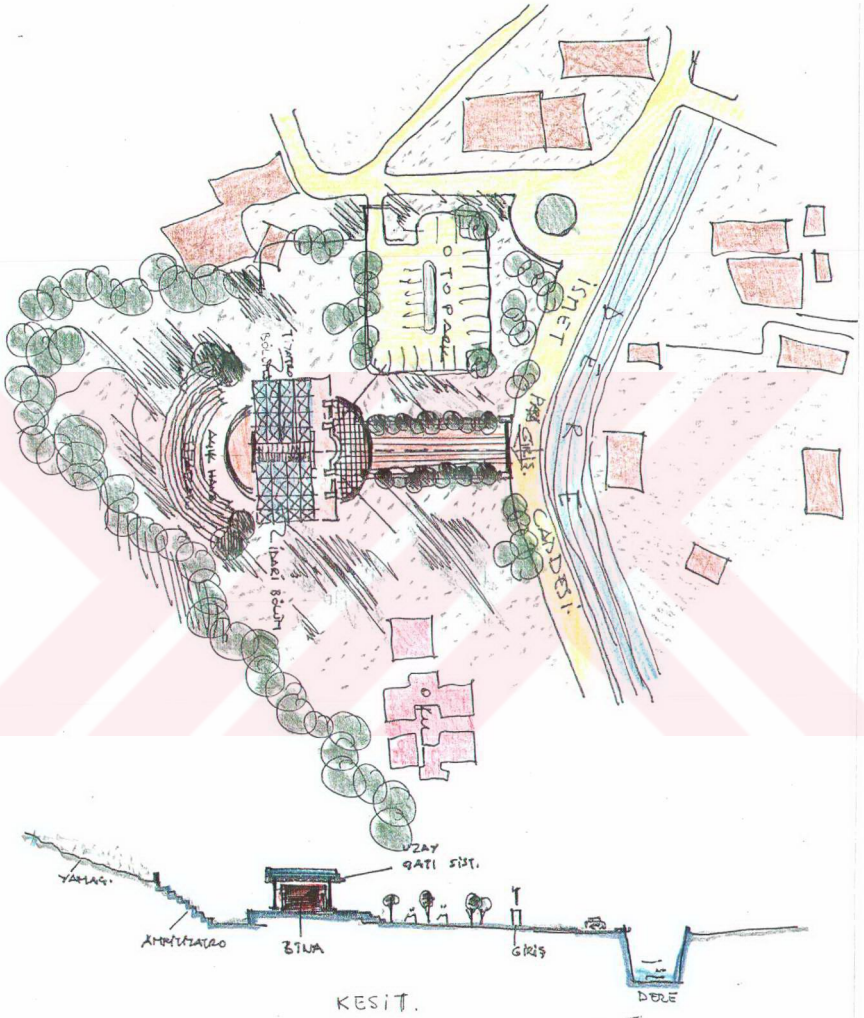
çizim: 6.1

VAZİYET PLANI

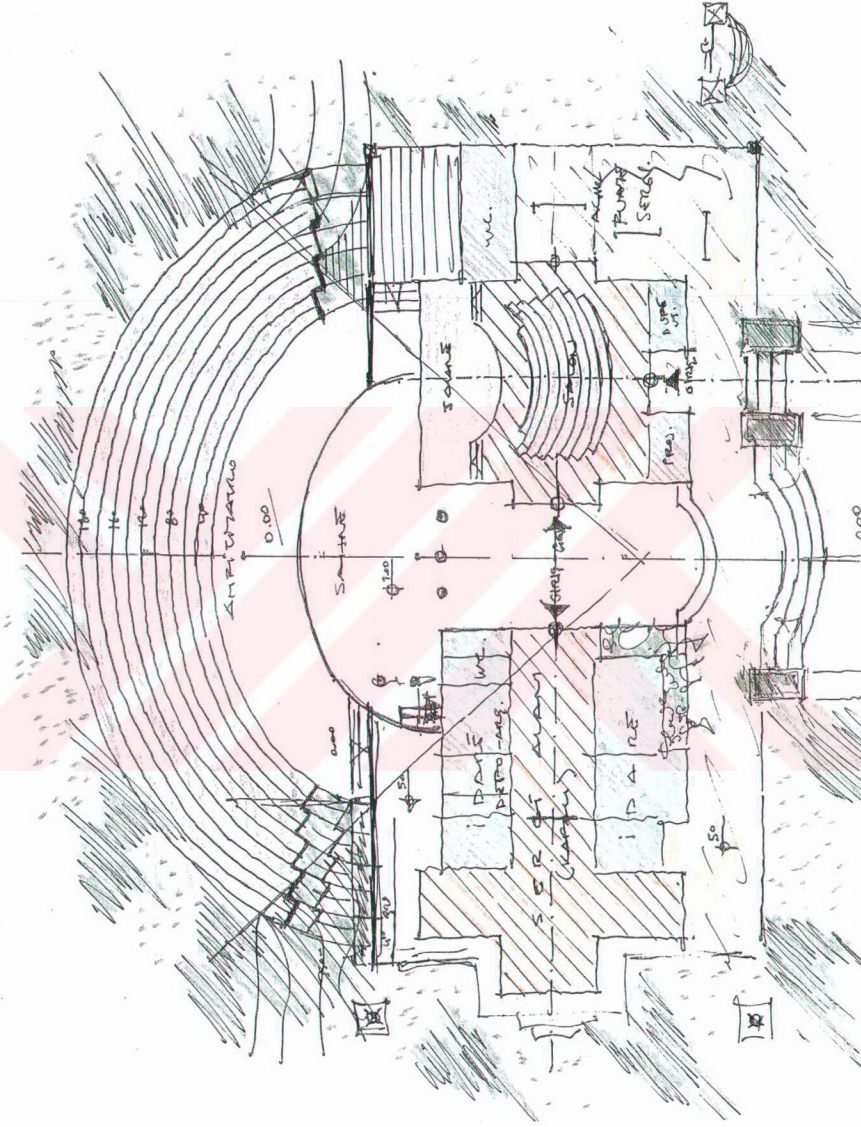

Çizim: 6.2- İşlevlendirmede ana kararlar ve yaklaşım önerisi

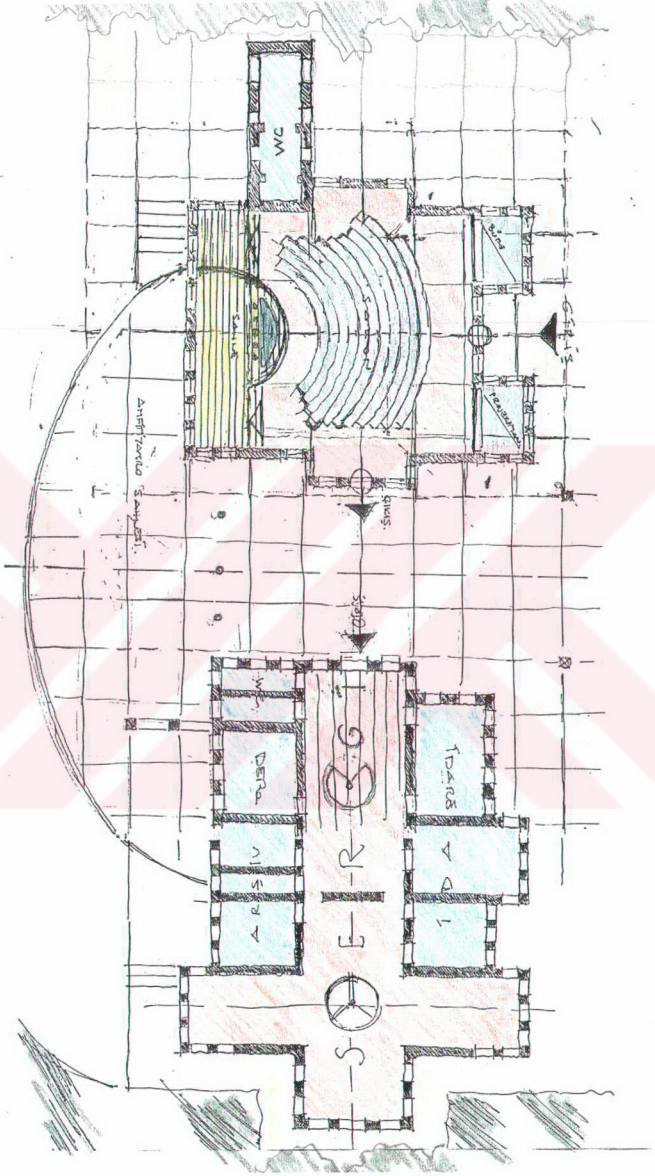

Çizim: 6.3- Binalara çevresel yaklaşım önerisi

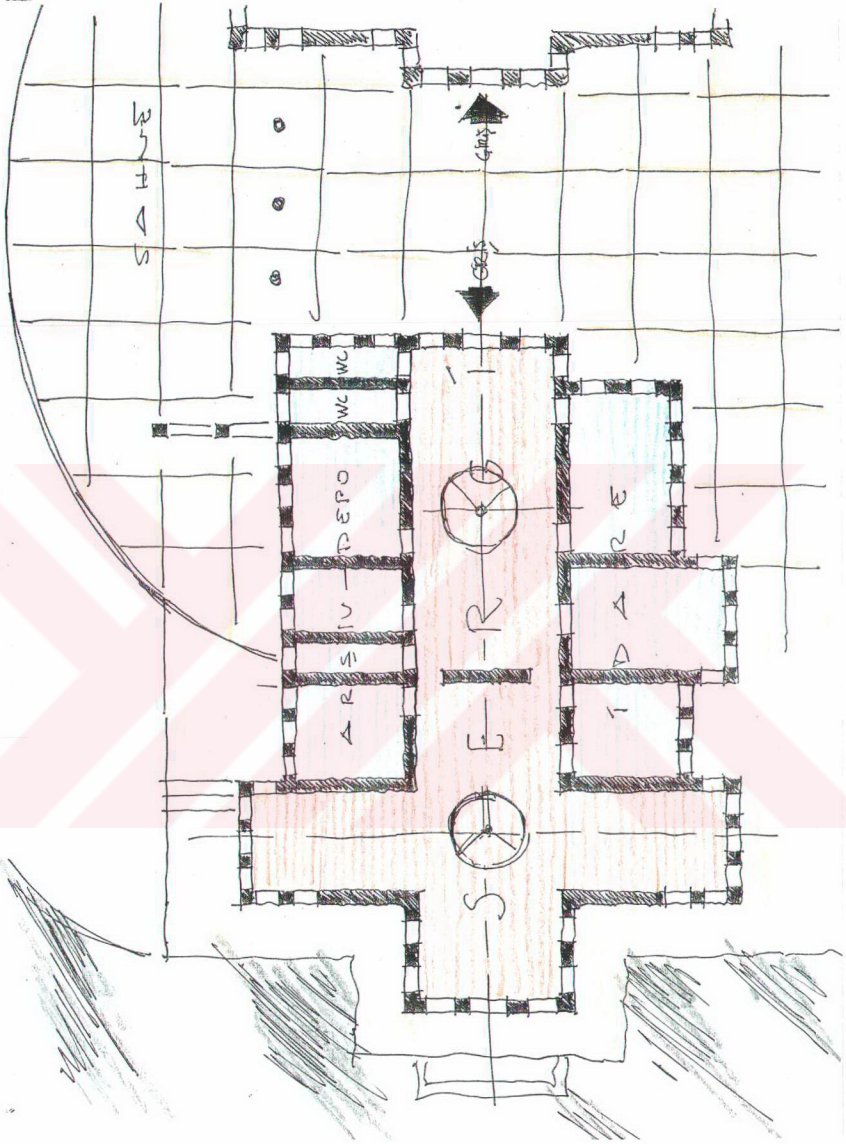

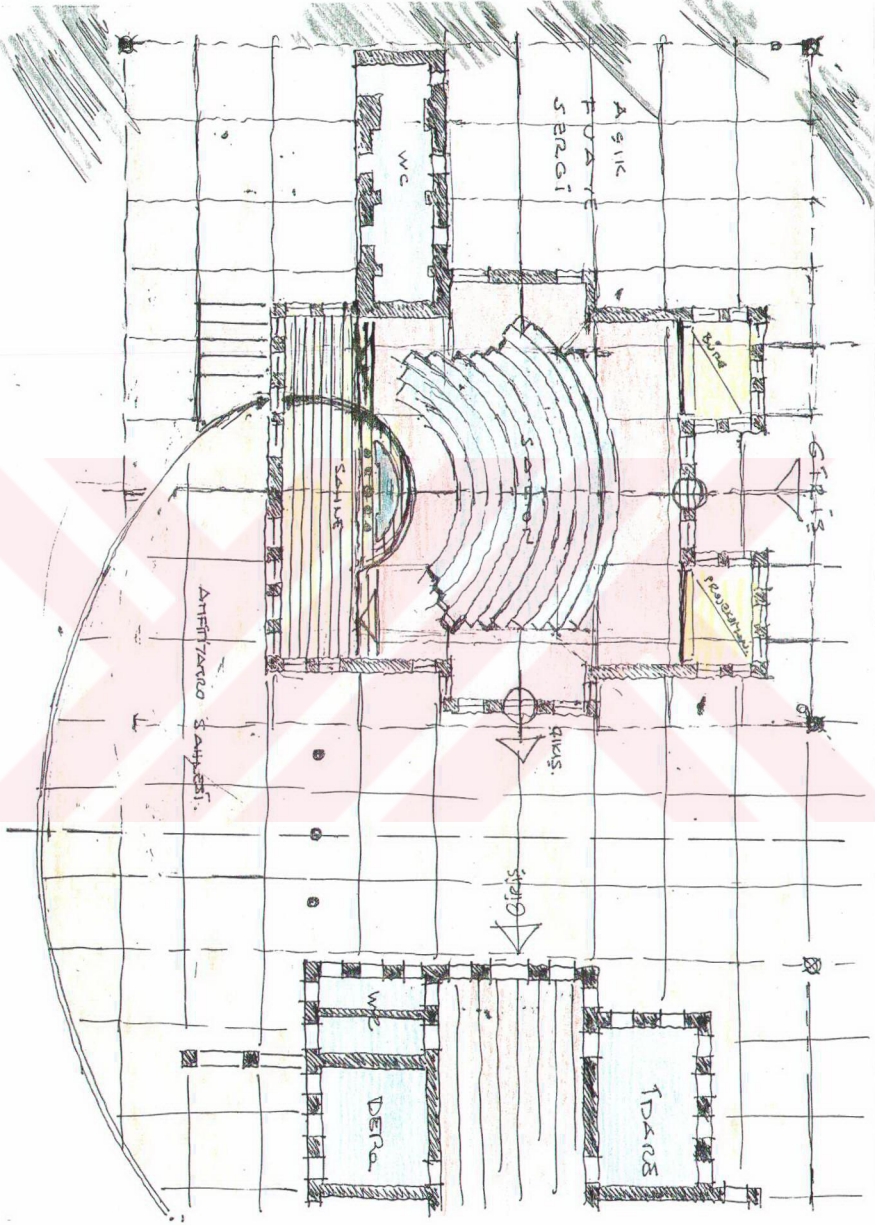
Cizim: 6.4- Maiyet binası ve Hünkar Kasrı fonksiyon önerisi

Çizim: 6.5- Fonksiyon önerileri

Çizim: 6.6- Maiyet binası fonksiyon önerisi

Cizim: 6.7- Hünkar Kasrı fonksiyon önerisi

KAYNAKLAR

- Aksel, Atilla. "Kağıthane İlçesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 4, İstanbul, 1994, s.382,383.
- Aktepe, Münir M. *Patrona İsyanı*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 808, İstanbul, 1958.
Kâğıdhâne'ye Dâir Bâzı Bilgiler (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı'ndan Ayırbaşım), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1975, s.335-363.
- Altınay, Ahmed Refik. *Lâle Devri*, Baskıya hazırlayan: Haydar Ali Dirioz, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, 1973.
- Arel, Ayda. *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, 1975.
- d'Arvieux, Chevalier. *Mémoires*, Paris, 1735.
- Arseven, Celal Esat. *Türk Sanatı Tarihi I-II, Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatları*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarihsiz.
- Aslanoğlu Evyapan, Gönül. *Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri*, ODTÜ. Yayın No: 20, Ankara, 1972.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. *XVIII. Asırda Lale*, İstanbul, 1950.
- Batur, Affe. "Beylerbeyi Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 2, İstanbul, 1994, s.207.
- Cezar, Mustafa. "Sanatta Batıya Açılışta Saray Yapıları ve Kültürünün Yeri", *T.B.M.M. Milli Saraylar Sempozyumu - Bildiriler*, Yıldız Sarayı/Şale, 15-17 Kasım 1984, İstanbul, TBMM. Başkanlığı, 1985, s.45-68.
"Batıya Açılış Döneminde Mimaride Bünye Değişikliği", *Milli Saraylar Dergisi*, Sayı: 1, 1987/1, s.12-21.
Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi, Türkiye İş Bankası A.Ş. Kültür Yayınları: 109, İstanbul, 1971.

- Çelikkilek, Diğdem. *Beykoz Kasrı ve 19. Yüzyıl Kasırları Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, YÜ, İstanbul, 1988.
- Denel, Serim. *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri*, Ankara, 1982.
- Eldem, Sedad Hakkı. *Boğaziçi Anıları*, İstanbul, 1979.
Köşkler ve Kasırlar II, İstanbul, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü Rölöve Kürsüsü, 1974.
Sa'dabad, Kültür Bakanlığı Yayınları: 292, Türk Sanat Eserleri: 12, İstanbul, tarihsiz.
- Eyice, Semavi. "Yok Olan İstanbul Sarayları ve Sarayların Yaşatılmaları İçin Bazı Düşünceler", *T.B.M.M. Milli Saraylar Sempozyumu - Bildiriler*, Yıldız Sarayı/Şale, 15-17 Kasım 1984, İstanbul, TBMM. Başkanlığı, 1985, s.69-78.
 "Kağıthane-Sadabad-Çağlayan", *Taç Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Şubat 1986, s.29-36.
İstanbul: Petit guide a travers les monuments byzantins et turcs, İstanbul, 1955.
- Gülersoy, Çelik. "Çırağan Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 2, İstanbul, 1994, s.505.
- İnciyan, P.G. *XVIII. Asırda İstanbul*, Tercüme ve Notlar: Hrand D.Andreasyan, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları: 43, İstanbul, 1976.
- Kayra, Cahit. *İstanbul Mekanlar ve Zamanlar*, Ak Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları: 52, Yeni Dizi: 6/1990, İstanbul, 1990.
 "Kağıthane", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 4, İstanbul, 1994, s.380- 381.
 "Kağıthane", *Türk Ansiklopedisi*, Cilt: 21, Ankara, 1946, s.116-117.
- Kömürçüyan, Eremya Çelebi. *İstanbul Tarihi-XVII.Asırda İstanbul*, Tercüme : Hrand D.Andreasyan, Yeni notlarla yayıma hazırlayan: Kevork Pamukçyan, İkinci Baskı, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1988.
- Kuban, Doğan. *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, 1954.

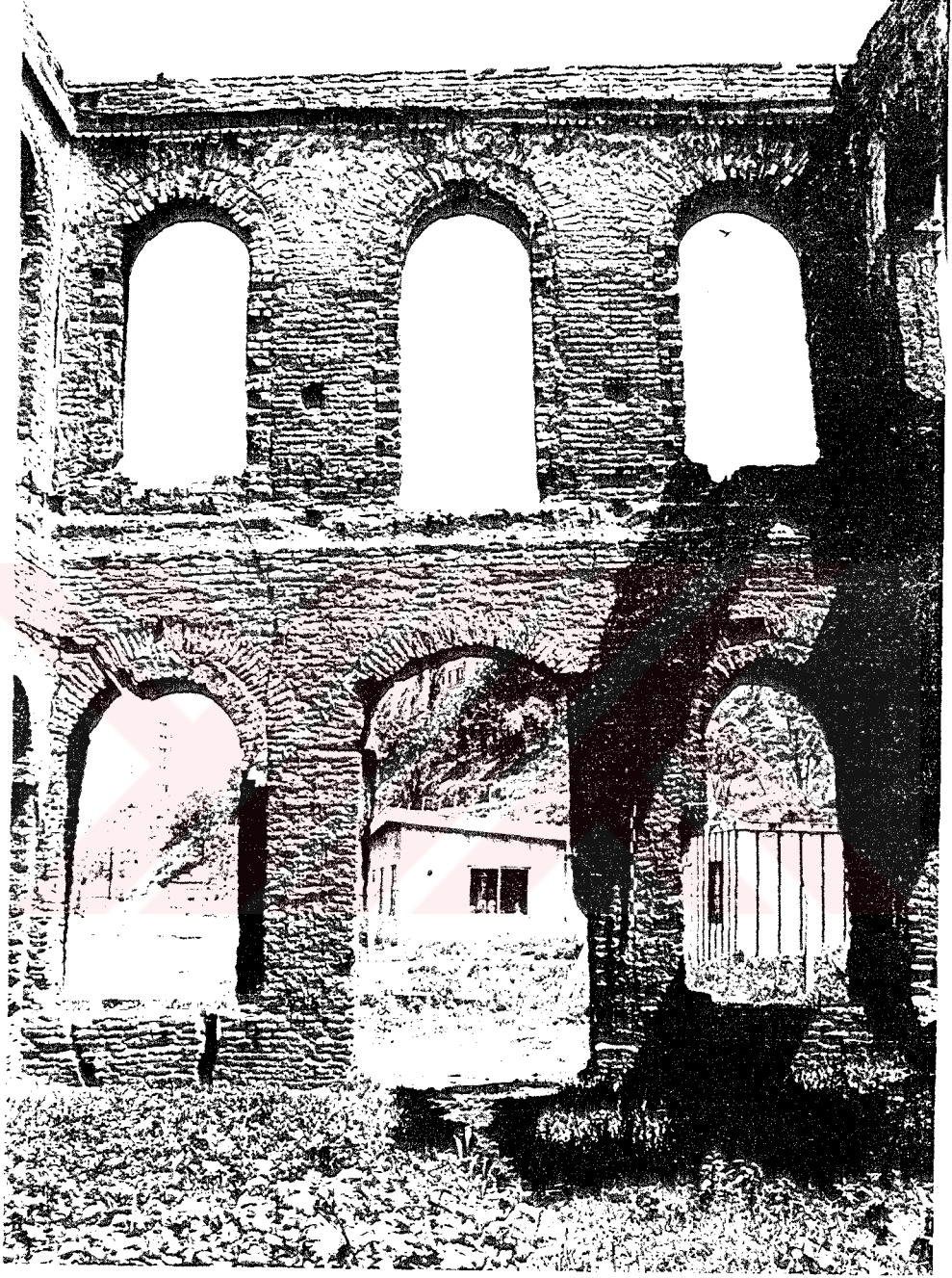
- “Lale Devri”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 5, İstanbul, 1994, s.182-185.
- Önel, Emine. “Fer’iye Sarayları”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 3, İstanbul, 1994, s.294.
- Öner, Sema. “Milli Saraylar Tablo Koleksiyonu Işığında Saray, Köşk ve Kasırlar”, *Türkiyemiz*, Yıl: 25, Sayı: 74, Ocak 1995, s.26-35.
- Tuğlacı, Pars. *Osmanlı Mimarlığı’nda Balyan Ailesi’nin Rolü*, İstanbul, 1993.
- Ünsal, Behçet. “Stil Yönünden Klasik Sonrası Türk Mimarlığında Sebil Anıtları”, *Taç Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Eylül 1986, s.16-23.
- Ünver, Süheyl. “Her Devirde Kağıthane”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: X, 1973, s.435-463.
 “Bir Asır Önce İstanbul’daki Kasırlar”, *TTOK. Belleteni*, Nisan 1952, s.11-12.
- Vandal, Albert. *Une ambassade française en Orient sous Louis XV. La mission du Marguis de Villeneuve, 1738-1741*, (2. baskı), Paris, 1887.
- Yılmaz, Ayfer. *Kağıthane-Sanayi Mahallesi Planlama Sorunları ve Bir Konut Grubunda Yerleşme Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul, 1980.

ÖZGEÇMİŞ

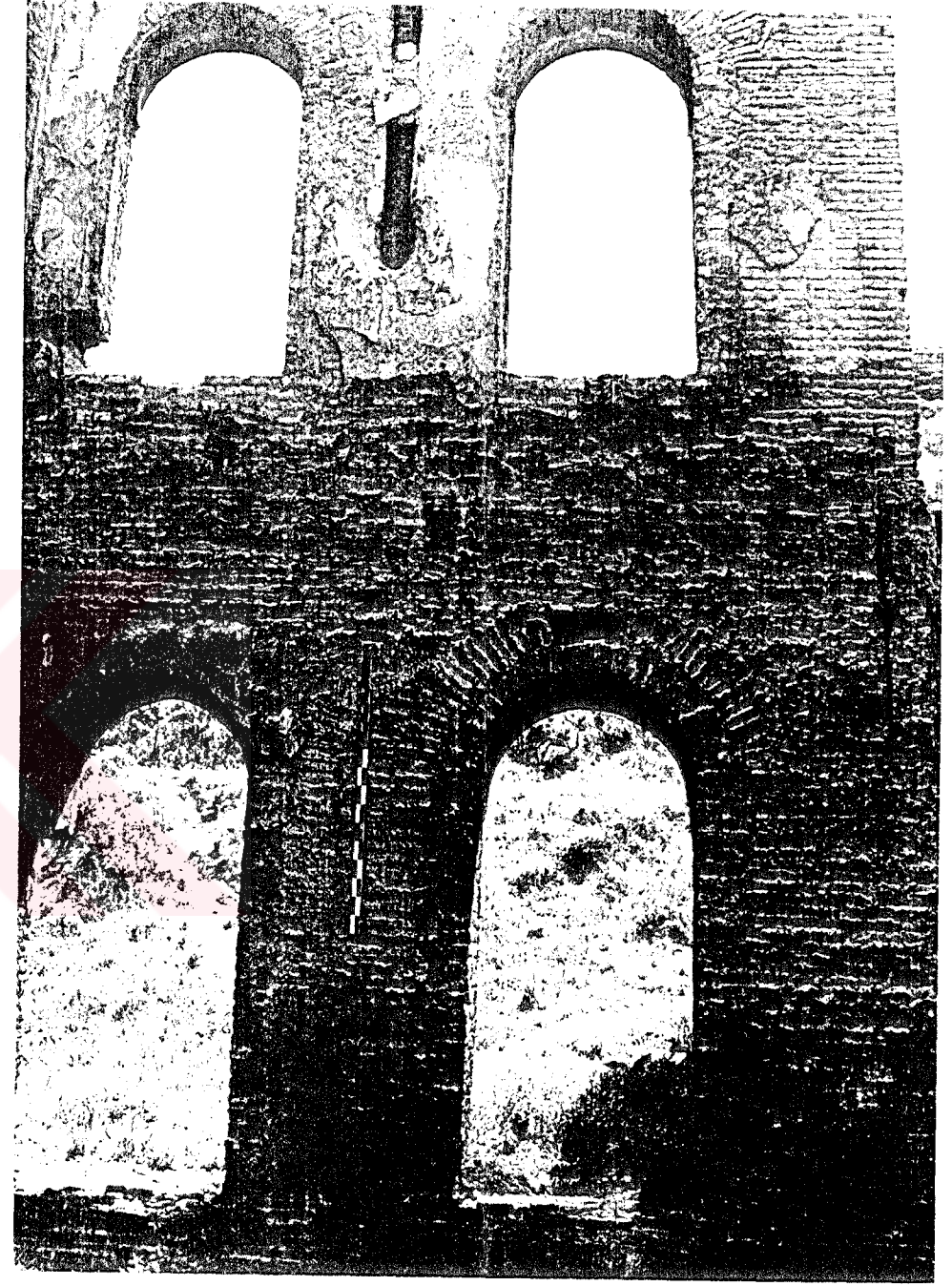
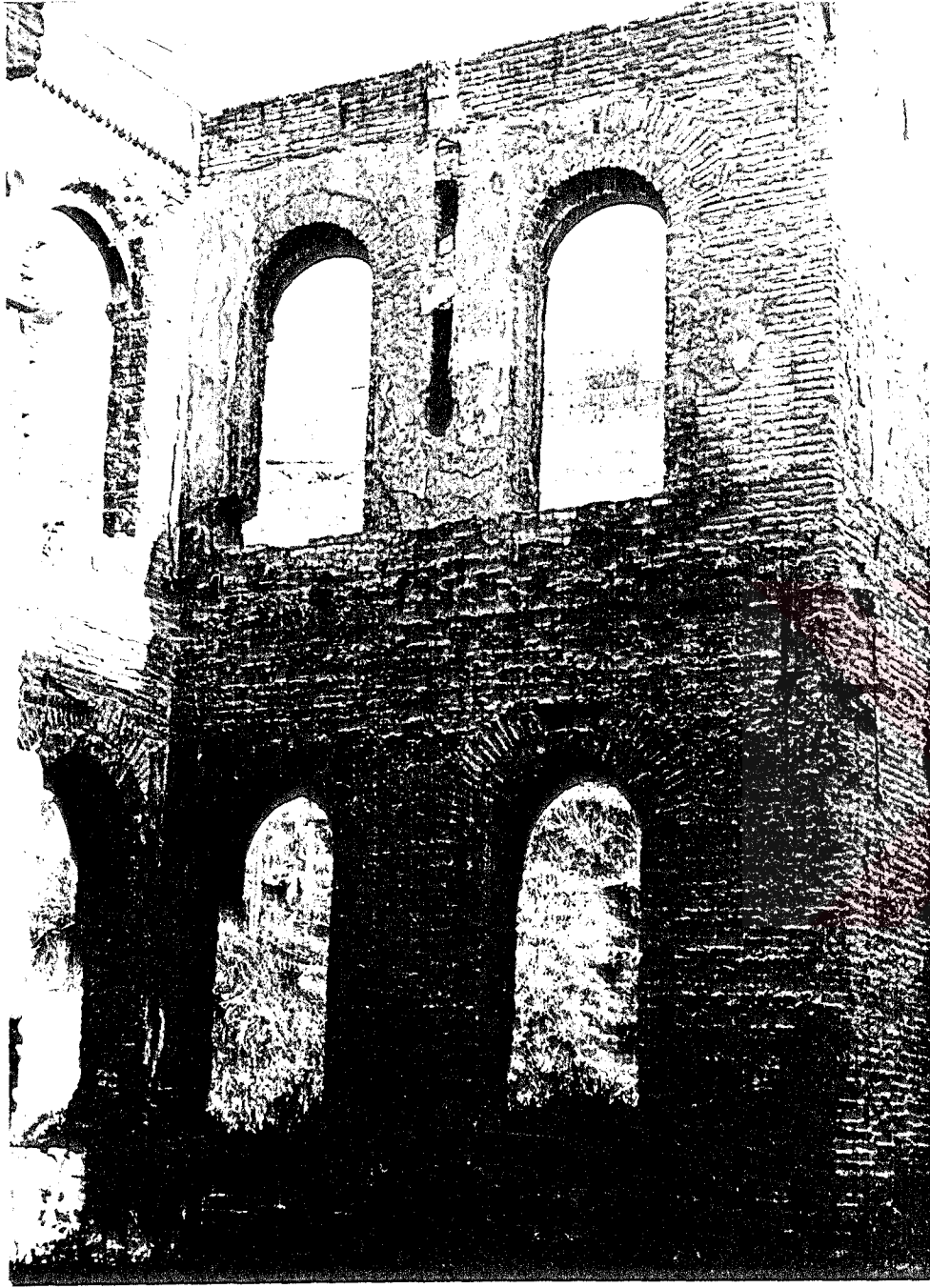
Soyadı	SPOR
Adı	Yakup
Doğum Yeri ve Tarihi	Elazığ, 3 Ocak 1970
Eğitim	İlköğretim: Kartal Yenimahalle İlkokulu 1981 Ortaöğretim: Kartal Lisesi Orta Bölümü 1984 Pendik Lisesi 1987 Yükseköğretim: Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 1992 Yüksek Lisans: Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Rölöve-Restorasyon Anabilim Dalı, Başlama Tarihi: Ekim 1992

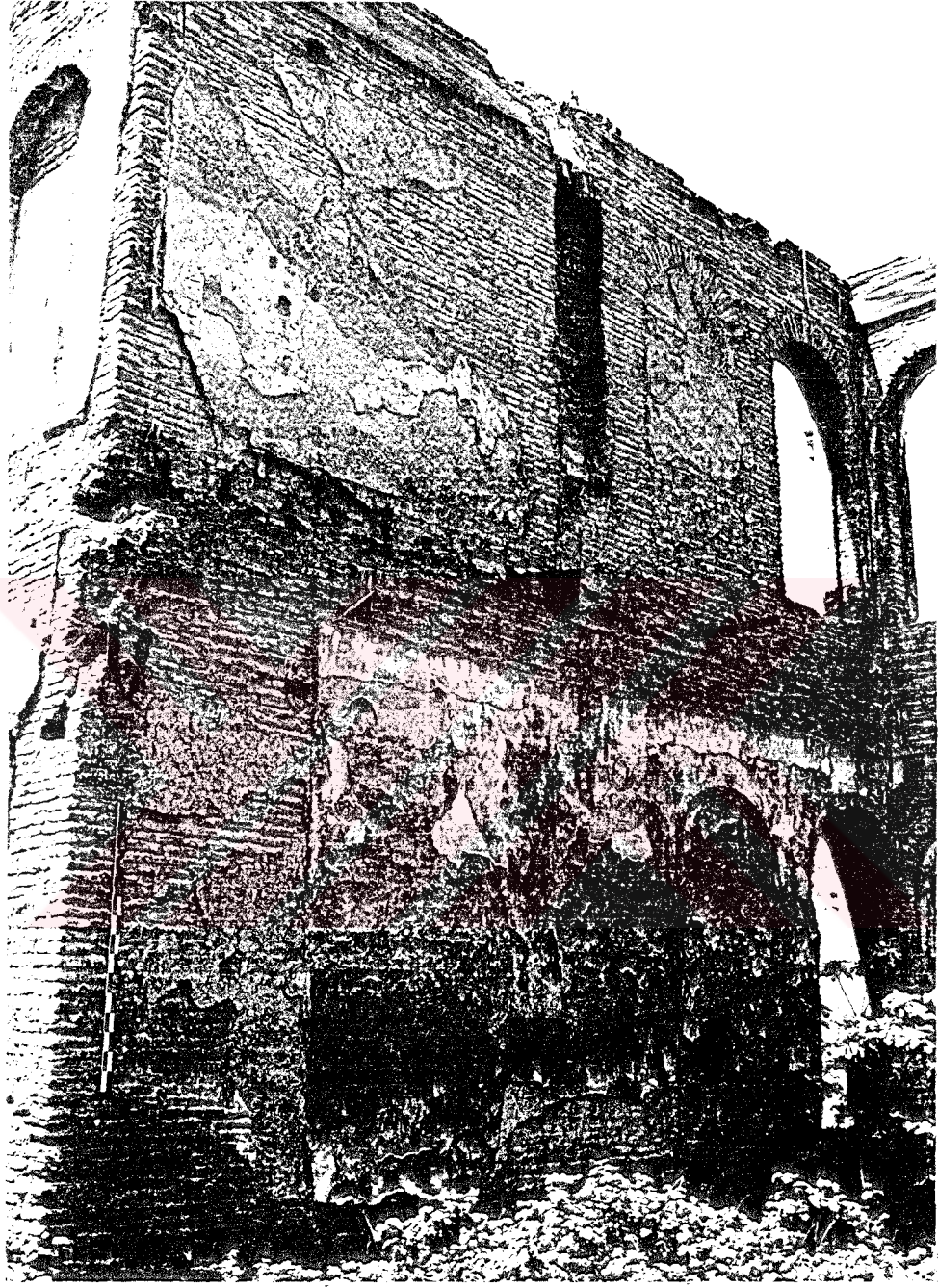
Resim: 1- Maiyet binası, ZK-01 kuzeydoğu duvarı

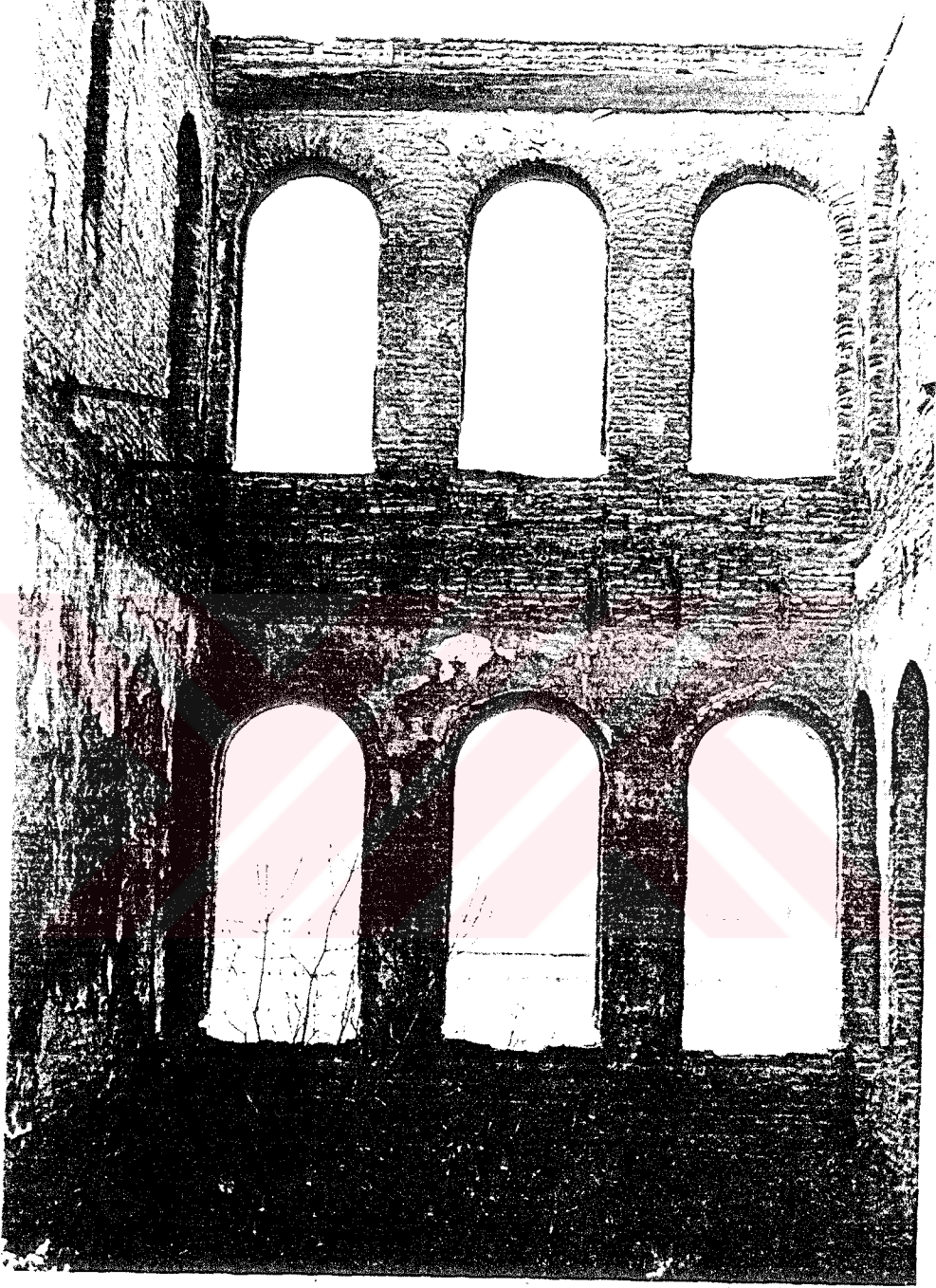
Resim: 2- Maiyet binası, ZK-01 güneydoğu duvarı

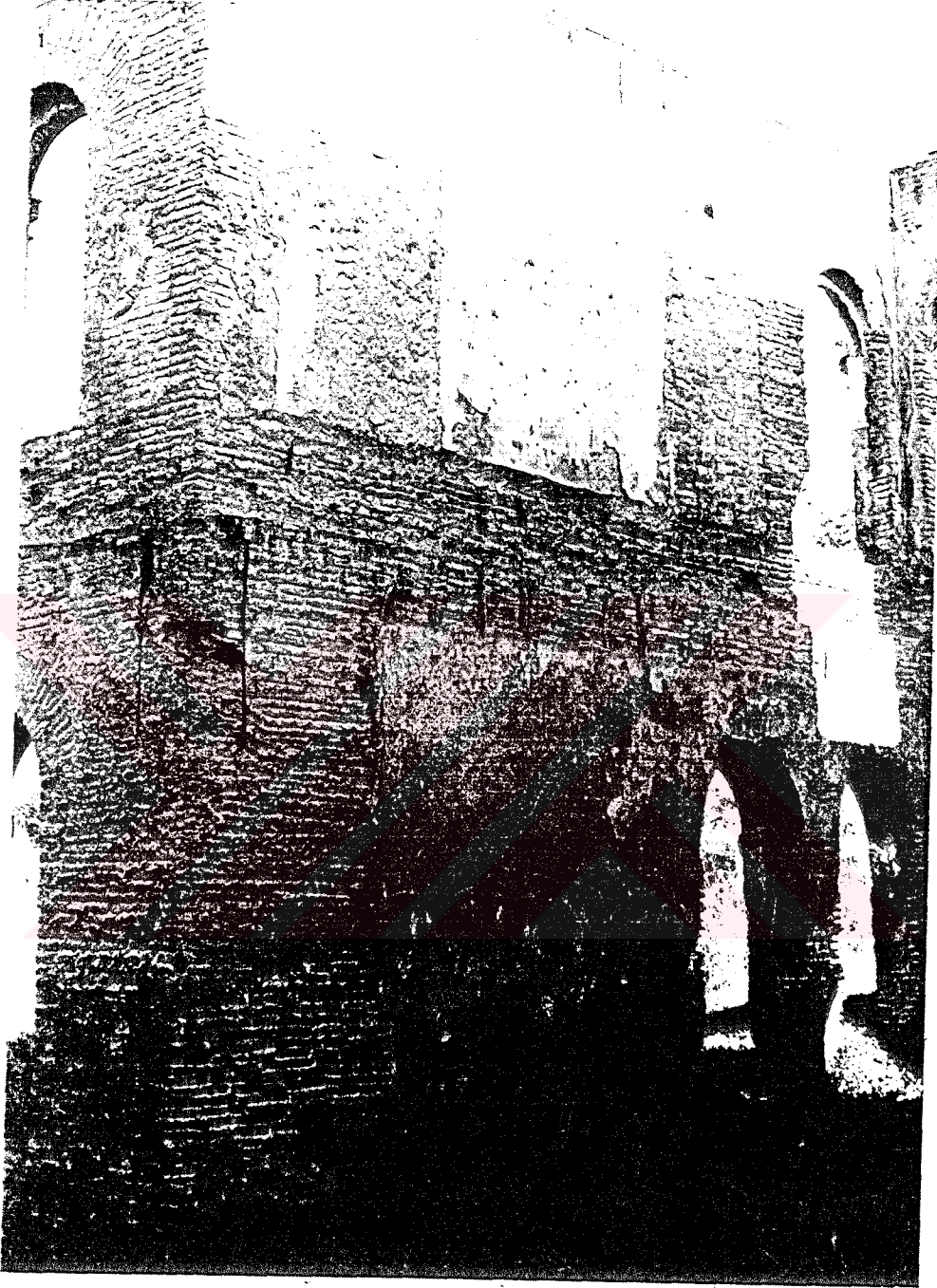
Resim: 4- Maiyet binası, ZK-02 kuzeydoğu duvarı

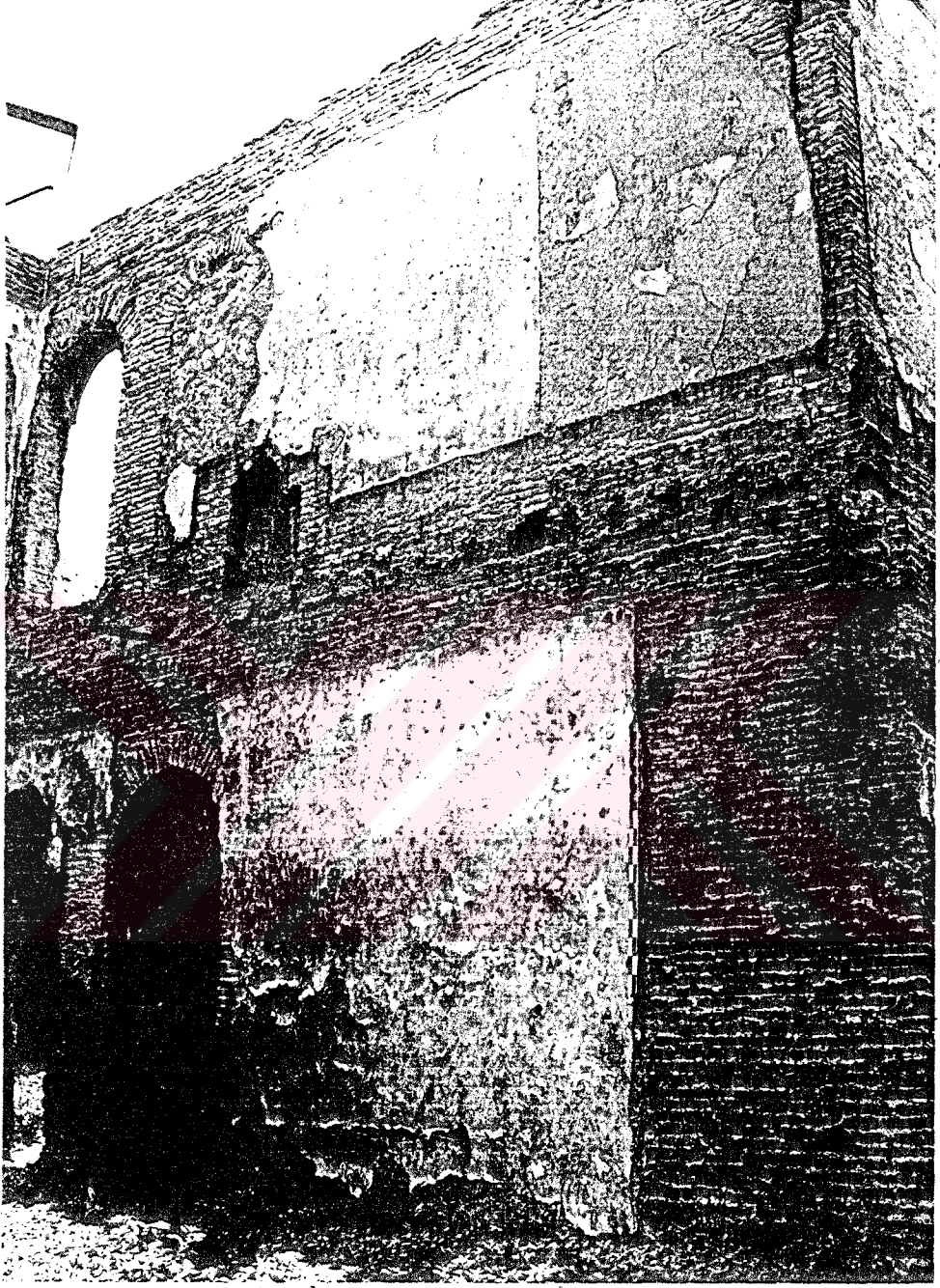
Resim: 5- Maiyet binası, ZK-02 güneybatı duvarı

Resim: 6- Maiyet binası, ZK-02 kuzeybatı duvarı

Resim: 7- Maiyet binası,ZK-13 kuzeydoğu duvarı

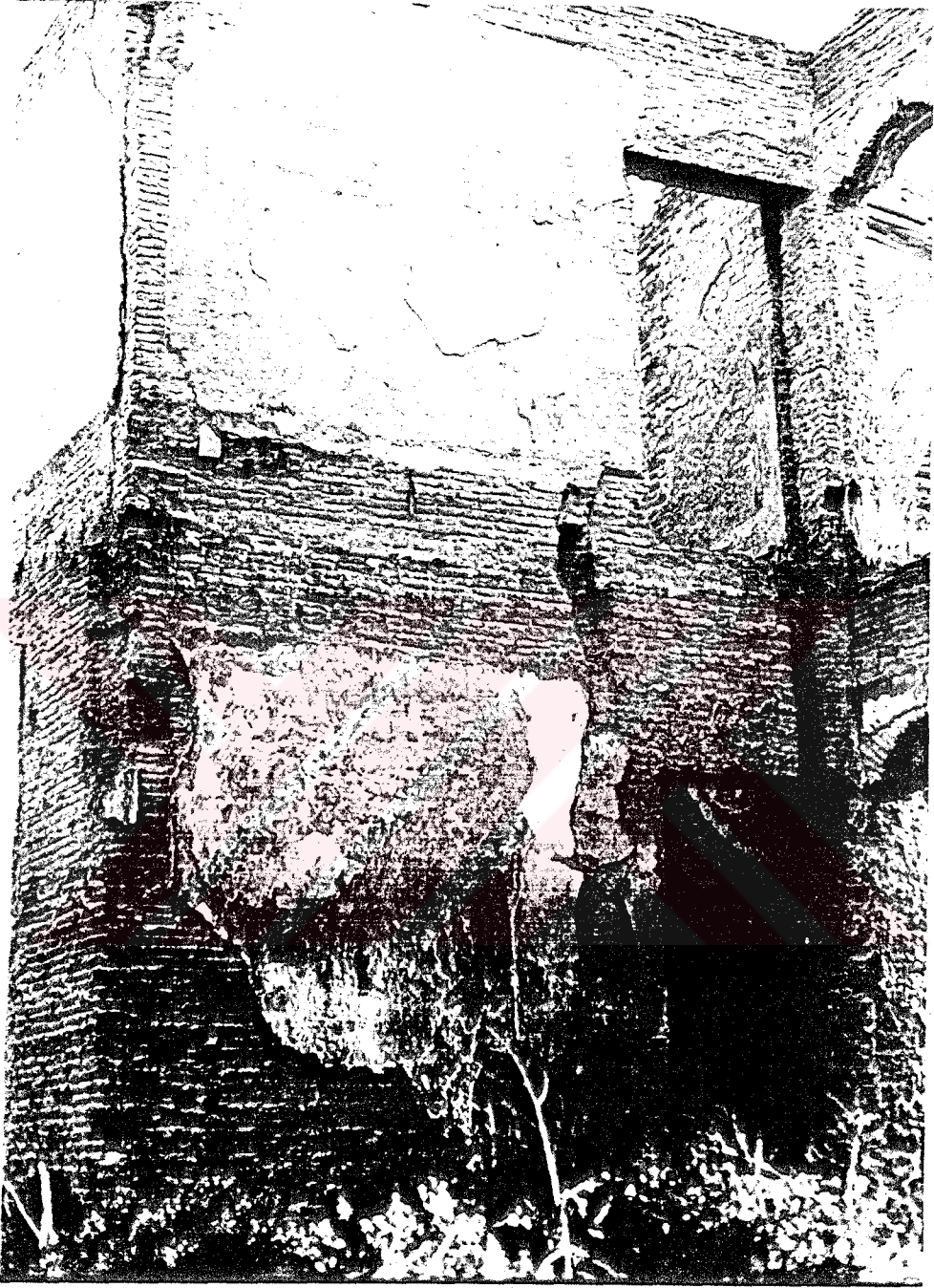

Resim: 8- Maiyet binası, ZK-13 güneybatı duvarı

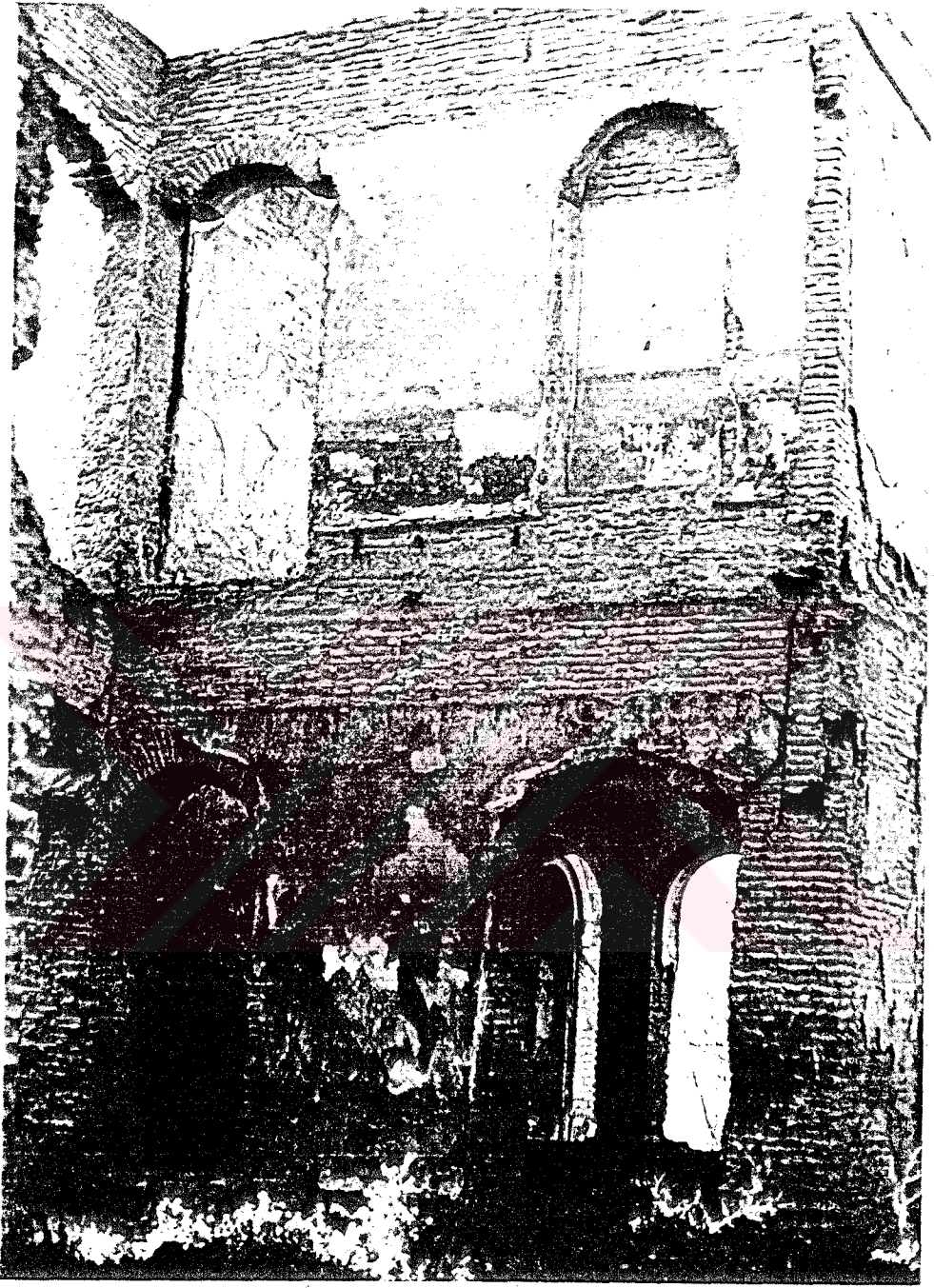

Resim: 9- Maiyet binası, ZK-13 güneydoğu duvarı

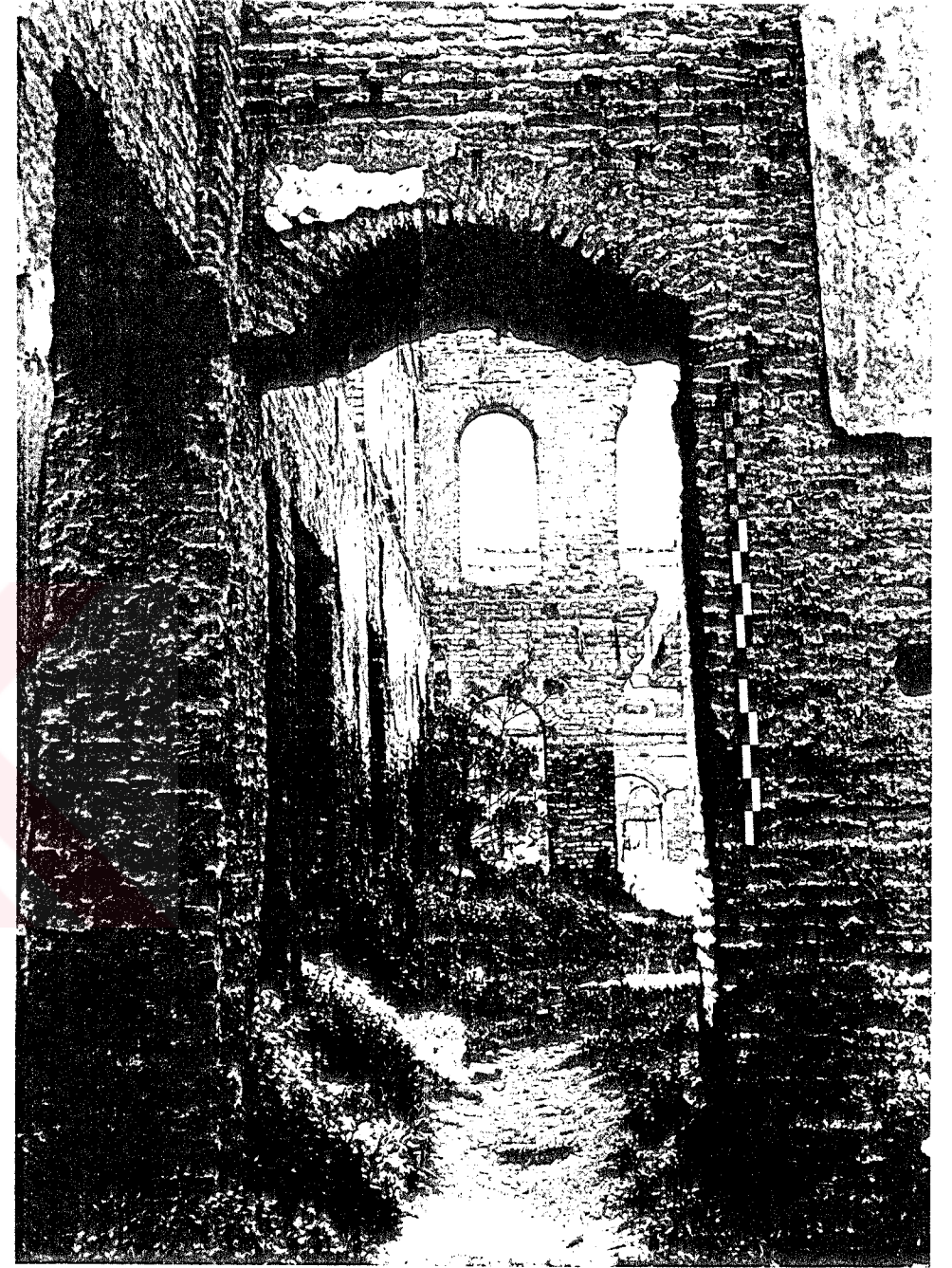

Resim: 10- Maiyet binası, ZK-01 güneydoğu duvarı

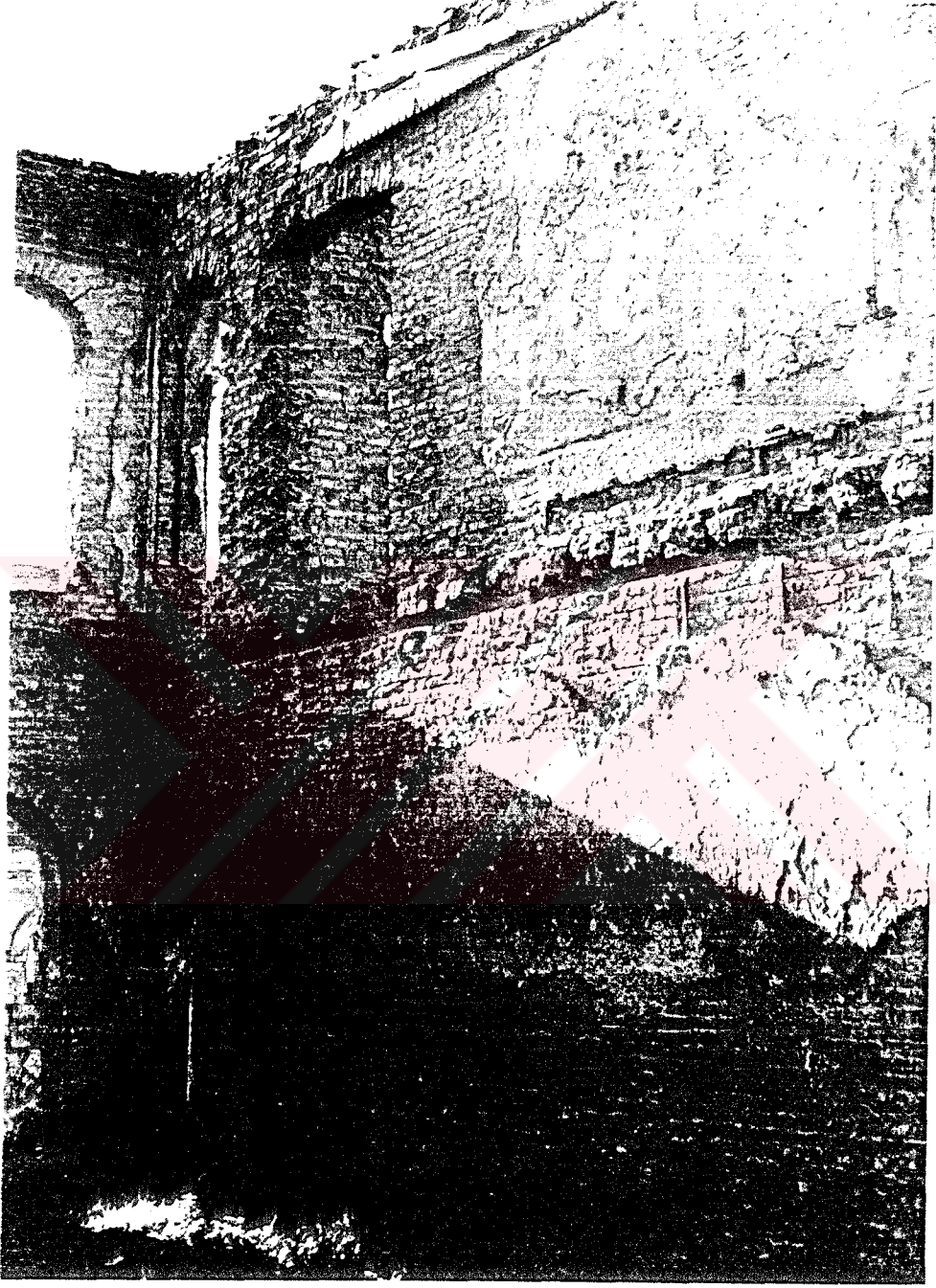
Resim: 11- Maiyet binası, ZK-01 kuzeybatı duvarı

Resim: 12- Maiyet binası, ZK-01 güneybatı duvarı

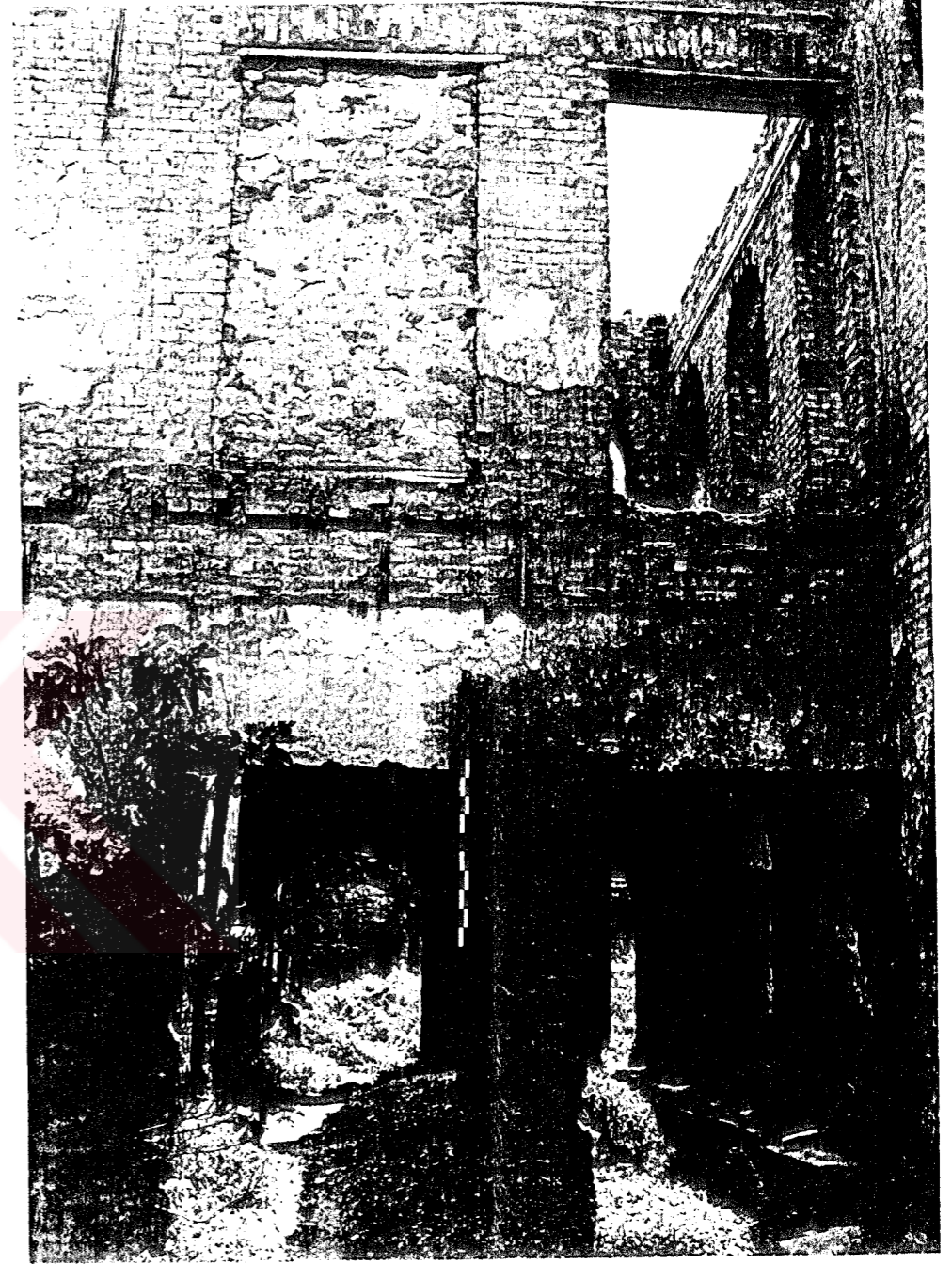
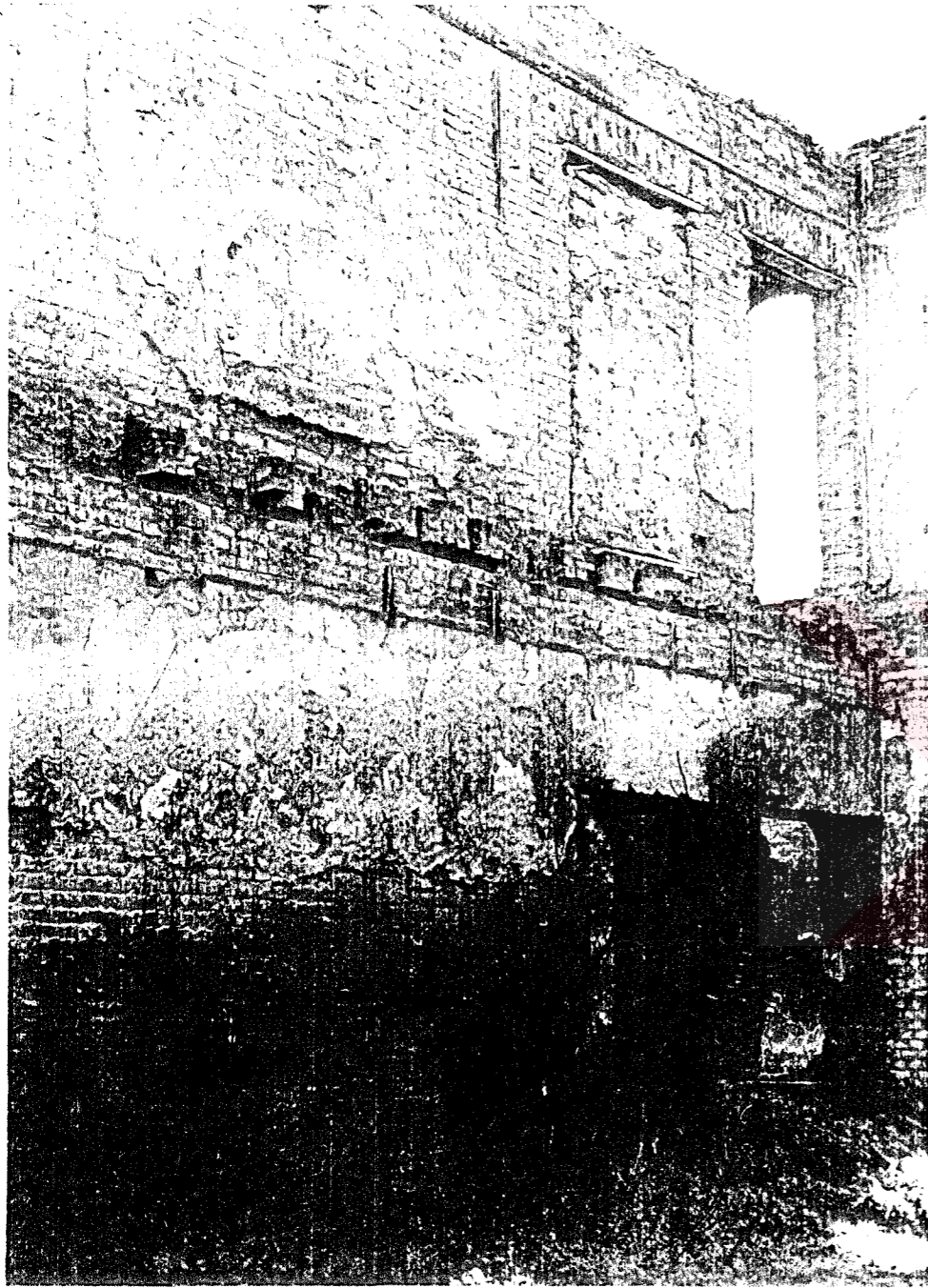
Resim: 13- Maiyet binası, ZK-06 güneybatı duvarı

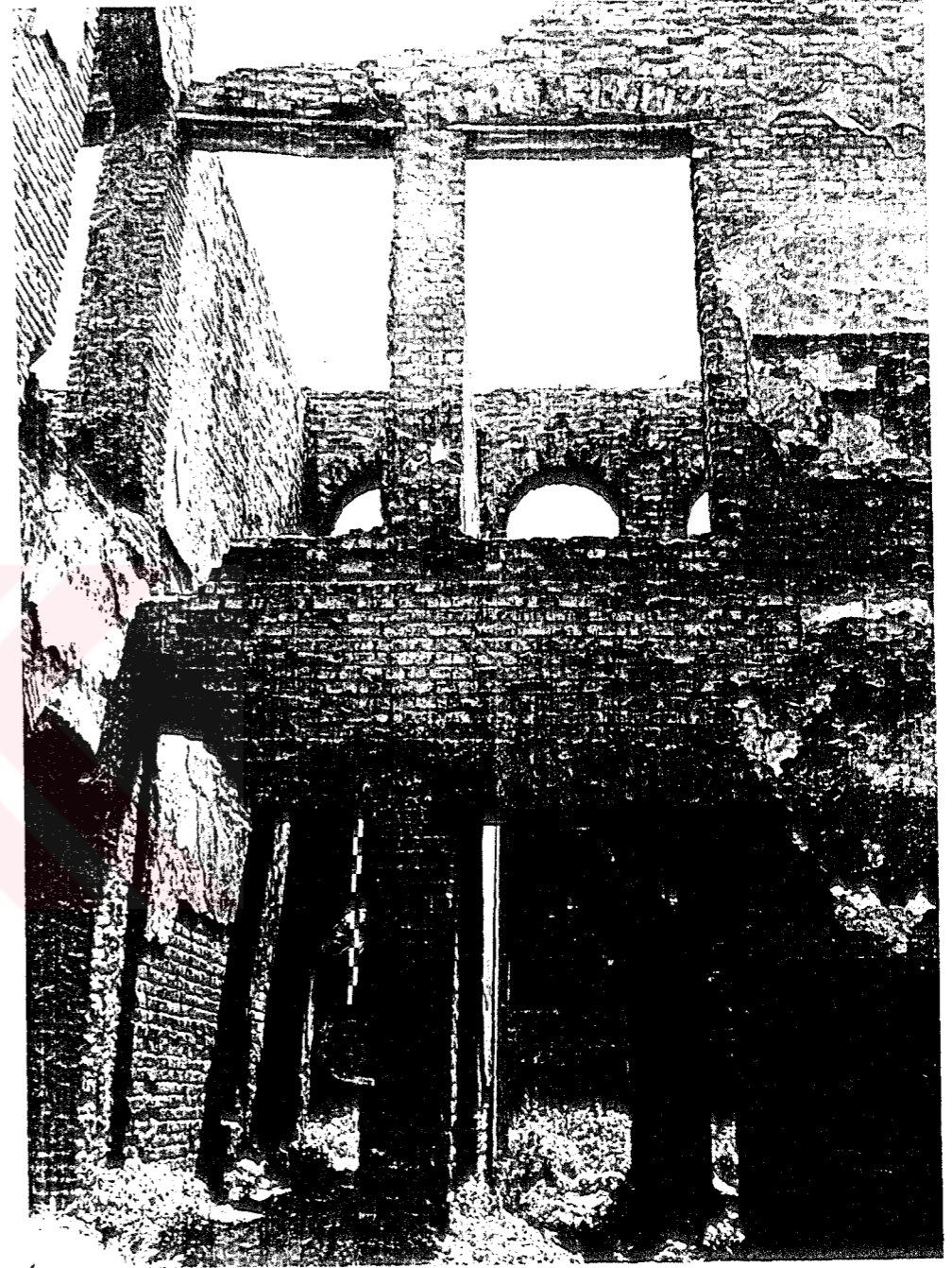
Resim: 14- Maiyet binası, ZK-06 kuzeybatı duvarı

Resim: 15- Maiyet binası, ZK-06 kuzeybatı duvarı

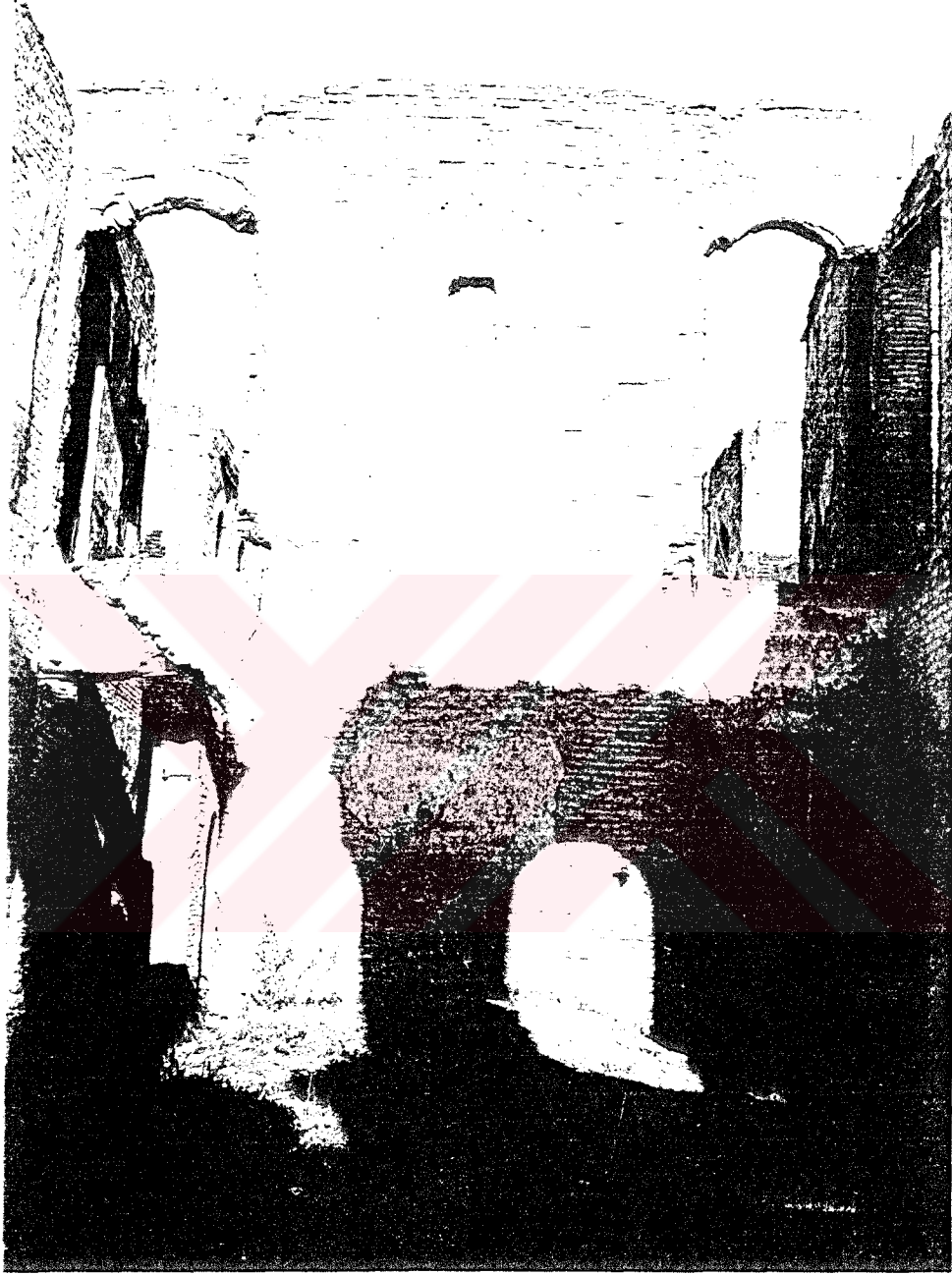

Resim: 16- Maiyet binası, ZK-06 güneydoğu duvarı

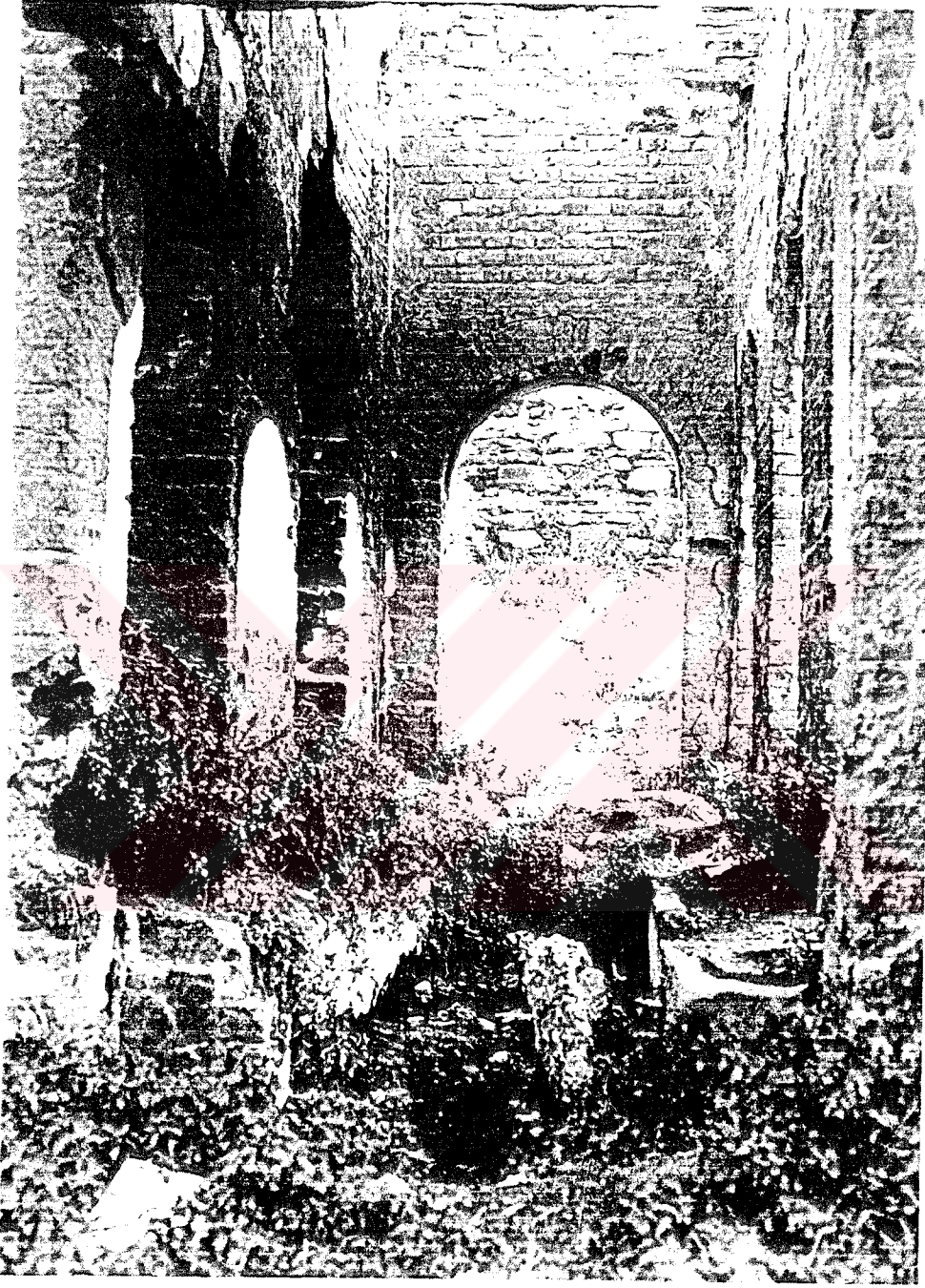

Resim: 17- Maiyet binası, ZK-06 güneydoğu duvarı

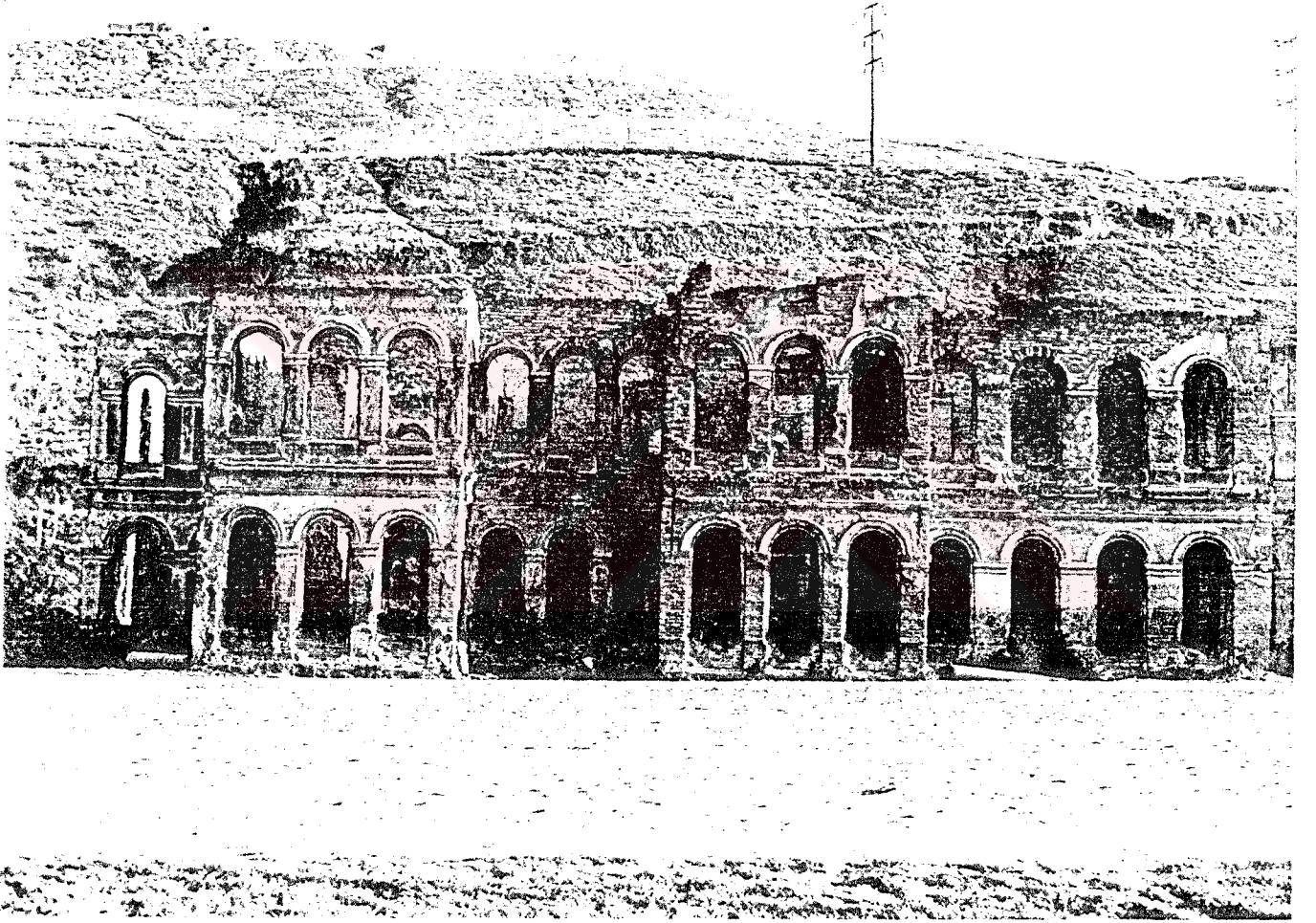

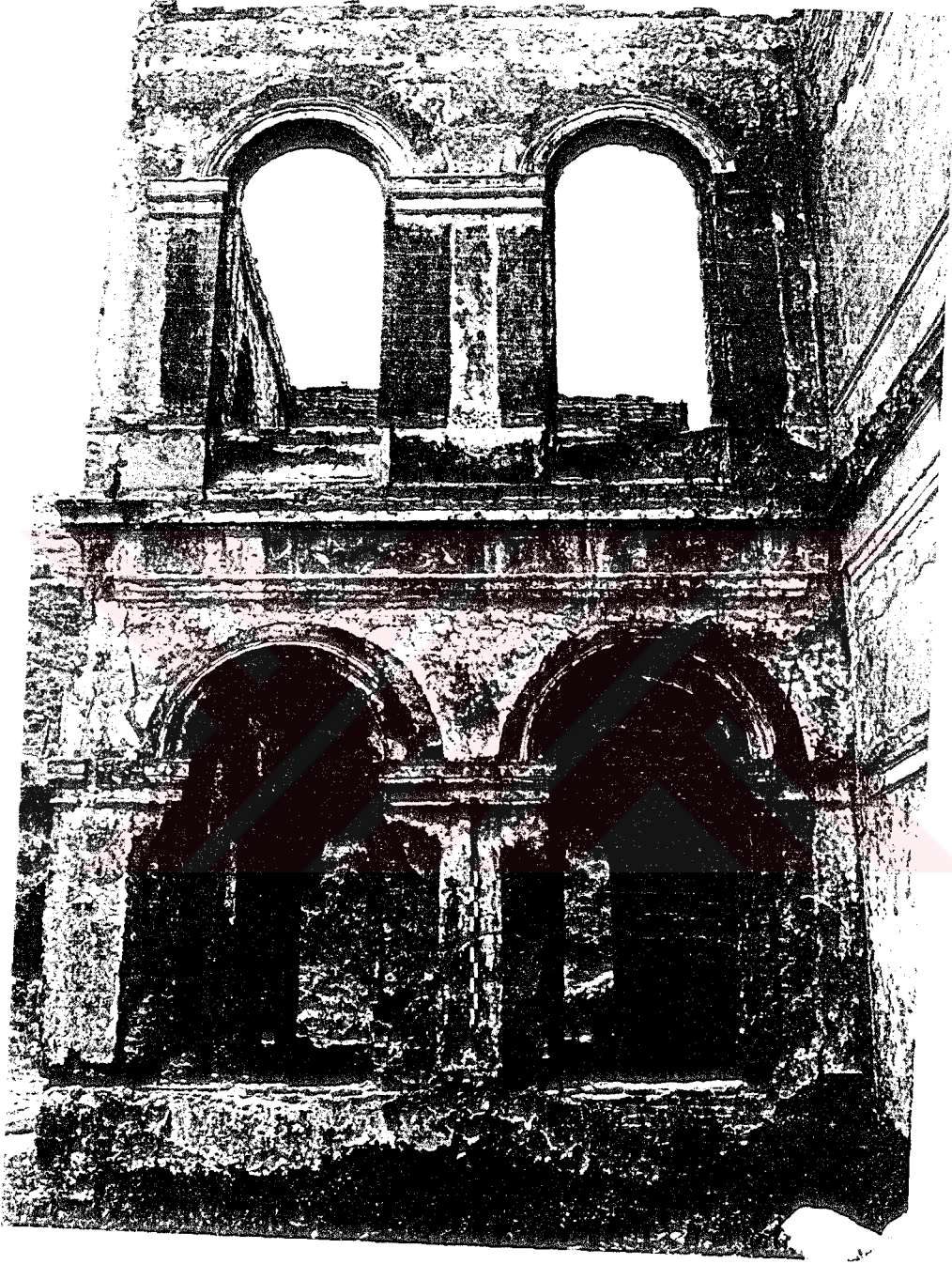
Resim: 18- Maiyet binası, ZK-06 kuzeydoğu duvarı

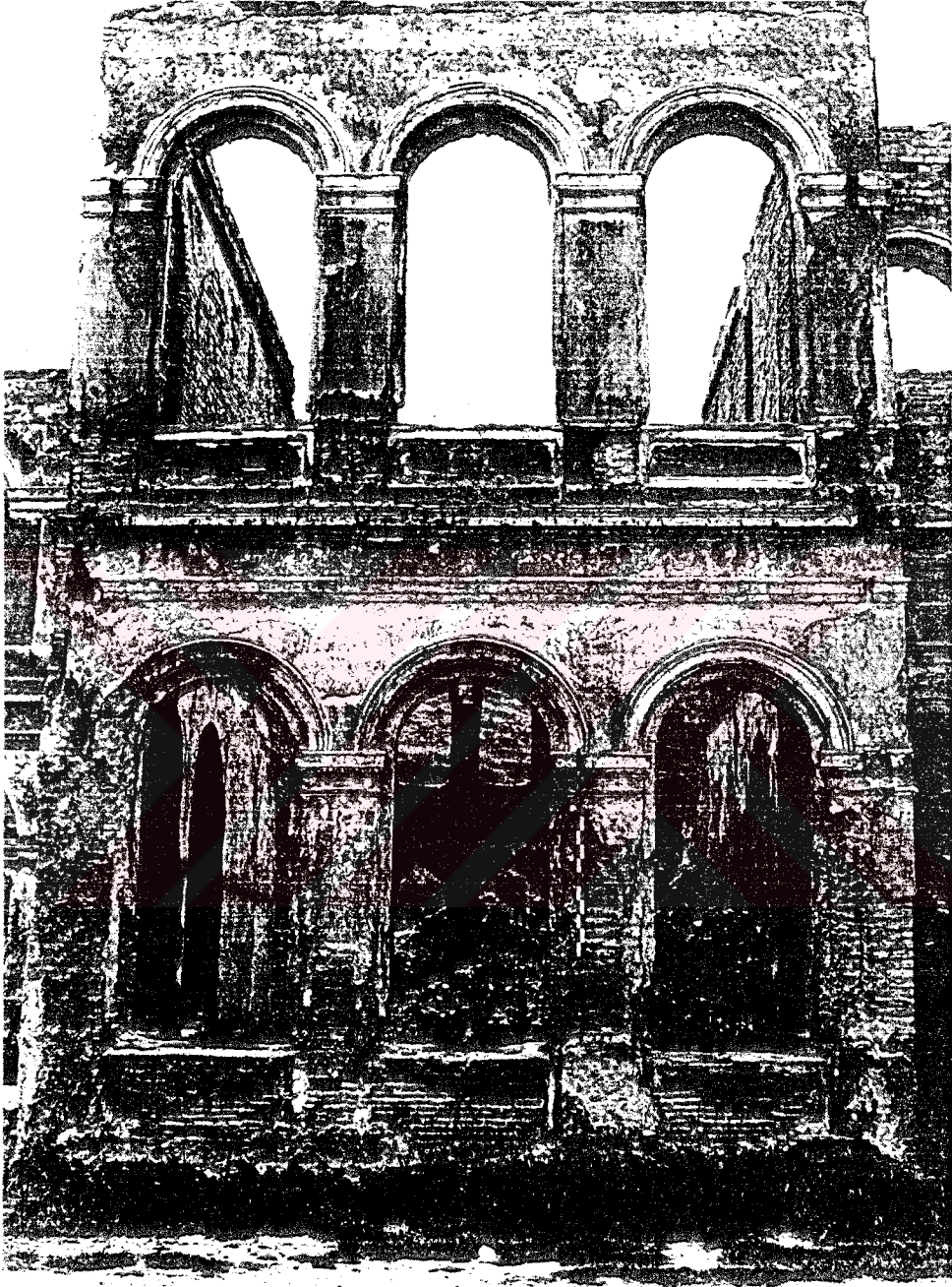
Resim: 19- Maiyet binası, ZK-07 no.lu mekan iç görünüşü

Resim: 20- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi

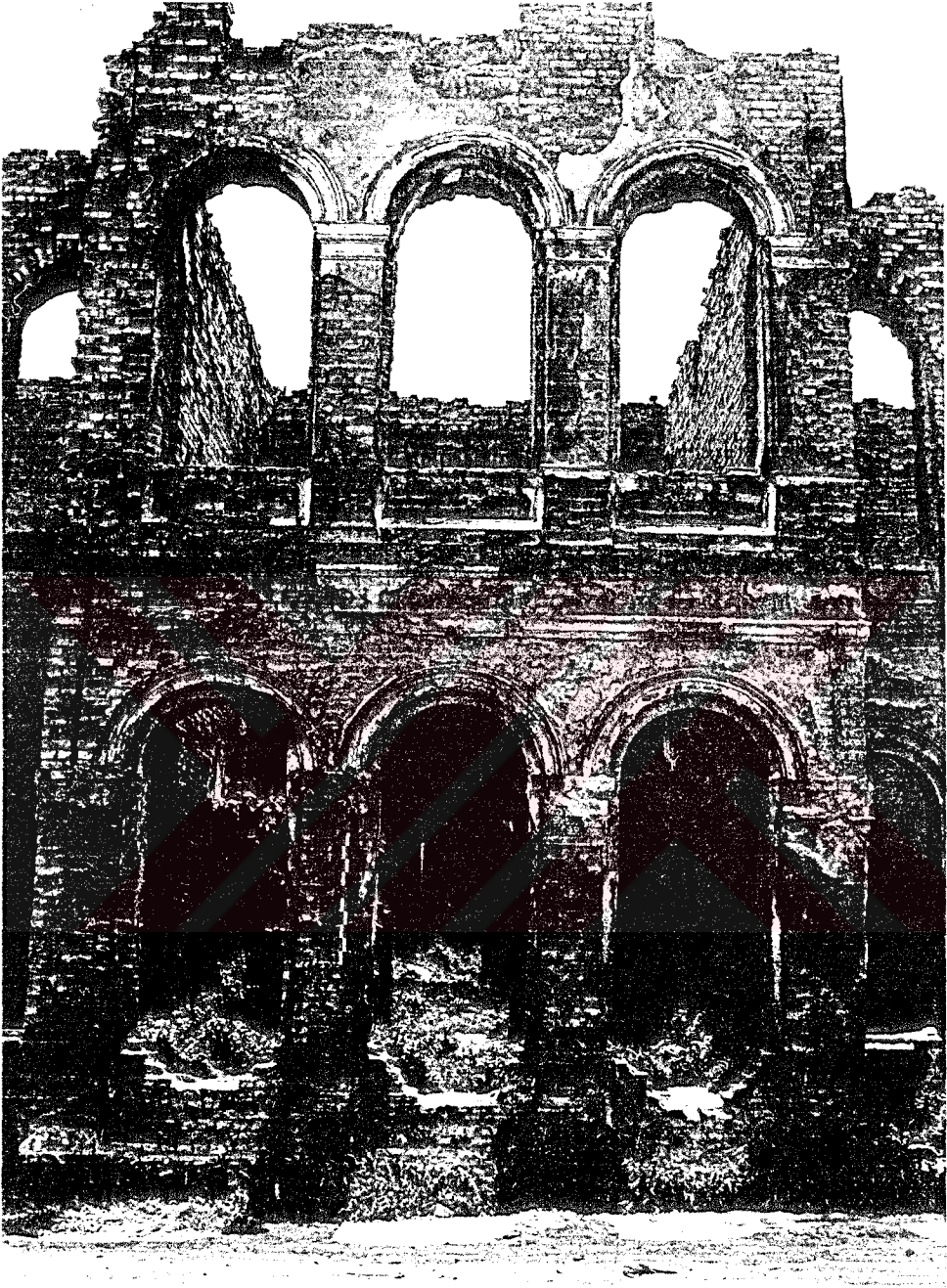
Resim: 21- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi birinci bölüm

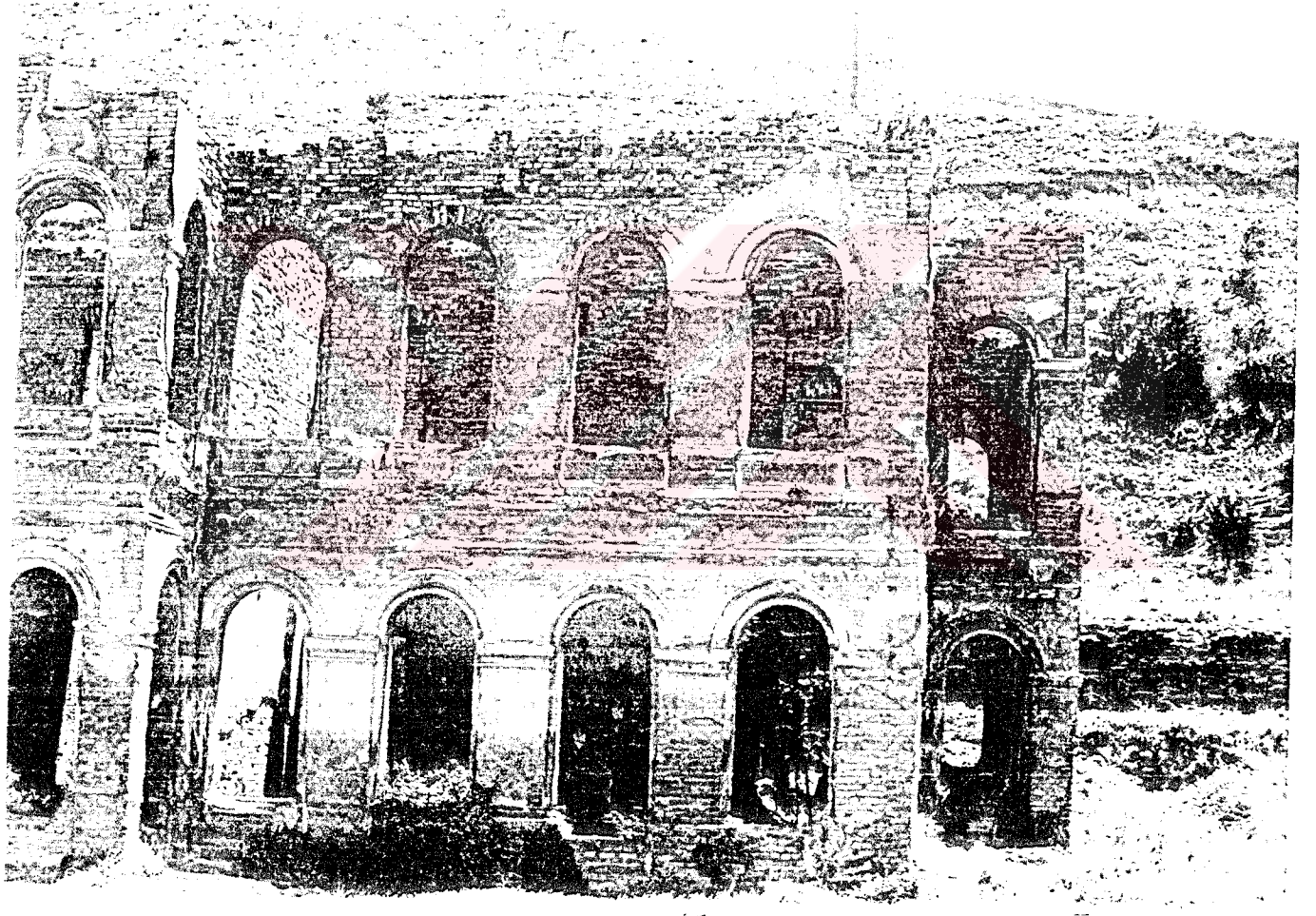
Resim: 22- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi ikinci bölüm

Resim: 23- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi üçüncü bölüm

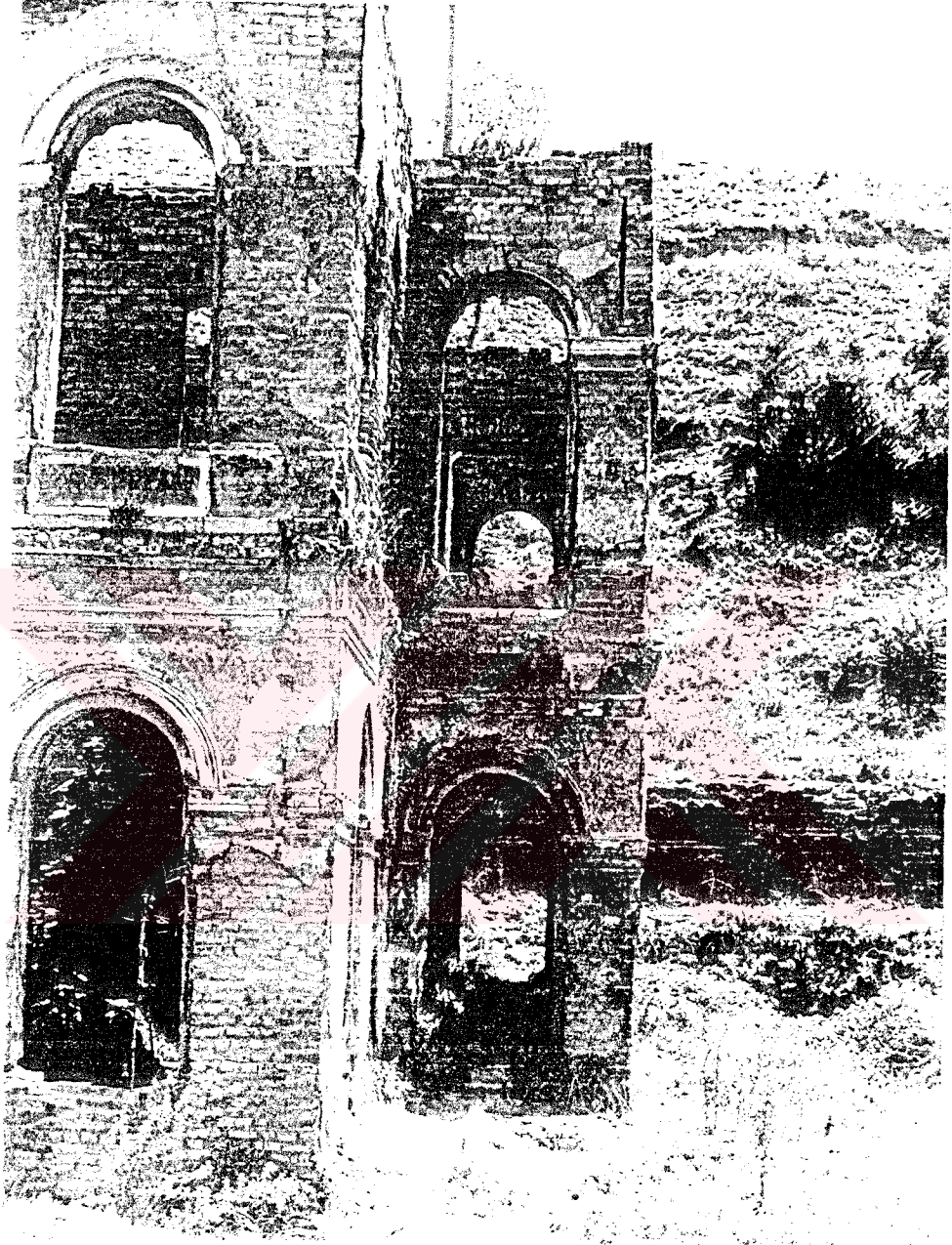

Resim: 24- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi dördüncü bölüm

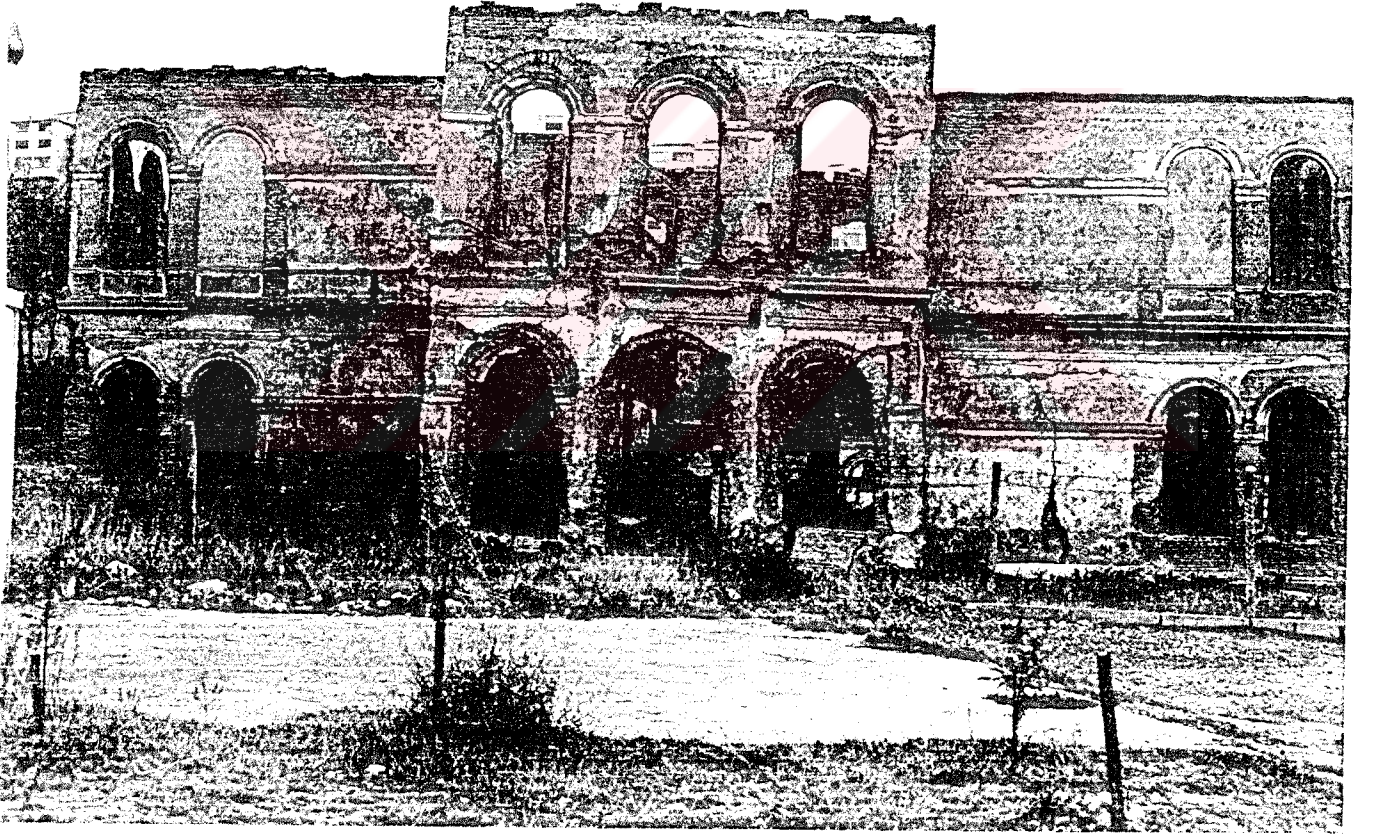

Resim: 25- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi beşinci bölüm

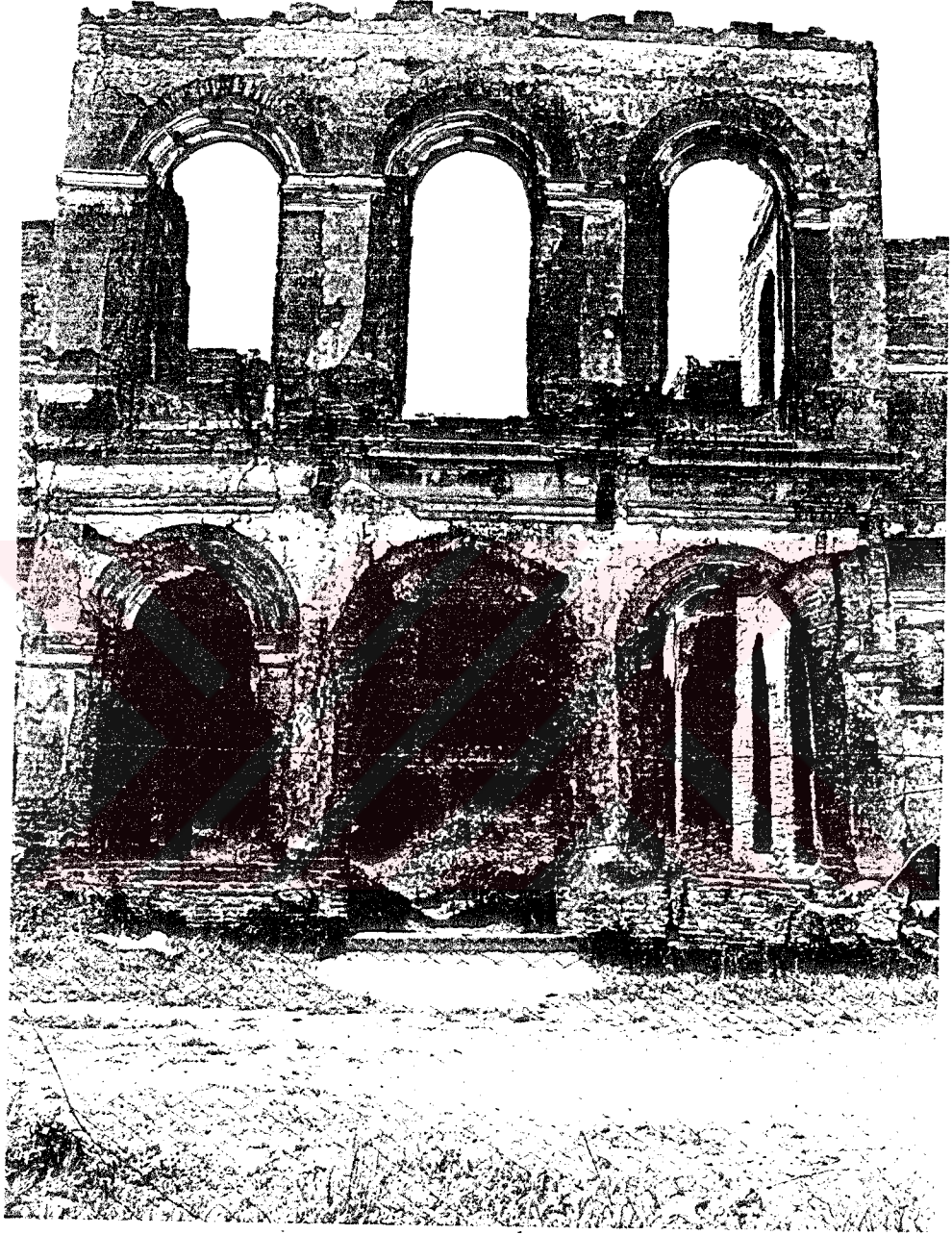

Resim: 26- Maiyet binası, kuzeybatı cephesi altıncı bölüm

Resim: 27- Maiyet binası, kuzeydoğu cephesi

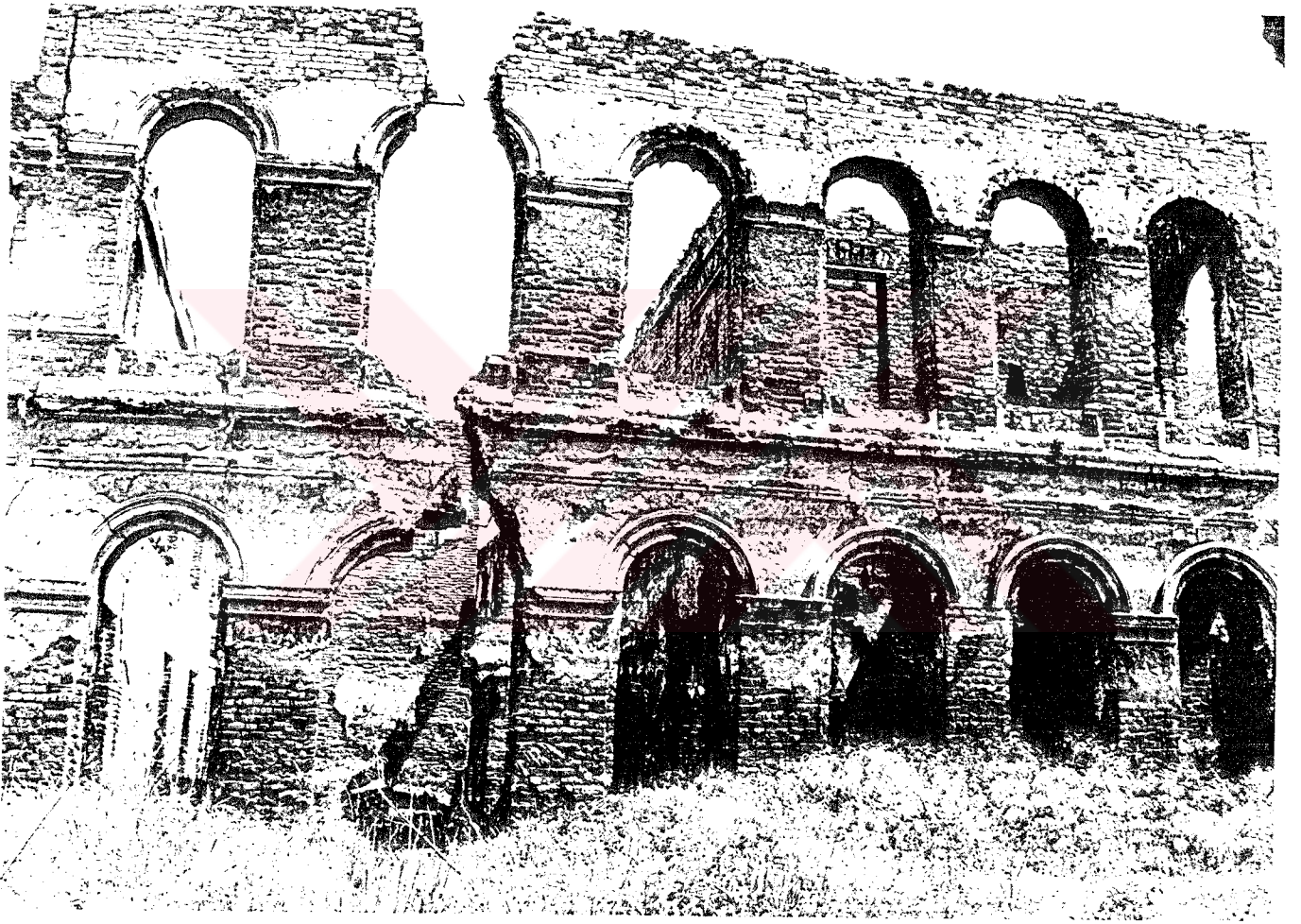
Resim: 28- Maiyet binası, kuzeydoğu cephesi birinci bölüm

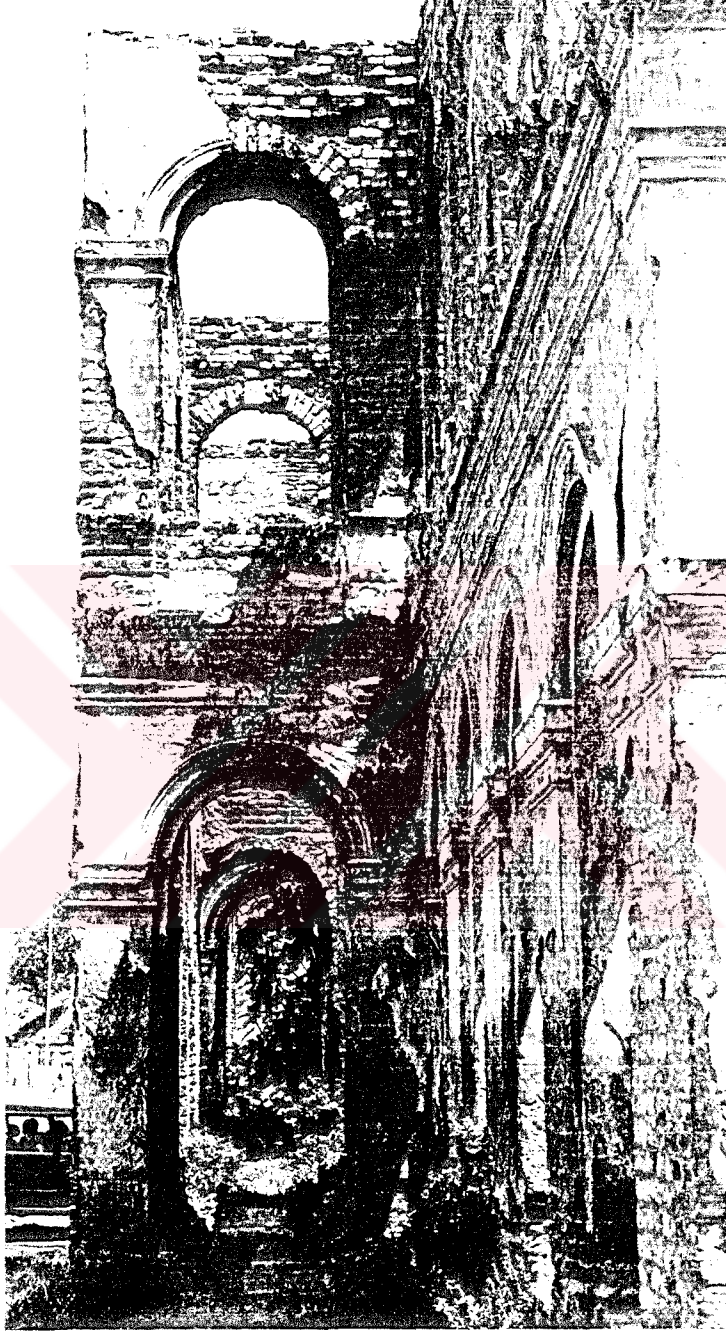
Resim: 29- Maiyet binası, kuzeydoğu cephesi ikinci bölüm

Resim: 30- Maiyet binası, kuzeydoğu cephesi üçüncü bölüm

Resim: 31- Maiyet binası, güneybatı cephesi

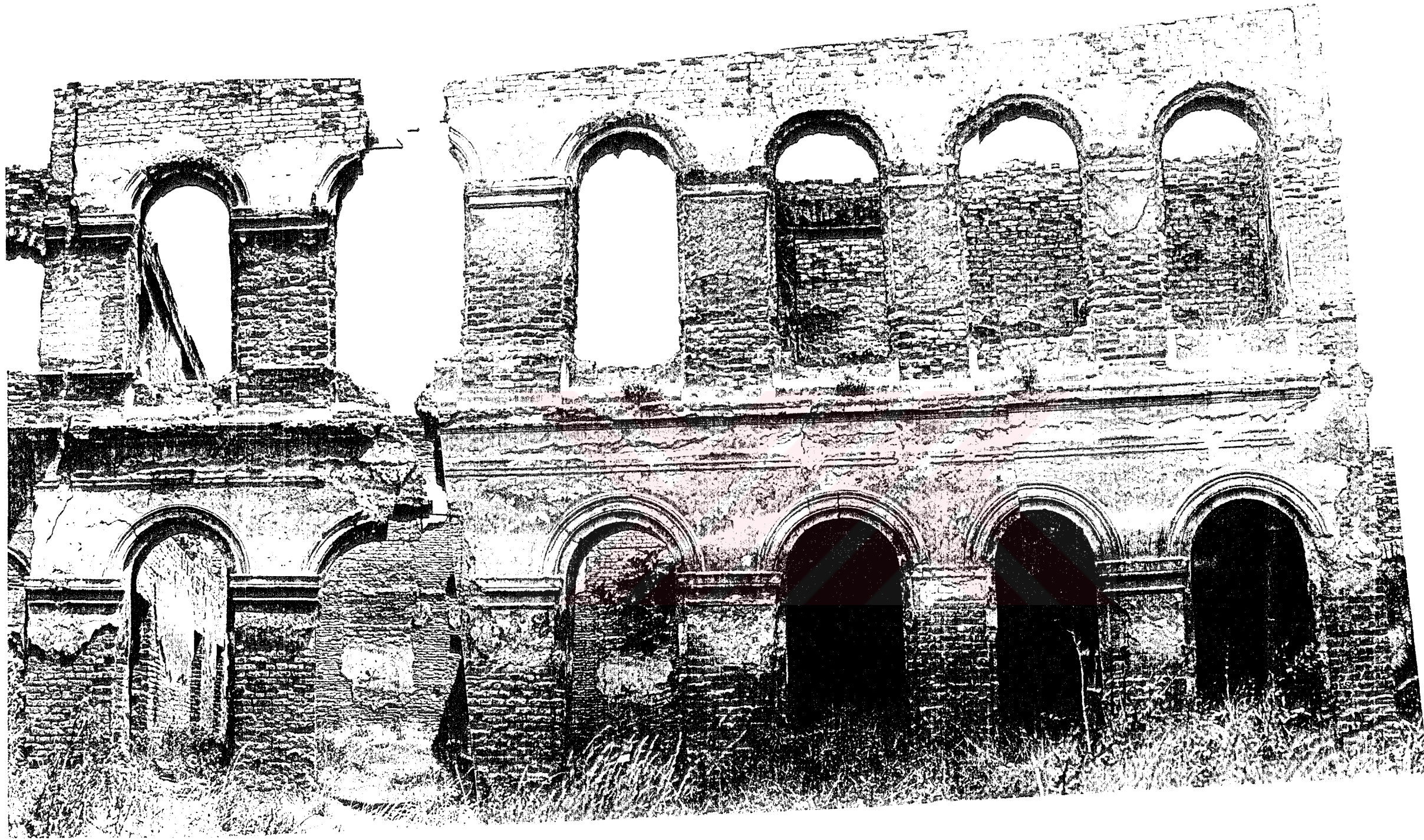

Resim: 32- Maiyet binası,güneybatı cephesi birinci bölüm

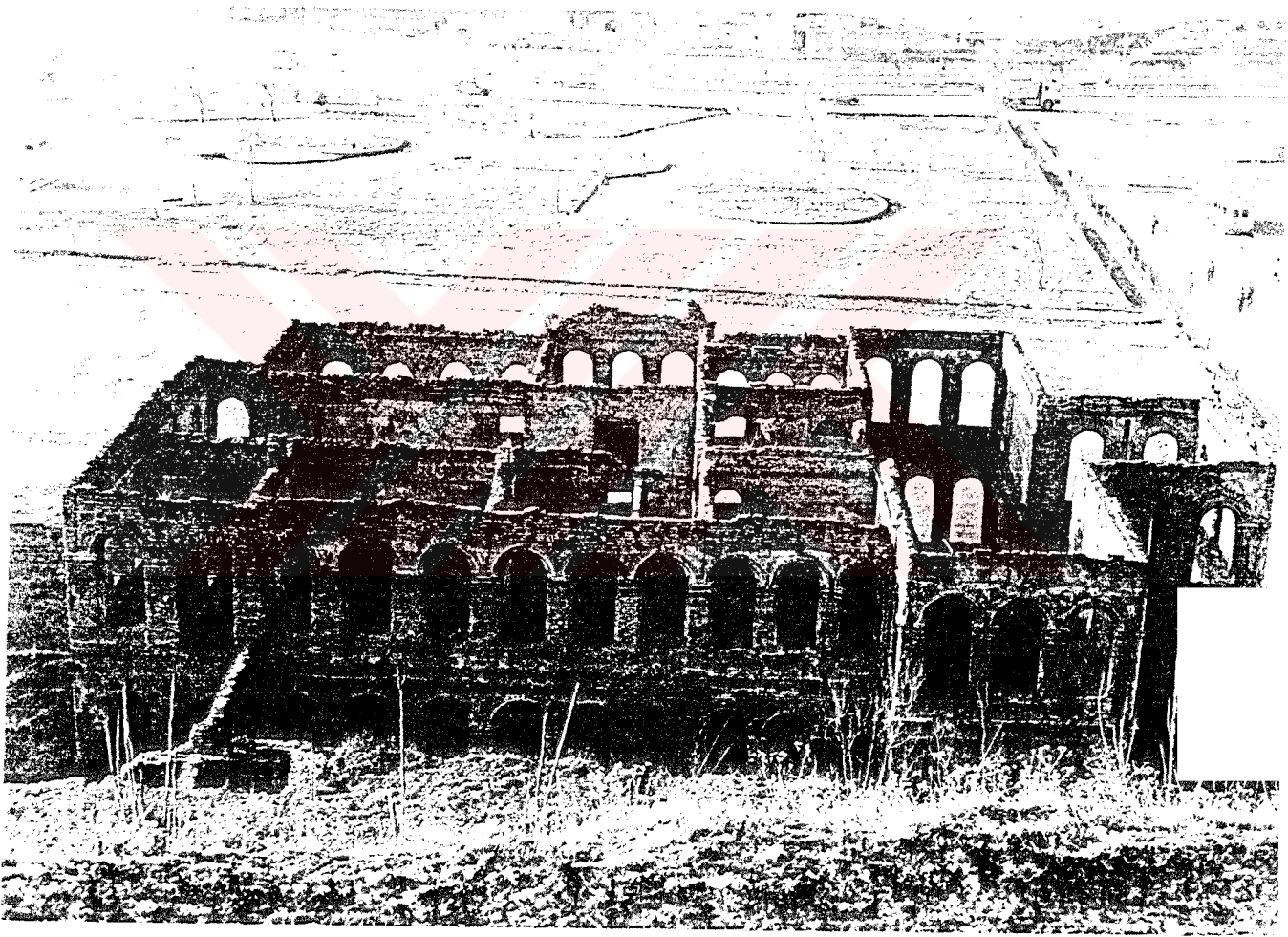

Resim: 33- Maiyet binası, güneybatı cephesi ikinci bölüm

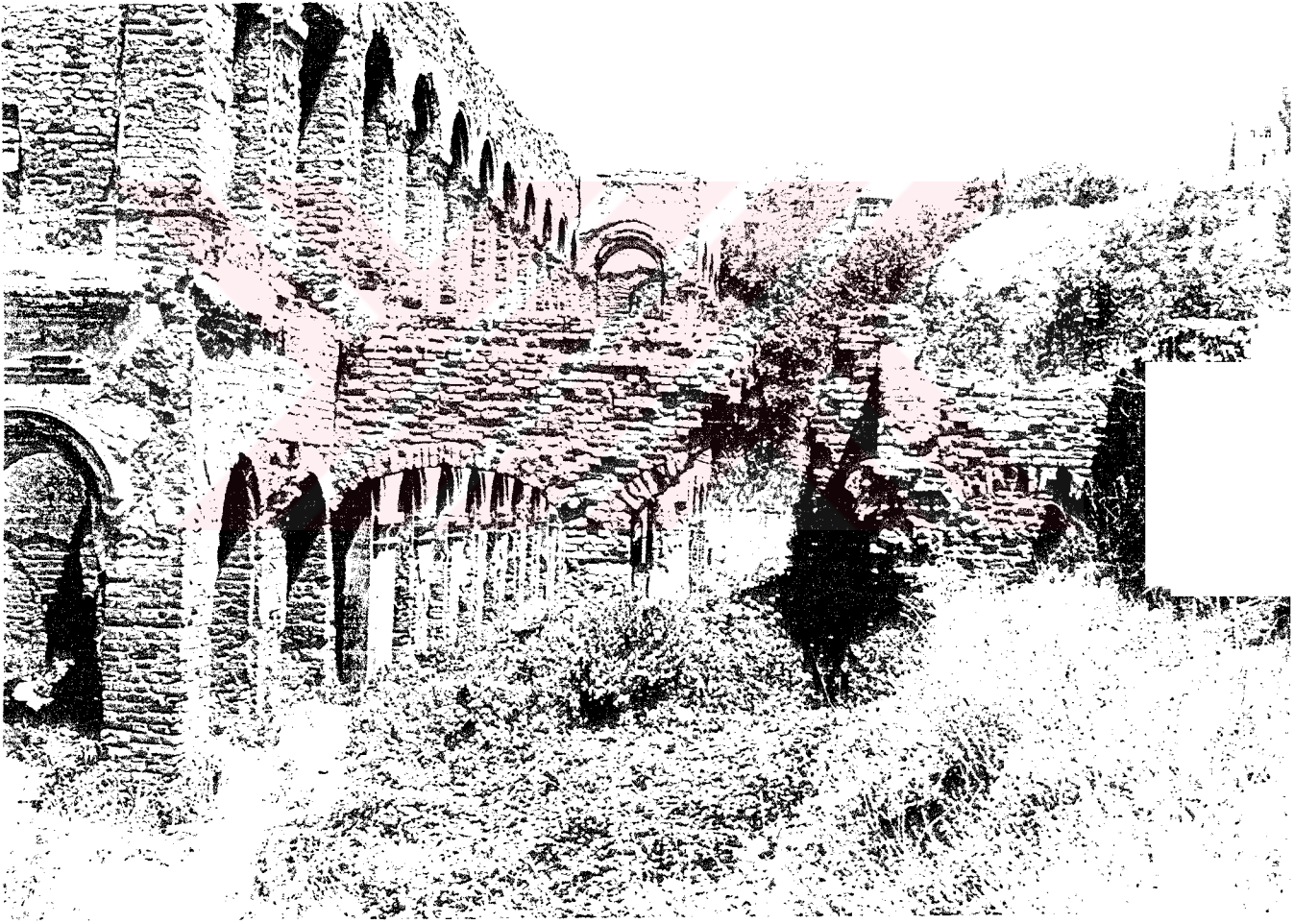

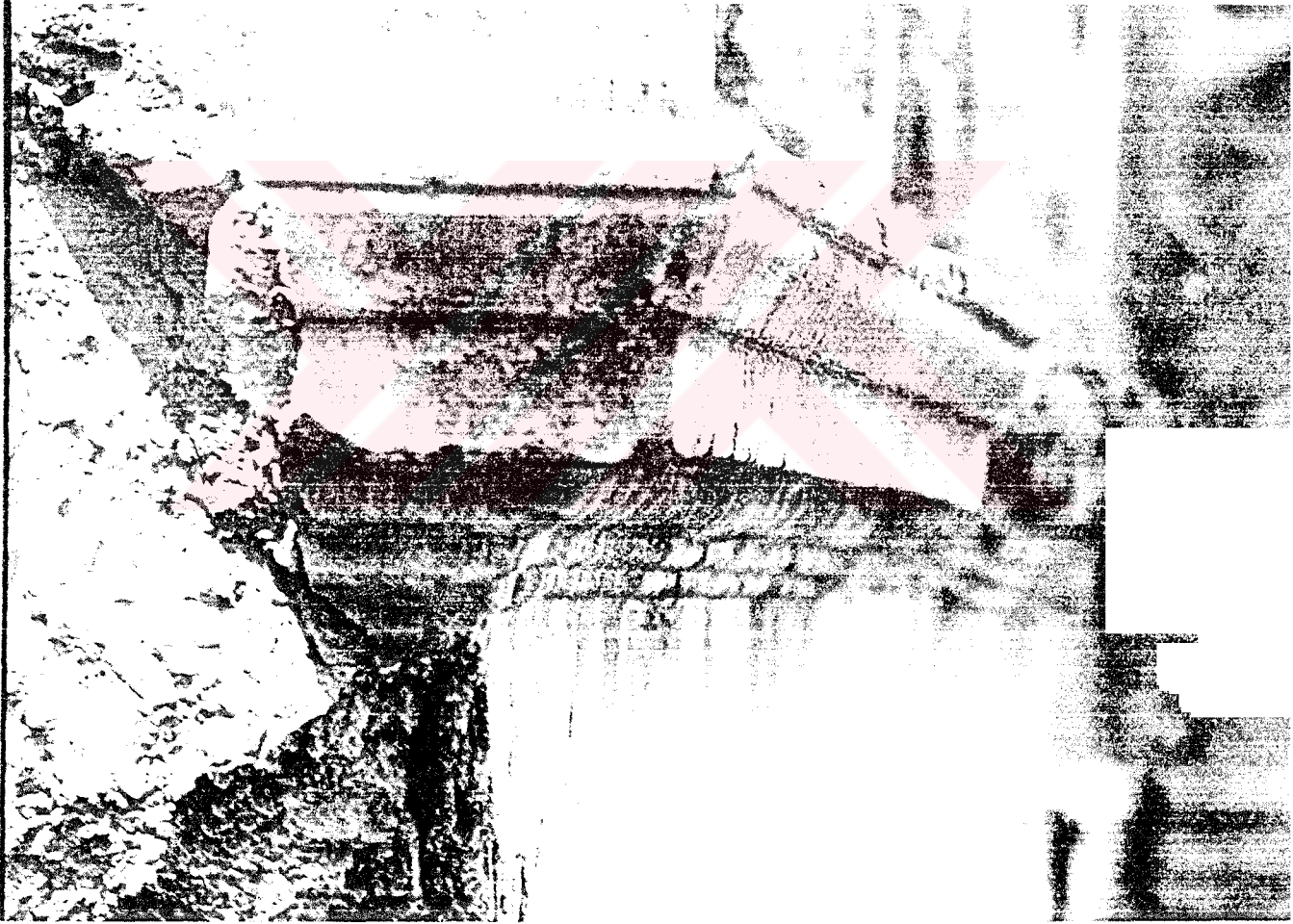
Resim: 34- Maiyet binası, güneybatı cephesi üçüncü bölüm

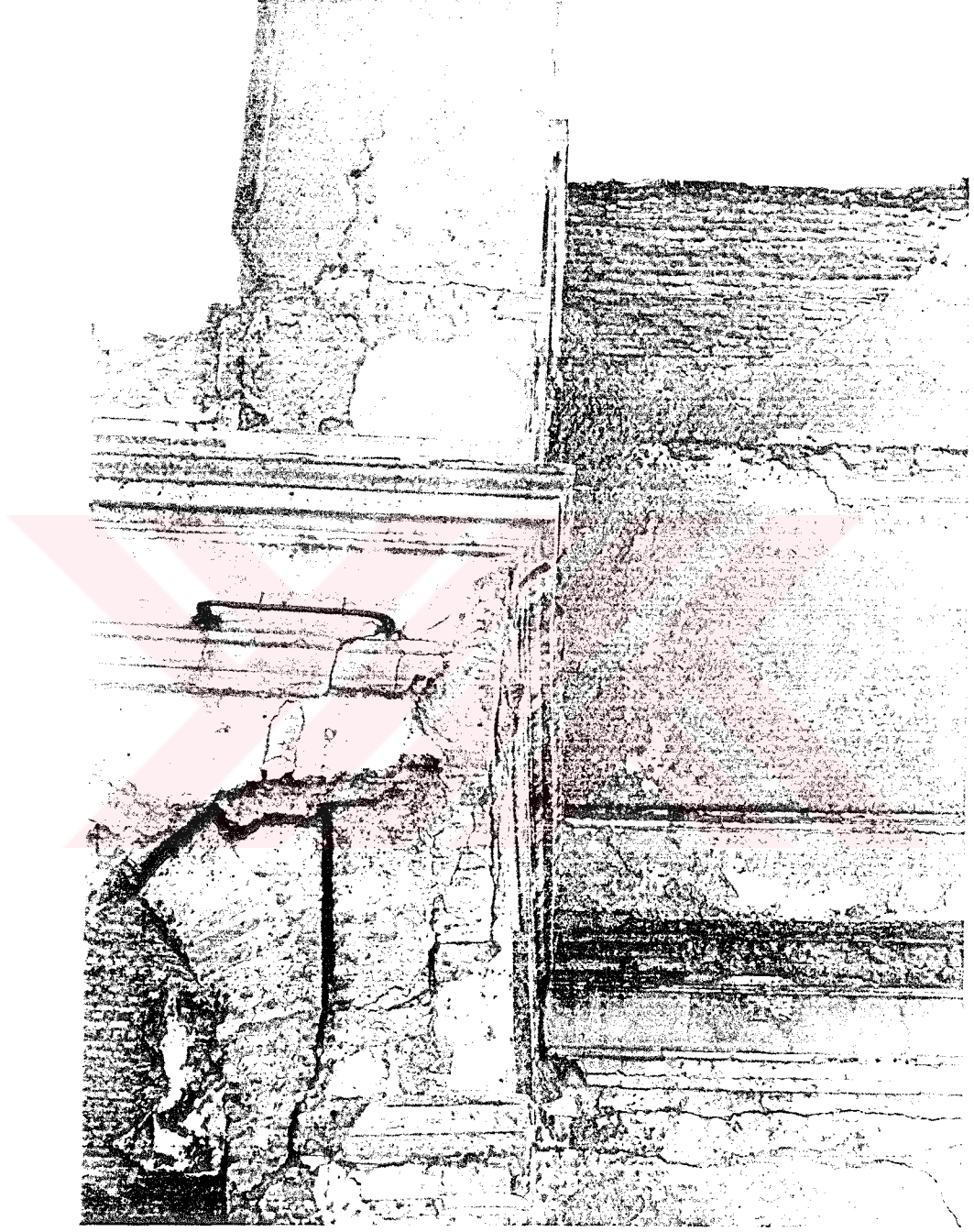
Resim: 35- Maiyet binası, güneydoğu cephesi

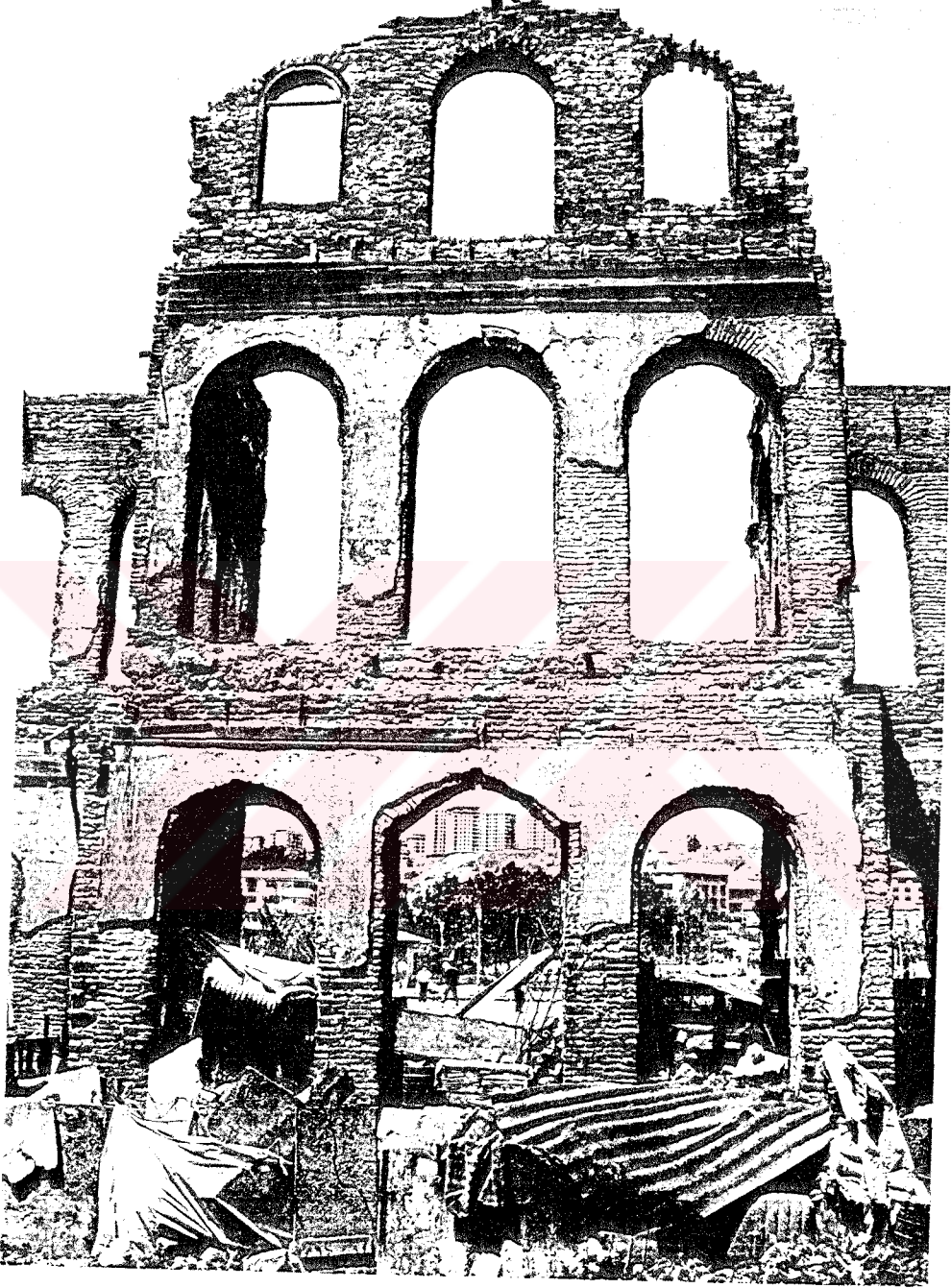
Resim: 36- güneydoğu cephesinin Hünkar Kasrı yönünden görünüşü

Resim: 37- kat silmesinden detay

Resim: 38- katları ayıran silme profilleri

Resim: 39- Hünkar Kasrı, ZK-01 kuzeybatı duvarı

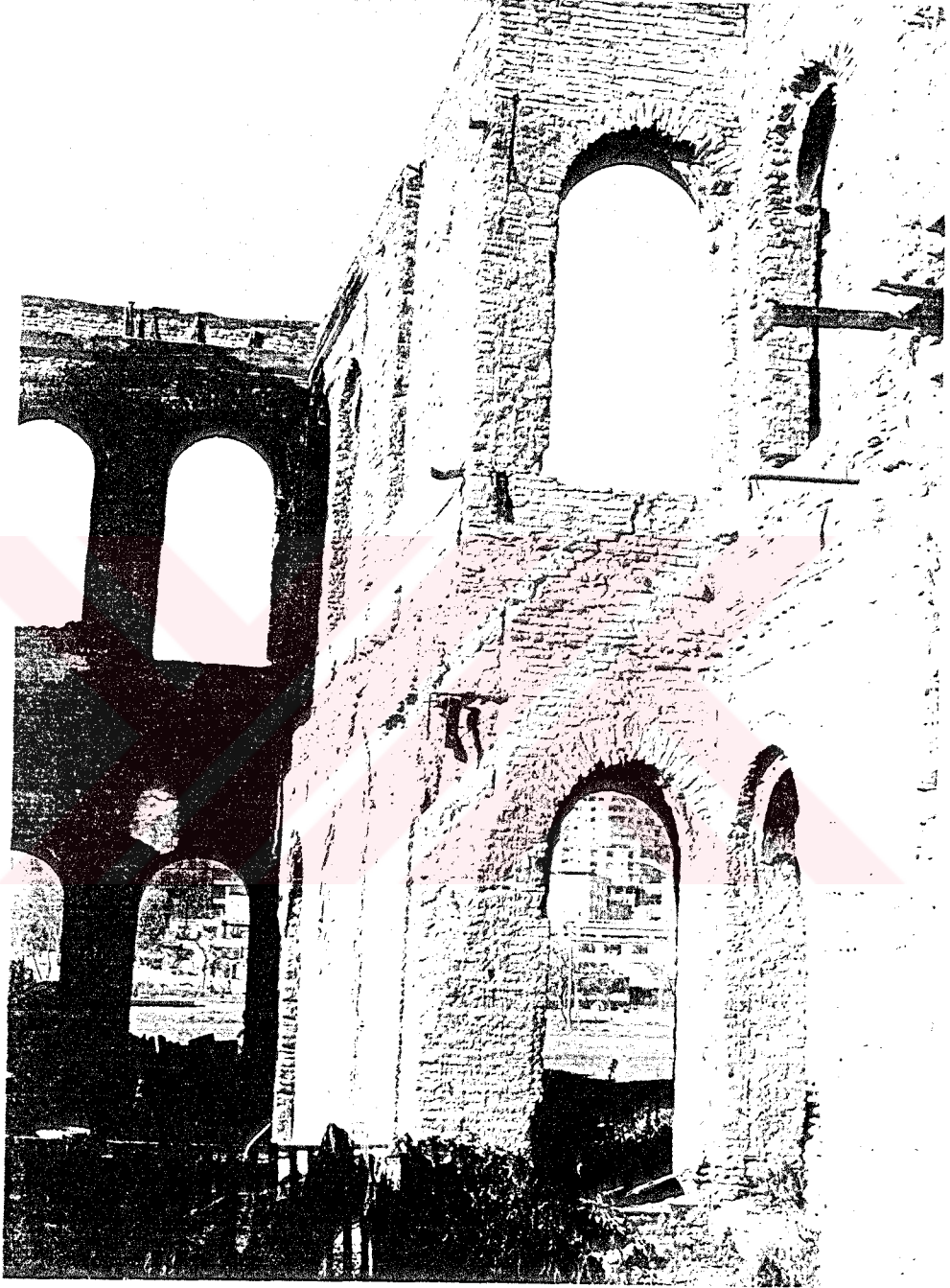

Resim: 40- Hünkar Kasrı, ZK-02 kuzeybatı duvarı

Resim: 41- Hünkar Kasrı, ZK-03, ZK-04 kuzeydoğu duvarı

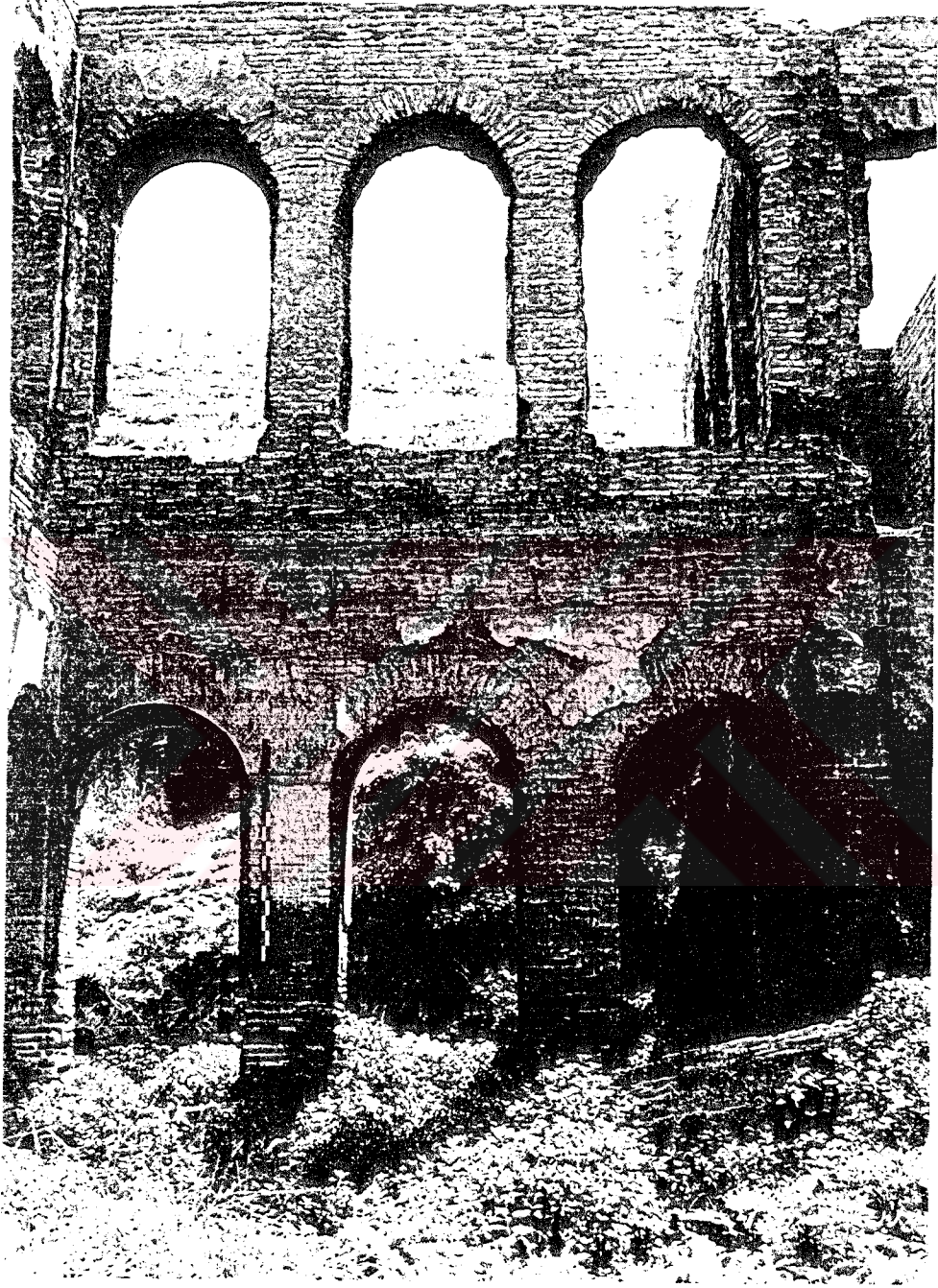

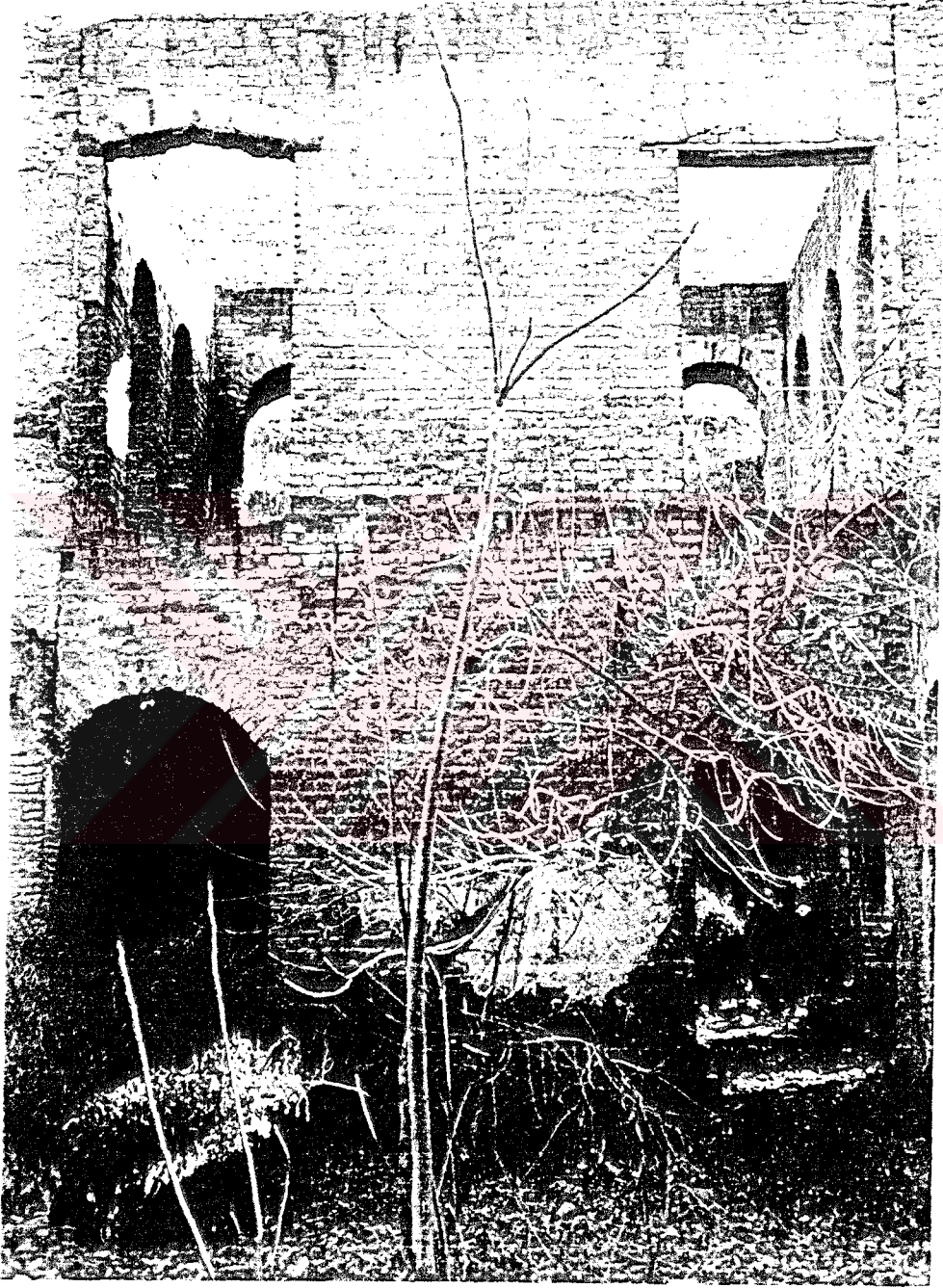
Resim: 42- Hünkar Kasrı, ZK-03 kuzeybatı duvarı

Resim: 43- Hünkar Kasrı, ZK-03 güneydoğu duvarı

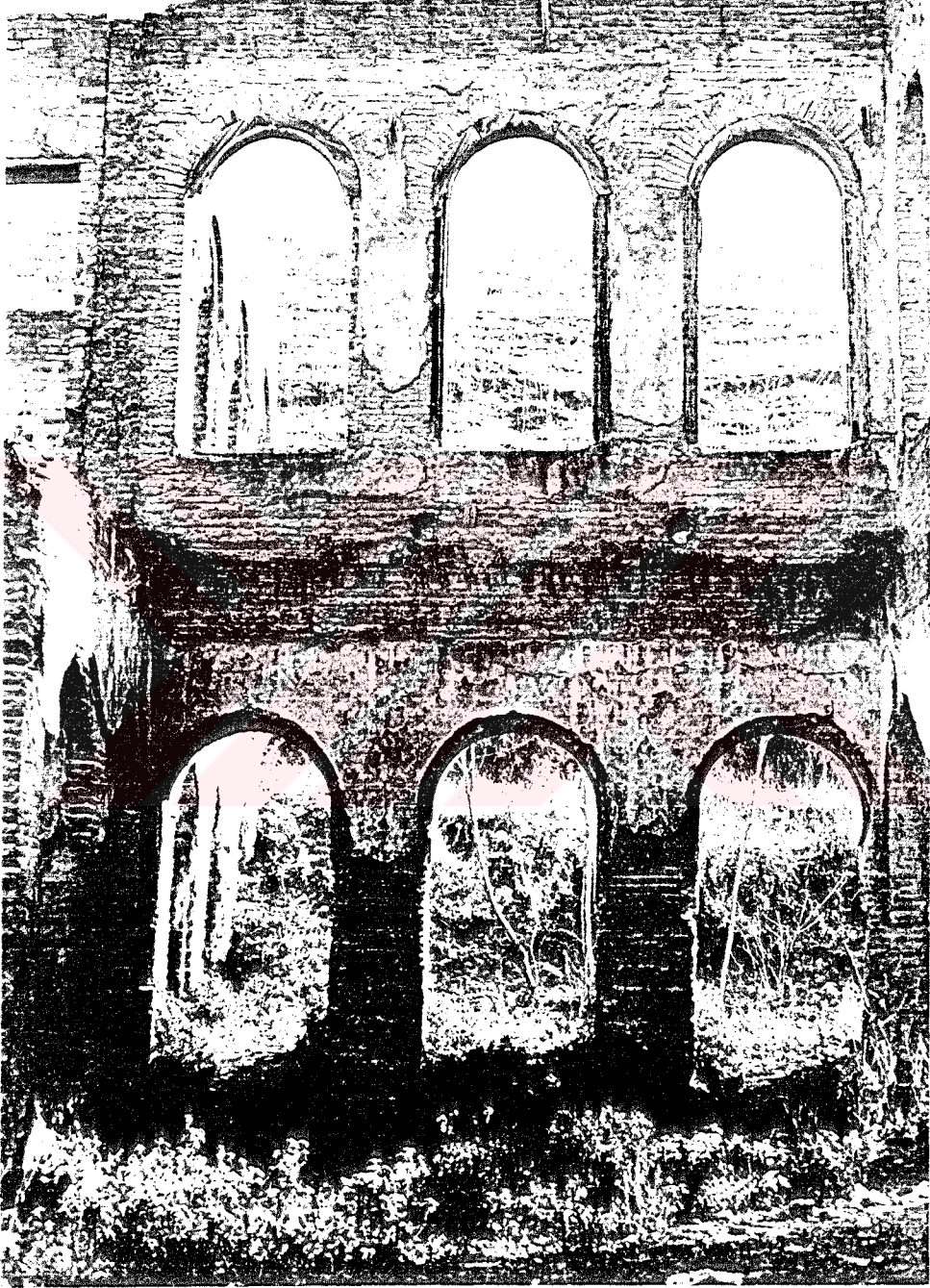
Resim: 44- Hünkar Kasrı, ZK-04 güneydoğu duvarı

Resim: 45- Hünkar Kasrı, ZK-05 güneydoğu duvarı

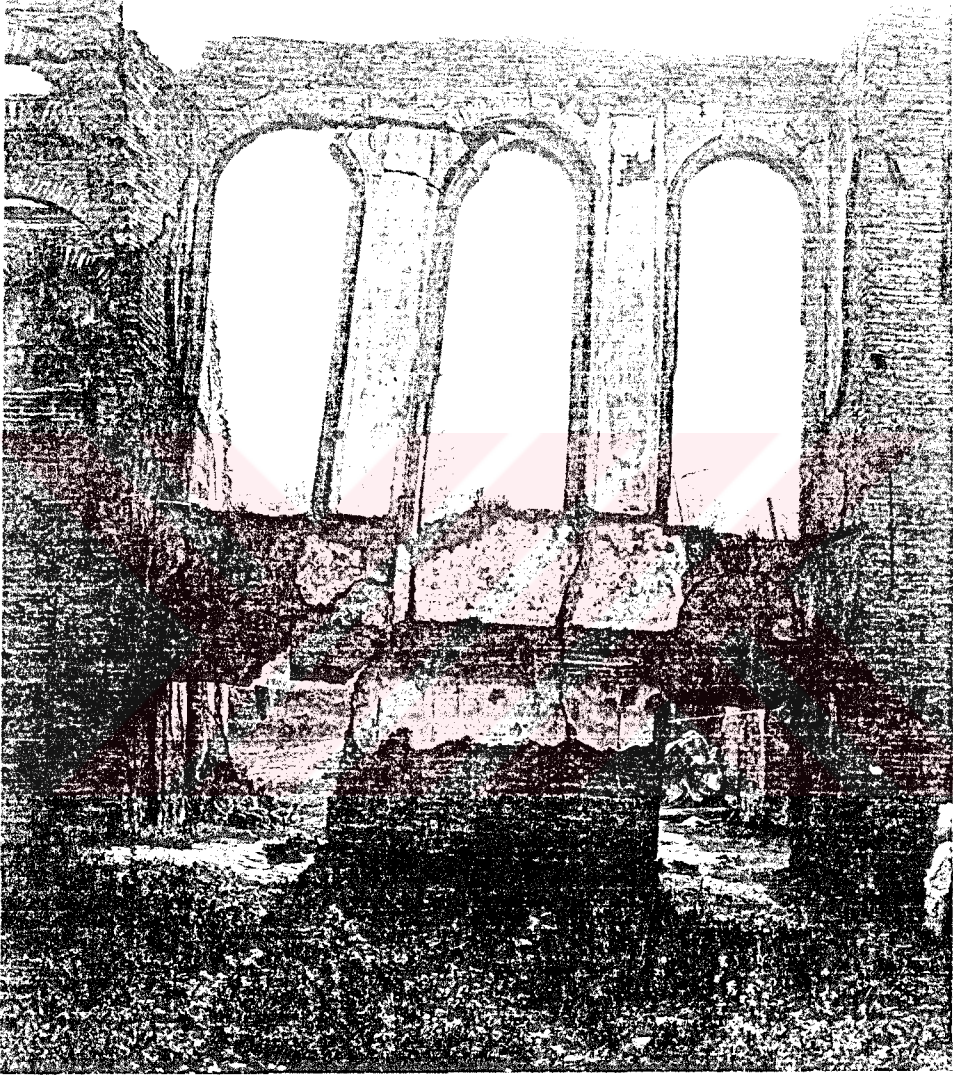
Resim: 46- Hünkar Kasrı, ZK-07 güneydoğu duvarı

Resim: 47- Hünkar Kasrı, ZK-08 güneydoğu duvarı

Resim: 48- Hünkar Kasrı, ZK-08 güneybatı duvarı

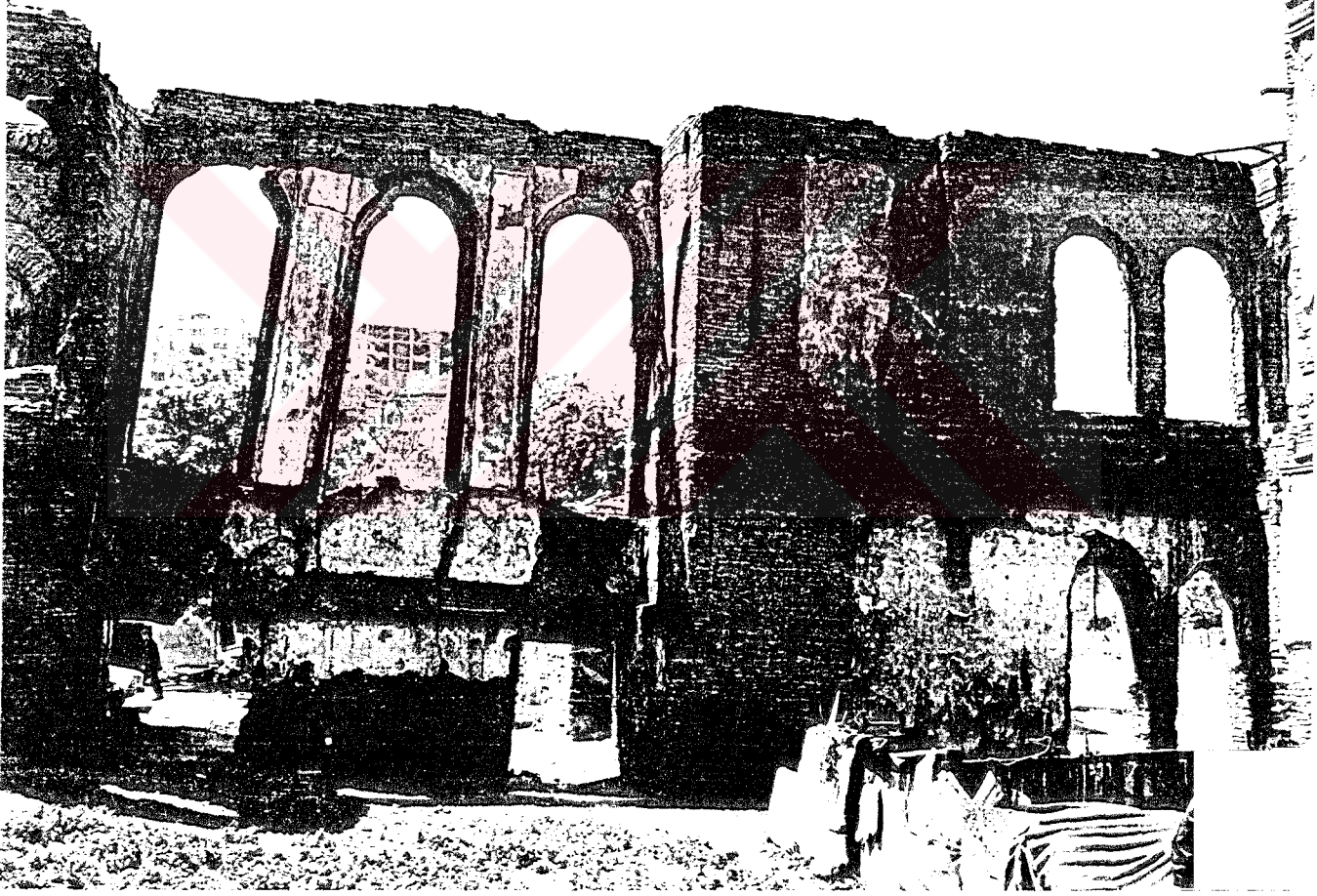
Resim: 49- Hünkar Kasrı, ZK-09 güneybatı duvarı

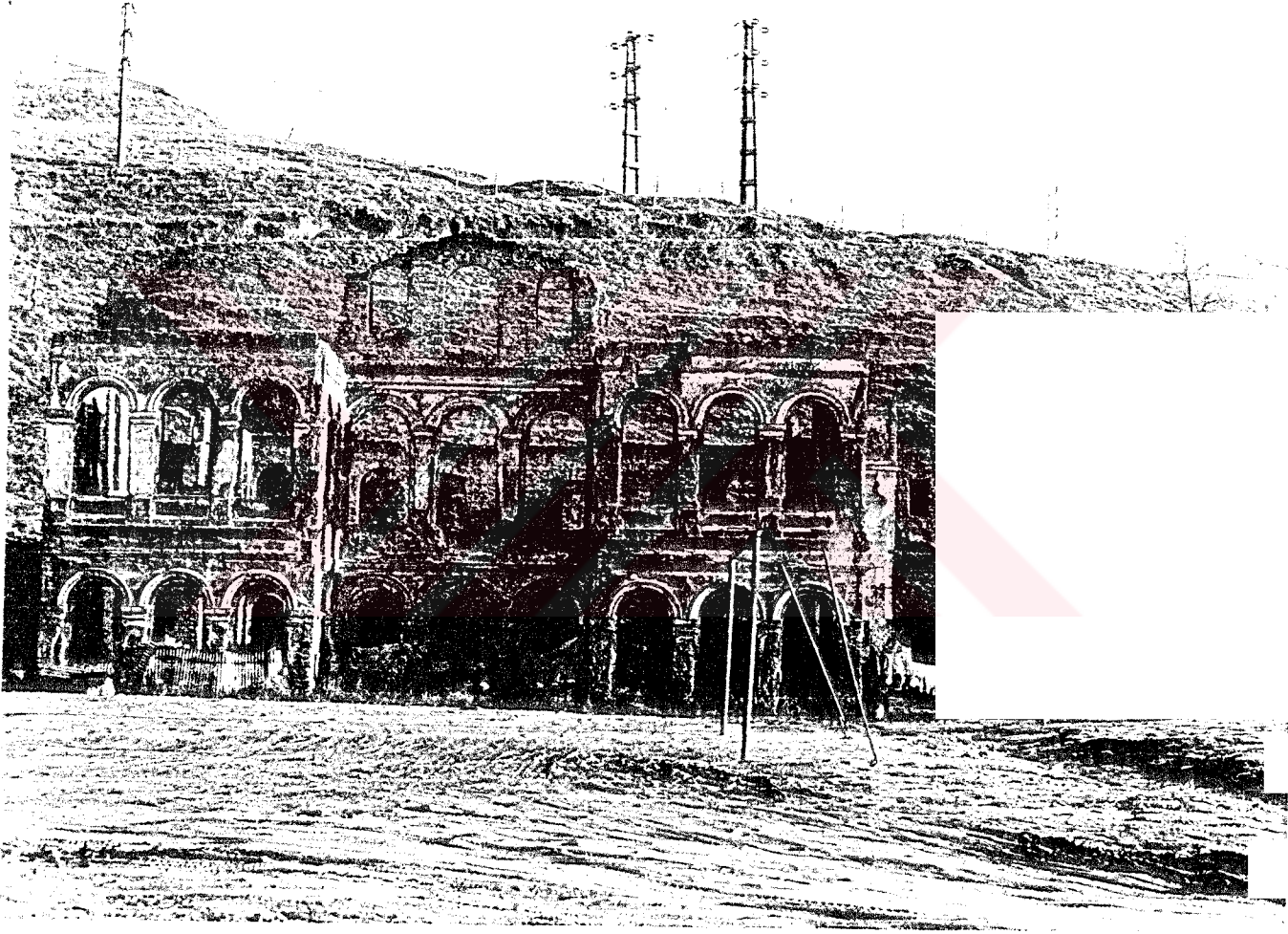

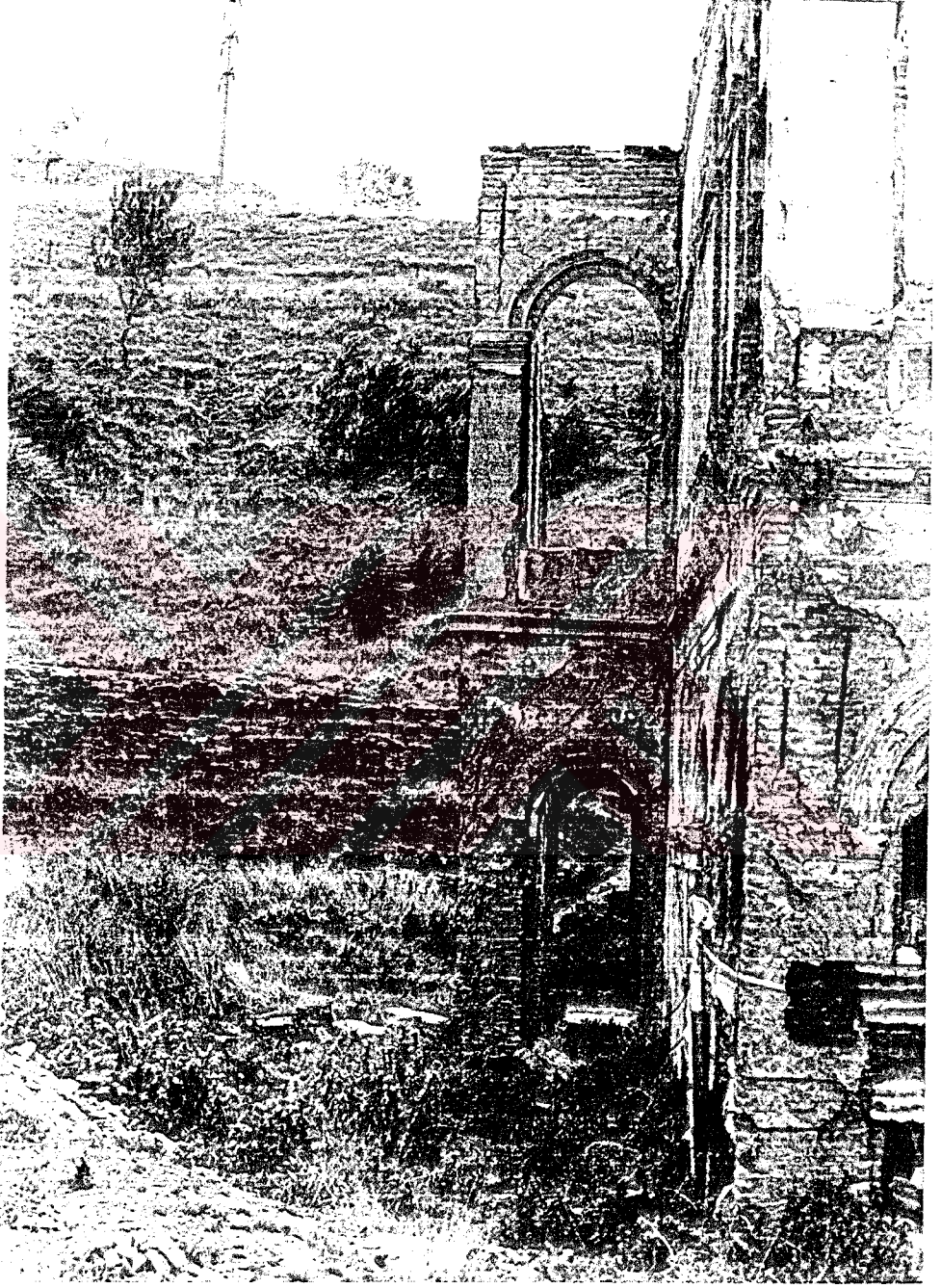
Resim: 50- Hünkar Kasrı, ZK-10 kuzeybatı duvarı

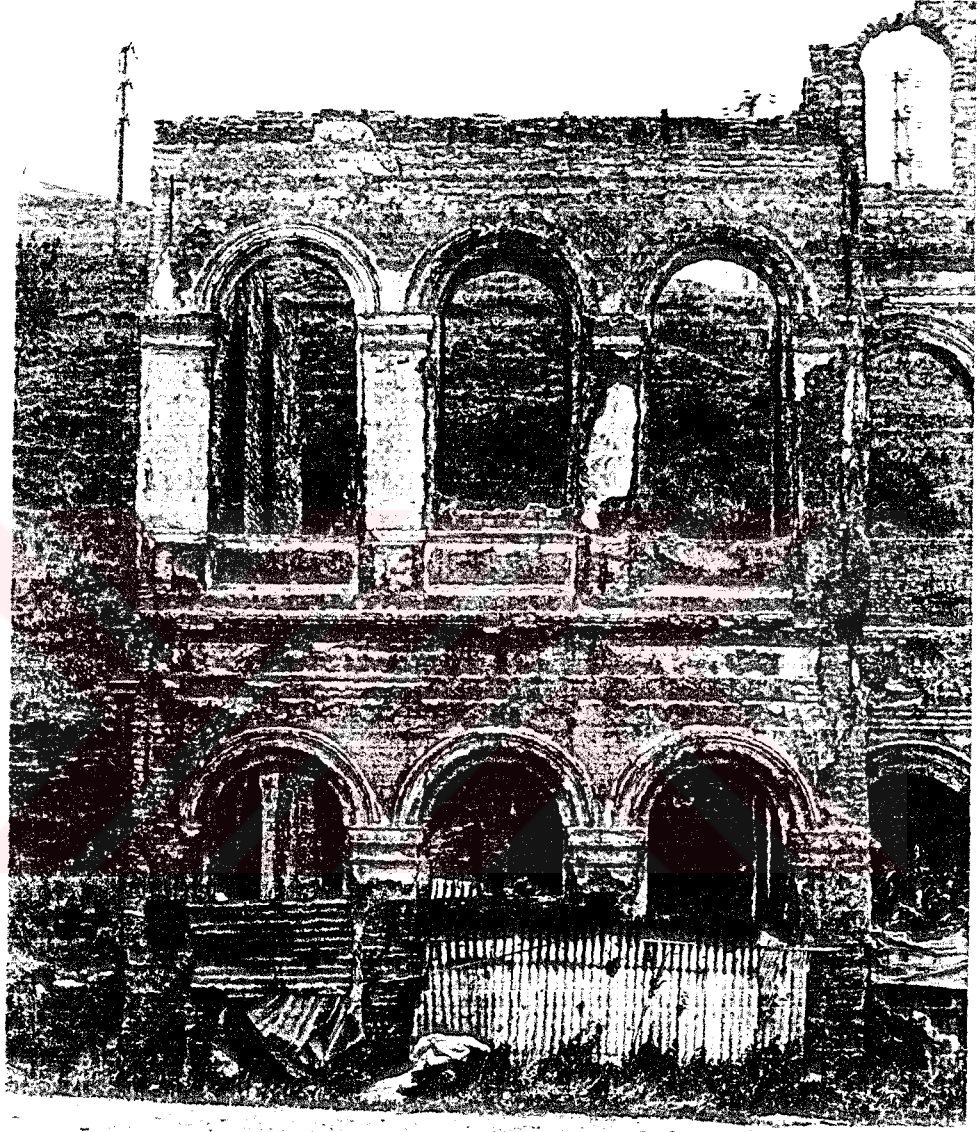
Resim: 51- Hünkar Kasrı, ZK-09, ZK-10 güneybatı duvarı

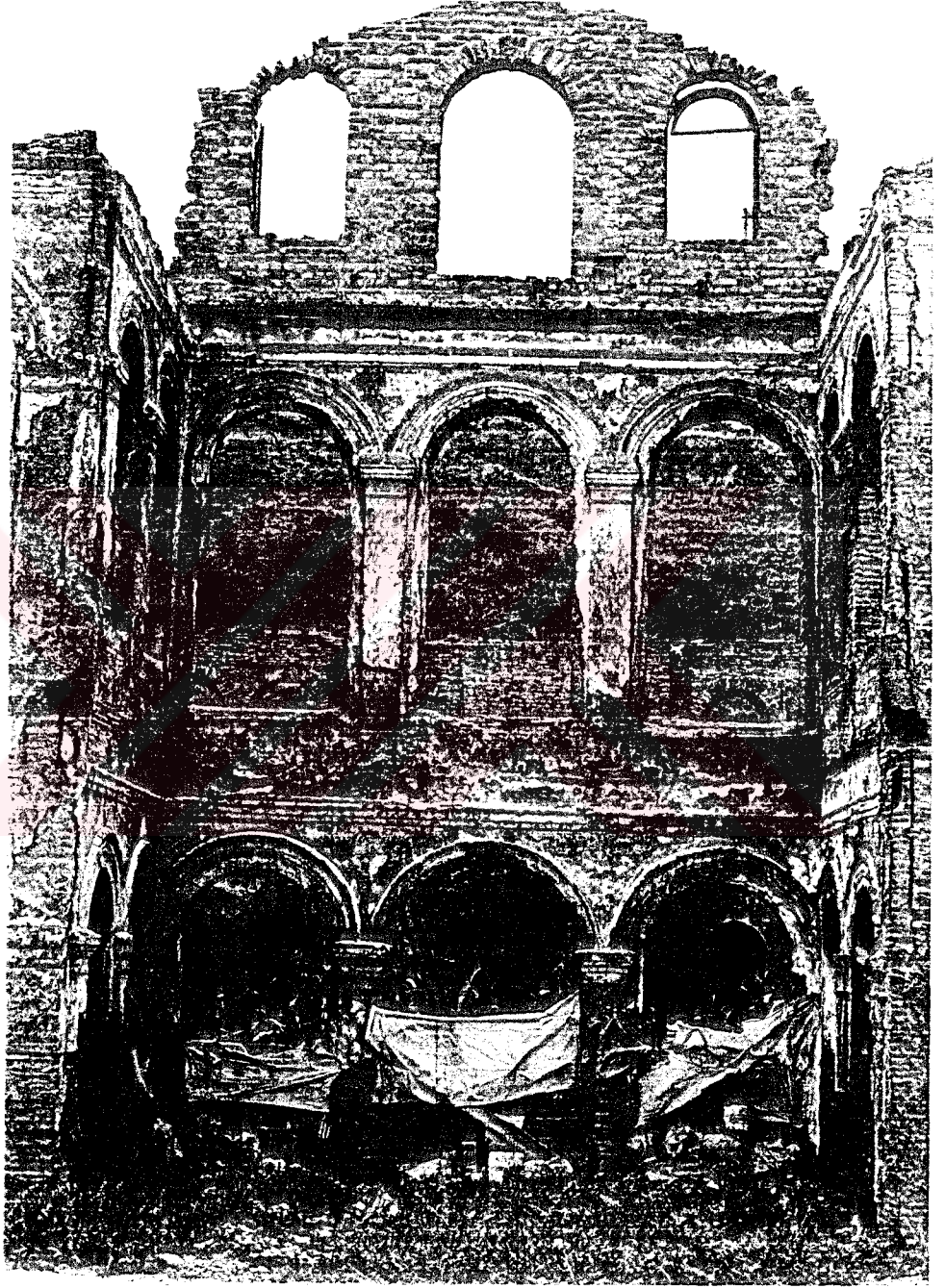
Resim: 52- Hünkar Kasrı, kuzeybatı cephesi

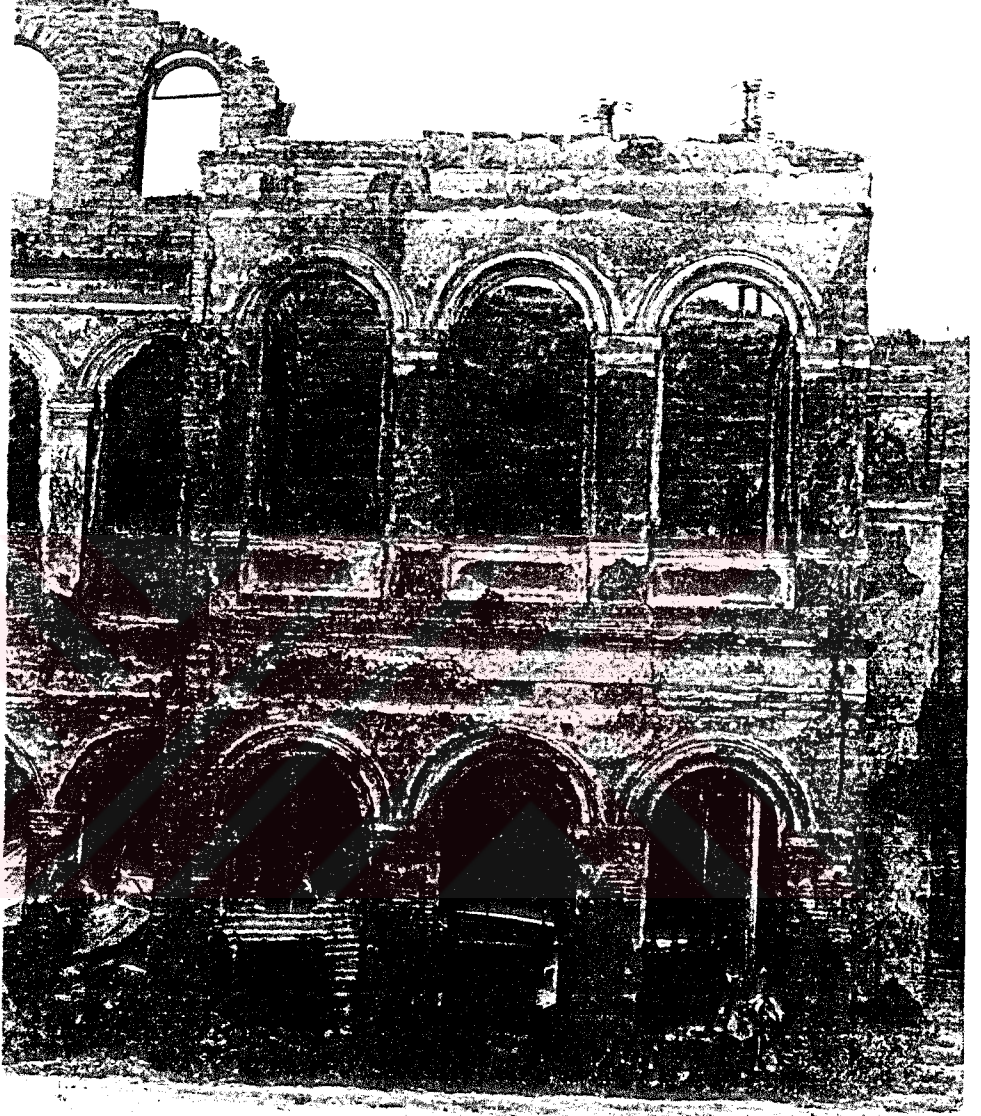
Resim: 53- Hünkar Kasrı, kuzeybatı cephesi birinci bölüm

Resim: 54- Hünkar Kasrı, kuzeybatı cephesi ikinci bölüm

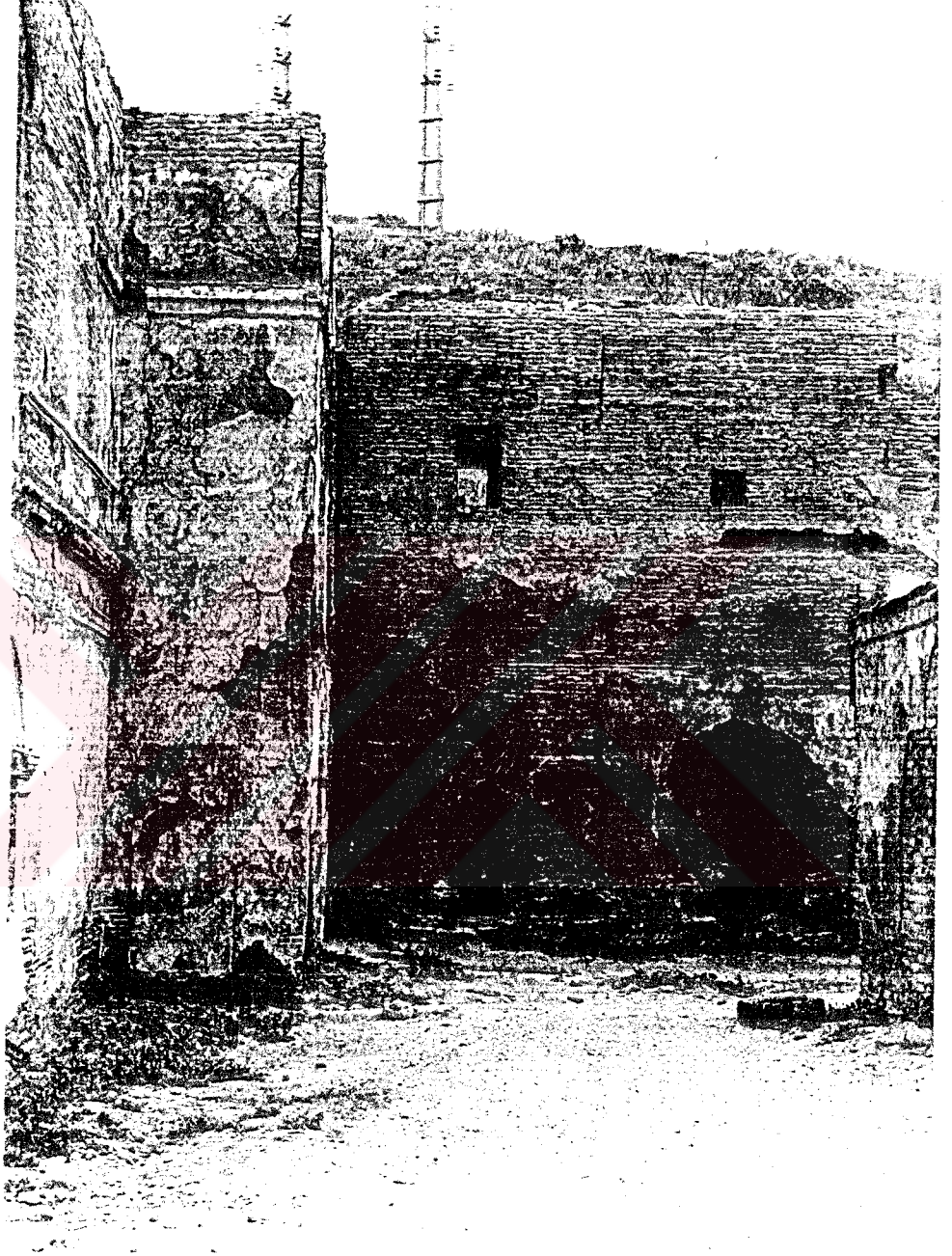

Resim: 55- Hünkar Kasrı, kuzeybatı cephesi üçüncü bölüm

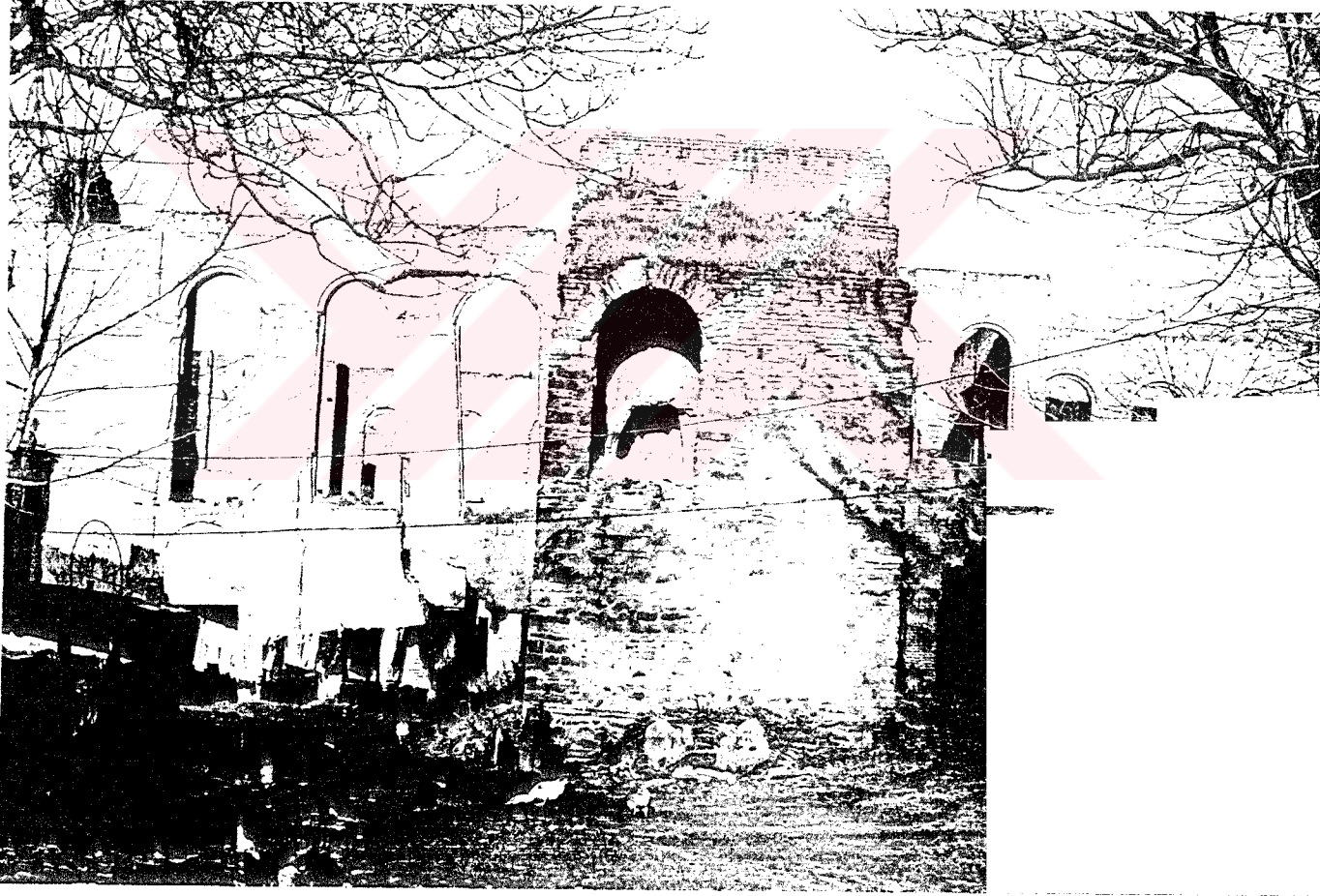

Resim: 56- Hünkar Kasrı, kuzeybatı cephesi dördüncü bölüm

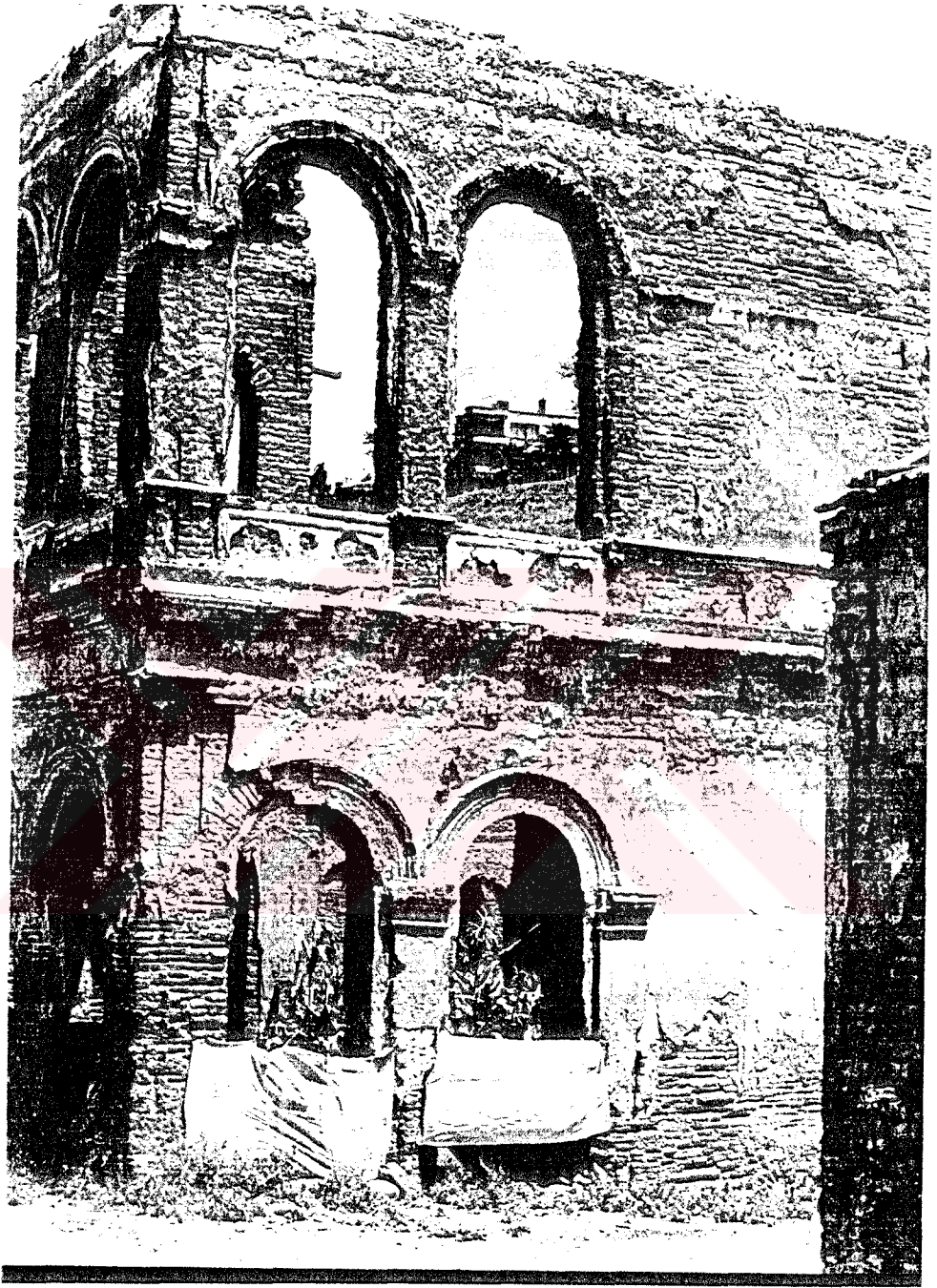

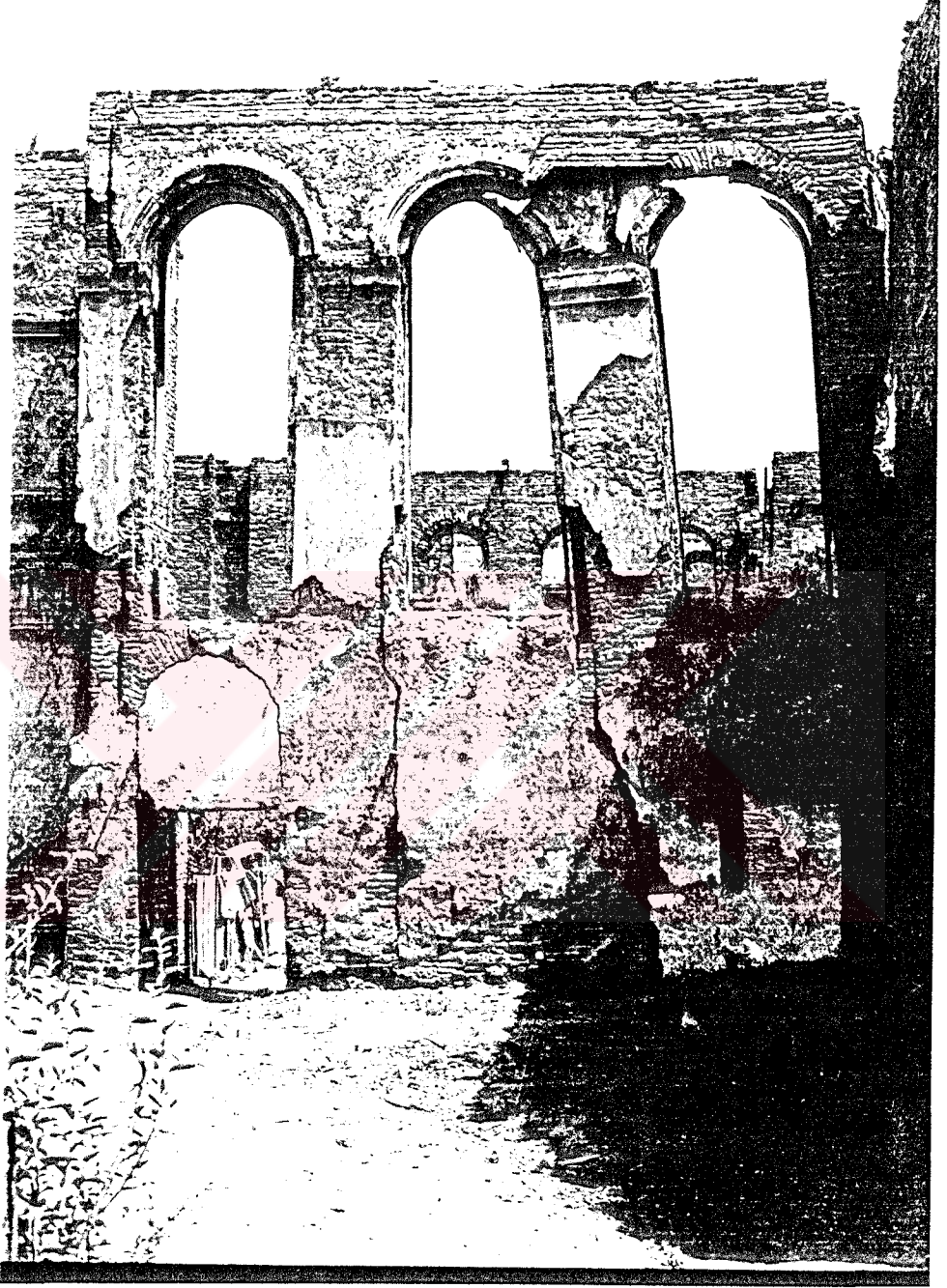
Resim: 57- Hünkar Kasrı, kuzeybatı cephesi beşinci bölüm

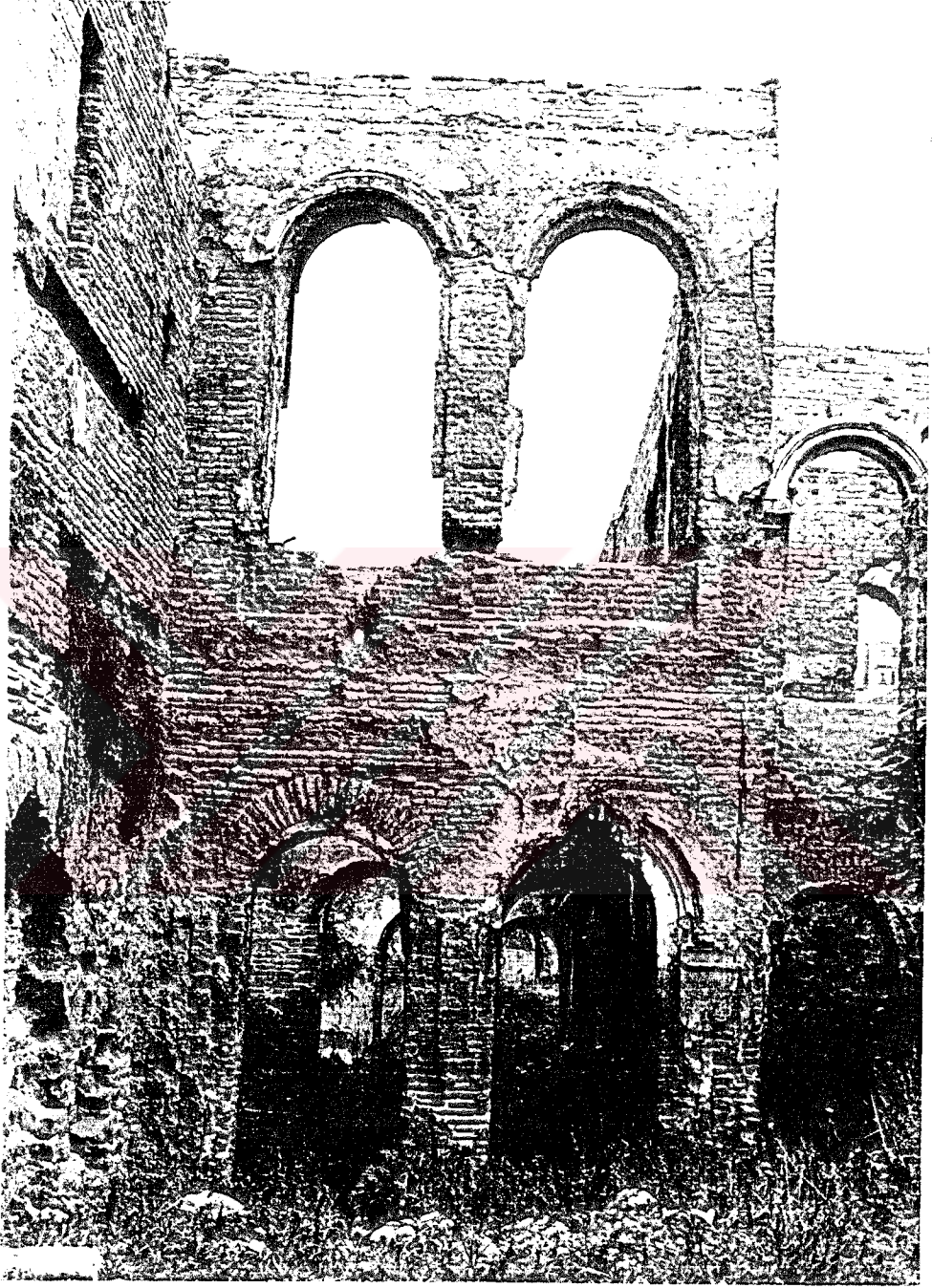
Resim: 58- Hünkar Kasrı, güneybatı cephesi

Resim: 59- Hünkar Kasrı, güneybatı cephesi birinci bölüm

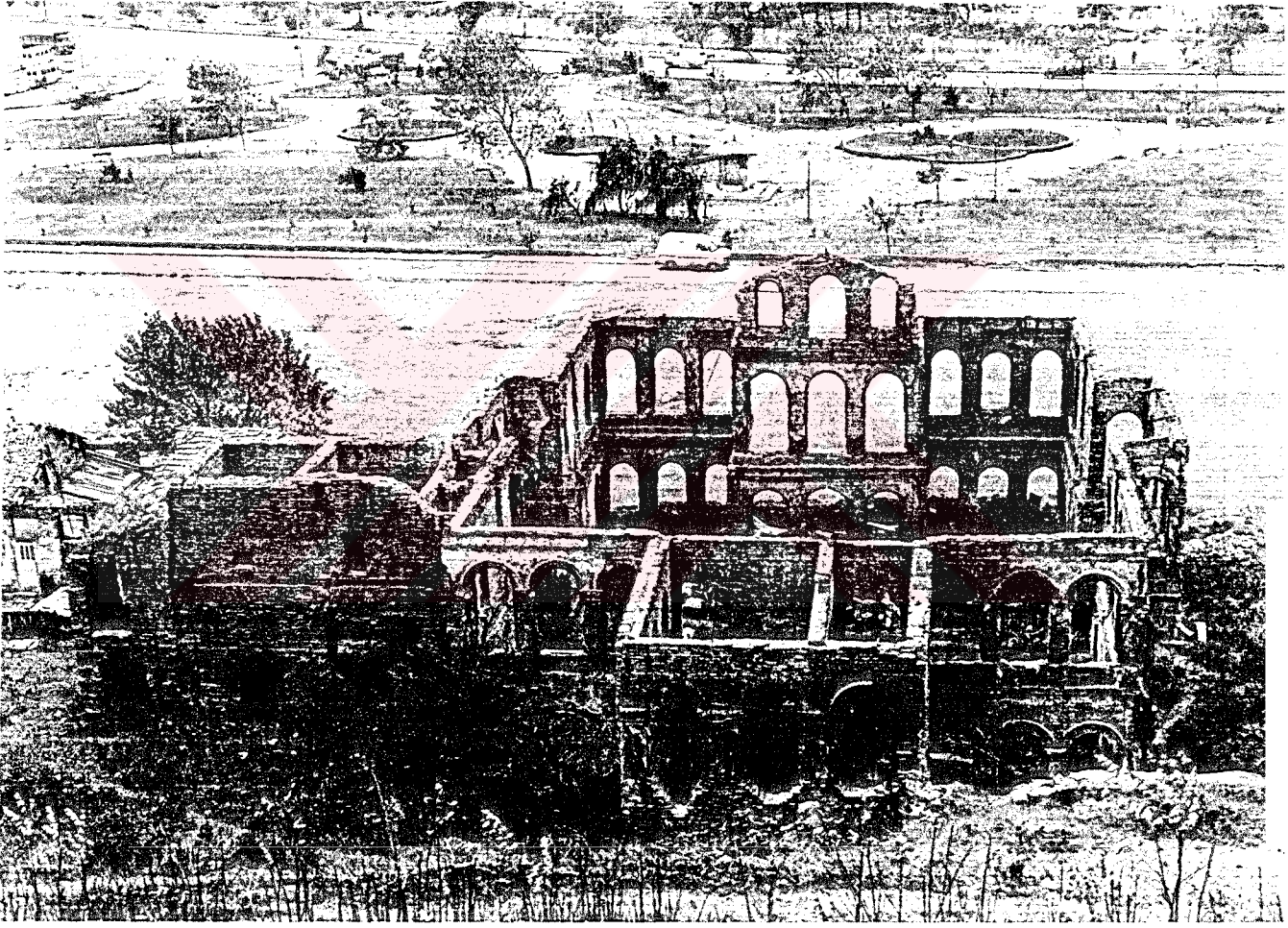
Resim: 60- Hünkar Kasrı, güneybatı cephesi ikinci bölüm

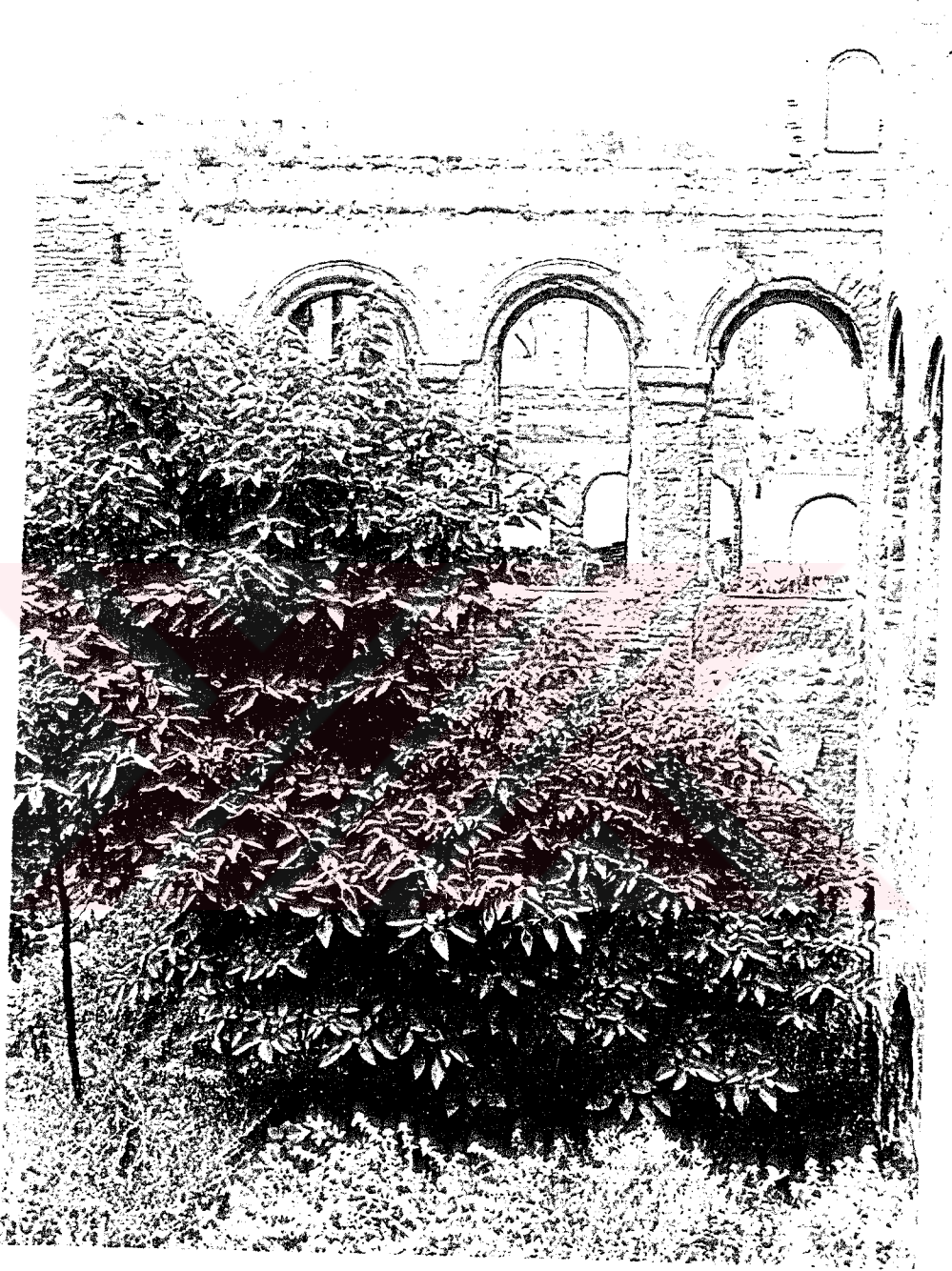
Resim: 61- Hünkar Kasrı, güneybatı cephesi üçüncü bölüm

Resim: 62- Hünkar Kasrı, güneybatı cephesi dördüncü bölüm

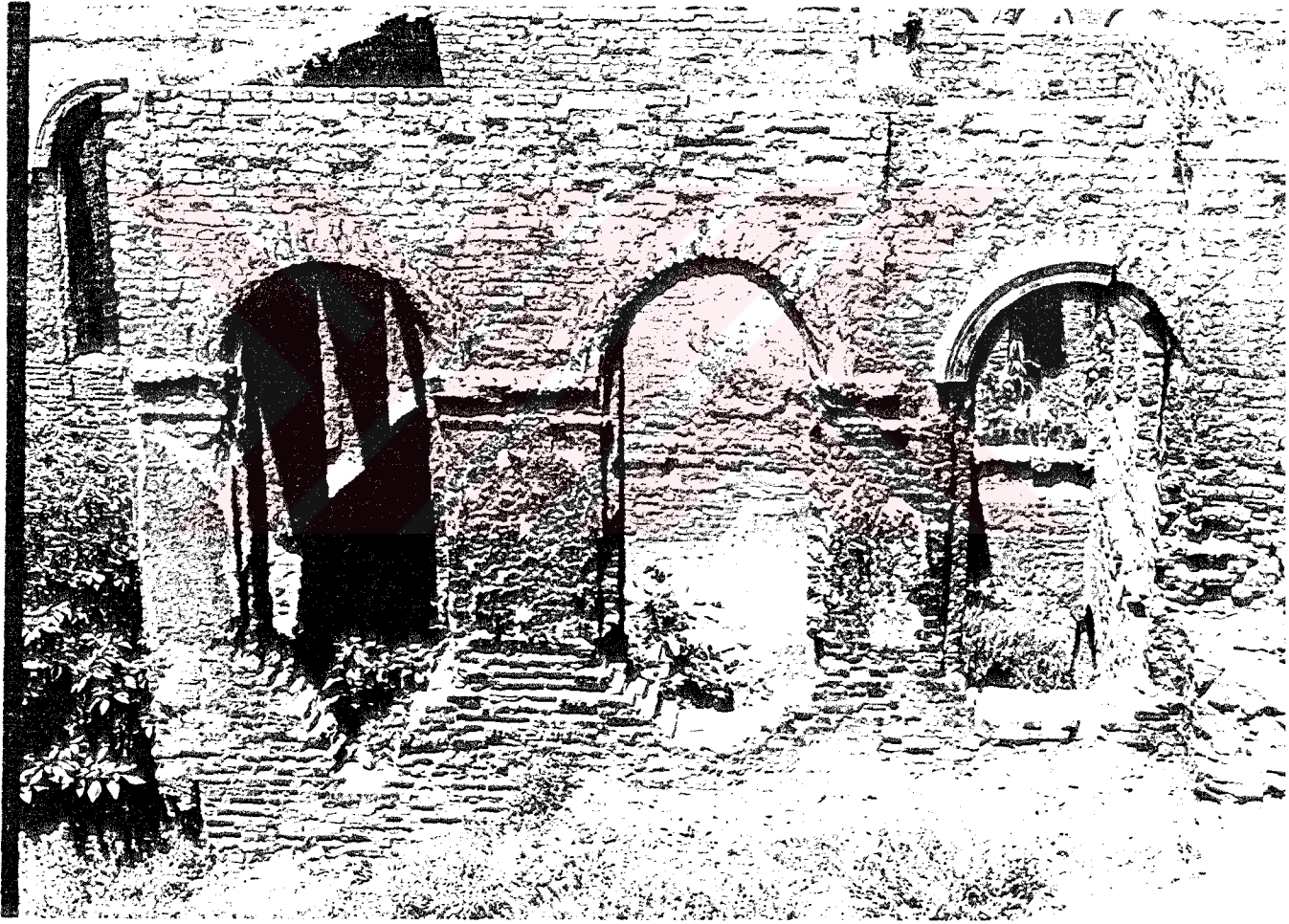

Resim: 63- Hünkar Kasrı, güneydoğu cephesi

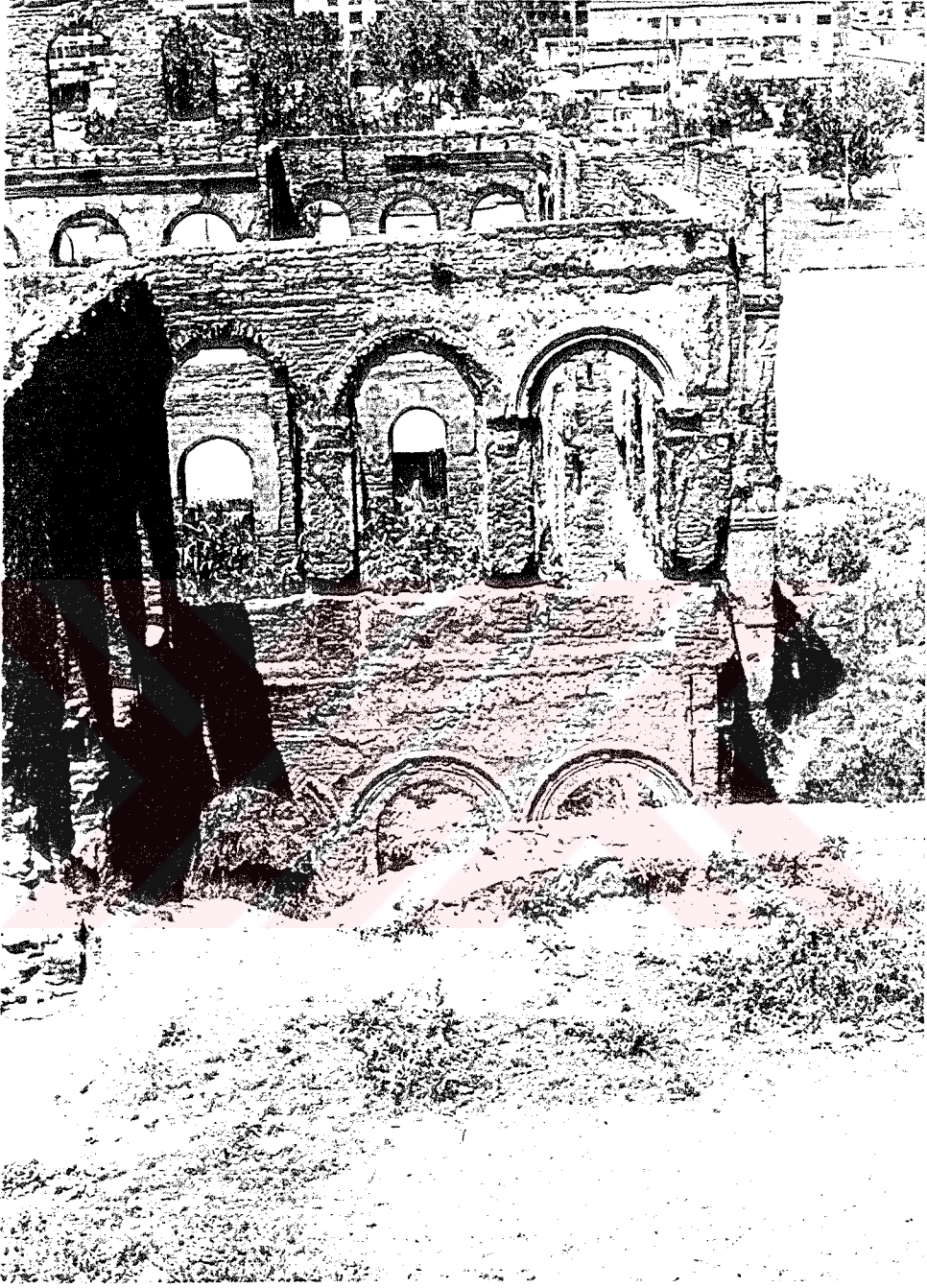

Resim: 64- Hünkar Kasrı, güneydoğu cephesi birinci bölüm

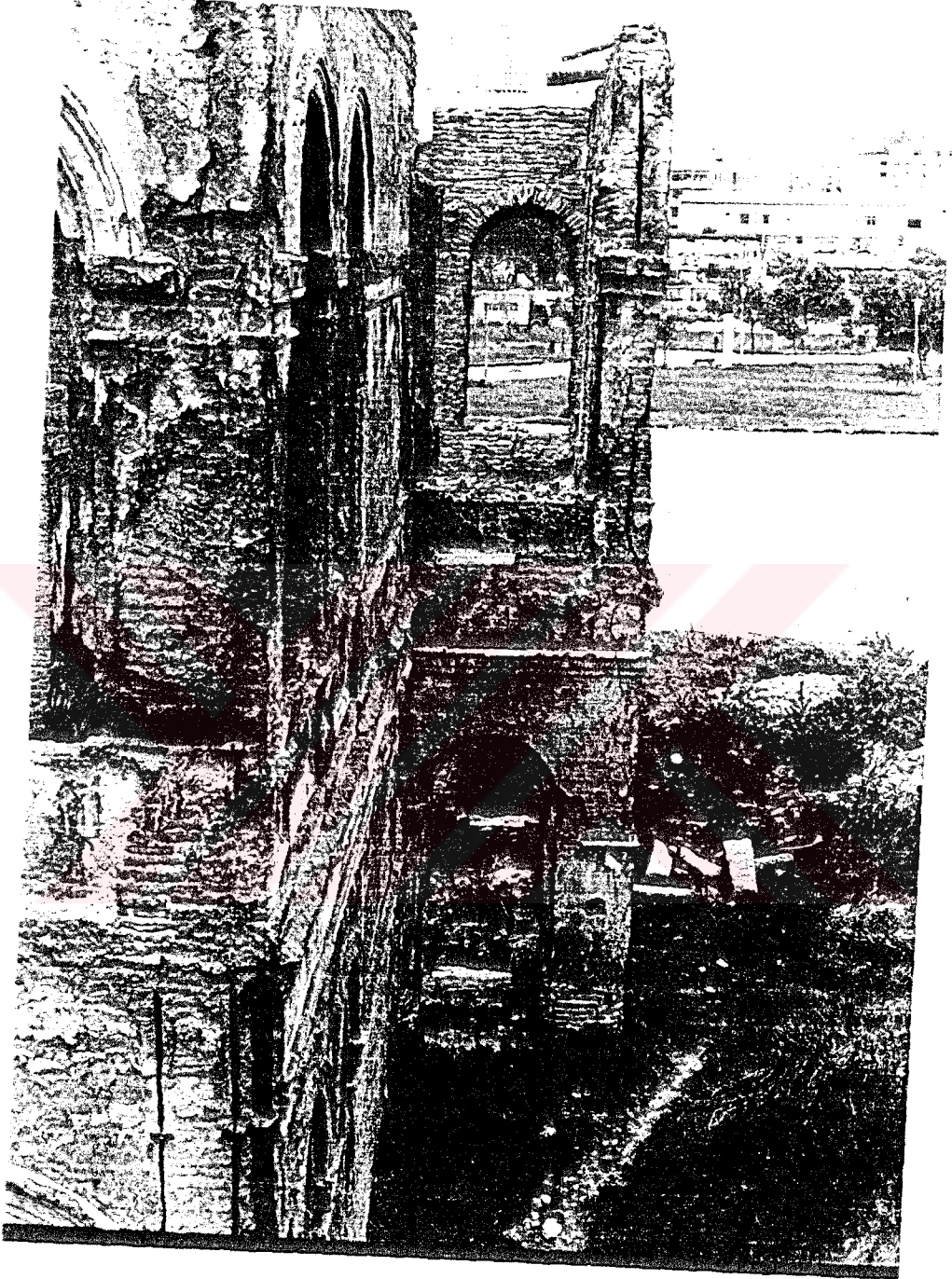

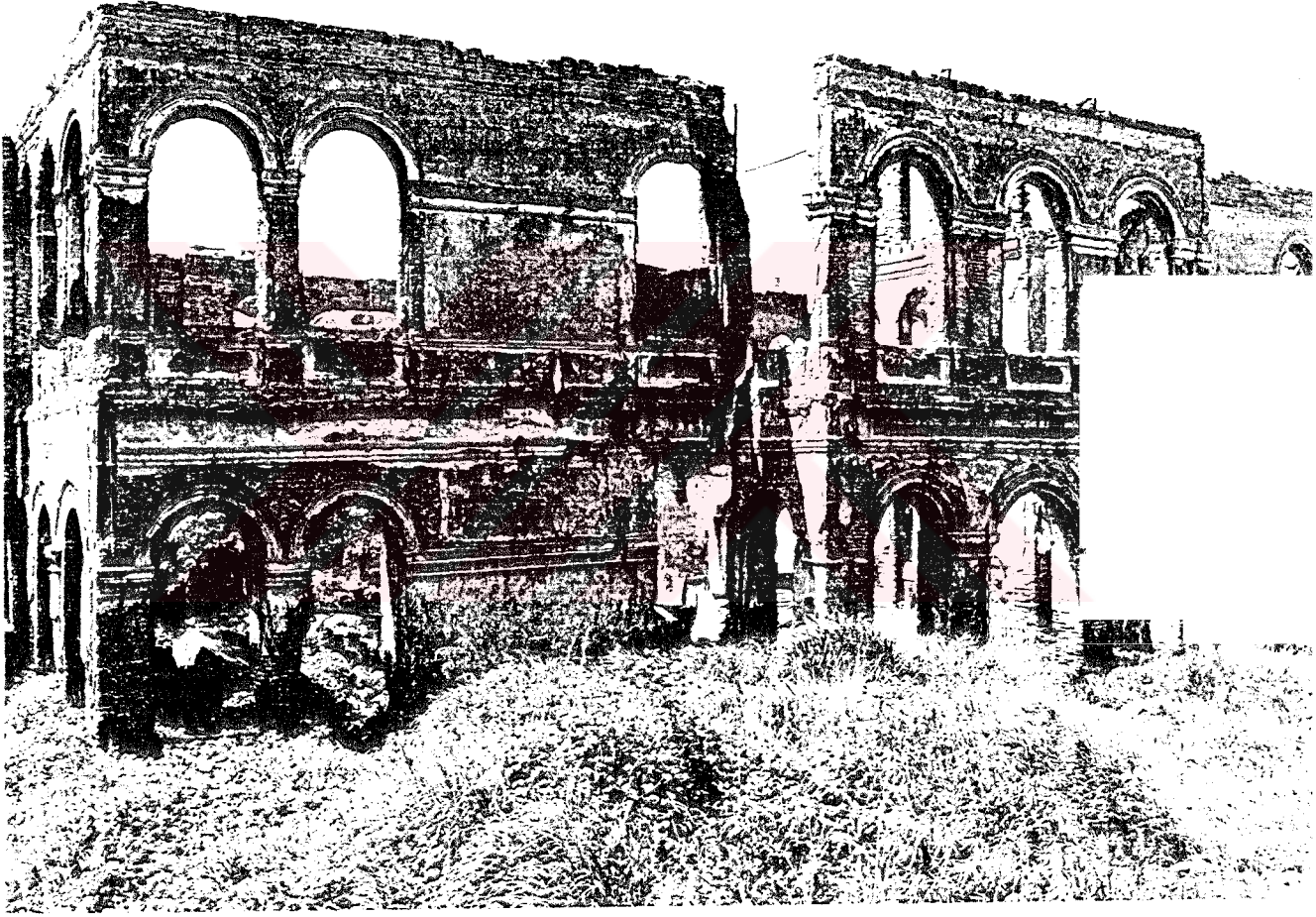
Resim: 65- Hünkar Kasrı, güneydoğu cephesi ikinci bölüm

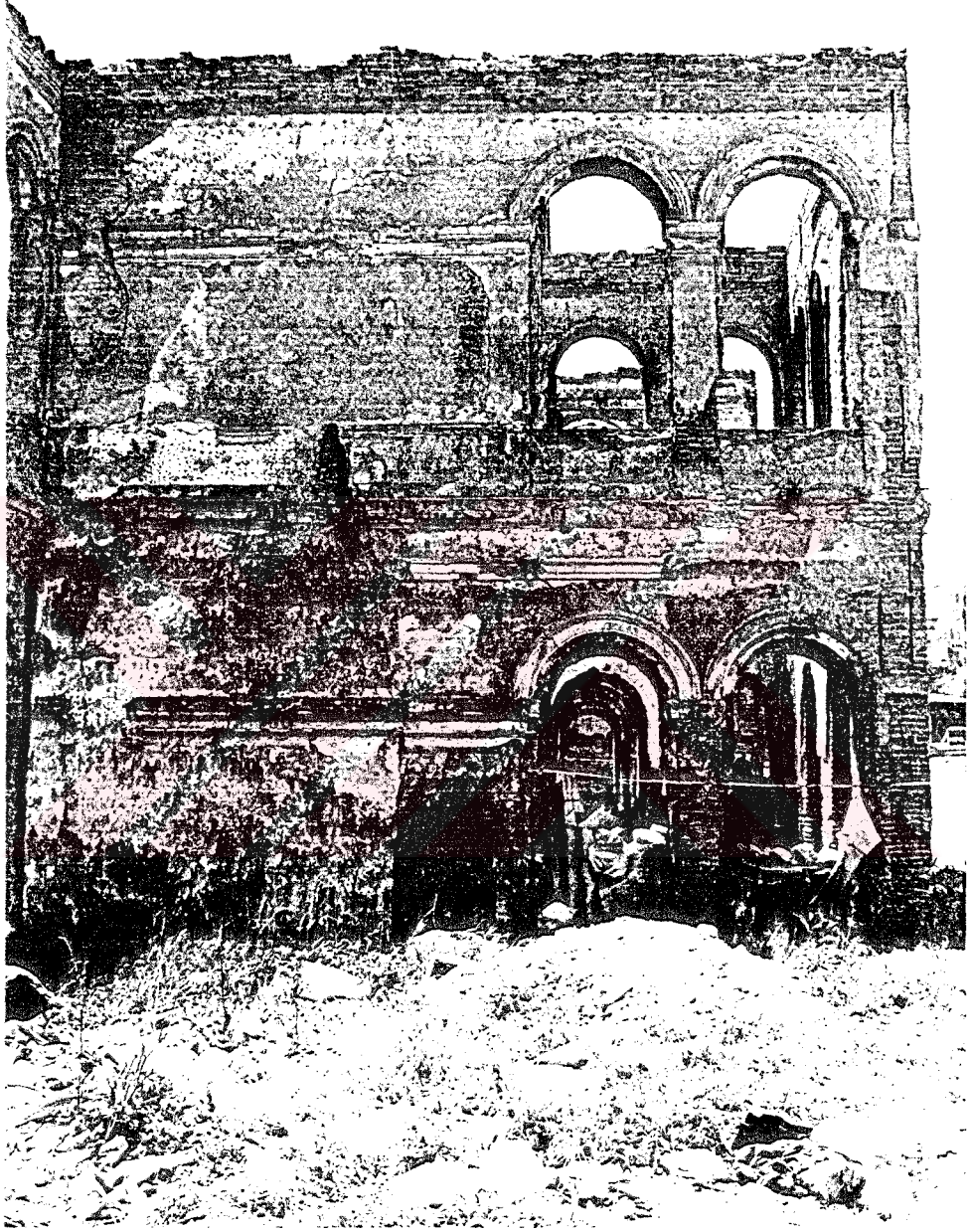
Resim: 66- Hünkar Kasrı, güneydoğu cephesi üçüncü bölüm

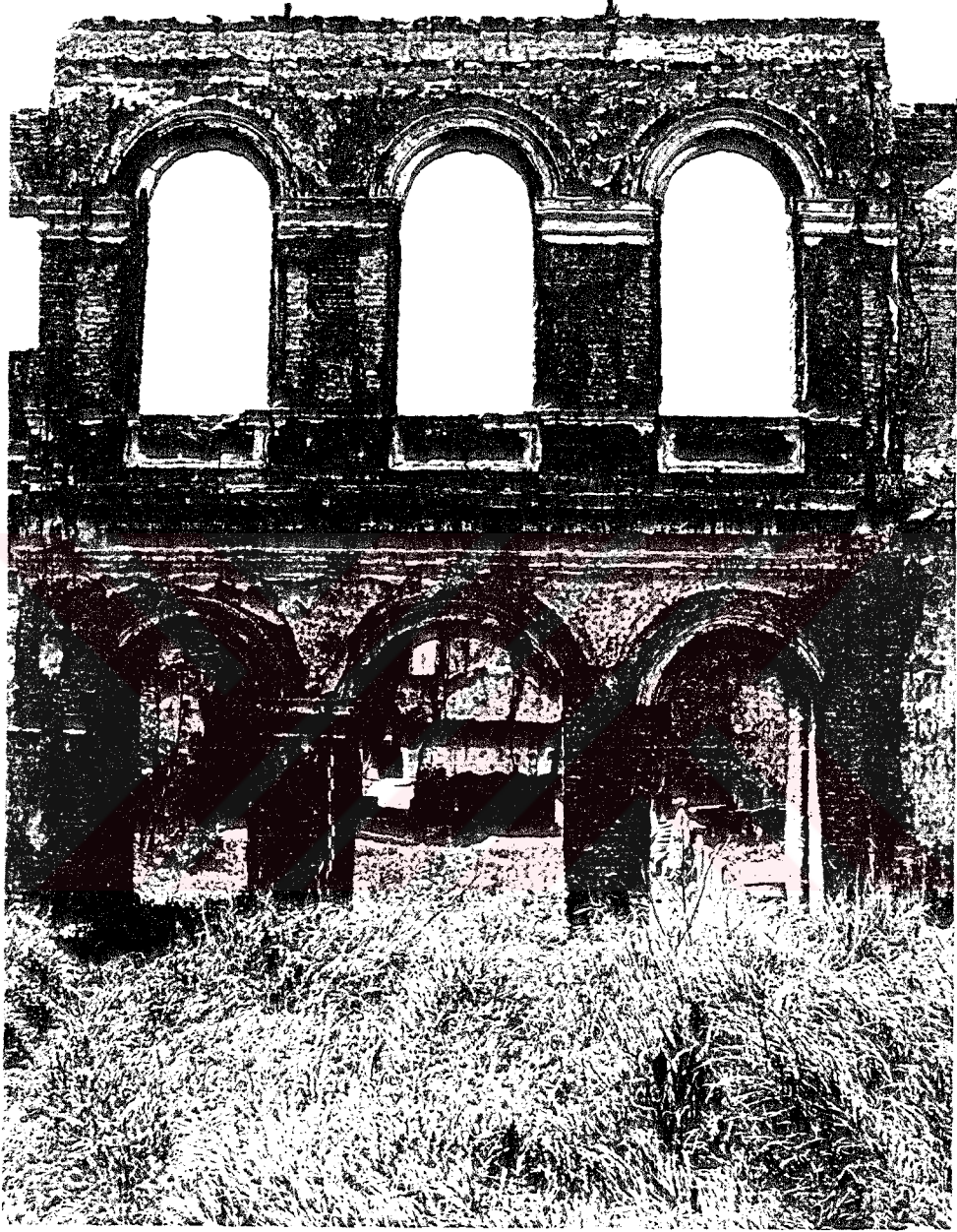
Resim: 67- Hünkar Kasrı, güneydoğu cephesi dördüncü bölüm

Resim: 68- Hünkar Kasrı, kuzeydoğu cephesi

Resim: 69- Hünkar Kasrı, kuzeydoğu cephesi birinci bölüm

Resim: 70- Hünkar Kasrı, kuzeydoğu cephesi ikinci bölüm

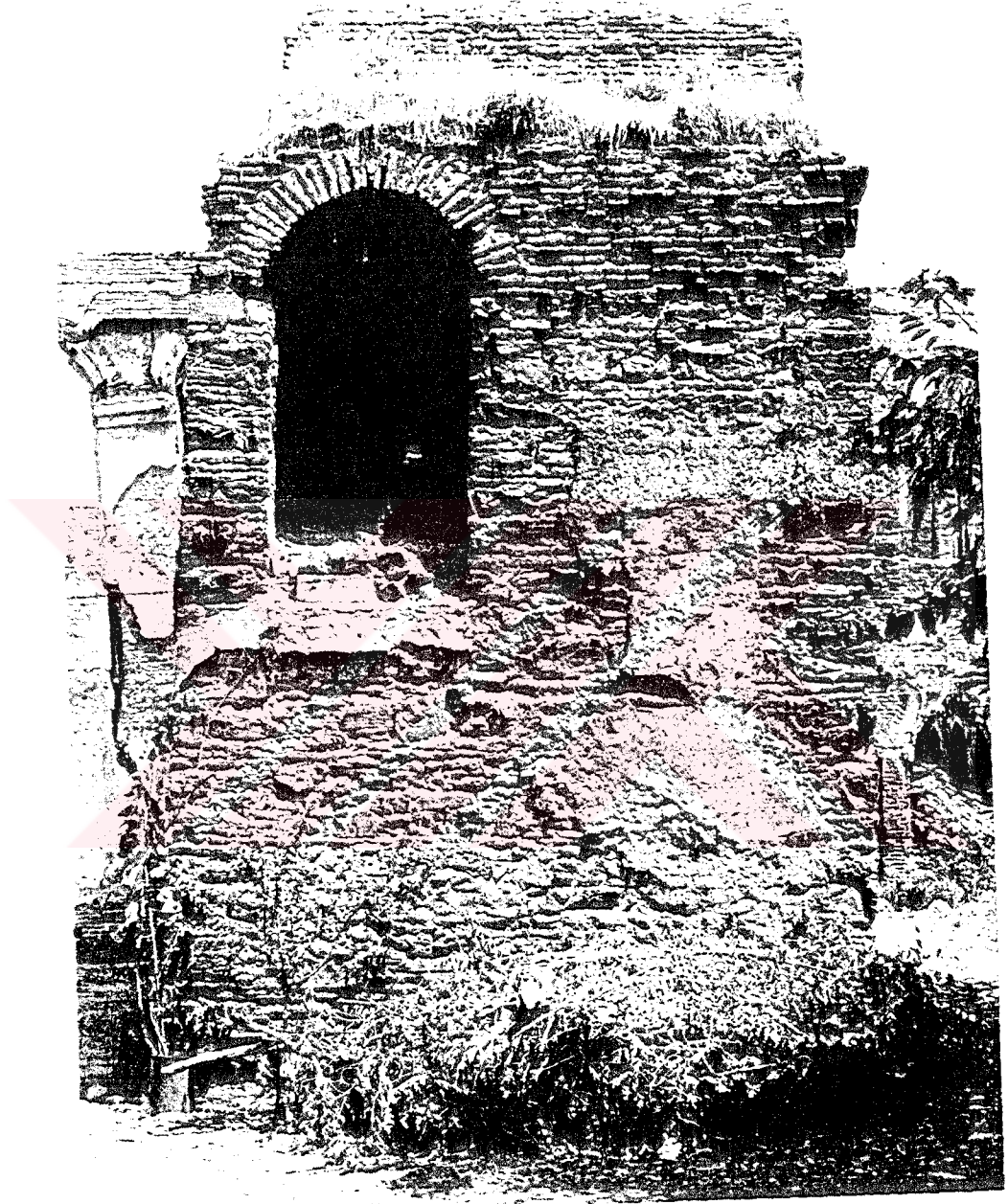

Resim: 71- Hünkar Kasrı, kuzeydoğu cephesi üçüncü bölüm

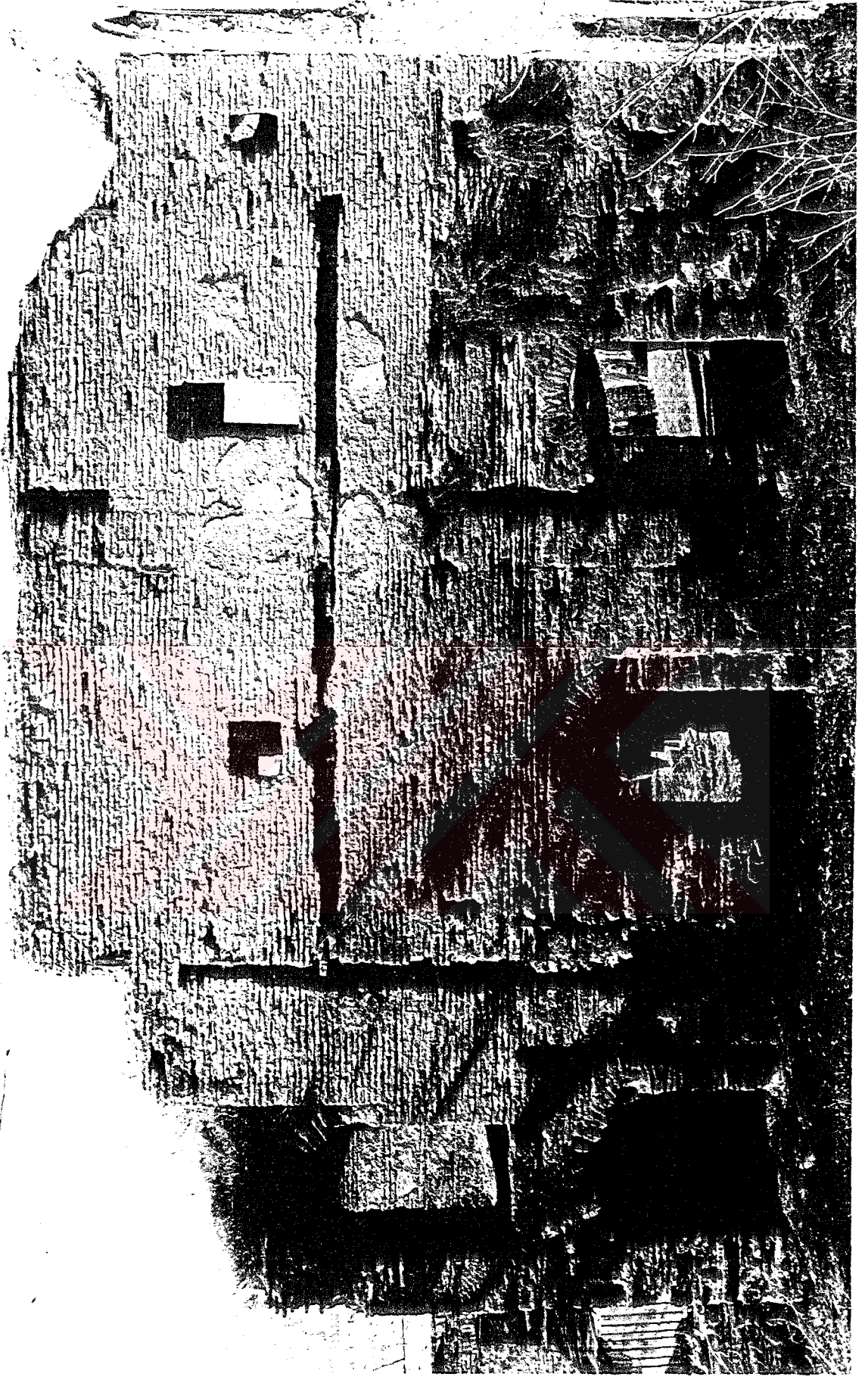

Resim: 72- Hünkar Kasrı, kuzeydoğu cephesi dördüncü bölüm

Resim: 73- Hamam, güneybatı duvarı

Resim: 74- Hamam, güneydoğu duvarı

Resim: 75- Hamam, kuzeybatı duvarı

Resim: 76- Hamam, zemin kat iç görünüşü

Resim: 77- Hamam, zemin kat iç görünüşü

Resim: 78- Müştemilatlar

Resim: 79- Maiyet binası, girişten detay

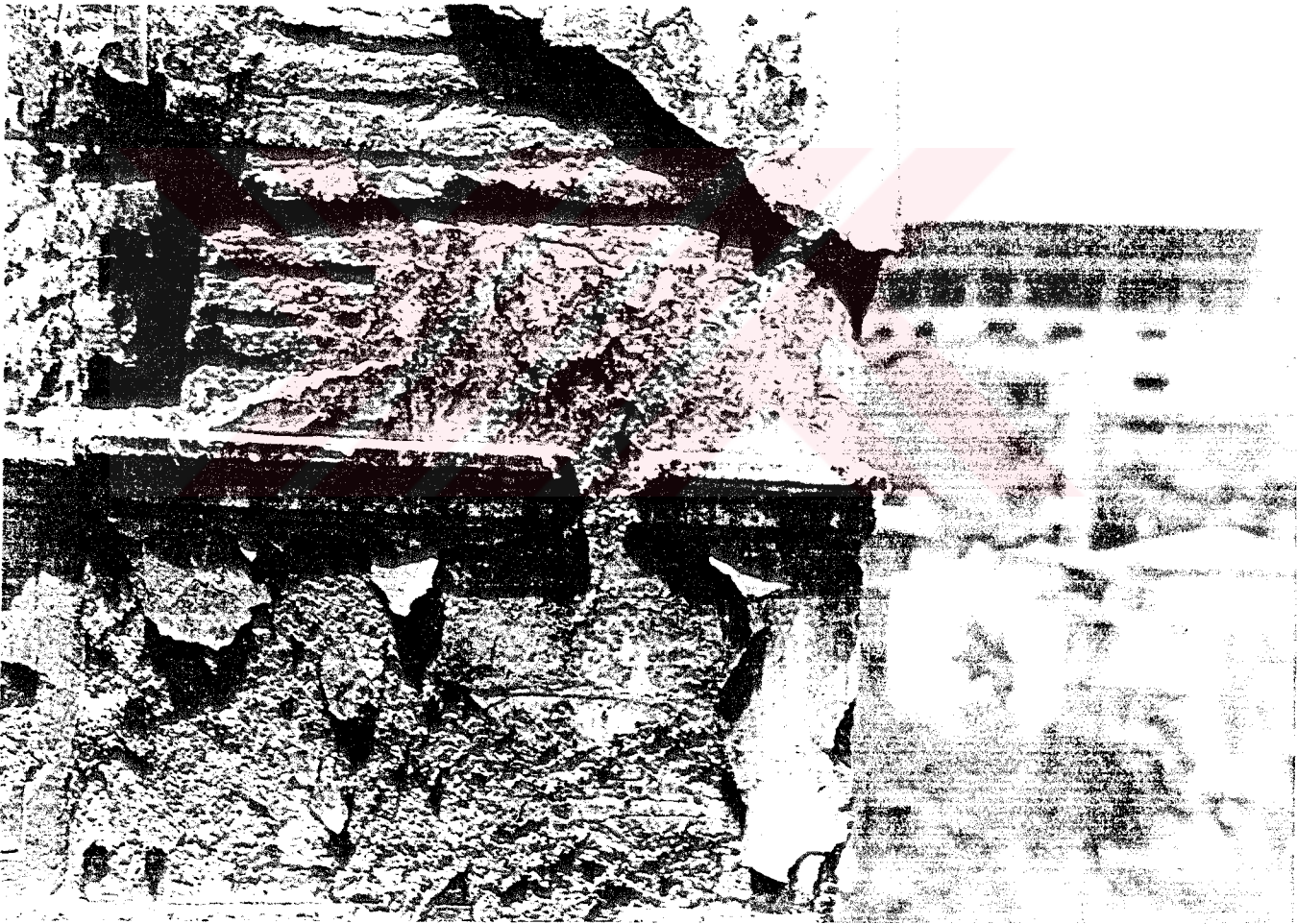

Resim: 80- Maiyet binasında bazı mekanlarda bulunan ocak nişi

Resim: 81- Pencere profillerinden detay ve metal kullanımı

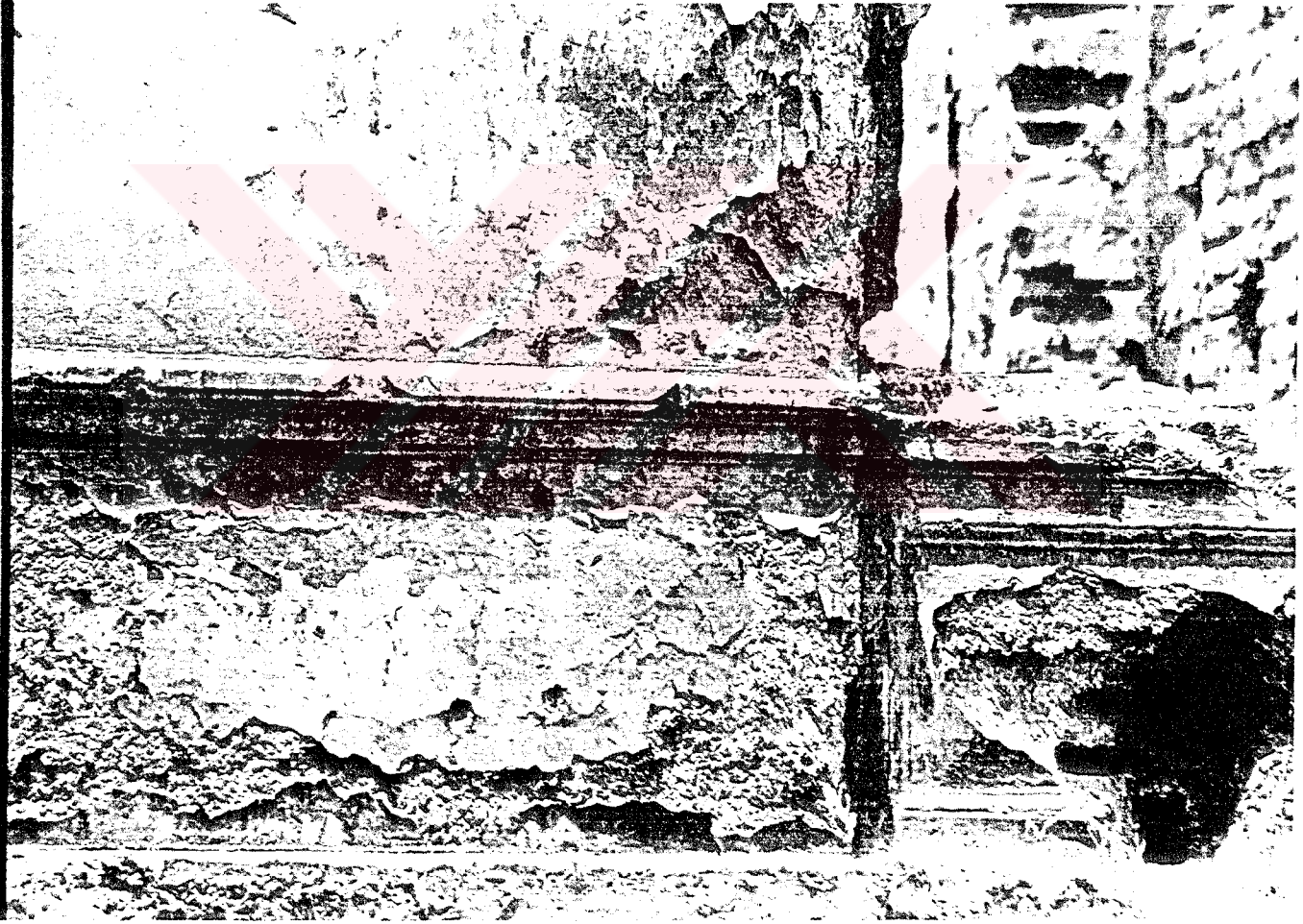
Resim: 82- Beden duvarlarında oluşan çatlak ve profil detayı

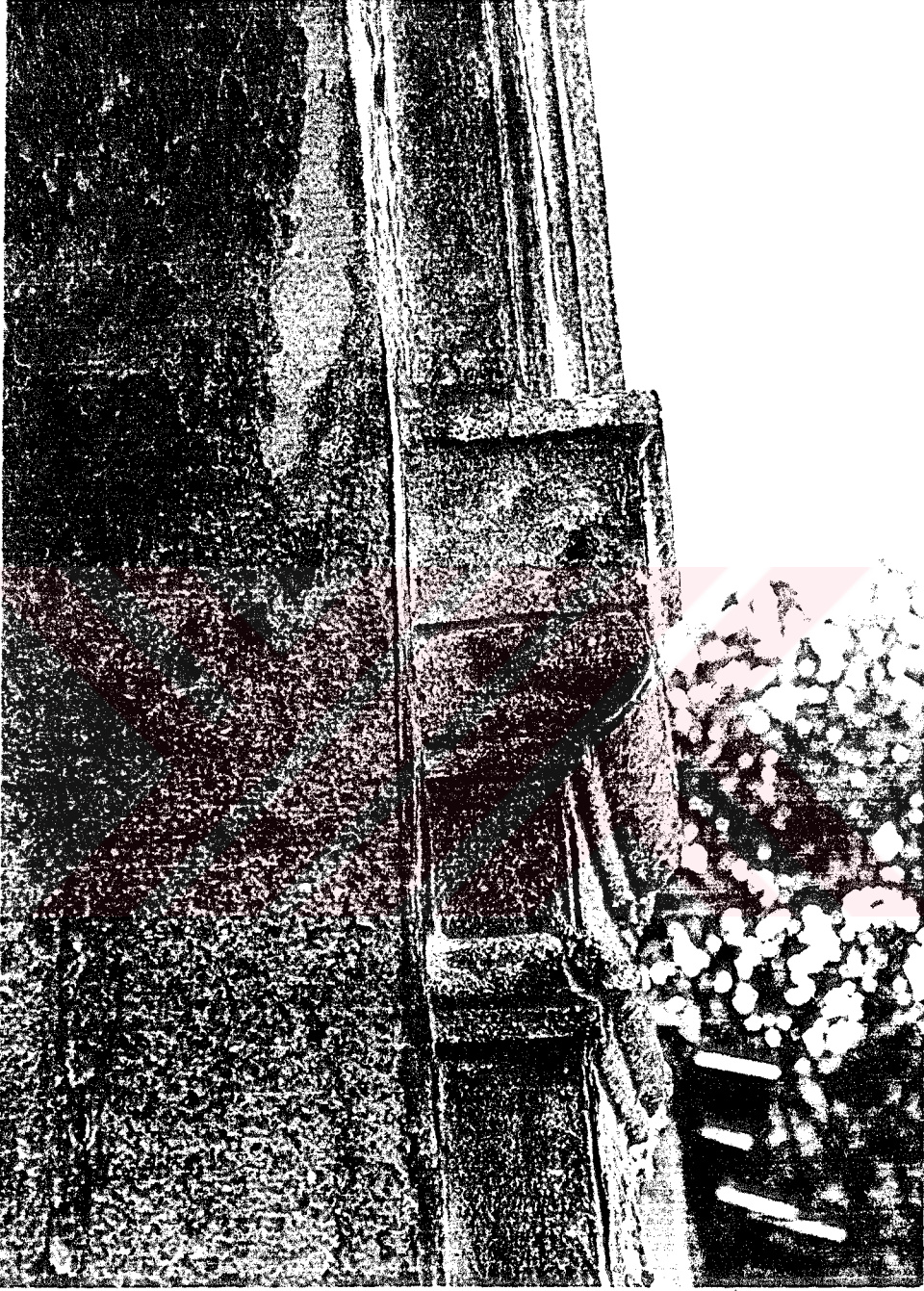
Resim: 83- Pencere kemer profili detayı

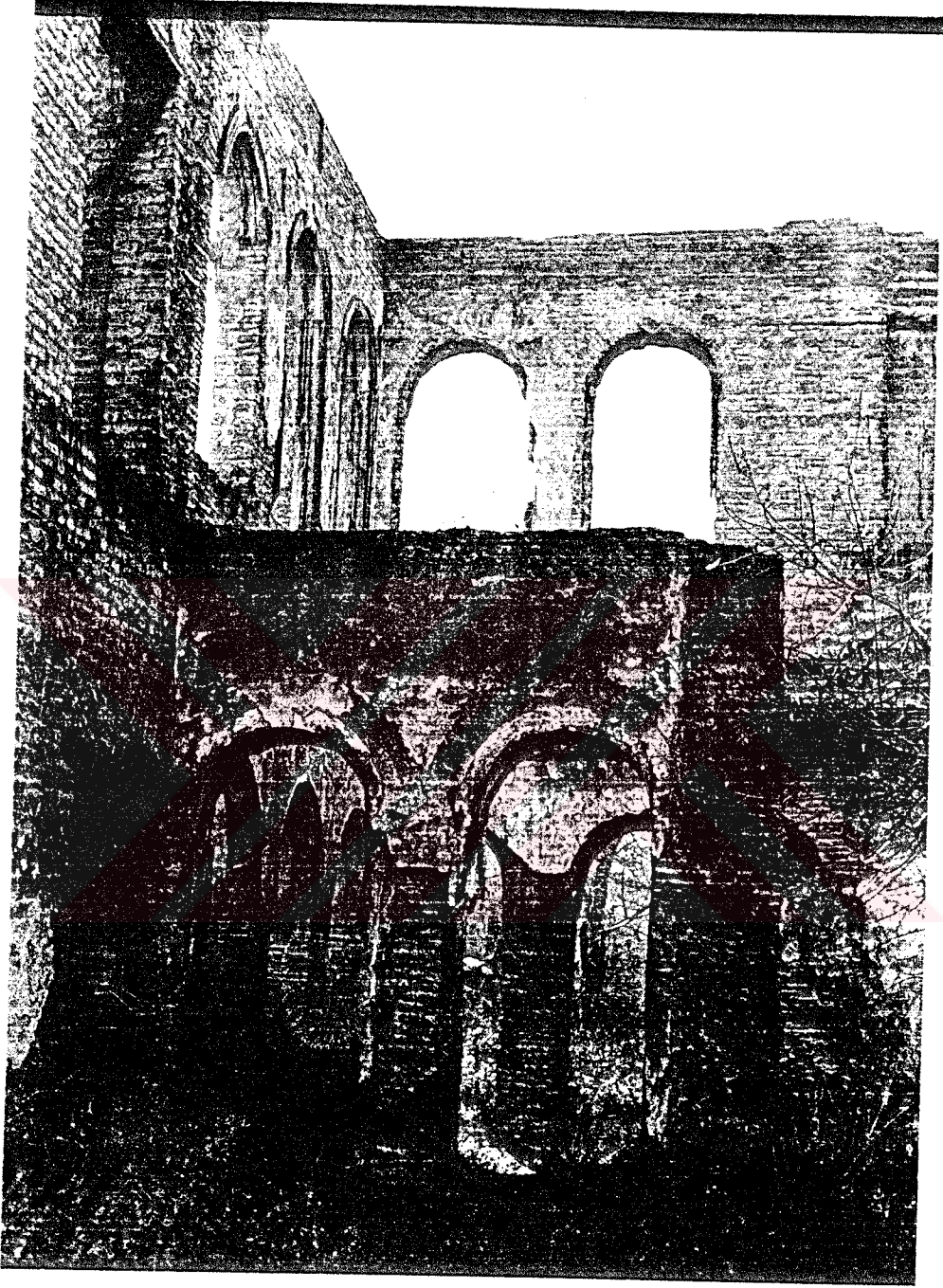
Resim: 84- Kat silmesinden detay

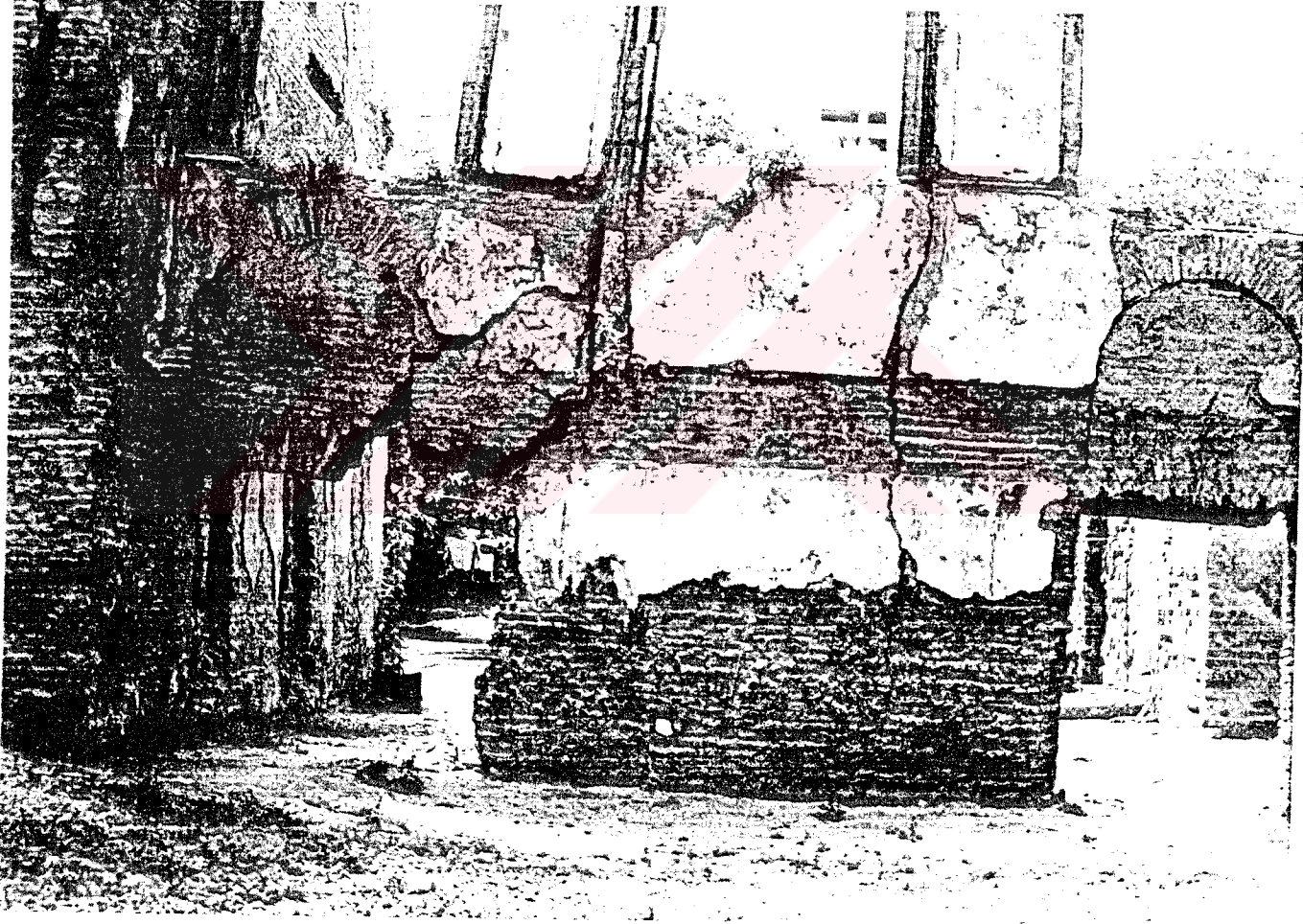
Resim: 85- Pencere parapeti ve profil detayı

Resim: 86- Pencere parapeti ve profil detayı

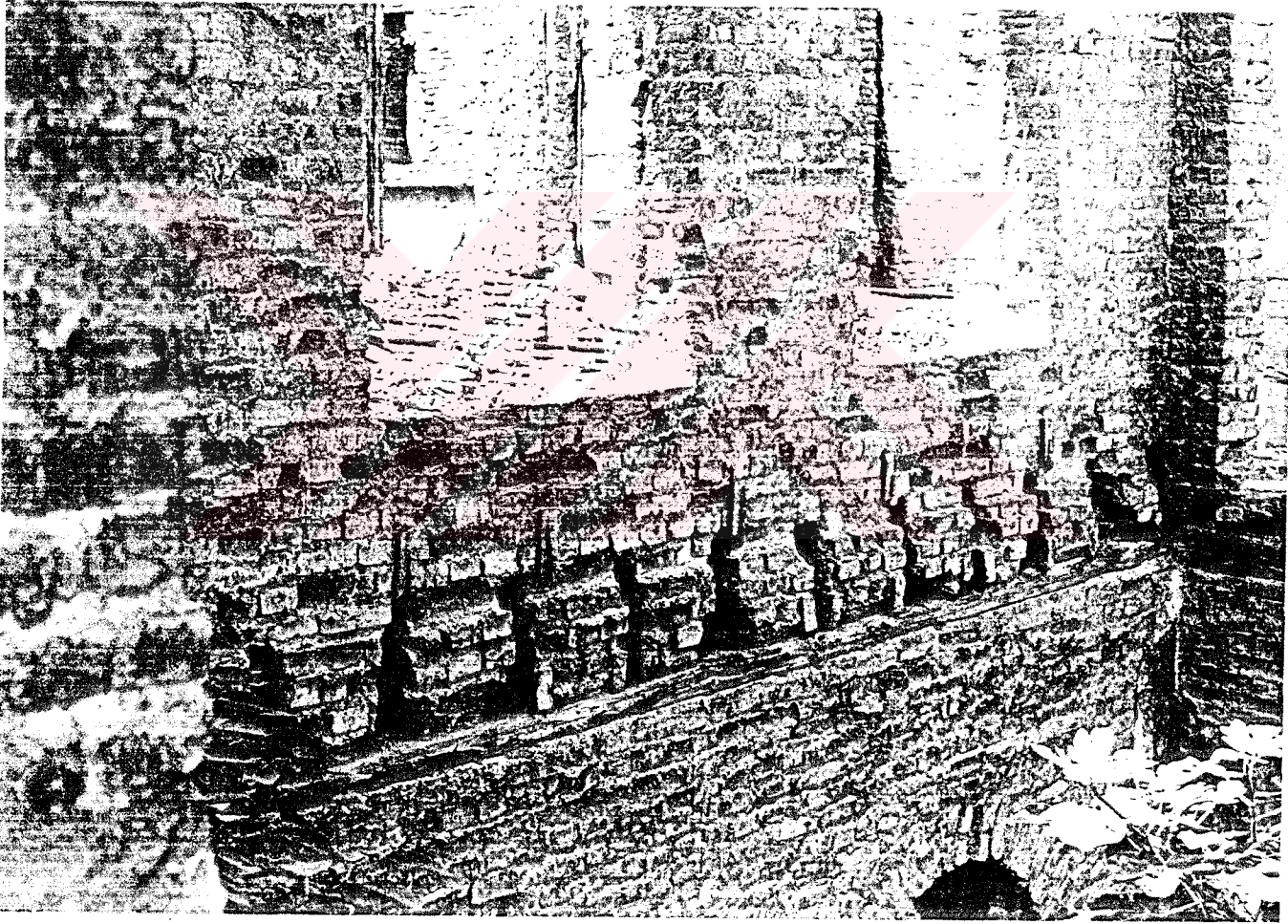

Resim: 87- Hünkar Kasrı'nda ayakta kalan tek iç duvar parçası

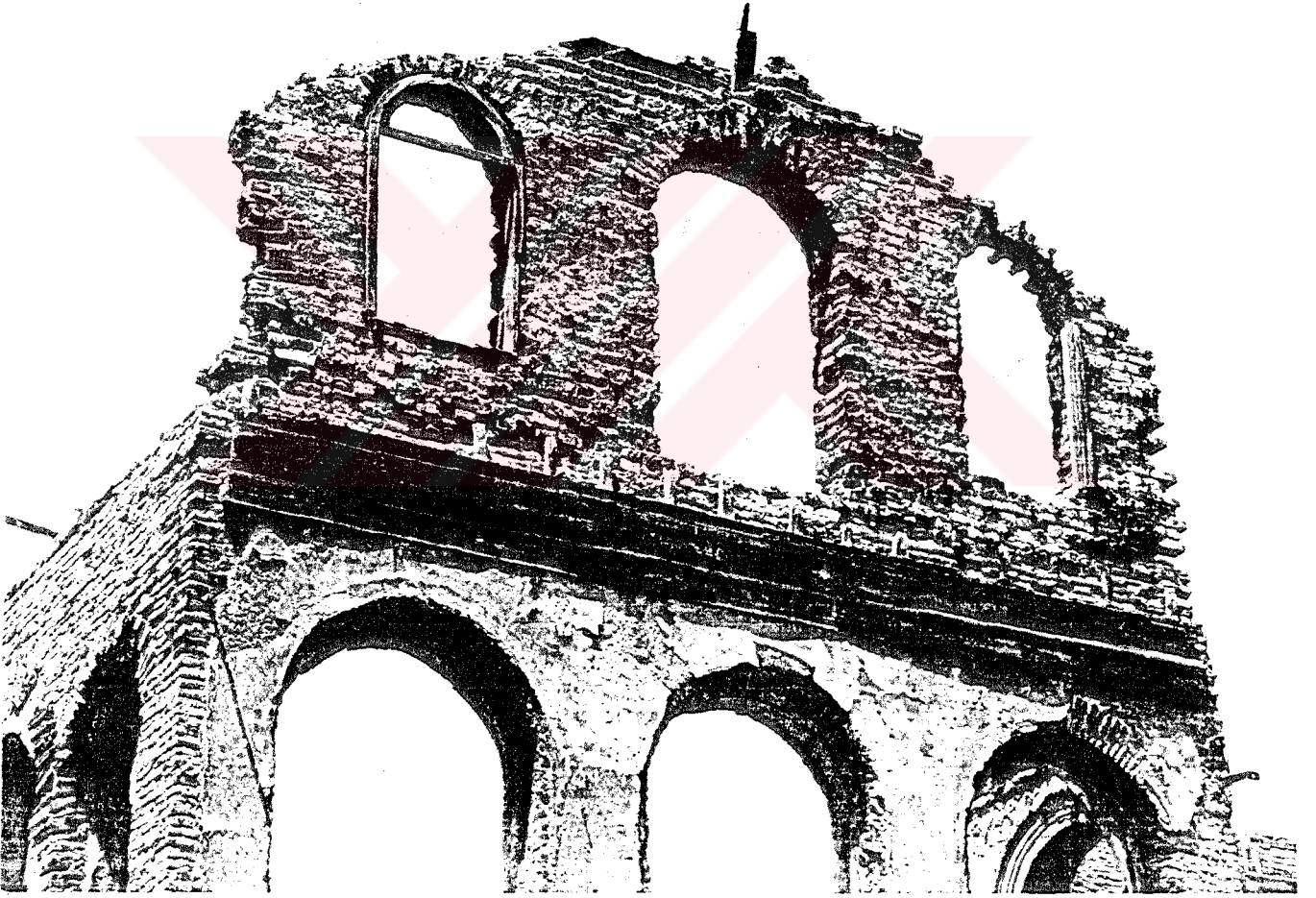

Resim: 88- Hünkar Kasrı'nda merdivenin bulunduğu duvardan detay

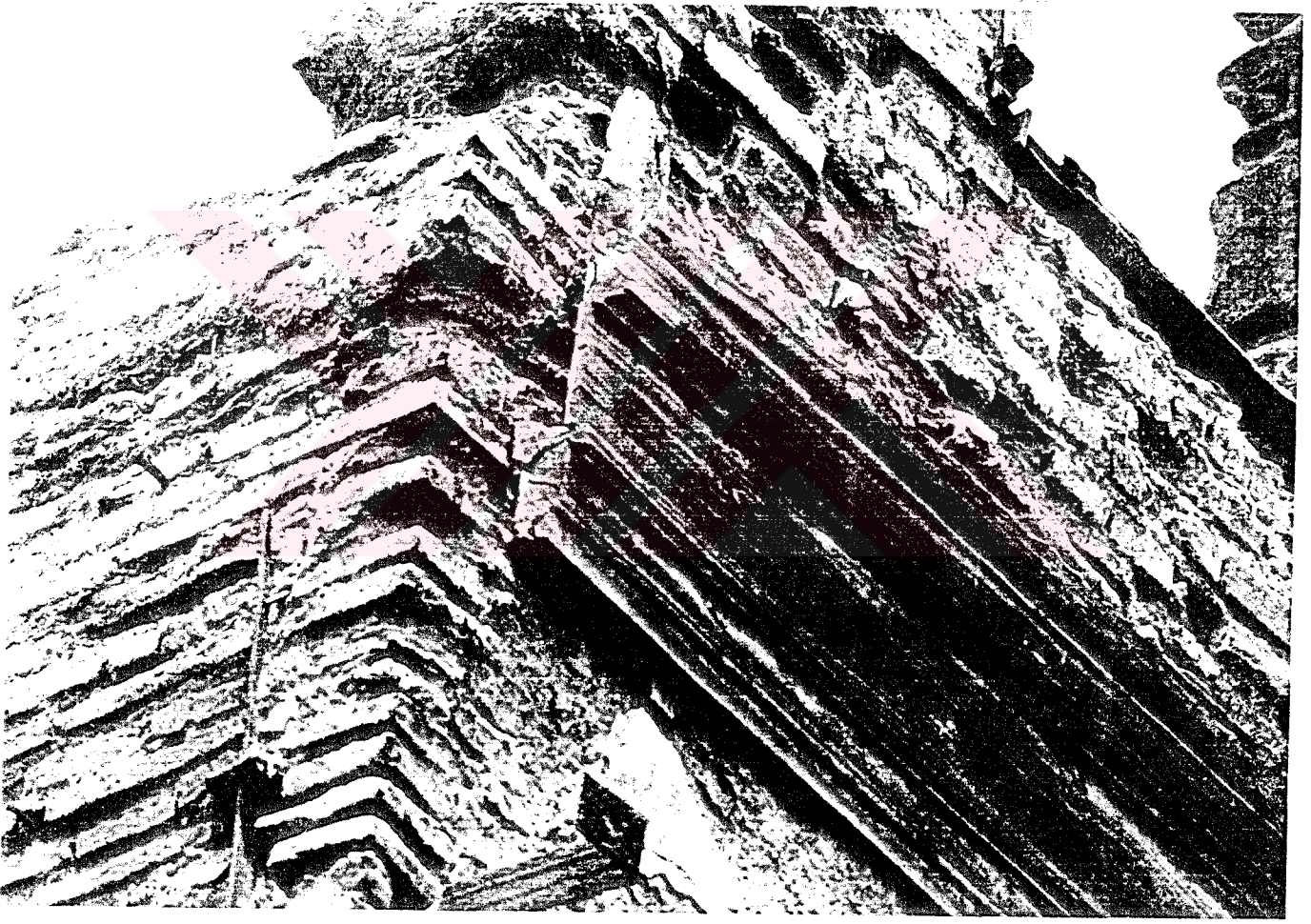

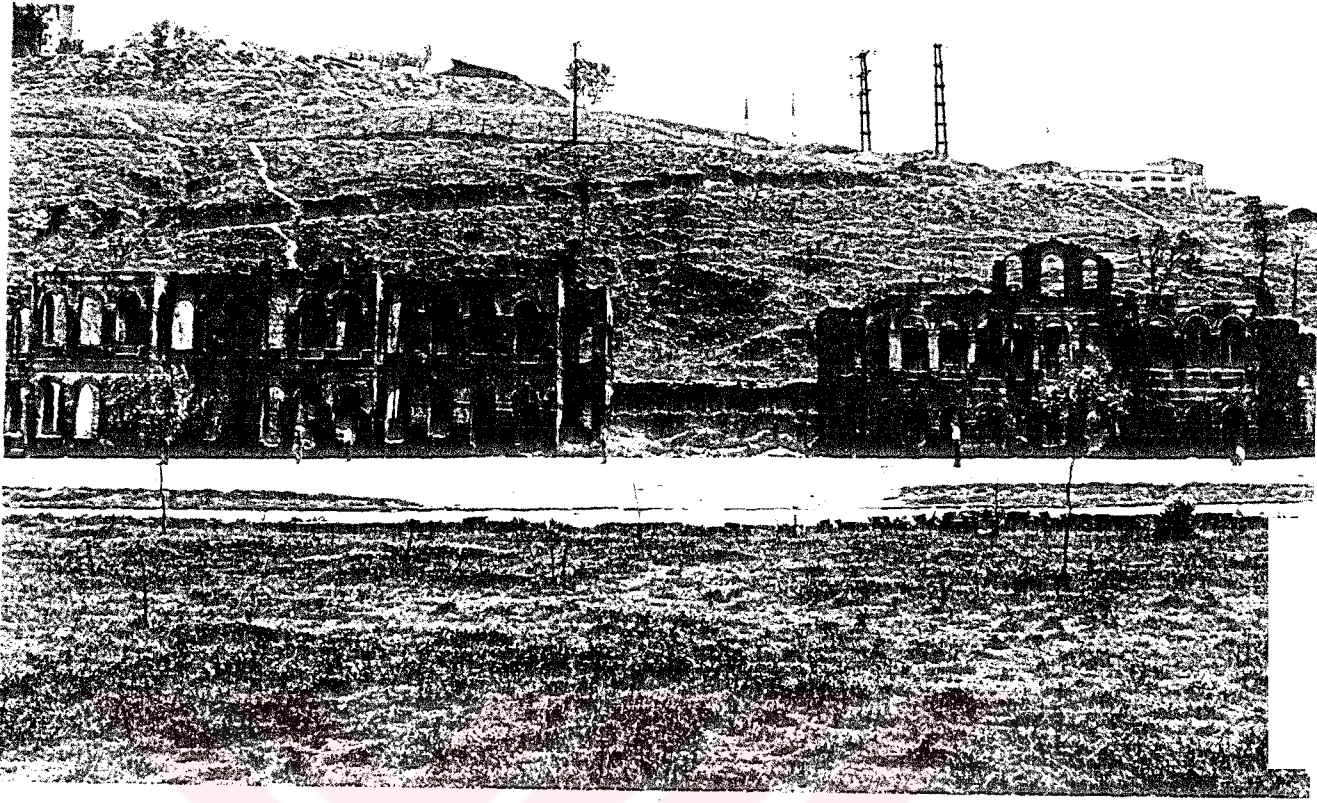
Resim: 89- Ahşap döşeme kirişlerinin oturduğu yuvalardan ayrıntı

Resim: 90- Hünkar Kasrı'nın sonradan ilave edilen fronton kısmından ayrıntı

Resim: 91- Hünkar Kasrı, birinci kat tavan altı ahşap silme profillerinden kalan parçalar

Resim: 92- Kağıthane Kasrı binalarının günümüzdeki durumu (1995).

